

**PAK
MAKELIJK
WONEN
TERUG**

Woonstrijd in een krakende stad

PAK MOKUM TERUG

MULTIPRINT

PRINT
T-SHIRTS
POSTERS
LETTERS HEADS
FIRST CLASS
AND MUCH MORE

WE ARE HERE *
WE WILL FIGHT
FOR OUR RIGHTS
AND OUR FUTURE
20.10.2014

P

VALREEP.ORG

VERENIGING
DIERENASYL

R20

POLITIE

1403

POLITIE
BLR

PRINCIPAAL AAN DE HAAL
MET ONS **KAPITAAL**

SOLDATS
WITH THE
HIGHER-
STRICKING
PRISONERS

ACAP

TE KOOP

TE KOOP

DE WERKPAKZAK

TEEG BIJKING

339455

P

BLACK
LIVES
MATTER

ACTION AGAINST
RACISM AND JUSTICE

I
CAN'T
BREATHE

HAVE
OUR
EXIST

HUIS
HONGE

huisje?
boompje
beestje

HIER
WOON
IK
BIJ
MAMA

#KINDAANHUIS
#4EVA

NET
IN
EEN
BOX

IK WIL OÓK Wonen
IN
Mijn STAD

Z
BE
STA
DAN
FUCK
WONING

R

N
NING

Emily
Dickinson

RE

SO
JU
A

AMSTERDAM
S LI
KÖPI PLATZ

HOTEL MARNIX

382

HOM
BO

LAW
NOR

Voorgaande pagina's, in volgorde: We are Here kraakt de Vluchtgarage, 13 december 2013 | Ontruiming van De Valreep, 17 juni 2014 | Ontruiming van de Tabakspanen op de Spuistraat, 25 maart 2015 | Ontruiming van ADM, 7 januari 2019 | Black Lives Matter-protest op de Dam, 1 juni 2020. Woonprotest, 12 september 2021 | De kraak van Hotel Mokum wordt bekendgemaakt tijdens Amsterdam Danst Ergens Voor (ADEV), 16 oktober 2021. Foto's: Hansfoto

**PAK
MOKUM
TERUG**

*Woonstrijd in een
krakende stad*

SPOOKSTAD
IN SAMENWERKING MET
STARFISH BOOKS

ISBN 978 94 92734 27 3

Eerste druk 2023

Boekverzorging	Mokum Kraakt
Druk	Raddraaier ssp, Amsterdam
Bindwerk	Binderij van Wijk, Utrecht
Papier	Arena Natural Rough, 90 g/m ² Arena Natural Smooth, 250 g/m ²
Lettertypes	Miller Text, ontworpen door Matthew Carter Noise Abroad, ontworpen door Our Polite Society

Het auteursrecht op de teksten ligt bij de schrijvers. We moedigen verspreiding van de inhoud van dit boek aan—neem hiervoor contact met ons op via mokumkraakt@riseup.net.

INHOUD

Inleiding 23

DEEL I

WAT NIET MAG, KAN NOG STEEDS

Tegen de staat en het patriarchaat 33
AFGA en de feministische kraakgolf

Tien jaar We Are Here 45
Over krakers, migranten en het recht op het bewonen van de planeet

We Are Here: Rapenburg 31-33 61
B.Carrot

Amsterdam Dream Machine 91
Rotzooi rapen en solidaire extase op ADM
Harriët Bergman

Het recht op de binnenstad 101
Kraken in de Nieuwmarktbuurt 1968-1975
Billie Nuchelmans

Tegen eigendomsrecht 117
De wereld gebruiken zonder haar toe te eigenen
Daniel Loick

—

Kraakpanden en vrijplaatsen 133
Portretten van autonomie (I)

DEEL II
VAN WIE IS DE STAD?

Benti Soumeya Bazi	153
De huur is te duur <i>Hoe woningen onbetaalbaar zijn geworden</i> Rodrigo Fernandez	161
Een selectie van affiches uit de Amator Archives <i>Gezamenlijke strijd tegen onbetaalbare huisvesting in (voornamelijk) Amsterdam van 1931 tot nu</i> Werker Collective	175
De mogelijkheid van een ontsnapping <i>Het verhaal van een thuisloze in Amsterdam</i>	215
Mokum voor ongedocumenteerden <i>Het recht op de stad ongeacht wettelijke status</i> Hidaya Nampiima	233
We Reclaim Our Pride <i>Queer emancipatie in Amsterdam</i> Sorab Roustayar	245
—	
Kraakpanden en vrijplaatsen <i>Portretten van autonomie (II)</i>	257

DEEL III
WOONSTRIJD GAAT DOOR

Huurstaken, hoe doe je dat?! Nina Boelsums & Bambi de Vries	275
De functie van een utopie <i>Green Tribe, landkraak tussen duurzaamheid en onzekerheid</i>	289
Piep, knars, krijs, kraak <i>Exposeren in een stad zonder ruimte</i>	303
Kraken in de Smooth City René Boer	313
Anarchokiddies <i>De ultieme nieuwkomers</i>	321
Bezetten voor de buurt <i>Coalities in de strijd tegen gentrificatie, met kraken als middel</i>	335
—	
Autonomie in kaart <i>Kraakpanden en vrijplaatsen in Amsterdam</i>	359
Auteurs	361
Verantwoording	365

INLEIDING

Pak Mokum Terug. Die woorden stonden op het meterslange spandoek dat we in oktober 2021 uitrolden vanaf het dak van een leegstaand hotelpand aan de Marnixstraat in Amsterdam dat we hadden gekraakt. Onder het toeziend oog van de verblufte politie en het gejoel van de honderden deelnemers aan de ADEV-parade, maakten we bekend dat we het gebouw in gebruik hadden genomen: door ons en voor ons, maar net zo zeer voor de stad en mét de stad. Hotel Mokum was geboren. En onze oproep spatte van de gevel, gericht aan iedereen die het maar wilde lezen. Pak het allemaal terug, schreeuwde het—de verwaarloosde en vervallen speculatieobjecten, de verkochte sociale huurwoningen, de tot sloop bestemde panden, de al dan niet veryupte wijken, de wegbezuinigde wijkcentra, de braakliggende landjes, de uitgerangeerde nachtclubs, heel Mokum, de hele stad. De tijd van om toestemming vragen was voorbij (die krijg je toch niet), het moment om terug te claimen wat ons toebehoort was aangebroken.

Met de kraak van Hotel Mokum pakten we een leegstaand gebouw terug voor de stad als een alternatieve ruimte buiten en tegen de commercialisering van alles. Het werd een politiek, sociaal en cultureel centrum, waar zowel ervaren activisten als mensen die nog nooit met de kraakbeweging in aanraking waren gekomen de deur platliepen. Het werd een toevluchtsoord voor iedereen die door de wooncrisis tot machteloze woede was veroordeeld maar nu een plek had die buiten het systeem viel. En vanuit die plek kon die woede weer worden omgezet in een nieuwe vorm van tegenmacht: de macht van het kraken, van wederzijdse steun, van de vrije politieke verbeelding, van het plezier en de creativiteit die bij iedere directe actie in overvloed vrijkomen. De macht van het besef dat alles mogelijk is, en dat tussen droom en daad alleen de regels en wetten van politie en politici in de weg staan.

We kraakten uit protest tegen de ergste wooncrisis sinds de Tweede Wereldoorlog, en alles wat ermee samenhangt en eraan ten grondslag ligt. De wooncrisis is niet uit de lucht komen vallen. Ze is een uitwas van decennia lopende processen die de stedelijke ruimte hebben veranderd in een infrastructuur voor het kapitaal: gentrificatie, massatoerisme, de groei van de Zuidas, de vastgoedboom—al die ontwikkelingen hebben het woonrecht voorwaardelijk en precair gemaakt. Maar dat niet alleen. Het kraakverbod van 2010 heeft ook geleid tot de onderdrukking van autonome alternatieven en de mogelijkheid van verzet. In diepere zin is het vermogen verloren gegaan om van onderop vorm en betekenis te geven aan het leven in de stad, volgens de noden en behoeften van haar bewoners.

Pak Mokum Terug is tegelijkertijd de erkenning van dat verlies én de oproep om dat verlies teniet te doen. Het is een oproep om de koevoet ter hand te nemen en behalve deuren ook de verbeelding open te breken. Het is een oproep om de stad terug te claimen als het collectieve recht van iedereen die haar samen met anderen vorm en leven geeft, in plaats van privatiseren en reduceert tot winstmachine. Het is een oproep om niet te wachten tot de planners het monster be-teugelen dat ze zelf gecreëerd hebben, maar hier en nu een nieuw begin te maken.

Dit boek gaat over wat dat betekent. Het is een collectief onderzoek naar wat ervoor nodig is om de stad terug te pakken. En het is een gedeelde zoektocht naar hoe het leven kan zijn in een teruggepakt Mokum.

Mokum is de koosnaam van Amsterdam. Het doet denken aan de “klassieke Amsterdammer”: de Jordanees die iedere bezoeker kent in zijn vaste bruine kroeg. Maar het woord heeft een geschiedenis die nog veel verder teruggaat. Mokum is het Jiddische woord voor plaats of stad. Als naam

voor verschillende plekken waar Joodse gemeenschappen in de diaspora terecht konden, staat het vooral voor *toevluchtsoord*. En als zodanig werd het de naam van het onofficiële Amsterdam, van het leven in de stad dat buiten de orde valt, waar geen plek voor wordt gemaakt door de planning van bovenaf, maar dat toch een toevluchtsoord biedt aan degenen die geen ander thuis hebben.

Het terugpakken van Mokum heeft daarom niks met nostalgie te maken, maar is in deze betekenis juist actueler dan ooit.

Tegenwoordig verdrijft het officiële Amsterdam mensen systematisch naar de marges, voor talloze mensen is er geen plek meer. De buitenwijken, waar de sociale huurwoningen stelselmatig zijn verwaarloosd, worden gegentrificeerd. Ongedocumenteerde migranten wordt de toegang tot basisbehoeften zoals onderdak, werk en zorg belet. De citymarketeers promoten Amsterdam maar al te graag als roze hoofdstad, terwijl geweld tegen queer mensen voor velen nog steeds de dagelijkse realiteit is. Het beeld van Amsterdam als open en vrije stad leeft slechts nog in de geschiedenisboeken en in de hallucinaties van de stoned toerist. De gemeente pronkt graag met het woord Mokum, maar in werkelijkheid zijn er steeds minder mensen die het gevoel hebben dat de stad er voor hen is.

Pak Mokum Terug gaat daarom niet om een beeld van hoe de stad ooit (en misschien in werkelijkheid wel nooit) is geweest, maar om het creëren van een nieuw gemeenschappelijk toevluchtsoord. Het gaat om het herclaimen van de stad als een meent, een *commons*, een gemeenschappelijke ruimte zonder eigenaar. De stad is van niemand en voor iedereen, omdat ze gemaakt en steeds opnieuw herschapen wordt door de mensen die haar bewonen. Waar het om gaat in het terugpakken van Mokum, kortom, is *het recht op de stad*: het recht van de inwoners om vorm te geven aan het leven in de stad.

En daarom kraken we. Door te kraken rekenen we af met de absurditeit dat je moet betalen voor onderdak. Maar daar

houdt het niet op. We willen het privébezit opheffen zodat alles voor iedereen is. We willen dat alle ruimte publieke ruimte is. We willen dat ongedocumenteerden het onvoorwaardelijke recht op onderdak, werk, onderwijs en zorg hebben. We willen dat er naar sekswerkers wordt geluisterd in plaats van naar burgemeesters. We willen dat niemand dakloos hoeft te zijn die dat niet wil, en dat wie het wel wil niet uit de stad wordt verjaagd. We willen een eind aan het racistische en segregerende proces van gentrificatie. We willen geen officiële cultuur maar goedkope cultuur, die de stad niet ongevaarlijk opfleurt, maar raarder, wilder en vrijer maakt.

Het terugpakken van Mokum gaat om het opzetten van de structuren die we nodig hebben om autonoom te leven, in gezamenlijkheid, in verzet. Er zijn vertegenwoordigingsraden voor dak- en thuislozen, er zijn actiegroepen van ongedocumenteerden, er zijn organisaties van buurtbewoners die zichzelf mobiliseren tegen sloop- en nieuwbouwplannen, er zijn kraakspreekuren. En ze zijn altijd bezig. Het is nooit stil. Het is niet een kwestie van politiek als belangenstrijd die zich afspeelt in een parlementaire arena. Het is eerder een constante strijd, in talloze vormen, voor een plek die de onze is. En iedereen kan daar altijd aan meedoen.

Pak Mokum Terug is geen opdracht of een bevel. Naast een oproep is het een voorstel. Je *hoeft* de status quo niet te accepteren, je *kan* de bestaande deal weigeren en erachter komen wat er dan mogelijk wordt. En al kunnen wij je niet vertellen wat er dan gebeurt, je zult in ieder geval niet alleen zijn. We zijn de heersende orde niets verschuldigd, alleen elkaar. En het is dat besef dat we vinden wanneer we Mokum terugpakken.

Na zes weken werd Hotel Mokum ontruimd. In hun onophoudelijke strijd tegen kraken vorderde het OM een spoedontruiming en haalde de gemeente Amsterdam de halve

politiemacht van de stad erbij om het experiment de kop in te drukken. Het spandoek werd neergehaald en het gebouw werd prijsgegeven aan zijn eerdere toestand van nutteloosheid en leegstand, waar het tot op het moment van schrijven nog in verkeert. Niet langer schreeuwt het gebouw de toevallige passant “Pak Mokum Terug” toe. Nu confronteert een leegstaand hotel de stad weer met haar dreigende zielloosheid.

Maar kraken gaat door. Na Hotel Mokum hebben we ons verenigd met het collectief van de Kinderen van Mokum en een nieuwe groep gevormd: als Mokum Kraakt hebben we een leegstaande wasserette omgetoverd in woonruimte en in de Amsterdamse binnenstad hebben we, tijdelijk, een halve ruïne veranderd in een politiek en cultureel centrum. En tegelijkertijd hebben allerlei andere groeperingen vele andere kraakacties uitgevoerd. Want er is een nieuwe generatie opgestaan die zich niets aantrekt van de bestaande verboden en de jarenlange (extreem)rechtse lastercampagne tegen krakers. Of het nou gaat om het creëren van vrijplaatsen, sociale en politieke centra, onderdak voor ongedocumenteerden, of onderdak voor zichzelf; of we het nou opnemen tegen wooncorporaties die de sociale huur van de stad in de uitverkoop doen, Russische oligarchen, of multinationale vastgoedinvesteerders, krakers staan wederom in de voorste linie van de strijd om de stad.

Maar daar staan we niet alleen. De woonstrijd wordt gevoerd door een brede beweging die uit een grote verscheidenheid bestaat van groeperingen en activisten, beantwoordend aan de veelkoppigheid van het monster van de wooncrisis.

Pak Mokum Terug stelt hun perspectieven en ervaringen centraal. Dit boek is ontstaan vanuit de praktijk van het kraken en begint er ook mee. Maar het waaiert uit over die veelheid van activisten, denkers, individuen, collectieven en groepen die ieder op hun eigen manier bezig zijn met de woonstrijd. Als je dit boek in handen hebt, is het omdat je je hebt afgevraagd wat het kan betekenen om Mokum terug te pakken. Om wat hoop te vinden, of misschien zelfs munitie

voor je eigen activisme, of op zijn minst een aanknopingspunt, een begin. De schrijvers, actiegroepen en geïnterviewden die dit boek mogelijk hebben gemaakt bieden dat, en nog veel meer.

Dit boek is tot stand gebracht door tientallen mensen. Wij, het redactiecollectief van Mokum Kraakt, hebben het samengesteld en geredigeerd en zijn verantwoordelijk voor het eindresultaat (stukken van onze hand zijn aangemerkt met “RC”). We zijn iedereen onuitsprekelijk dankbaar die een bijdrage heeft geleverd en dit werk mogelijk heeft gemaakt. We hopen recht te hebben gedaan aan de woonbeweging, en de grote diversiteit aan perspectieven en ervaringen die ze bevat. Tegelijk beseffen we dat dit werk incompleet is, en dat ook noodzakelijk moet zijn. Er bestaat geen perspectief van waaruit, of een vorm waarin, de woonstrijd in haar volledigheid weergegeven kan worden. Waarom? Omdat de uitkomst nog onbeslist is. Het einde is open. Ook voor jouw verhalen, ook voor jouw acties is er nog ruimte.

Omdat we er gesitueerd zijn, en vanwege de *tough love* die we koesteren voor deze stad, is Amsterdam het uitgangspunt en onderwerp van dit werk. Niet omdat we denken dat er alleen hier woonstrijd is of gekraakt wordt. En voor zover het Mokum als zijn werkelijke plek van bestemming heeft—een gemeenschappelijk toevluchtsoord dat in principe overal kan zijn—hopen we dat het inspiratie kan bieden aan iedereen, waar dan ook, die onze problemen en verlangens deelt.

Pak Mokum Terug bestaat uit drie delen. Het eerste deel, **Wat niet mag, kan nog steeds**, brengt in kaart wat er op het spel staat in de kraakstrijd van tegenwoordig. Het doet dat via een interview met de feministische krakers van AFGA; een essay en een beeldverhaal over (de geschiedenis van) de migrantenkrakers van We Are Here; een persoonlijk essay over de roemruchte vrijplaats ADM; een geschiedenis van de

oorsprong van de kraakbeweging in Amsterdam; en een filosofische kritiek op het eigendomsrecht.

Het tweede deel, **Van wie is de stad?**, stelt de geleefde ervaring centraal van door de wooncrisis onder druk gezette individuen en gemeenschappen, en de strijd voor hun recht op de stad. Het bevat een verhaal over de persoonlijke effecten van gentrificatie in Nieuw-West; een analyse van de oorzaken van de huidige woningnood; een visueel essay over woonstrijd door de jaren heen; het verhaal van een thuisloze die zich inzet voor de rechten van dak- en thuislozen; een pleidooi voor het recht op de stad voor ongedocumenteerden; en een verslag van de strijd van de queerbeweging tegen de commercialisering van de Pride. Voor en na dit deel vind je een overzicht, in de vorm van korte interviews en foto's, van (een groot deel van) de bestaande vrijplaatsen en kraakpanden in Amsterdam.

Het derde deel, **Woonstrijd gaat door**, onderzoekt bestaande en mogelijke verbindingen tussen de kraakbeweging en andere vormen van woonactivisme, en de toekomst van de woonstrijd. Het begint met een handleiding voor het organiseren van een huurstaking; het vervolgt met een interview met de ecologische landkrakers van Green Tribe; een verslag van de tegenculturele kunstexpositie *Piep, knars, krijs, kraak*; een essay over de obstakels en mogelijkheden van kraken in het huidige Amsterdam; een essay over de omgang met en plek van minderjarige activisten in de kraakbeweging; en een groeps gesprek over gentrificatie en de mogelijkheden van een alliantie tussen krakers en antigentificatie-activisten.

Maar je kan dit boek lezen zoals je wilt, in welke volgorde dan ook. Haal eruit wat je eruit wilt halen. Antwoorden en oplossingen zijn er niet. Maar de mogelijkheden zijn eindeloos.

Het redactiecollectief:

Björn, Boris, Juji, Lente, Lev, Penny, Puk, Vincent

DEEL I

WAT NIET
MAG, KAN
NOG STEEDS

Tegen de staat en het patriarchaat

AFGA en de feministische kraakgolf

Een interview met Alice

Wat niet mag, kan nog steeds: met die leus hebben krakers zich sinds het kraakverbod van 2010 steevast moed ingeprent. En ze hebben ernaar gehandeld. Ondanks de ontruiming van honderden kraakpanden in Amsterdam sinds het ingaan van het verbod, ondanks steeds repressievere wet- en regelgeving en de steeds schrillere klachten van (extreem-) rechtse partijen—de praktijk van het kraken nooit volledig de kop ingedrukt. Maar één effect dat de toegenomen criminalisering ontegenzeggelijk heeft gehad, is de verminderde zichtbaarheid van de kraakbeweging en haar politieke invloed op het woonbeleid. Het is dan ook niet toevallig dat in diezelfde jaren—het vorige decennium—Amsterdam langzaam maar zeker veranderd werd in een paradijs voor vastgoedinvesteerders en grote bedrijven, in een schoongewassen stad zonder ruimte voor de meest gemarginaliseerden.

Mede als gevolg daarvan is een wooncrisis ontstaan die zijn weerga niet kent. De overheid, of het nou op gemeentelijk of landelijk niveau is, heeft zich onbekwaam getoond de basisbehoefte die wonen is te garanderen voor iedereen. Maar precies daardoor heeft de kraakbeweging weer aan relevantie gewonnen en aan legitimiteit in de ogen van het publiek. En na jaren een min of meer ondergronds bestaan te hebben geleid, onder de glimmende oppervlaktes, in de overgebleven breuklijnen, op verborgen eilandjes van alternatieve cultuur, wordt er tegenwoordig weer openlijk gekraakt, zonder terughoudendheid en met expliciet politieke doeleinden.

Als er één kraakcollectief is dat een cruciale rol heeft gespeeld in deze heropleving van het kraken, door haar eigen toewijding en door het stimuleren en steunen van nieuwe

groepen, is het wel AFGA: de Anarcha-Feministische Groep Amsterdam. Ontstaan in 2020 heeft de groep tientallen kraak- en andere acties gedaan, en ondanks een golf aan ontruiming en een aantal panden weten te behouden die nu deel uitmaken van het autonome circuit in de stad.

In dit interview spreken we Alice, die samen met anderen aan het begin stond van de kraakgroep en nog altijd actief is (en benadrukt dat ze alleen namens zichzelf en niet de hele groep zal spreken). In ons gesprek hebben we het over haar motieven om te beginnen met kraken en de organisatie en de beweegredenen van AFGA, maar ook over de betekenis en het nut van anarchisme tegenwoordig, over revolutie, hoop, en de noodzaak om een manier van leven te ontwikkelen voorbij kapitalisme en de staat. “We leven nu echt in een kantelmoment,” zegt ze: “dingen kunnen heel anders gaan worden.”

DE ORGANISATIE VAN EEN KRAAKGROEP

Alice, zou je ons kunnen uitleggen wat AFGA is?

AFGA staat voor Anarcha-Feministische Groep Amsterdam. We begonnen als een kraakgroep, met mensen die een woning nodig hadden. Zo hebben we bijvoorbeeld het pand op de Ringdijk gekraakt, waar nog steeds mensen wonen. Sindsdien zijn we bezig met het organiseren van evenementen, werkgroepen en uiteraard demo's. Wat AFGA nu precies is, is lastig te zeggen. Het is niet echt een beweging te noemen, het is eerder een groep die dingen organiseert binnen de beweging.

Kun je een voorbeeld noemen van wat jullie dan doen?

[*Laat flyer zien*] Dit is een project waar ik heel enthousiast over ben. We hebben een *social justice* werkgroep. Die houdt zich bezig met het informeren en organiseren van mensen die daar baat bij hebben, maar nog niet echt ingelezen

zijn. Deze flyer is daar een voorbeeld van, erin staat wat je rechten zijn wanneer je bijvoorbeeld in aanraking komt met de politie als persoon van kleur, of wat je kan doen als je de politie ziet etnisch profileren of mensen lastig ziet vallen. Ook geeft de flyer antwoord op vragen als: wat zijn je rechten wanneer je de politie filmt? Hoe kan je op een veilige manier inspringen en iemand informeren over hun rechten? Dat is één van de dingen waar AFGA nu veel mee bezig is.

Hoe moeten we die werkgroepen begrijpen?

Onze structuur is dat we iedere twee weken een *open assembly* hebben. Iedereen die geen cis man is, is welkom. De *open assembly* is waar we onze belangrijke beslissingen nemen. Binnen die *assembly* vermelden we dat we verschillende werkgroepen hebben op het moment, zodat iedereen daarbij kan. We hebben een media werkgroep, een *fiction writing* werkgroep, een kraakwerkgroep, een leesgroep, een feministische bibliotheek enzovoort. We hebben twee assemblies per maand, dus we hebben de open general assembly en twee weken daarna hebben we een thematische assembly, die over een specifiek onderwerp gaat. Onlangs hadden we er bijvoorbeeld één over *dual power*. Dat gaat over hoe je structuren bouwt onder het kapitalisme, zodanig dat de staat en het kapitalisme niet meer nodig zijn. Dat zijn bijvoorbeeld de sociale diensten die de staat normaal uitvoert, zoals bijvoorbeeld zorg, eten, noem maar op. Daar waar de staat tekortschiet willen we kijken of we die dingen zelf kunnen voorzien, zodat mensen beseffen dat de staat eigenlijk vrij weinig voor ons doet. Daarvanuit is dan een werkgroep ontstaan—een *dual power* werkgroep—waarmee we geskipt eten (*eten dat “gered” is nadat het door supermarkten en restaurants is weggedaan terwijl het nog goed is, RC*) gaan uitdelen en dat soort dingen. Dus dat zijn verschillende projecten. We doen heel veel. Soms wordt het iets wat lang duurt, en soms wordt het een flop en dat is jammer. Maar zo gaat dat.

Is ASS ook een werkgroep van AFGA?

ASS staat voor Autonomous Student Struggle en begon inderdaad als een werkgroep van AFGA. Dus vandaar dat het lijkt alsof het dezelfde groep is, dat was het ook ooit. We helpen elkaar nog steeds veel, maar ASS is nu een geheel op zichzelf staande groep. Het laat ook zien hoe onze structuur werkt: we geven vaak de aanzet voor nieuwe groepen om zich te organiseren, maar uiteindelijk moeten ze dat zelf doen. Het is één van de belangrijkste pijlers van anarchisme, dat mensen in staat moeten zijn om autonoom te werken. Wij faciliteren dat. Ook nieuwe kraakgroepen krijgen hulp van ons, zoals RAAK, Radikale Anti-AntiKraak. Zij bestaan niet meer als groep, maar velen van hen zijn nog steeds actief en helpen weer bij AFGA en ASS.

EEN INTERSECTIONELE GROEP

Misschien kunnen we even dieper ingaan op de geschiedenis en idealen van AFGA. Hoe begon het?

De eerste grote kraakactie van AFGA was in de Spuistraat. Dat was een anti-gentrificatieactie. We hadden ook een pand aan de Oudezijds Voorburgwal gekraakt. Die ontruiming was heel heftig en bovendien illegaal. We zaten er al een week en hadden duidelijk huisvrede. De politie was hardhandig mensen van de straat aan het slaan, ook mensen die toevallig voorbij liepen. Eén persoon van ons collectief werd in levensgevaar gebracht. Die probeerde over te lopen naar een ander pand in de buurt, maar toen de politie daar verscheen wilde die weer terug. Mensen hielden hen vast, maar werden door de politie weggetrokken. Daarna viel die, van drie meter hoog. Gelukkig kon die nog op een platform terecht komen, maar dat was echt een heel enge gebeurtenis.

We besloten om door te gaan. In de Pijp hebben we een pand van Blackstone gekraakt, en daarna, weer in de Pijp,

een sociale huurwoning die te koop stond. Uiteindelijk hadden we de Ringdijk gekraakt, een monumentaal pandje uit de negentiende eeuw dat gesloopt zou worden. Daar zitten we nog steeds.

De aller- allereerste actie was echter een kraakpandje in West, in de Kinkerbuurt, waar we de actie organiseerden met een ander collectief. Daar was een beetje een conflict ontstaan, niet heel relevant om nu uitgebreid bij stil te staan. Voor ons was dat wel de aanleiding om een cis-mannenvrije groep te hebben.

Waarom hadden jullie die behoefte?

Ik denk dat je als anarchist ook automatisch tegen het patriarchaat moet zijn en tegen seksisme. Velen zijn het daar ook mee eens, maar soms wordt dat een beetje als tweederangs probleem gezien. Bovendien denk ik dat er veel te zeggen valt voor het hebben van een ruimte waar je organiseert met mensen die de bepaalde intersectie van jouw onderdrukking begrijpen. En het is niet zo dat we als AFGA niet met cis mannen organiseren, maar in onze assembly willen we een ruimte hebben zonder hen, zodat we een plek hebben waar we onszelf kunnen organiseren zoals we willen: als mensen die op een bepaalde manier de repressie van het patriarchaat ervaren, en zodat we op onze eigen manier kunnen bepalen hoe we met elkaar daartegen kunnen terugvechten. Ik denk dat dat belangrijk is. Maar dat betekent niet dat we denken dat cis mannen niet nodig zijn in de strijd.

Het is ook niet dat wij dat uitgevonden hebben, die structuur. Verschillende groepen die onderdrukking op een bepaalde manier ervaren doen dat ook. Het bekendste voorbeeld is de Black Panther Party uit de jaren zestig van de vorige eeuw. Zij organiseerden ook zonder witte mensen. Tegenwoordig heb je veel queer of trans groepen die zonder cis mensen hun besluiten maken. Wij maken van een soortgelijke structuur gebruik.

Maar die structuur bestond nog niet echt in Amsterdam in de kraak- of anarchistische beweging toen jullie begonnen. Het was dus echt een soort noodzaak die jullie voelden om dat te gaan doen?

Vroeger heeft dit natuurlijk wel bestaan. Ik denk dat de beweging nu ook veel kleiner is, dus misschien dat het daarom niet bestond. Maar misschien bestond het ook wel en wist ik er gewoon niet van. Het is bovendien belangrijk om kritisch te zijn op het woord "beweging," kraken is namelijk een methode. Iedereen kan kraken, fascistten kunnen het ook. Dat we dezelfde dingen doen, betekent niet dat we dezelfde ideologische insteek hebben.

Wij voelden daarom ook de noodzaak om onze ideologie in onze naam te hebben, zodat je daar moeilijk omheen kan.

KRAKEN ALS METHODE

Waarom is kraken zo fundamenteel in jullie strijd? Gaat het voornamelijk om woonvoorziening of is het meer dan dat?

Goede vraag. Ik denk niet dat kraken het ding is dat de revolutie teweeg gaat brengen. Ik denk niet dat we in een utopie gaan leven omdat we een keer een pandje hebben gekraakt, natuurlijk niet. Maar het was wel een oplossing voor bepaalde behoeftes die we hadden. Om te beginnen hadden mensen natuurlijk woonruimte nodig. Maar ook andere behoeftes worden vervuld door kraken. We hebben een plek nodig waar we onszelf kunnen organiseren, waar we evenementen kunnen hosten, waar we gratis voedsel kunnen weggeven, waar we ook anderen kunnen ondersteunen. En daarbij is het een vorm van directe actie waarmee we een bepaalde boodschap overbrengen, bijvoorbeeld tegen gentrificatie. Dat deden we dus in de Spuistraat. Dat pand was een voormalig bordeel, maar moest plaats maken voor een

kunstenaarsgroep, wat wij zagen als gentrificatie. Dus als je een plek kan verkrijgen waar je je kan organiseren en waar je woonruimte kan garanderen én ook nog terug kan vechten tegen gentrificatie en tegen de slechte behandeling van sekswerkers... dan is dat natuurlijk een hele goede actie.

Kraken kan inderdaad heel veel dingen tegelijkertijd. Over de Spuistraatactie: in het statement voor die actie stond dat jullie tegen gentrificatie en tegen vrijplaatsen waren. Anti-gentrificatie spreekt voor zich, maar een groep die zo tegen vrijplaatsen is zie je niet vaak. Kan je uitleggen wat jullie tegen vrijplaatsen hebben? Of welke vorm vinden jullie wel of niet goed?

Toen de kraakbeweging groot was probeerde de staat dat te onderdrukken door bepaalde concessies te doen. Mensen konden hun huis voor een symbolisch bedrag kopen, of er werden weer regels van bovenaf gemaakt waarin stond dat je heus wel artistieke “vrijheid” mocht hebben, maar alleen binnen de kaders van de wet. Wat ons betreft valt het vrijplaatsenakkoord daar ook onder. Dat is een nieuwe regeling van de gemeente om kunstenaars, tegen betaling, een plek in de stad te geven. Vaak doet de gemeente dit in arbeiderswijken, om die buurten artistieker te maken. Daarmee doe je als kunstenaar mee aan gentrificatie en daarna word je er vaak alsnog uitgezet. Je bedelt bij de staat en maakt jezelf afhankelijk, terwijl je ook gewoon kan kraken. Bovendien vind ik het begrip vrijplaats een beetje irritant. Want wat is een vrijplaats binnen een kapitalistisch systeem? Probeer je dan alleen vrijheid voor jezelf te verkrijgen, of voor een select groepje, en houd je ermee op als je jouw plek bemachtigd hebt? Dat is privilege, geen vrijheid.

Je vindt eigenlijk dat kraken een dubieuze rol heeft gespeeld in de ontwikkeling van de stad?

Ja, ik denk dat er zeker in Amsterdam best een ongemakkelijke relatie is tussen gentrificatie en kraken, en zeker “kunstkrakers.”

Maar je zei eerder wel dat kraken voor jullie een manier is om dingen te doen die je anders niet zou kunnen doen. Dus in die zin is dat wel een vrije ruimte voor jezelf.

Ik heb het idee dat een vrijplaats heel isolerend werkt. Van: wij zijn vrij in ons kleine stukje en daar blijft het bij...en ik denk dat wij, als beweging, naar buiten moet gaan. Dat het iets is wat zich uitbreidt. En dus niet: wij willen gewoon een plekje voor onszelf waar we ons vrij en fijn kunnen voelen en fuck de rest. Voor ons is het belangrijk dat kraken een startpunt is om uit te breiden en andere veranderingen teweeg te brengen. Dat staat haaks op een eigen ruimte creëren om daarin te blijven steken.

Één ding dat wij heel erg belangrijk vinden is om kraken toegankelijk te maken voor mensen. Je moet met kraken natuurlijk voorzichtig zijn, het is illegaal, je wilt niet dat gevoelige informatie uitlekt enzovoort. Maar het kan daardoor ook een beetje een poortwachtfunctie vervullen. We willen nieuwe mensen juist verwelkomen, want we denken dat iedereen er baat bij heeft als er meer kraakpanden zijn. Om te groeien is het belangrijk om niet exclusief te blijven.

Is dat nu een meer bewuste focus dan in het begin?

Ja dat is zeker onze tactiek, meer dan in het begin. We hadden op een gegeven moment door dat we een groep vrienden zijn en dat dat ook mensen kan buitensluiten. We zijn er nu wel meer bewust mee bezig om nieuwe mensen welkom te heten en ervoor te zorgen dat ze zich op hun gemak voelen.

Ik hoop dat dat werkt, ik denk het wel. Het heeft wel geholpen. Maar meer in het algemeen is de linkse beweging

aan het groeien. De materiële omstandigheden zijn gewoon verslechterd en mensen zijn meer bereid om iets te gaan doen en actie te ondernemen. Ik weet niet of dat echt door ons komt. Maar alsnog moeten we dan inderdaad wel ons best doen om mensen die interesse hebben ook daadwerkelijk toe te laten. Met ASS hebben we bijvoorbeeld een project, “find your squatting buddy,” waarmee we willen faciliteren dat mensen anderen vinden met wie ze kunnen gaan kraken. En dat is superleuk. Want als je wilt kraken maar je kent niemand, dan is het moeilijk om ermee in aanraking te komen. Dus dat willen we ondersteunen en ze dan ook helpen bij het zelf doen. Zodat niet iedereen alleen bij ons komt maar ook hun eigen groep begint.

En hoe ga je ermee om als mensen zich melden die zich (nog) niet alle anarchistische ideeën hebben toegeëigend, dus bijvoorbeeld de “juiste” termen nog niet kennen of niet precies weten wat intersectionaliteit inhoudt?

Met AFGA hebben we onze “aims and principles.” Dit zijn redelijk brede overtuigingen die we als uitgangspunt nemen voor onze actiegroep. Zo vinden we dat ruimtes gebruikt moeten worden om mensen te onderwijzen, discussies te bevorderen en dat ze veilig moeten zijn voor iedereen. Dit zijn redelijk toegankelijke pijlers, en iedereen die het daarmee eens is mag met ons mee organiseren en acties doen in onze naam. Maar als iemand komt die een slaapplek nodig heeft of iets wil kraken dan is dat ook prima. Je hoeft niet meteen een overtuigd anarchist te zijn om langs te komen bij onze evenementen. Iedereen is welkom.

ANARCHA-FEMINISME

Hoewel mensen dus vrij snel welkom zijn, zijn jullie zelf wel expliciet anarchistisch. Wat betekent anarchisme voor jou?

Anarchisme is een beetje een lastige term, omdat het zoveel kan omvatten. Wat anarchisme voor mij betekent, hoeft ook niet hetzelfde te zijn als het voor jou betekent. De meeste mensen hebben het idee dat anarchisme gelijk staat aan chaos, een soort wetteloze maatschappij, waarin alles mag. Dat is niet waar. Anarchisme gelooft dat mensen zelfredzaam moeten kunnen zijn, zonder dat ze daarbij afhankelijk zijn van de staat. Daar heb je meestal wel een vorm van organisatie voor nodig.

Het mooie aan anarchisme is dat we laten zien aan mensen dat je directe oplossingen kan creëren voor de problemen in je leven. In plaats van mensen te vertellen wat ze moeten vinden, geloven, of doen is het veel effectiever om mensen te laten zien dat ze het zelf kunnen. Het moment dat je een soort collectieve kracht voelt, is een heel belangrijk moment van bewustwording. Dus wanneer je je realiseert dat je door samenwerking en organisatie met anderen dingen gedaan kan krijgen waarvan je dacht ze onmogelijk waren. Bijvoorbeeld verbeterde woonomstandigheden afdwingen door een huurstaking, of wanneer je een huis nodig hebt, gewoon een pand kraken en daarin gaan wonen. Dan merk je dat je niet hoeft te wachten tot de staat je eindelijk eens een keer iets geeft.

Je zei dat er verschillende vormen van anarchisme zijn. Hoe zou je jullie vorm beschrijven?

Anarcha-feminisme betekent dat we, naast de strijd tegen de onderdrukking vanuit de staat, ook de nadruk leggen op het patriarchaat. Het uitgangspunt van intersectionele praktijk is je klassenpositie. Daar begint het en andere vormen van onderdrukking komen daar dan nog bovenop. En dat is de reden dat verschillende mensen en groepen onderdrukking op verschillende manieren ervaren. Wij hebben geen zin om te wachten op één of andere hypothetische revolutie totdat we onze bevrijding van het patriarchaat kunnen voelen. En we

verwachten van onze kameraden dat ze daar nu wat mee doen. Dat wilden we expliciet maken met AFGA. Wij organiseren zonder cis mannen omdat wij zelf de strijd tegen onze eigen onderdrukking willen leiden. We geloven dat we dat kunnen, en meer in het algemeen dat elke onderdrukte groep zelf de vorm en de manier moet kunnen kiezen om haar onderdrukking te bevechten. Op die manier combineren we anarchistische autonomie en intersectioneel feminisme.

Hoe ben je zelf op anarchisme uitgekomen? Er zijn natuurlijk heel veel verschillende stromingen op links, waarom de voorkeur geven aan anarchisme?

Ik denk dat iedereen hun eigen politieke ontdekkingsreis maakt. Voor mij heeft het deels te maken met de omstandigheden waarin ik ben opgegroeid, maar ook in grote mate met de toestand van de wereld tegenwoordig. Klimaatverandering bijvoorbeeld laat zien hoe vernietigend het kapitalisme is en hoe weinig tijd we hebben. Voor mij is anarchisme daarop een antwoord, omdat ik denk dat mensen zélf kunnen bepalen hoe ze willen leven, dat ze daar geen “leiders” voor nodig hebben, dat we geen heersende klasse nodig hebben die alle welvaart en middelen voor zichzelf claimt. En ik denk dat zelfbestuur de oplossing is.

Het uitgangspunt is vooral het geloof dat een andere, een betere wereld mogelijk is dan deze. Ik geloof dat echt. Een wereld zonder ongelijkheid, zonder kolonialisme, zonder uitbuiting. Het kapitalisme is iets wat logischerwijs tot een einde zal komen, we hebben heel veel verschillende economische systemen gehad. We leven ook helemaal niet op het einde van de geschiedenis, maar laten we er dan voor strijden dat er iets beters uitkomt in plaats van iets slechters.

Een veel gebruikt argument tegen anarchisme is dat het nogal idealistisch is en weinig praktisch. Is anarchisme, of kranken, een realistische manier om de wereld te veranderen?

Ik denk dat het altijd belangrijk is om bescheiden te blijven. Wij gaan met AFGA echt niet de hele wereld veranderen. Kraken is, volgens mij, niet eens de manier om de woningcrisis op te lossen. Voor veel mensen is het te gevaarlijk en te precair. Waar het ons om gaat is het uitproberen van alternatieven binnen de bestaande maatschappij. Je kan niet van het ene op het andere moment een compleet nieuwe wereld hebben, wij willen niet wachten op een revolutie.

Maar we leven nu echt in een kantelmoment, dingen kunnen heel anders gaan worden. En dat gaat sowieso gebeuren, maar het is onze verantwoordelijkheid om de juiste analyses te maken en bij te dragen aan een verandering ten goede, in plaats dat bijvoorbeeld fascistisch rechts van dezelfde omstandigheden gebruik maakt om de dingen nog erger te maken. Wat wij willen doen is een ruimte bieden voor mensen om te discussiëren, nieuwe methoden te leren en voor zichzelf op te komen.

Ben je hoopvol? Heb je gevoel dat het aanslaat waar jullie voor staan?

Ik denk dat dit een moment is, niet per se door AFGA, dat er veel kan en gaat veranderen. En ik moet wel hoop hebben. Wat is het alternatief? Maar ongeacht wat er gebeurt, ik denk niet dat je als activist moet denken of verwachten dat je ooit volledig "succes" zal behalen. Ik ben anarchist niet omdat ik denk dat het succes gaat hebben, maar omdat ik weet dat het het juiste is, ongeacht of we gaan winnen of niet. En misschien ga ik dat überhaupt niet meemaken in mijn leven, maar misschien kan ik er wel aan bijdragen dat we iets dichterbij komen. En dat zou al de moeite waard zijn.

door Lente & Vincent (RC)

Tien jaar **We Are Here** *Over krakers, migranten, en het recht op het bewonen van de planeet*

Here in The Netherlands our existence is structurally denied. But this does not mean that we do not exist. We are here. We are living on the streets or in temporary shelters. We are living in a political and legal vacuum—a vacuum that can only be filled by the recognition of our situation and our needs. Our lives have been put on hold because we don't have papers, but we refuse to have our existence denied any longer. We refuse to remain invisible. We refuse to remain victims. We demand a structural solution for anyone who is in our situation and for all others who might find themselves trapped in the same political and legal vacuum. We demand recognition of our existence. We demand our existence to be acknowledged in official policies and laws. We are here and we will remain here.

—We Are Here manifest

Ruim tien jaar geleden gebeurde er iets bijzonders in Amsterdam. In de herfst van 2012 kwam een groepje ongedocumenteerde mensen op de vlucht bijeen in een tentenkamp in de tuin van de Protestantse Diaconie in Amsterdam-West. Ze waren afgewezen door de IND, waren “uitgeprocedeerd,” of zaten in limbo tussen verschillende procedures. Hun recht op verblijf in Nederland was uiterst precair gemaakt. Maar in plaats van zich neer te leggen bij de afwijzing van hun asiolverzoek, besloten ze te vechten voor hun rechten. Geïnspireerd door onder meer de Arabische Lente en eerdere protest-tentenkampen besloten ze hun strijd zichtbaar te maken.¹ Ze besloten te protesteren. We Are Here was geboren.

KRAKERS, MIGRANTEN, KRAKENDE MIGRANTEN

Je besluit dit keer naar Amsterdam te gaan. Daar ontmoet je andere mensen die in dezelfde situatie zitten als jij. Je bent enigszins opgelucht dat je niet de enige bent. Tot nu toe heb je je altijd zoveel mogelijk verstoep, omdat je bang was. Deze mensen verstoppen zich echter niet. Je denkt hierover na: verstoppen heeft je al deze tijd niks opgeleverd. Misschien is het dan beter om de mensen te vertellen over je situatie. Als mensen je verhaal horen, zullen ze je wel begrijpen en dan zal er wél wat veranderen.²

Wat is het verhaal van We Are Here? Het is een verhaal van rechteloosheid, precariteit en opgejaagd worden. Maar het is ook meer dan dat. De mensen van We Are Here weigerden alleen als slachtoffer te worden gezien. De dehumaniserende werking van het Nederlandse asielsysteem berooft mensen van hun invloed op hun lot. Het levert ze over aan bureaucratische procedures en regels, het reduceert mensen tot hun papieren—of het gebrek eraan. Als je constant moet bewijzen dat je ergens rechtmatig aanwezig bent, omdat dat constant wordt betwijfeld door een achterdochtige overheid, worden je autonomie en je vermogen tot zelfstandig handelen ernstig belemmerd. Het verhaal van We Are Here is het verhaal van het verzet tegen deze reductie van het menszijn.

We Are Here koos voor een tactiek van zichtbaarheid. In plaats van de min of meer willekeurige ontwikkelingen van de asielprocedure lijdzaam te ondergaan, in plaats van het uiteindelijk arbitraire onderscheid tussen legale en illegale mensen te accepteren als een onveranderlijk feit, besloot de groep van zich te laten horen. We Are Here zocht naar manieren om niet langer genegeerd te worden en vormde op die manier tegelijkertijd een aanklacht tegen de samenleving en een strijdvaardig bewijs van aanwezigheid. Op die manier werd de groep een politieke beweging, die directe acties uitvoerde. En de belangrijkste vorm van directe

actie die ze uitvoerde, of tenminste de vorm waarmee We Are Here het meest geassocieerd werd, was kraken.

De activist en academicus Deanna Dadusc, zelf destijds betrokken, beschrijft het belang van kraken voor ongedocumenteerde migranten:

[L]iving in squatted buildings has been used by undocumented migrants as a tool of protest and to gain visibility, but also to open collective spaces where it becomes possible to organize their struggles in a systematic manner, to intervene in the way they are supposed to experience their everyday lives, and to take their basic rights in their own hands, thereby overcoming the structural denial of juridical rights.³

Toch is kraken niet vanzelfsprekend. Zeker sinds het bij wet verboden werd in 2010 is kraken een geïlegaliseerde en daarmee preciaire praktijk geworden waar aanzienlijke risico's aan zijn verbonden. Dat geldt voor mensen met papieren en des te meer voor mensen zonder papieren, die al moeten leven met het feit dat elk aspect van hun bestaan (potentieel) gecriminaliseerd wordt.⁴ Dat een groep uitgeprocedeerde asielzoekers—juridisch gezien een extreem kwetsbare groep—zich juist deze praktijk eigen maakte, sprak dus niet vanzelf. Krakers en (geïlegaliseerde) migranten hebben beide met sociale stigma's te maken, veroordelen waarmee ze geconfronteerd worden, en een soort algemene vijandigheid van de "normale" burgerlijke maatschappij. Als combinatie zijn krakende migranten een soort *space invaders*:⁵ mensen "van buiten" die ruimte claimen waarvan de maatschappij, omwille van haar gevoel van veiligheid en de zekerheid dat de staat alleen bescherming biedt aan een dominante, geprivilegieerde groep, hen juist met man en macht wil buitensluiten.

Maar kraken is wat We Are Here deed, langdurig en op grote schaal: de groep voerde in een kleine acht jaar in totaal zo'n zestig kraakacties uit. Daarmee is We Are Here misschien wel de meest beeldbepalende kraakgroep in

Amsterdam geweest van de afgelopen jaren. Het leidde er ook toe dat de groep zich in het centrum van meerdere politieke, sociale en economische discussies begaf. Of beter gezegd: de groep bewoog zich op de intersectie van een veelheid aan politieke strijden, systemen van onderdrukking, en vormen van protest, verzet en zelfbeschikking.

Tien jaar na oprichting blijft het relevant om die intersecties te onderzoeken. De mobilisatie van de meest rechtelozen van Nederland in een groep als *We Are Here* legde fundamentele dilemma's en contradicties bloot in de manier waarop de stedelijke maatschappij functioneert. Ze verstoortte de illusie en het zelfbeeld van Amsterdam als een vrijhaven waarin iedereen een plek kan vinden. En tegelijkertijd wees ze op het verlangen en de noodzaak om vrijheid, veiligheid en gelijkheid tot de leidende principes te maken van de stad, van de gemeenschap die haar vormt.

Dus waarom ging *We Are Here* kraken? Waarom schoot de kraakbeweging de groep te hulp? Hoe verhiel de strijd van *We Are Here* zich tot de strijd voor het recht op de stad? En tegen welke structurele ontwikkelingen botste die strijd op?

IN LIMBO IN NEDERLAND

Wij zijn hier niet voor een koelkast of voor een auto of omdat we het hier zo leuk vinden. Als ons land veilig zou zijn, dan zouden we daar zijn. Als we daar konden studeren en werken! Als we zelf konden kiezen om te trouwen en een gezin te stichten... Als we niet de kans zouden hebben om opgesloten te worden... Als we veilig zouden kunnen leven dan hadden we niet alles achtergelaten. Zouden we al onze familie, vrienden en kennissen achtergelaten hebben voor geld? Een land dat we nog niet kenden? Een land duizenden kilometers van ons land vandaan?⁶

Als asielzoekers in Nederland al niet op een warme ontvangst mogen rekenen en vaak verzeild raken in procedures die jaren kunnen duren—een periode waarin hun leven

vaak *on hold* staat—dan is het voor uitgeprocedeerde asielzoekers al helemaal een onherbergzaam land. De leden van We Are Here behoorden (grotendeels) tot die groep. Om uiteenlopende redenen werd hun asiel ontzegd. Niet per se omdat ze geen documenten hadden of geen vluchtelingen waren, maar in grote mate vanwege de onhaalbare bureaucratische vereisten die de Nederlandse overheid stelde, zoals onrealistisch strikte standaarden voor “officiële” documenten. En daarbij een algemeen geïnstitutionaliseerd wantrouwen jegens asielzoekers, de argwaan dat migranten geen “echte” vluchtelingen maar slechts “gelukzoekers” zijn. De leden van We Are Here mochten dus niet in Nederland blijven, maar ze konden ook niet terug naar hun land van herkomst. Omdat er oorlog woedde, omdat de overheid nauwelijks functioneerde en geen papieren kon verstrekken, of omdat landen van herkomst weigerden mee te werken aan remigratie.

De mensen die We Are Here vormden, waren in dit “asielgat” beland. Vrijwel alle beschikbare routes richting een stabiel en legaal bestaan waren voor hen afgesloten. Ze konden hun asielprocedures niet voortzetten, ze konden het vanwege de EU-regels niet in een ander Europees land proberen, ze konden niet terug naar hun geboorteland, en ze konden geen aanspraak maken op de publieke voorzieningen.

Adam, afkomstig uit Soedan, bevond zich in deze situatie. “In 2011 was ik in Ter Apel. Er was toen een protestkamp opgericht van zo’n vijfhonderd mensen uit protest tegen de afwijzing van hun asielaanvragen. Zo’n twee tot drie weken werd er geprotesteerd. De IND wilde dat we ophielden en weer naar binnen gingen, maar dat weigerden we. Toen werd bijna iedereen gearresteerd. Daarna werd ik overgeplaatst naar een AZC in Arnhem. Daar hoorde ik van We Are Here. Ik begon al naar hun acties te gaan terwijl ik nog in Arnhem woonde. Maar toen de Dienst Terugkeer en Vertrek me vertelde dat ik moest vertrekken uit Nederland, ging ik naar Amsterdam en sloot me aan bij We Are Here.”

In Arnhem leerde Adam Helen kennen, een vluchteling uit Eritrea. Ook haar asielverzoek was afgewezen. We Are Here was toen net ontstaan. “Ik ging naar Amsterdam vanwege We Are Here. Ik kon nergens anders naartoe, ik kende niemand. In Amsterdam kon ik me aansluiten bij We Are Here. Niemand vroeg me waar ik vandaan kwam, wie ik was, wat ik hier deed. Ik werd geaccepteerd als mens. Sindsdien heb ik deel uitgemaakt van de groep.”

De groep kreeg snel bekendheid. Na het eerste tentenkamp in de tuin van de Diakonie, creëerde ze haar tweede tentenkamp aan de Notweg in Osdorp. Toen dat werd ontruimd, volgde een reeks kraakacties. In een jaar tijd kraakte de groep een kerk (de Vluchtkerk), een leegstaand flatgebouw (de Vluchtflat), en een kantoor (het Vluchtkantoor) midden in het centrum van de stad, tegenover het Rijksmuseum. Er werden demonstraties georganiseerd en steun gezocht—en gevonden—onder de Amsterdammers.

“We Are Here werd een sociale beweging,” zegt Adam. “We streden ervoor dat iedereen rechten had, ongeacht waar ze vandaan kwamen. Steeds meer mensen wier asielverzoek was afgewezen, sloten zich bij ons aan.”

Dat de kraakbeweging een prominente ondersteunende rol ging spelen, was een vrij organische ontwikkeling. “Veel anarchisten, en dus ook krakers, zijn voor de *right to move* en tegen grenzen,” zegt Joyce, die als activist en kraker betrokken raakte bij We Are Here. “Ik had bijvoorbeeld al ervaring met actievoeren tegen detentiecentra. Op het activistische festival 2.Dh5, in 2012, werd We Are Here uitgenodigd omdat ze ook werden beschouwd als een activistische groep. Toen hun daar werd gevraagd wat andere activisten voor hen konden betekenen, vroegen ze om steun, solidariteit en bescherming.”

Vanaf dat moment begon een samenwerking tussen Amsterdamse activisten en krakers en de mensen van We Are Here die jaren zou duren.

KRAKEN IN FORT EUROPA

Migrants and squatters put two worlds together: the world where rights are valid and the world where they are not. They put the two worlds in one through practices that represent an incubator of different global relations opposed to any form of exploitation.⁷

Het bestaan van We Are Here was bijzonder, maar niet uniek. Net zoals het onbarmhartige asielbeleid niet voorbehouden is aan Nederland maar deel uitmaakt van een algemene Europese trend. Fort Europa is al decennia in aanbouw. De neoliberale globalisering waarvan de EU één van de aanjagers is, heeft fundamentele ongelijkheid verankerd in de wereldeconomie. Terwijl multinationals met dank aan handels- en belastingverdragen het mondiale Zuiden exploiteren, wordt het recht op beweging van gewone, vaak arme mensen aan steeds meer restricties en surveillance onderworpen. De levensgevaarlijke reis die migranten maken uit landen in Afrika en het Midden-Oosten om Europa te bereiken is daarvan het eerste gevolg.

Het tweede gevolg is het juridische limbo waarin ze terecht komen als ze de grens bereiken. In de jaren dat We Are Here opkwam, was dit overal in Europa het geval. Ook in steden als Hamburg, Athene, Rome en Madrid ontstonden daarop samenwerkingsverbanden tussen lokale activisten en geïlegaliseerde migranten. Dit soort samenwerkingen nuanceren het beeld van Europa als een ondoordringbaar fort: het beeld dat Europa omsloten wordt door buitengrenzen die “vreemdelingen” genadeloos buiten de deur houden, terwijl het gebied binnen de grenzen een gladde, soepel functionerende ruimte is waar voor iedereen dezelfde rechten (en geboden) gelden. Hoewel de grenzen absoluut bewaakt worden, zijn ze niet hermetisch afgesloten—de nieuwkomers kunnen ten slotte ook worden ingezet als goedkope en afhankelijke werkkrachten, zoals in de agrarische sector veel gebeurt.⁸ Het gebied binnen de grenzen—het Europese

of nationale territorium—is daarbij allerminst een gladde en transparante oppervlakte, maar wordt gevormd door politieke en sociale conflicten. En zo lang er niet een werkelijk vrije en gelijkwaardige maatschappij wordt gecreëerd zullen die conflicten opleven.

De eerste jaren dat We Are Here actief was, vielen samen met de eerste periode na het kraakverbod. Krakers werden verder geïlegaliseerd. Daarmee was hun lot nog niet één op één te vergelijken met die van uitgeproceeerde asielzoekers. Maar solidariteit ontstaat vaak vanuit het inzicht dat verschillende groepen te lijden hebben onder dezelfde mechanismen van onderdrukking. In de historische context waarin We Are Here ontstond, deelden krakers en migranten de ervaring van illegalisering, buitensluiting, politiegeweld en onderdrukking. En beide groepen konden geen genoeg nemen met de heersende orde. Beide groepen ervoeren de noodzaak om zich een andere wereld voor te stellen, andere sociale relaties te vormen dan gangbaar zijn in de kapitalistische normaliteit, en zich niet neer te leggen bij de politieke wind die zich tegen hen had gekeerd.

ONTRUIMINGEN EN SPLITSINGEN

Omdat het zo'n centraal gelegen pand was, midden in een toeristisch kerngebied, was het voor de burgemeester van het grootste belang om het Vluchtkantoor snel te ontruimen. We Are Here was ondertussen een zeer zichtbare en luidruchtige groep geworden die veel media-aandacht kreeg, rechtszaken had geïnitieerd en een maatschappelijke discussie had aangezwengeld over de onbarmhartigheid van het Nederlandse asielbeleid (iets wat uiteindelijk, in 2015, zelfs tot een kabinetscrisis leidde). De toenmalige burgemeester van Amsterdam, Eberhard van der Laan, zocht daarop naar manieren om de angel uit het conflict te halen, dat wil zeggen om de groep en haar politieke boodschap te neutraliseren.

De ontruiming van het Vluchtkantoor was een voorbeeld van die tactiek. Een deel van de groep (dat deel dat eerder in de Vluchtkerk had gewoond) werd een tijdelijk, maar officieel, onderkomen geboden aan de Havenstraat—mits de leden zich lieten registreren. Uit angst om midden in de winter—het was december—op straat te komen staan, besloot de groep na lang beraad op het aanbod in te gaan en betrok voor zes maanden de Vluchthaven. Daarmee werd de groep opgesplitst en werden de bewoners van de Vluchthaven opnieuw, en individueel, onderworpen aan de ondoorzichtige procedures van het asielproces, terwijl het deel van de groep dat het aanbod niet had gekregen weer op zoek moest naar huisvesting.

“De inzet van de strijd,” zegt Joyce, “vertroebelde in die tijd, ook onder invloed van diverse externe partijen. Het ging meer om het recht op opvang dan het recht op papieren en op legaal verblijf, zonder dat de groep dit zelf wilde. De burgemeester probeerde ook aan de ene kant onze politieke activiteiten te delegitimeren maar aan de andere kant gedoogde hij het kraken omdat het een makkelijke oplossing was voor wat de overheid naliet, namelijk het realiseren van opvang voor deze groep.”

De reis door de stad van We Are Here werd voortgezet met het kraken van een leegstaande garage in Zuidoost die de Vluchtgarage werd genoemd. Al kon de groep daar relatief lang blijven, bijna anderhalf jaar, de vele verhuizingen, kraakacties en ontruiming eisten ook hun tol.

Helen: “Het was moeilijk om ergens een thuis te vinden of te maken. Soms werden we na een dag of een week al ontruimd. Op sommige plekken was er privacy en hygiëne, maar op andere plekken totaal niet. Dan maakten we muren van karton en waren er ratten. Je was altijd bezorgd hoe lang je kon blijven en wat er zou gebeuren.”

“En als er iets mis ging,” zegt Adam, “dan werden mensen boos op de leiders van de groep. De leiders, die met krakers op zoek gingen naar gebouwen, kregen veel

verantwoordelijkheid van de rest, maar ook klachten als het gebouw niet geschikt bleek te zijn.”

“Soms was de druk te groot voor hen,” voegt Joyce toe. “En er gingen vreemde geruchten rond. Namelijk dat zij, maar ook de krakers, geld zouden verdienen aan We Are Here.”

Tegelijkertijd stimuleerde de burgemeester de beeldvorming dat er een onderscheid was tussen “Nederlandse politieke activisten”—die hun eigen agenda hadden: het ageren tegen de staat—en de vluchtelingen die min of meer passieve slachtoffers waren en geen zelfbeschikking hadden.⁹ In feite hadden de leden van We Are Here hun eigen politieke subjectiviteit ontwikkeld: ze waren migranten-krakers en ze identificeerden zich, zoals Helen en Adam, volmondig als activisten. In de periode van de Vluchtgarage gingen ze per bus naar Brussel voor een internationale actieweek, sommigen deden mee aan een protestmars van Straatsburg naar de Belgische hoofdstad, ze begonnen een voetbalteam, participeerden in een theaterstuk en in een dansvoorstelling, en deden daarbij nog tientallen andere projecten.¹⁰ In een wereld waarin het menszijn iets voorwaardelijks is, is de erkenning van hun menszijn voor de onderdrukten en gemarginaliseerden een permanente, en door en door politieke strijd. We Are Here werd gedreven door die noodzaak.

Maar dat de mensen van We Are Here aangewezen waren op een geïlegaliseerde praktijk als kraken, maakte hun toestand extra precair, ondanks dat het hun ook een bepaalde mate van agency gaf. Ook de Vluchtgarage werd na ruim een jaar ontruimd. En de groep, waarvan de samenstelling altijd al constant veranderde, verloor door meerdere splitsingen haar eenheid (iets wat weliswaar ook voordelen had: zelforganisatie en acties doen was makkelijker in kleinere groepen). Eerst splitsten de vrouwen zich af waardoor er een mannengroep en een vrouwengroep ontstonden. Later ontstonden er andere groepen op basis van verschillen in afkomst en/of tactiek. En terwijl er vrijwel permanent actie werd gevoerd bleef de politiek, onder druk van extreem-

rechts, zich verhardten tegen asielzoekers, vluchtelingen en migranten. Van een collectieve oplossing kon wat betreft de overheid geen sprake zijn.

MARGINALISERING IN DE *SMOOTH CITY*

Tegelijkertijd begon de gemeente Amsterdam, na enkele voorzichtige jaren, vaart te maken met het kraakpandvrij maken van de stad. Telde Amsterdam in 2010 nog honderden kraakpanden, tegen het einde van het decennium waren het er nog maar een handvol.¹¹ In 2014 werd de Valreep ontruimd. Een jaar later werd de Spuistraat aangepakt. Het laatste symbool van tegencultuur, radicale politiek en de kraaktraditie in de binnenstad werd, met het typerende destructieve nihilisme van de neoliberale staatsmacht, de nek omgedraaid: het Slangenpand en de Tabakspanden werden ontruimd. Niet lang daarna werden ze gesloopt. Met de verkoop van universiteitspand het Bungehuis aan SoHo House, luxeoord voor *upperclass creatives*, en de komst van twee nieuwe hotels, werd het publieke karakter van de Spuistraat weggevaagd en verruild voor die frictieloze commercialisering die zo typerend is voor het conformisme van geglobaliseerde steden tegenwoordig. In 2019 volgde ADM. Na twintig jaar verloor de commune haar zelfgebouwde wereld aan een scheepsbouwer die op het terrein luxejachten wil bouwen voor de superrijken.

In betrekkelijk korte tijd is Amsterdam drastisch veranderd. Geheel in lijn met de dominante neoliberale ideologie van de afgelopen decennia vond de transformatie van de stad plaats onder druk van een van bovenaf gevoerde klassenstrijd. Het kraakverbod kan niet los gezien worden van de wens van rechtse partijen om elke weerstand te breken tegen hun antidemocratische woningmarktagenda. Centraal daarin was het opgeven van volkshuisvesting als collectieve voorziening onder verantwoordelijkheid van de staat, en de vervanging ervan door een geliberaliseerde

woningmarkt waarop investeerders vrij spel kregen. De afname van de voorraad sociale huurwoningen (van 50 procent in 2010 tot 37 procent nu)¹² past in dezelfde agenda, evenals de introductie van tijdelijke huurcontracten en anti-kraakcontracten, die bijdragen aan de uitholling van huurdersrechten. Hotelbouw en overtoerisme gingen gelijk op met deze ontwikkelingen. De naam van de gevolgen van deze politiek—gentrificatie—betekent de transformatie van de stad in een verzameling *services* voor de vermogende klasse, en de marginalisering van iedereen die niet tot die klasse behoort. Het resultaat is wat onderzoeker en activist René Boer de *smooth city* noemt:

A highly normative, controlling and arguably oppressive environment, in which gradually all opportunities for productive friction, sudden transitions or subversive transgressions have been eliminated.¹³

De opkomst en de activiteiten van We Are Here vonden plaats in dezelfde periode dat de totstandkoming van de *smooth city* werd voltooid. Een direct gevolg dat de groep daarvan onderzocht, was, zeer basaal, een toenemend gebrek aan beschikbare, dat wil zeggen leegstaande gebouwen om te kraken. Na de Vluchtgemeente in 2016 werd het moeilijker en moeilijker om gekraakte huisvesting te realiseren waar de groep voor langere tijd kon blijven. De neoliberale stadsontwikkeling was volledig op stoom gekomen en liet letterlijk geen ruimte meer over voor diegenen die ze had gemarginaliseerd.

Op dit punt overlapte de strijd van We Are Here voor een gelijkwaardig bestaan, een gelegaliseerd, menswaardig bestaan, met de woonstrijd van diegenen die de stad uit werden gegentrificeerd. Of anders gezegd: hun strijd voor papieren, op zichzelf al moeilijk genoeg onder de heersende politieke omstandigheden, werd extra bemoeilijkt door de opgevoerde klassenstrijd die werd uitgevochten op het gebied van huisvesting. De reactionaire politiek die van mensen op de vlucht geïlegaliseerde vreemdelingen maakt, ging niet toe-

vallig gelijk op met een overname van de stad door het kapitaal, en, om die overname veilig te stellen, de onderdrukking van de activisten die daartegen in opstand kwamen.

HET RECHT OP HET BEWONEN VAN DE PLANEET

But above all the gap in the asylum system is proven by all the refugees that receive their status. Every document is a small party. The number passes the 60. A lot of people who were once called “out of procedure” finally get their right. The lost time is never paid back, however. And many more are still in the hopeless situation of waiting and proof not being accepted.¹⁴

In 2023 is de wooncrisis heviger dan ooit. De asielcrisis is dat ook. Beide zijn niet uit de lucht komen vallen. Ze zijn het gevolg van de doelbewuste ontmanteling van collectieve voorzieningen. Sinds de neoliberale wending van de jaren tachtig en negentig hebben politici van zo'n beetje alle partijen daaraan meegewerkt. Maar in het vorige decennium heeft dat project in zekere zin pas echt zijn voltooiing bereikt. Om dat doel te bereiken was het noodzakelijk om kraken, als een praktijk waarin de utopie van gedeeld eigendom en hiërarchieloze zelforganisatie nogal altijd doorschemert, te neutraliseren. En de meest precaire leden van de samenleving, behalve asielzoekers-in-limbo bijvoorbeeld ook daklozen, moesten behandeld worden als probleem voor de openbare orde om het probleem te negeren van een maatschappij die weigert zorg en bestaanszekerheid te bieden aan iedereen.

Terugkijkend is het makkelijk om pessimistisch te zijn. Helen en Adam zijn dat niet. “We hebben onze menselijkheid laten zien,” zegt Adam. “We hebben laten zien dat we kunnen samenwerken en samenleven ondanks dat we verschillende achtergronden hebben. Het was als een school waarin je leert hoe je verschillen overwint, en hoe je overleeft.”

Ook Helen vindt dat ze veel hebben bereikt: “Veel mensen, misschien wel meer dan de helft van de groep, hebben uiteindelijk papieren gekregen. In de loop van de jaren zijn

er veel mensen vertrokken uit Nederland, maar veel zijn ook gebleven, ondanks dat ze geen papieren hebben. Zij zijn er nog steeds. En ze zijn niet alleen.”

Ze zouden het ook niet anders hebben aangepakt dan ze hebben gedaan. Nieuwe groepen zouden ze aanraden hun tactieken over te nemen: samen optrekken, ruimte innemen, aandacht claimen. Ondertussen bestaat We Are Here zelf niet meer als één groep of als krakerscollectief. Maar haar leden zijn er dus nog. Sommige hebben nieuwe projecten gestart, zoals kunstenaarsgroep We Sell Reality.¹⁵ Andere spannen zich nog altijd in voor de rechten van asielzoekers en vluchtelingen zonder papieren, of zetten de strijd voort onder de naam “We Are Still Here.”¹⁶

De kraakbeweging is sinds het oprichtingsjaar van We Are Here ontgezegelijk geslonken. Maar de actieve solidariteit die ze in de praktijk bracht, politiseerde ook op een nieuwe manier haar bestaansredenen. De uitwisseling en samenwerking tussen krakers en migranten bracht de beweging aan de lokale frontlinie van een mondiale strijd tegen grenzen, tegen het illegaal maken van mensen, en tegen de neoliberale precarisering van het leven. Ze bewoog zich op de intersectie van meerdere, in elkaar grijpende conflicten en oversteeg daarmee haar eigen strijdperk, dat van de woonstrijd. Achteraf is het misschien duidelijker te zien dan destijds dat de verschillende strijden die werden gevoerd—door krakers, migranten, no border activisten, antifascisten, antiracisten, de radicale klimaatstrijd—culmineerden in een universele eis: “het recht op het bewonen van de planeet,” zoals Mudu en Chattopadhyay het noemen.¹⁷

In de meervoudige crisis waar we tegenwoordig doorheen gaan heeft die eis niks van zijn urgentie verloren. Terwijl de politiek in het vorige decennium nog met man en macht bezig was de neoliberale transformatie van de maatschappij te consolideren, begint het eindelijk, ook bij het grotere en veelal gedepolitiseerde publiek, duidelijk te worden dat het systeem niet werkt in het voordeel van de meerderheid.

Precair zijn begint zelf een universele conditie te worden van het hedendaagse bestaan. De droom van een betere toekomst, in veel gevallen het laatste wat de mensen nog op de been houdt, is door de bestaande orde zelf de kop ingedrukt. In die omstandigheden kan het ineens duidelijk worden dat de “normale” burger met papieren meer gemeen heeft met een uitgeprocedeerde asielzoeker dan met de CEO die beide uitbuit. Er is geen beter moment voor het smeden van nieuwe banden van solidariteit.

door Vincent (RC)

NOTEN

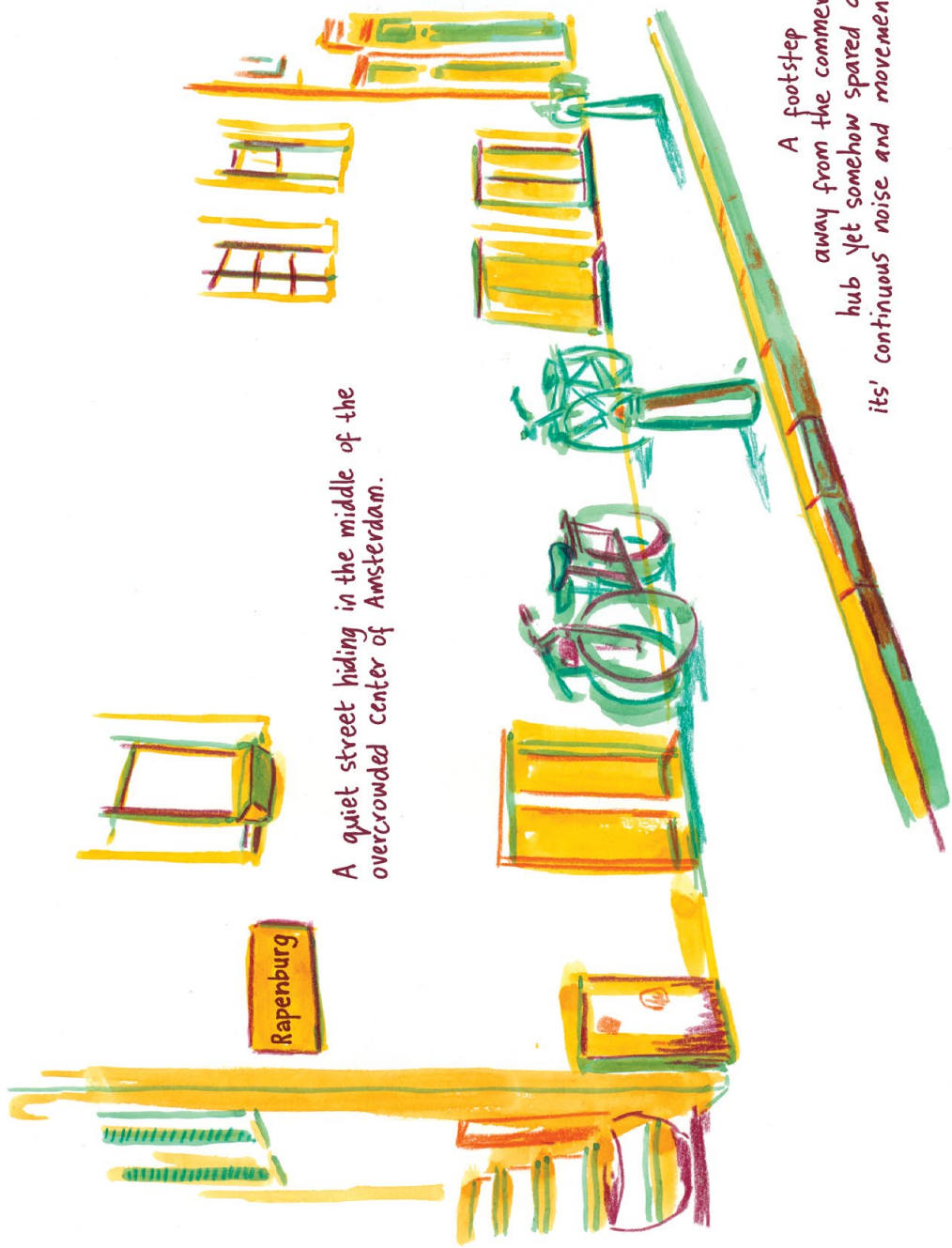
- 1 <http://wijzijnhier.org/tijdslijn/geschiedenis-van-wij-zijn-hier/>
- 2 <http://wijzijnhier.org/who-we-are/>
- 3 Deanna Dadusc, ‘Squatting and the Undocumented Migrants’ Struggle in the Netherlands’, in *Migration, Squatting and Radical Autonomy*, red. P. Mudu en S. Chattopadhyay (New York: Routledge, 2017), 275-276
- 4 *Ibid.*, 278
- 5 Stephanie Grohman, ‘Space Invaders: The ‘Migrant-Squatter’ As the Ultimate Intruder’, in *Ibid.*, 121-129, hier: 121
- 6 <http://wijzijnhier.org/over-het-asielgat/illegaal-uitgeprocedeerd-ongedocumenteerd-gelukszoekers-en-asielzoekers/>
- 7 Pierpaolo Mudu en Sutapa Chattopadhyay, ‘Migration, Squatting and Radical Autonomy: Conclusions’, in *Ibid.*, 285-287, hier: 285
- 8 Dadusc, ‘Squatting’, 278
- 9 *Ibid.*, 282
- 10 <http://wijzijnhier.org/tijdslijn/geschiedenis-van-wij-zijn-hier/>
- 11 <https://www.parool.nl/amsterdam/waarom-is-amsterdam-tegen-de-nieuwe-kraakwet-en-is-dat-terecht~b6cde1e5/>
- 12 <https://onderzoek.amsterdam.nl/artikel/weer-minder-kans-op-betaalbare-woning-in-regio-amsterdam>
- 13 <http://archis.org/volume/smooth-city-is-the-new-urban/>
- 14 <http://wijzijnhier.org/tijdslijn/geschiedenis-van-wij-zijn-hier/>
- 15 <https://framerframed.nl/dossier/hoe-collectief-we-sell-reality-licht-schijnt-op-europas-falende-vluchtelingenbeleid/>
- 16 <https://permanentverblijf.org/>
- 17 Mudu en Chattopadhyay, ‘Migration’, 286

B. Carrot

We Are Here

Rapenburg 31-33

A quiet street hiding in the middle of the overcrowded center of Amsterdam.

A footstep away from the commercial hub yet somehow spared of its' continuous noise and movement.

Just like the
rest of Amsterdam
the Rapenburg
too has gone

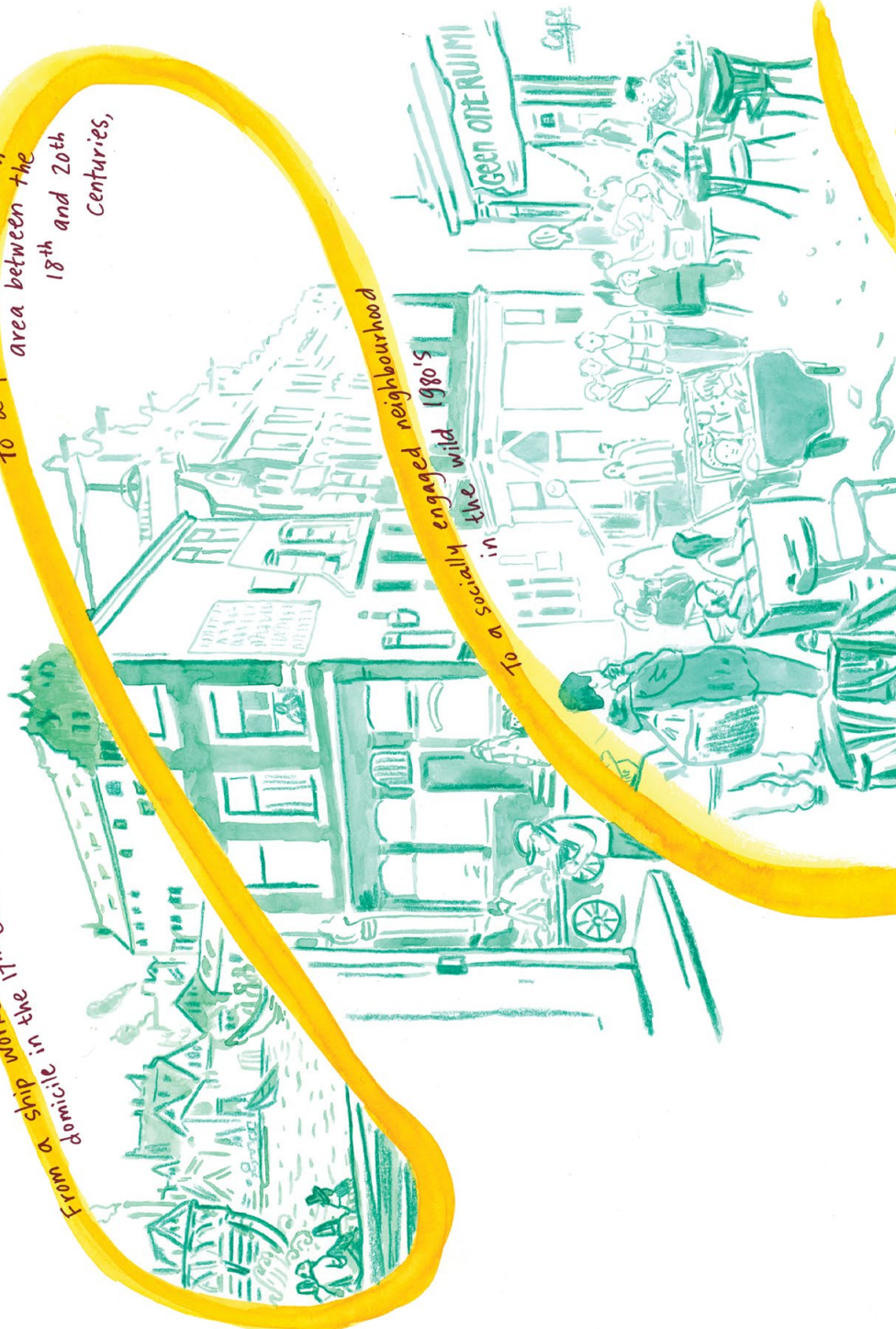
through the sad
process of

gentrification.

From a ship workers' hovel in the 17th century

to a predominantly Jewish area between the 18th and 20th Centuries,

To a socially engaged neighbourhood in the wild 1980's

to what it is today:

A white
middle class
residential
street

with the diversity
and excitement

of vanilla low-fat soy ice cream.

UNTIL...

One crisp and
sunny afternoon
(February 10th to be
exact),
when our new
neighbours moved in.

'We Are Here'
or in Dutch
'Wij Zijn Hier', is a
self organized
group of refugees
in Amsterdam.

For the past six
years they have
been fighting for
their right
to lead a normal
life.

Not being provided
with housing or a
right to work this
group is forced
to live on the
street.

WE ARE REF CRIMIN

In 2012 the group decided to take matters into their own hands and make their situation, and themselves,

VISIBLE
to Dutch society.

They stopped hiding and started to demand attention with the hope that it would lead to a change in their lives and futures.

For years the group organized

ACTIONS

DEMONSTRATIONS

BENEFITS

OPEN DAYS

and LECTURES

They managed to create some pressure and get the attention of the local government.

But alas, the minimal support reluctantly provided by the authorities was insufficient and unsuitable.

FOR REFUGEES

And so
We Are Here
continue to face
an unstable,
harsh,

and precarious existence
until this day.

To meet their need for a safe space and a roof above their heads the group started squatting empty buildings.

Since 2012 We Are Here
squatted more than 30
different houses in Amsterdam.

And got evicted from each and every one.

What other choice do they have but to keep trying?

The ground floor of
Rafenburg 31-33
was previously used
by young creatives
as an office space.

After the renters left
the space was left empty and
untenanted for almost six months.

And so We Are Here
squatted it

making it their
temporary home.

We are not just 'we Are Here',
We are the Unity Group!

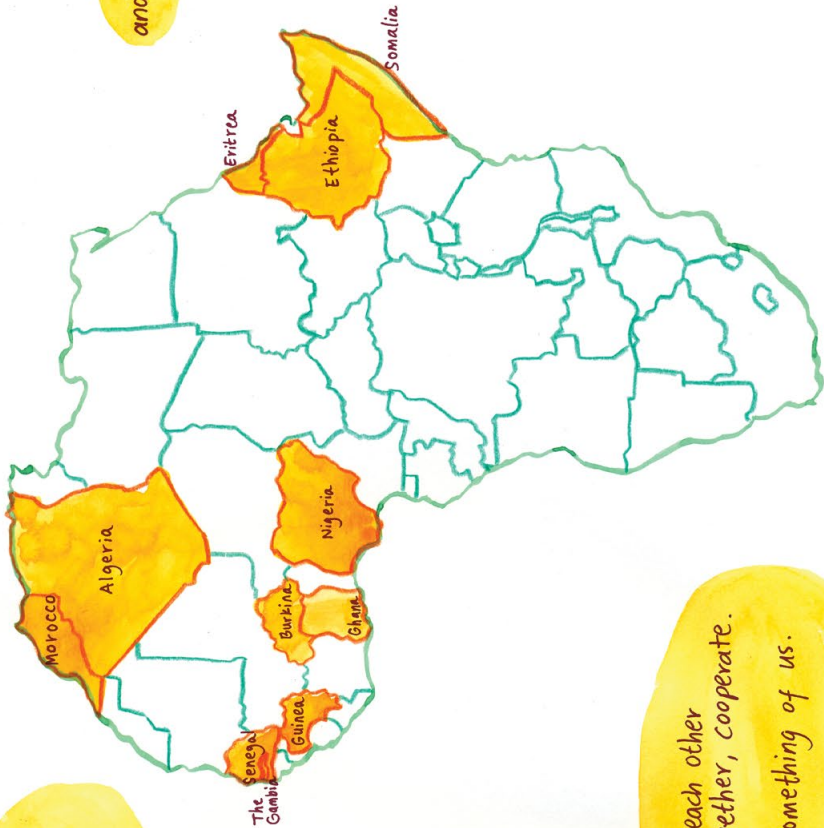

Unity Group?

Yes, we all come from different places but here we are together, united.

During the years the larger We Are Here group slowly split into smaller entities, often based on culture or country of origin.

You see,
we have people
from all different
countries:

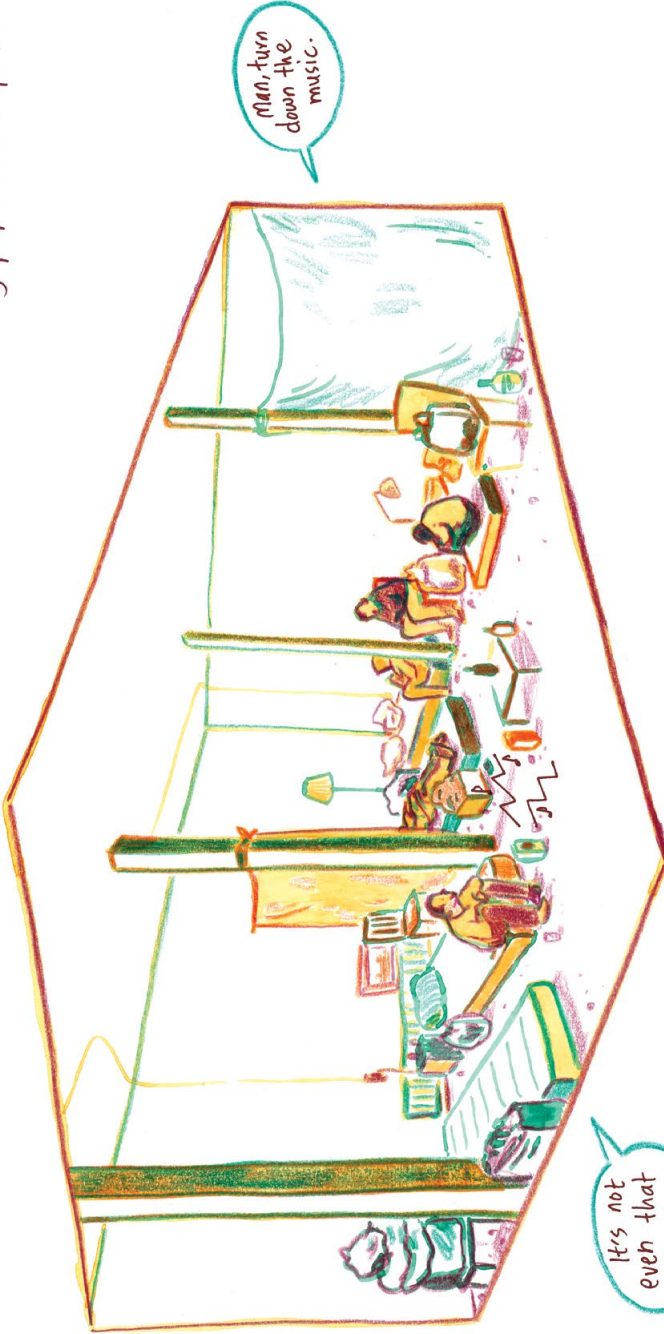
and one Korean!

We respect each other
and work together, cooperate.

All forty - something of us.

At least we try...

It's not always easy getting along,
So many people in one space.

Man, turn
down the
music.

Just do it
man, come on!

It's not
even that
loud!

People who have
been through more than we
here in Western Europe could imagine.

People who are facing a reality which gives them little to no prospect.

People like Muhammad.

26 years old,
speaks four languages,

and has the most
optimistic smile I have
seen in years.

(He doesn't think so,
but I do.)

Muhammad wanted to study art back in Gambia
but he never got the chance to.

He tries to draw and paint from time to time
but often can't find the peace of mind to
sit down and be creative.

The Unity Group
is quite happy at
the Rapenburg.

Apperantly the
neighbours are
welcoming and
supportive.

Some bring food or clothes,
others bring bedding or
kitchenware.
All very much appreciated.

Yet the most important thing they bring is

Contact.

Unfortunately the owner of the building
and the local government are nothing but
welcoming or supportive.

We just received the
letter telling us that
we are getting evicted.

And so nights on the street
become a looming threat
once again.

It's nice how
you can just sit
and draw
like this.

It's good to see someone
following their dreams
instead of...
It's just good to see.

But you know,
Sometimes dreams
are like jokes.

Why do you
say that?

They are like jokes,
dreams.

You can have a dream
but some things you
have to give up and
see what life
gives you.

B. Carrot
2018

Thanks to the Unity Group for letting me
tell their story,
and to Muhammad for his contribution.

For more information about *We Are Here*: wijzijnhier.org

B. Carrot 2018

Amsterdam Dream Machine

Rotzooi rapen en solidaire extase op ADM

Harriët Bergman

In 1997 werd ADM gekraakt. Een plek vol kunst, gemeenschap, bizarre aan elkaar gelaste constructies en honderden kleuren aan groene natuur. Natuur die net als de mensen meer ruimte kreeg aan deze rafelrand van de stad dan in welke van bovenaf verzonnen broedplaats dan ook. Aan de haven in Amsterdam werd een gebied van vastgoedcrimineel Bertus Lüske getransformeerd in een vrijplaats die velen voor het eerst liet ervaren hoe wonderlijk het leven kan zijn. Die oorspronkelijke locatie werd ontruimd op 7 januari 2019. Alles werd direct gesloopt. De nieuwe locatie van de gemeenschap van ADM-bewoners is in Noord. Vanaf de pont bij Amsterdam Centraal is het nog een flink eind fietsen. De Slibvelden zijn echter dichterbij dan de vorige locatie van ADM in het Westelijk Havengebied. Belangrijker nog—de tocht is altijd de moeite waard. Zeker afgelopen oktober, toen de Amsterdamse Droogdok Maatschappij haar 25-jarig bestaan vierde.

Er zijn de afgelopen 25 jaar duizenden mensen op beide ADM-locaties geweest. Honderden mensen hebben er voor langere tijd verbleven, duizenden mensen hebben meegelopen aan het creëren van een gemeenschap en aan festivals en evenementen. De Amsterdamse Doe-Het-Zelf-Maatschappij, de Amsterdamse Droogdok Maatschappij, Amsterdam Dream Machine, ADM, was voor mij een plek die heel lang op afstand was. Te ver fietsen, te weinig bekenden, geen idee wat ik kan verwachten, dacht ik als iemand me uitnodigde langs te komen. Gelukkig veranderde dat. Ik ben slechts een van de velen die geraakt is door ADM, en bij

lange na niet de meest passende vertegenwoordiger van die ervaring. En toch wil ik schrijven over de transformatieve ervaring van zelfgebouwde eco-toiletten legen, vuilniszakken doorploegen, en eindeloos dansen. Het brutale en gezamenlijke, het starten en falen en opnieuw anders falen en ondertussen vrienden maken en lachen en voelen dat je leeft is ADM voor mij. Dus in die *spirit* een poging, mijn poging, zodat anderen er een andere kleur overheen kunnen verven, of een beat onder kunnen zetten: een verhaal en poging betekenis te geven zodat dat daarna opnieuw en opnieuw en weer opnieuw het experiment verbeterd kan worden. Ik doe iets, iemand anders bouwt erop voort, gezamenlijk komen we verder: dat vormt de kern van ADM.

EEN TASTBAAR ALTERNATIEF

Als het gaat om te winnen werelden, wordt er in mijn academische omgeving vooral verwezen naar succesvolle praktijken in een ver verleden of ver buitenland. Het voetstuk creëert een veilige afstand. Academici putten vervolgens hoop uit de strijd van de Zapatista's in Chiapas of de Koerden in Rojava. Of vooruit, de Parijse commune wordt nog een keer uit de vergetelheid getrokken. In Nederland gevestigde intellectuelen ontlene inspiratie aan de Maagdenhuisbezetting van 1969, maar zeker niet uit die van 2015, of 2005, of de talloze keren daarvoor of de bezettingen van End Fossil: Occupy nu. Want die waren gefaald, niet succesvol. Maar vooral, zo lijkt het soms, te tastbaar en dichtbij. Ik zie weinig engagement vanuit mijn omgeving met concrete bestaande initiatieven—zoals ik dat zelf ook niet had.

Een vrijplaats of actie op fietsafstand vraagt zelfreflectie, inzet en misschien zelfs vuile handen. Wat ADM betreft: letterlijk. In de moestuin, met een lasapparaat, in een kliko op zoek naar te recyclen glas en blik. En ook figuurlijk, door met mensen samen te werken met wie je het niet volledig eens bent, met een andere achtergrond en andere woorden.

ADM stelde mijn ideeën over sociale verandering en hoe de samenleving vormgegeven moet worden ter discussie. Dit stuk is een poging woorden te geven aan de ervaring, en politieke betekenis, van ADM.

ERVARING: KLIKO'S LEGEN BIJ THE AMSTERDAM
DREAM MACHINE

Mijn eerste fietstocht die kant op was met een vriendin, enkele jaren terug in een nazomer. Het plan was om met haar en twee bevriende daklozen deel te worden van de “garbage crew” op een anarchistisch circusfestival. De twee crewleden die de aanleiding vormden van onze bijdrage aan het festival kenden we van een sociale ruimte, een kraakpand onder een brug, dat kort daarvoor ontruimd was. Zij stonden soms achter de bar en namen de taak op zich tijdens en na een baravond bierflesjes te verzamelen. Met zijn vieren zouden we dit ook doen op het festival. ADM-bewoner Samantha had een uitvoerig systeem bedacht van blik-, glas- en restafvalscheiding, en meerdere *sweeps* over het terrein waarin we theatraal troep van bezoekers op zouden ruimen. Tot slot hadden we de glorieuze taak vuilniszakken met restafval te doorploegen op zoek naar blik en glas. We sliepen in onze zelf gebrachte tenten, we kregen heerlijk voedsel en drankmuntjes, en in glitteroutfits volbrachten we onze opdracht.

Na een van de keren garbage crew te zijn geweest op ADM las ik het populair wetenschappelijke boek van de filosoof Jules Evans, *The Art of Losing Control: a Philosopher's Search for Ecstatic Experience*.¹ Het helpen ondersteunen van een feest, het gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen voor een ruimte, is een ervaring die betekenis en zingeving verleent. Daarnaast, schrijft Evans, is muziek voor veel mensen een uitstekende manier van emotionele regulatie. Hij legt uit hoe gedeelde extase bijdraagt aan het smeden van banden met anderen, het creëren van solidariteit en gemeenschapsgevoel. Wat doorheen zijn zoektocht naar extase blijkt is dat het

opgaan in iets groters, een connectie of verband voelen met anderen, een essentieel onderdeel is van deze vorm van geluk.

De inzichten van Evans zijn vergelijkbaar met die van Lynne Segal in haar boek *Radical Happiness*.² Segal is een socialistisch-feministische academicus en activist. In haar boek reflecteert ze onder andere op haar ervaringen in de vrouwenbeweging. Ze beargumenteert dat we de kunst van “radicaal geluk” beter moeten leren beoefenen: niet door bezig te zijn met onze eigen *self-care* en gemoedstoestand, maar door transformatieve, collectieve ervaringen van plezier. De terugtrekkende welvaartsstaat laat gaten vallen die opgevuld zouden kunnen worden door alternatieve vormen van samenleven en voor elkaar zorgen. Als relatieve buitenstaander lijkt het me dat ADM die kunst onder de knie heeft. Bewoners en bezoekers doen wat ze kunnen en helpen elkaar—en wanneer er wrijving is, is dat een teken dat men elkaar niet onverschillig laat. In een stuk over de ontruiming in 2019 wordt ADM geportretteerd als een soort “zelfgekozen familie,” een plek “waar onderzocht kon worden wat het is om mens te zijn en waar spontaniteit regeerde.”³

DE VERLOREN VRIJSTAAT

Een “kneiterlinks” coalitieakkoord werd ons beloofd toen GroenLinks, PvdA, D66 en SP in 2018 in de Amsterdamse gemeenteraad de krachten verenigden: “een nieuwe lente, een nieuw geluid.” De ontruiming van ADM was het omgekeerde van de zorg die de bewoners voor elkaar hadden—en zeker niet links te noemen. Het was een onverschillig slopen wat in jaren was opgebouwd. Zodra iedereen van het terrein was gehaald werd alles genadeloos neergehaald. In de documentaire die de lokale nieuwszender AT5 over ADM maakte, *De verloren vrijstaat*, komt het voorbij. Mensen mochten zelfs hun woonwagens niet van het terrein afrijden. Net als bij bosbezettingen—het Sterrebos in Limburg werd gekapt terwijl de bezetters nog in de boom zaten—moest alles zo

snel mogelijk kapot gemaakt worden. Voordat een rechter de bezetters of vrijdenkers toch gelijk geeft. Voordat men terugkomt. Eigendommen, huizen, alles wat was opgebloeid en opgebouwd, en hoop, moest zo snel mogelijk in de grond gestampt worden. Het Mensenrechtencomité van de VN heeft zich tweemaal uitgesproken tegen de ontruiming van ADM, maar tevergeefs.

Ik hilde tijdens de ontruiming. Het bleef stil in de brede linkse beweging. Net als hoopvolle en inspirerende initiatieven zijn mensenrechtenschendingen elders te vinden. Niet hier, niet om de hoek, niet relevant voor “ons.” Opnieuw te ver fietsen, te druk, te veel, niet onze strijd. Of juist te tastbaar, te dichtbij, te pijnlijk als het kapotgeslagen wordt?

DANSEN EN XTC

Op de 25ste verjaardag van ADM wordt achter het festivalterrein, tussen de wagens van de verschillende bewoners, backstage gekookt door de mobiele actiekeuken van Kollektief Rampenplan. Er liggen broden en smeersels, er is soep in enorme pannen, en mensen zitten op bierbanken aan klaptafels. Tijdelijke Toon, een van mijn favoriete dichters, loopt rond in een roze dipdye trui die past bij zijn roze uitgegroeide blonde haar. “Zaterdagnacht live acid tekno met poëzie!” brult hij. Ondanks dat ik meerdere keren in een kliko ben gedoken krijg ik een knuffel.

De term *acid communism*, van de in 2017 overleden blogger en filosoof Mark Fisher, is een goede manier om ADM te proberen te vatten. *Acid* als bijvoeglijk naamwoord duidt op een houding van geïmproviseerde creativiteit, een geloof in de mogelijkheid dat een andere blik op de wereld het mogelijk maakt deze ook te verbeteren. Dit is een bevrijding van het bewustzijn van het bedrukkende idee dat er geen alternatief zou zijn: LSD verdraait de werkelijkheid, en een LSD-trip hoeft niet altijd positief te zijn. Ook acid communism is niet alleen utopisch—het is het radicaal bewegen naar iets

anders en experimenteel. De term verwijst naar een radicale potentie van psychedelische drugs, meditatie, yoga en andere geestverruimende praktijken, mits ze verbonden zijn met een bredere cultuur van het bevragen van kapitalisme en het politiek organiseren daartegen. Acid communisme is voor mij het gevoel van collectief dingen doen. Maar ook van bewonderen hoe de wereld in elkaar zit en wat mensen allemaal kunnen: lassen, op stelten lopen, muziek maken, composteren, eten koken, vuurspuwen.

BETEKENIS: BREUKEN IN HET KAPITALISME

In mijn omgeving zie ik een neiging tot escapisme. Een woonhuis of betaalbaar huurhuis staat niet op de planning voor mijn generatie—een leefbare planeet is al te veel gevraagd. De beste manier van tijd doorbrengen is misschien wel dansen en verdoofd zijn. Is dat wat ADM is? Dansen en verdoofd zijn terwijl de wereld in de fik staat? Ik beargumenteer dat dansen noodzakelijk is, maar dat de politieke waarde van ADM niet slechts escapistisch is. ADM is een autonome zone, maar daarnaast fungeert het als een breekijzer om de lokale politiek te openen; als ontsnapping van en opvangnet voor een vernietigend kapitalistisch systeem; en een zichtbaar maken van, en oefenen met, het alternatief daarop.

Hakim Bey, het pseudoniem van de Amerikaanse anarchist Peter Lamborn Wilson, schrijft over de tijdelijke autonome zone. Zodra deze wordt benoemd, wordt vertegenwoordigd of bemiddeld moet ze verdwijnen en laat ze slechts een leeg omhulsel achter, “enkel om ergens anders weer op te duiken, eens te meer onzichtbaar want ondefinieerbaar in termen van het spektakel.” Bey’s concept van de autonome zone is perfect van toepassing op ADM, als “microkosmos van de ‘anarchistische droom’ van een vrije cultuur.”⁴ Net zoals het Duitse Fusion of de vele Teknivals—verschillende geluidssystemen die samenkomen om een meerdaags techno festival neer te zetten—waren de festivals van ADM een

manier om dat wat een strijd voor gelijkheid en abundantie op moet leveren, ook alvast te ervaren. Net zoals dat bij blokkades, bezettingen en festivals zo kan zijn, maar dan al meer dan twintig jaar. Dit komt doordat het zich buiten het systeem plaatst: geen onderbetaalde werknemers die je drankje serveren, de geluidstechniek doen, het podium opbouwen, je afval opruimen, maar mensen die bij willen dragen aan een gemeenschap. Het onderscheid tussen bezoeker en organisator, consument en producent, valt weg. Dit soort ervaringen maak je samen. Een zelfgecreëerde en zelf onderhouden vrijplaats, vol culturele innovatie en zorg. Een plek waar je terecht kan, ook als je verslaafd bent, ook als je arm bent, ook als je pizzaresten uit een vuilnisbak graait, en ook als je jong, naïef en analytisch bent.

In 2022 zit ik op het ADM-terrein aan het kampvuur. Het is de 25ste verjaardag van de gemeenschap. De vorige locatie aan het Westelijk Havengebied zijn we inmiddels verloren. In plaats daarvan zitten we nu in Noord, op de Slibvelden, waar de gemeente opnieuw een tijdelijke vergunning heeft afgegeven om iets op te bouwen. Iemand vertelt me gestopt te zijn met alles: hij wil weer voelen. Of het nu gaat om drugs of mindfulness, technieken van zelftransformatie kunnen makkelijk veranderen in afleiding. Afleiding die maakt dat uitbuiting en vervreemding dragelijk worden. Ondanks dat op ADM gefeest wordt, is dat feest voor deze man geen escapisme. Terwijl we naar het vuur kijken bespreken we het belang van het voelbaar maken van alternatieven voor de manier waarop de samenleving is ingericht. Bewustwording is niet alleen het geven van informatie over onderdrukking. Het is het mogelijk maken van voelen dat je verbonden bent, dat je leeft, dat je zowel persoonlijk als collectief machtig genoeg bent om die onderdrukking tegen te gaan. Ook als je nuchter bent kan je gelukkig zijn en je verbonden voelen met iets groters.

ADM vormt een noodzakelijke bijdrage aan het bouwen van sociale bewegingen, het creëren van netwerken en het

tonen van alternatieven. Concreet doet ze dat door het afbrokkelen of doen wegslijten van onderdrukkende structuren, in plaats van het omverwerpen, ontsnappen, of temmen daarvan. Prefiguratieve politiek is het idee dat de wereld die we willen zien nu alvast wordt vormgegeven. Dat er niet gewacht wordt tot we de politieke macht hebben om veranderingen van boven af op te leggen. Dat we in plaats daarvan in het hier en nu al de wereld creëren die we willen. Voor mij is die wereld er een met muziek, dans, in elkaar gelaste kunstwerken, schilderijen, gekke outfits, glitter, panterprints, oneindige screenprints met VIVA ADM op tweedehands shirts. In het samenkomen een nieuwe vorm van geluk ontdekken. ADM is geen poging parlementaire politiek een linksere richting op te duwen—hoewel de mensen daar zeker de potentie hebben dat te doen, en zeker gebaat zouden zijn als de parlementaire politiek linkser is. Immers, iedereen met respect voor de verschillende vormen van leven op aarde heeft daar baat bij en vrijwel iedereen kan politiek iets bij dragen. De manier waarop ADM zich engageert tegen het kapitalisme en de staat lijkt echter niet het hoofddoel van de diverse bewonersgroep. Ze vormt een breuklijn in een verstikkend kapitalistisch dogma dat stelt dat er geen alternatieven zijn. Hoe meer mensen samen die ruimte benutten, hoe groter die breuk wordt.

SLOOPKOGELS

De documentaire van AT5 toont goed het bevrijdend potentieel van ervaren wat er mogelijk is buiten een strikt kapitalistisch samenkomen. Voelen wat er kan, wat er mogelijk is. Voelen hoe de wereld kan zijn. Een koorddanser met op de achtergrond de ondergaande zon, het water, de boten. Een heleboel vrienden en vage kennissen die op het podium staan en laten zien dat er zo veel meer is in het leven dan werk—er is muziek, er is magie, er is dansen en extase. Mijn vader, mijn sociaaldemocratische pappa, jaren voor hij met

parkinson gediagnosticeerd wordt, die voor het eerst op zo'n soort plek is, en meebeweegt met de muziek van Trikosis. Anarchistische folkpunk van mensen in glitter outfits, waar hij op danst in een tent op een gekraakt terrein, een witte oude man, een geheelonthouder, een boomer, die opgaat in de muziek. En rond hem vegans, queers, punks, mensen van alle leeftijden en achtergronden, die alsof het de normaalste zaak van de wereld is met hem en elkaar bewegen. Sommige zullen twaalf uur later, als ik de zoveelste opruimronde maak met de garbage crew, nog steeds dansen, mijn ouders zijn dan al lang weer thuis.

Laten zien hoe het ook kan is een vorm van beweging opbouwen en propaganda. Ook dat is de betekenis van ADM: waar sommige mensen hun theorie uit linkse blaadjes halen, of van Twitter of de collegebanken, halen anderen het uit de praktijk. We kunnen lezen over de betekenis van subcultuur, of het belang van kraken. We kunnen ook een ruimte binnenstappen, naïef en zonder politieke analyse, en ervaren hoe het is om niet als consument behandeld te worden. Om te zien wat het doet met mensen om samen iets op te zetten, in plaats van gedictieerd te worden van bovenaf. Om een maaltijd aangeboden te krijgen ook als je geen geld hebt, en iemand anders meer te zien doneren omdat die het wel kan missen. Plekken als ADM maken mensen ontvankelijk voor antiautoritaire politiek, ook mensen die niet bereikt worden met teksten en podcasts en demonstraties. Een goede rave trekt mensen die niet naar de leesclub komen. Je kan lezen over de *commons*, het belang van "de meent," we kunnen Elinor Ostrom tegenover Garret Harding zetten en daar eindeloos over discussiëren en boos over tweeten. We kunnen ook samen zaaien en samen oogsten. Het claimen van een plek is een middel, geen doel. Als opvangplek verzacht het voor sommigen de hardste klappen van neoliberal beleid. Als fysieke ruimte biedt het de mogelijkheid voor verschillende groepen bijeen te komen. Als culturele broedplaats toont het de gemeentepolitiek het belang van de

commons voor innovatie en emancipatie. Als festival laat het mensen ervaren hoe de wereld ook kan zijn.

In 2023 is ADM er nog steeds. En de decennia die daarop volgen ook, in welke vorm dan ook. Ook dan zal het verfietsen zijn, ook dan zullen er allemaal verschillende soorten mensen lopen, en ook dan zal ADM weer anders zijn dan hoe ik het hier beschreven heb. Ondertussen warmt de aarde verder op, worden de rijken rijker, worden de gevolgen van neoliberal beleid telkens voelbaarder, en blijft de politie bovenhands knuppelen. Zodra de tijdelijke autonome zone beschreven wordt ontglijt haar betekenis. Daar kan ik informatie over verspreiden, argumenten voor geven, en bewustwording over creëren. Die betekenis moeten we echter niet proberen te vatten, maar gezamenlijk vormgeven. Een andere wereld is mogelijk—als je goed luistert, hoor je de beat.

NOTEN

- 1 Jules Evans, *The Art of Losing Control: a Philosopher's Search for Ecstatic Experience* (Edinburgh: Canongate Books, 2017).
- 2 Lynne Segal, *Radical Happiness. Moments of Collective Joy* (London / New York: Verso, 2017).
- 3 Marten en Kamiel, *Chidda vs. ADM: hoe vastgoedspeculanten levens vernietigen*, <https://defusie.net/chidda-vs-adm-hoe-vastgoedspeculanten-levens-vernietigen/>
- 4 Hakim Bey, T.A.Z. *The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism* (New York: Autonomedia, 2003), 99.

Het recht op de binnenstad

Kraken in de Nieuwmarktbuurt

1968–1975

Billie Nuchelmans

In *The Production of Space* schrijft de Franse filosoof en stadssocioloog Henri Lefebvre over de schijnvrijheid die het werk van architecten en stedenbouwkundigen tekent, en waarom het voor mensen met revolutionaire ideeën over architectuur en stedenbouw ijdele hoop is om te vertrouwen op zulke “experts.” Dat een architect boven de in zijn werk bestaande machtsverhoudingen uit kan stijgen is volgens Lefebvre “the supreme illusion.” Uiteindelijk zijn architecten en stedenbouwkundigen altijd gedwongen hun ideeën te vervormen in overeenkomst met de opdrachten van bovenaf.¹

En toch lijkt de huidige stedenbouwkundige visie van de “experts” in Amsterdam het beste met ons voor te hebben. De stad geldt internationaal als lichtend progressief baken van fietsstraten en geveltuinen. Op de huidige wooncrisis wordt gereageerd met enorme nieuwbouwprojecten, die leefbare, diverse buurten claimen te realiseren, en dat allemaal in de vorm van architectuur die gretig verwijst naar de “arbeiderspaleizen” van de Amsterdamse School. De stedenbouwkundige visie die daaraan ten grondslag ligt is bovendien in de jaren zestig, zeventig en tachtig tot stand gekomen onder veel rumoer, en met een belangrijke rol voor de kraakbeweging. Een strijd die daarbij vaak wordt opgevoerd als belangrijk keerpunt vond plaats in de Nieuwmarktbuurt. Daar lukte het een coalitie van buurtbewoners, erfgoedorganisaties, architecten, en de opkomende kraakbeweging om van bovenaf opgelegde grootschalige vernieuwingsplannen te dwarsbomen, en in plaats daarvan een buurt te realiseren die veel meer in lijn was met de wensen van de bewoners.

Maar de resultaten van die strijd staan, ondanks zijn rol als ontstaansmythe van het huidige denken over stedenbouw in Amsterdam, om geheel nieuwe redenen weer onder druk. In die context kan het geen kwaad kritisch terug te blikken op de manier waarop de strijd om de Nieuwmarktbuurt de Amsterdamse stedenbouw zou hebben veranderd, op de coalitie die het daar opnam tegen de gemeente Amsterdam, en op het meest radicale element van die coalitie: de opkomende kraakbeweging.

DE WEDEROPBOUW VAN AMSTERDAM

De aanloop naar het conflict om de Nieuwmarktbuurt begon al in de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw. Op dat moment worden in Amsterdam, om de naoorlogse woningnood tegen te gaan, buiten de bestaande stad grote uitbreidingswijken gebouwd. Tegelijkertijd moeten echter in de binnenstad, in het kader van zogenaamde “cityvorming,” woningen en kleinschalige bedrijvigheid plaatsmaken voor moderne kantoor- en winkelpanden en ruimer opgezette infrastructuur. Die vernieuwing kan alleen plaatsvinden door grootschalige sloop. Een van de buurten waar een saneringsplan voor wordt opgesteld is de Nieuwmarktbuurt. Die ligt er sinds de oorlog ernstig gehavend bij. Een groot deel van de Joodse bewoners is afgevoerd en vermoord, en in de Hongerwinter zijn veel van de leegstaande woningen die zij achterlieten gestript van al het bouw materiaal dat als brandstof kan dienen. Volgens het in 1953 gepresenteerde wederopbouwplan voor de buurt zal een groot deel van de bestaande bebouwing moeten worden gesloopt, om plaats te maken voor de aanleg van een brede verkeersweg. Langs die weg projecteert het plan kantoren—voor wonen vindt de gemeente de uitbreidingswijken geschikter.

De eerste weerstand tegen de gemeentelijke plannen komt vooral van erfgoedverenigingen, maar in de loop van de jaren zestig beginnen ook linkse bewegingen kritiek te

uiten. Zo trekt in 1966 in het tijdschrift *provo* een “anoniem element uit het subversieve Amsterdamse provotariaat” van leer tegen de “grote holle ruimte,” en de “amorfe betonwoestijn” die in oude stadskernen het resultaat zullen zijn van cityvorming.² Hoewel de nieuw geplande uitbreidingswijken op dat moment misschien grotendeels uit sociale huur bestaan, eisen linkse groepen juist ook de bestaande stad op. De leegstand daar, in tijden van aanhoudende woningnood, is volgens hen onaanvaardbaar. Bovendien moeten mensen de mogelijkheid krijgen te wonen waar ze willen. Daarnaast zien groepen als *provo* de dichtbebouwde oude stadskernen bij uitstek als plekken waar klassenbewustzijn en solidariteit ontstaan, en daarmee de mogelijkheid tot autonoom verzet en spontane actie.

Die kritiek in de Amsterdamse context sluit aan bij een groeiende wereldwijde reactie op de naoorlogse modernistische stedenbouw. In haar invloedrijke boek, *The Death and Life of Great American Cities*, opent de Amerikaans-Canadese Jane Jacobs in 1961 de aanval op de grote vernieuwingsprojecten die door modernistische stedenbouwers worden ondernomen. Ze pleit voor de terugkeer naar een meer traditionele, kleinschalige aanpak, die onontbeerlijk zou zijn voor het waarborgen van sociale cohesie, veiligheid, en economische groei. Meer uitgesproken links en minder gericht op traditionalisme is het werk van Henri Lefebvre, die in 1967 in *The Right to the City* stelt dat de conceptie van het “recht op de stad” nog te vaak zijn uiting vindt in “the surprising detours of nostalgia and tourism” en “the return to the heart of the traditional city.” Dat recht krijgt echter pas een werkelijk emancipatoire betekenis als het meer behelst dan “a simple visiting right or a return to traditional cities”; daarvoor moet het niks minder zijn dan “a transformed and renewed *right to urban life*.”³

In Amsterdam ontstaat uit deze ontwikkelingen aan het eind van de jaren zestig de kraakbeweging, die vanaf dan een van de meest actieve en aanwezige onderdelen zal zijn

van de coalitie die strijdt voor het "recht op de stad." Zonder toestemming van de eigenaar een leegstaande woning betrekken gebeurt al veel langer. In deze periode krijgt die praktijk echter steeds meer een uitgesproken politiek karakter, en begint kraken een bewust actiemiddel te worden. Het bewonen van leegstaande panden wordt niet alleen meer gezien als een manier om clandestien onderdak te vinden, maar ook als een vorm van protest en een instrument om leegstand en sloop in tijden van grote woningnood aan te kaarten als een politieke keuze.

DE NIEUWMARKTBUURT GEKRAAKT

Met het uitvoeren van de plannen voor de Nieuwmarktbuurt wordt in eerste instantie weinig haast gemaakt. Er komt echter schot in de zaak wanneer in 1968 wordt besloten dat de Amsterdamse metro door de Nieuwmarktbuurt zal lopen. Tunnelonderdelen zullen daarbij bovengronds worden gemonteerd, om vervolgens op locatie te worden afgezonken. Het gebruik van die methode betekent dat alle bebouwing boven de toekomstige metrotunnel moet worden gesloopt. Voor de opkomende kraakbeweging wordt de buurt daarmee meteen een belangrijk doelwit, en na enkele eerdere kraakacties in andere delen van de stad besluit eind 1968 een groep van studenten, voormalige provo's, en leden van erfgoedverenigingen om ook in de Nieuwmarktbuurt een pand te kraken. In hun enthousiasme vergeten de nog wat onwennige krakers helaas om de tafels, stoelen en bedden neer te zetten die nodig zijn om huisvrede te realiseren, en ze worden direct weer ontruimd.

Om zulke vergissingen in de toekomst te voorkomen wordt enkele maanden later "Woningburo de Kraker" opgericht. Die organisatie publiceert een kraakhandleiding, waarin bijvoorbeeld het belang van huisvrede wordt uitgelegd, maar ook andere aanbevelingen worden gedaan, zoals de tip een kraak 's avonds te plegen, "bijvoorbeeld tijdens een po-

Sloop op de Zwanenburgwal, 1968. Foto: J.M. Arsath Ro'is (Collectie Stadsarchief Amsterdam)

pulair tv-programma,” of het advies om, wanneer een pand eenmaal succesvol is gekraakt, geheimzinnigheid te voorkomen door de burens zo snel mogelijk uit te nodigen voor een kop koffie.⁴ Niet veel later besluit de zogenaamde “Aktiegroep Nieuwmarkt” de lessen uit deze handleiding georganiseerd en planmatig toe te passen door zoveel mogelijk leegstaande woningen in de Nieuwmarktbuurt te kraken en op te knappen.

Al snel na de eerste georganiseerde stappen begint de kraakbeweging in de Nieuwmarktbuurt te groeien. Niet alleen omdat de leegstand in de buurt toeneemt—ook enkele belangrijke overwinningen maken dat mogelijk. Zo wordt kraken vanaf 1971 sterker juridisch beschermd dankzij het Nijmeegse Krakersarrest, waarin onder andere huisvrede duidelijker vast komt te liggen. Ook lokale overwinningen verstevigen de positie van de krakers. Nadat de gemeente Amsterdam bijvoorbeeld in de winter van 1972 een aantal kraakpanden afsluit van elektriciteit, wordt direct het

Gemeentelijk Energiebedrijf door krakers bezet, en aan arbeiders de oproep gedaan om uit solidariteit niet meer mee te werken aan stroomafsluitingen van gekraakte panden. Slechts enkele dagen later gaat de gemeente al overstag en laat het college van burgemeester en wethouders weten dat alle Amsterdamse kraakpanden voortaan kunnen worden aangesloten op gas, water en licht.

Zes jaar na de eerste mislukte poging tot kraak wonen er, volgens de statistieken die de Aktiegroep Nieuwmarkt zelf bijhoudt, in de Nieuwmarktbuurt maar liefst 260 mensen in een gekraakte woning. Om het kraken op grote schaal te faciliteren wordt een flinke organisatie op touw gezet. Er is een centraal fonds om acties en het opknappen van panden te financieren. Door een drukpers worden handleidingen, posters, en pamfletten gedrukt, en vanuit een eigen radio-station wordt illegaal uitgezonden. Krakers leggen, om te voorkomen dat ze worden afgeluisterd door de politie, op de daken van de buurt hun eigen telefoonkabels. Veel energie wordt ook gestoken in het contact met de overgebleven niet-krakende buurtbewoners. Naast de vorming van gezamenlijke overlegorganen wordt daarom bijvoorbeeld flink uitgedrukt bij de organisatie van een feestelijke buurtdag. Belangrijk is ook de samenwerking die ontstaat met Wijkcentrum d'Oude Stadt, een vereniging van kritische bewoners. Waar enerzijds krakers aanwezig zijn bij vergaderingen van het Wijkcentrum, nemen anderzijds ook sommigen van de radicalere buurtbewoners deel aan activiteiten van de Aktiegroep Nieuwmarkt. Samen beginnen de twee organisaties een afgestemde tweefrontenoorlog tegen de gemeente. Het Wijkcentrum bestookt instanties vooral met boze brieven en procedurele klachten, terwijl de Aktiegroep de meer richting buitenwettelijk neigende acties voor z'n rekening neemt.

Zulke acties zijn er in overvloed. Tegenstanders worden daarbij meermaals met gebruik van behoorlijk intimiderende tactieken onder druk gezet. Er wordt binnengedrongen bij besloten vergaderingen, de werkplaats van een aannemer die

meewerkt aan de sloop van panden in de Nieuwmarktbuurt wordt door krakers “ontruimd,” en gemeenteambtenaren worden thuis bezocht om hen “persoonlijk op de onjuistheid van hun werk te wijzen.” De villa van minister Westerterp van Verkeer en Waterstaat wordt ondergeplakt met “affiesjes.” Wanneer de minister zich met dat aanplakken komt bemoeien krijgt hij zelf ook een klodder behanglijm in z'n gezicht.⁵

De acties van de kraakbeweging weten de sloopplannen voor de Nieuwmarktbuurt flink te vertragen. Toch gaan uiteindelijk, ondanks al dit verzet, de aanleg van de metro en de daarbij behorende sloop wel door. In 1975 wordt definitief besloten om het metrotraject, dat dan al tot aan het Waterlooplein loopt, door te trekken naar het Centraal Station. Op dat moment hebben de actiegroepen echter al zo veel momentum bereikt dat zelfs grootschalige sloop niet het einde betekent van hun visie op de buurt. Wanneer de gemeente definitief besluit de metrolijn door de Nieuwmarktbuurt aan te leggen is al duidelijk dat de invulling van de door de sloop kaalgeslagen buurt niet zal verlopen volgens de in de jaren vijftig gepresenteerde plannen.

HET ALTERNATIEF

Een eerste handreiking van de gemeente heeft al in 1969 plaatsgevonden, wanneer wordt besloten om drie architecten de mogelijkheid te geven het bestaande plan van eisen opnieuw uit te werken. Een van die drie is Aldo van Eyck. Van Eyck is dan al een gevestigde naam in de Nederlandse architectuur en een uitgesproken stem in publieke debatten over architectuur en stedenbouw, die zich bovendien in de jaren daarvoor positief had uitgelaten over de provo-beweging. In 1965 had hij Theo Bosch, die op dat moment na een opleiding tot timmerman en meubelmaker in de avonden nog aan de Academie voor Bouwkunst studeerde, aangenomen als assistent. Samen zetten ze zich aan een nieuw stedenbouwkundig plan voor de buurt.

In oktober 1970 worden de drie alternatieve plannen gepresenteerd. Van Eyck laat de kans niet liggen luid zijn ongenoegen te uiten over het door de gemeente opgelegde plan van eisen, en oppert onder andere om, “als je dan toch met doorbraken bezig bent,” maar meteen een groot gat in de Zuiderkerk te maken en het verkeer daar dwars doorheen te laten rijden. Concreet stellen Van Eyck en Bosch voor om de geplande verkeersweg op te splitsen in twee smallere straten, en daarbij zoveel mogelijk van de bestaande bebouwing te behouden. Buurtbewoners en actiegroepen zijn positief over het plan van Van Eyck en Bosch, en gesteund door deze reactie zetten de architecten een schaduwproject op waarmee ze, onder anderen aan de hand van gesprekken met buurtbewoners en een verkeersstudie van de Amsterdamse binnenstad, de door de gemeente gestelde voorwaarden proberen te weerleggen. Meer nog dan het gepresenteerde plan is het vooral deze samenwerking met bewoners die de aanvankelijke heruitwerking van het bestaande plan van eisen voor velen uit doet groeien tot hét alternatief voor de plannen van de gemeente. Die wordt tegelijkertijd, onder de oplopende druk van protest en acties van de kraakbeweging, gedwongen tot een reeks concessies. De geplande schaalvergroting wordt gaandeweg steeds verder teruggeschoefd. Ook wat bestemming betreft ziet het college af van eerdere voornemens wanneer er in 1973—twintig jaar na de presentatie van het oorspronkelijke wederopbouwplan—een streep gaat door de geplande kantoorgebouwen en wordt besloten dat de buurt zijn woonfunctie zal behouden. Een jaar later wordt de opdracht om de aangepaste plannen te overzien definitief uitbesteed aan het bureau Van Eyck & Bosch.

Van Eyck en Bosch trekken niet alleen op met buurtbewoners, maar ook specifiek met de kraakbeweging. Zo geeft bureaumedewerker Dik Tuijnman—die zijn loopbaan als architect net als Theo Bosch is begonnen met een timmeropleiding—bijvoorbeeld timmercursussen aan krakers. En ook wanneer in maart 1975 in de aanloop naar het voltooiën

Rellen naar aanleiding van grootschalige ontruiming, 24 maart 1975. Demonstranten verwerpen zich tegen de ME met losgerukte parkeermeters.

Foto: ANEFO

van de metro de grote ontruiming plaatsvinden die uit zullen lopen op de beruchte Nieuwmarktrellen, kiest het architectenbureau de kant van de krakers. Die zijn vastbesloten een laatste poging te doen om de sloop van hun woningen tegen te houden. Op straat zouden ze echter moeilijk kunnen opboksen tegen de ME. Om tijdens de ontruiming toch de verplaatsing van mensen en materiaal tussen verschillende gekraakte woningen mogelijk te maken wordt het plan bedacht om tussen twee panden aan weerszijden van de Rechtboomssloot op flinke hoogte een brug aan te leggen. Het architectenbureau blijft ook ten tijde van deze directe confrontatie met de overheid achter de kraakbeweging staan, en afhankelijk van wie het verhaal vertelt wordt de brug over Rechtboomssloot door het architectenbureau Van Eyck & Bosch gefinancierd—of zelfs ontworpen.

De totstandkoming van deze brug—die dankzij de waterkanonnen van de ME uiteindelijk overigens weinig hulp bood—spreekt nog steeds tot de verbeelding. Maar misschien belangrijker dan de directe steun van het architectenbureau aan de krakers was de meer indirecte ondersteuning die de kraakbeweging en andere actiegroepen op hun

Het door Theo Bosch ontworpen “Pentagon”: sociale woningbouw op de hoek van de Zwanenburgwal en de Sint Antoniesbreestraat. Foto: Stadsarchief Amsterdam (Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening: foto’s afdeling B.)

beurt boden aan Van Eyck en Bosch. Want terwijl zij met de kraakbeweging dus een concrete samenwerking opbouwen, wordt de houding van het architectenbureau ten opzichte van de gemeente getekend door bijna verbazingwekkend openlijke vijandigheid. Van Eyck en Bosch hameren er op dat ze, hoe het contract-technisch ook mag zitten, niet de gemeente Amsterdam, maar de bewoners van de Nieuwmarktbuurt als hun echte opdrachtgever zien. Vooral Bosch neemt daarbij fel stelling tegen de gemeente, bij wie je, zegt hij, “altijd moet uitkijken dat je niet belazerd wordt.”⁶ In onderhandelingen maakt hij daarbij bewust gebruik van de druk die onder andere door de opkomende kraakbeweging op de gemeente wordt uitgeoefend. “Ik had goed door” zou Bosch later vertellen, “dat Lammers [de wethouder voor stadsontwikkeling] klem zat omdat er allerlei problemen binnen één week speelden. Ik werd uitgenodigd [en] bij

binnenkomst zei hij: “Bosch, we moeten eruit komen.” Ik zei dat dat alleen mogelijk was door mij gelijk te geven.”⁷ De brede coalitie van actievoerders, en de kraakbeweging in het bijzonder, hebben zoveel constante druk uitgeoefend op de gemeente dat Van Eyck en Bosch vanuit hun positie als architect alleen nog maar het laatste duwtje hoeven te geven.

Daarvan is de huidige Nieuwmarktbuurt het resultaat. In grote lijnen wordt het oude stratenpatroon hersteld. Panden die de sloop overleven, worden opgeknapt, en de gaten daartussenin opgevuld. De nieuwbouw die onder het toezicht van Van Eyck en Bosch wordt gerealiseerd is ingepast in de oude buurt, maar poogt ook een nieuwe vorm van stedelijkheid te produceren, met veel semi-publieke overgangszones tussen straat en woningen, en een sterk door het modernisme beïnvloede nadruk op licht, lucht, en publiek groen. Waarschijnlijk nog belangrijker is dat de route van de metro in de Nieuwmarktbuurt bovengronds niet wordt getekend door kantoren, maar door huurwoningen. In de driehoek tussen de Sint Antoniesbreestraat, Rechtboomssloot en de Oudeschans, bijvoorbeeld, waar leegstand en sloop ooit op de grootste schaal plaatsvonden, bevinden zich anno 2022 ongeveer duizend woningen, waarvan maar liefst 68 procent wordt verhuurd door woningcorporaties.⁸ Dat percentage ligt ver boven het Amsterdamse gemiddelde van ongeveer 40 procent, en nog veel verder boven het gemiddelde van 25 procent in stadsdeel Centrum.⁹ Daarmee is de Nieuwmarktbuurt een van de bakens van sociale huur in de Amsterdamse binnenstad. Niet geheel toevallig is de leegstand in de buurt ook veel lager dan in grote delen van de rest van het centrum.¹⁰

WINST EN VERLIES

Uit de strijd om de Nieuwmarktbuurt worden vaak bepaalde conclusies getrokken van een vooral stedenbouwkundige aard. Het verzet tegen de plannen van de gemeente, en vooral

de rellen van maart 1975, worden gezien als omslagpunt voor de stedenbouw in Amsterdam, waarbij de gecentraliseerde macht van de Dienst der Publieke Werken werd gebroken en de van bovenaf opgelegde grootschalige, modernistische vernieuwing werd ingeruild voor meer traditionele kleinschaligheid en functiemenging.

Die conclusies verliezen vandaag de dag meer en meer hun relevantie. Er zijn geen plannen meer voor brede verkeerswegen door het centrum van Amsterdam—in plaats daarvan is de gemeente al jaren bezig de binnenstad auto-luw te krijgen. Kantoorbouw bedreigt de woonfunctie van oude wijken al lang niet meer zoals in de naoorlogse decennia, en de kans dat een projectontwikkelaar plannen indient om middenin de Nieuwmarktbuurt een blok woningen tegen de vlakte te gooien om de bouw mogelijk te maken van een brutalistisch kantoorcomplex en drie verdiepingen aan parkeergarage is, op z'n zachtst gezegd, klein. Wat nieuwe woningbouw betreft heeft de focus van destijds op uitbreidingswijken plaatsgemaakt voor een nadruk op verdichting binnen de bestaande stad. En als personificatie van het kwaad kan misschien zo nu en dan nog steeds worden gewezen naar wethouders of burgemeester, maar zeker niet naar Publieke Werken—sinds de dienst in 1978 werd opgeheven is veel van de ooit daar geconcentreerde macht overgeheveld naar kleinere, verschaalde overheidsdiensten en private partijen.

Toch worden betaalbare woonruimte, leefbaarheid en sociale cohesie niet minder bedreigd dan destijds: door de verkoop van sociale huur, door gentrificatie en stijgende huizenprijzen, door bezuinigingen op lokale voorzieningen, het kraakverbod en het verdwijnen van vrijplaatsen, de vercommercialisering van de publieke ruimte, vakantieverhuur, en door leegstand boven winkelruimte, die nauwelijks meer op buurtbewoners gericht is, maar vooral troep slijt aan toeristen. Ondertussen zijn de inspraakprocedures die ooit onder andere uit de confrontatie in de Nieuwmarkt-

buurt voortkwamen sinds de jaren negentig vergaand geformaliseerd, en hoewel dat op het eerste gezicht misschien een democratische verbetering lijkt, betekent het in de praktijk vooral dat het inspraakproces gunstig is ingericht voor *stakeholders* die ervaring hebben met bureaucratie, en worden vooral bestaande sociale ongelijkheden gereproduceerd.

Een cynicus die z'n Marx paraat heeft zou kunnen zeggen dat de stedenbouwkundige omslag van de jaren zeventig z'n eigen doodgravers heeft geproduceerd. Er werd gestreden voor het opknappen van verwaarloosde oude huizen en we kregen gentrificatie. Er werd gepleit voor kleine buurtwinkels en we kregen souvenirshops. De cynicus zou waarschijnlijk deels gelijk hebben. Iets minder fatalistisch kan worden gezegd dat van de protestbeweging van de jaren zeventig tegenwoordig vooral een oppervlakkige stedenbouwkundige huls is overgebleven, terwijl de sociale principes die daar ooit bij hoorden steeds meer zijn uitgehold. Het gedachtegoed van activisten lijkt misschien nog richtinggevend, maar is, terwijl hun daadwerkelijke organisatorische macht werd gebroken, weer vooral verworden tot een nostalgisch verlangen naar de traditionele stad, en vormt in die hoedanigheid de nieuwe gedaante waaronder segregatie en uitbuiting worden voortgezet. "Urban strategy" schreef Henri Lefebvre al in 1967, "cannot but depend on the presence and actions of the working class, the only one able to put an end to a segregation directed essentially against it. [...] Without it integration has no meaning and disintegration will continue under the guise of nostalgia and integration."¹¹

Kijken we op dat niveau naar de ruimtelijke en sociale geschiedenis van Amsterdam, dan is de overwinning in de Nieuwmarktbuurt van een meer tijdelijke en lokale aard dan soms wordt aangenomen. Toch zou dat niet moeten leiden tot defaitisme, en blijft de periode waardevol als bron van inspiratie en concrete tactische lessen. Kraken zoals dat in de Nieuwmarktbuurt gebeurde is tegenwoordig vrijwel onmogelijk geworden. Niet alleen zijn sloop en leegstand

in Amsterdam tegenwoordig minder zichtbaar en minder geconcentreerd in specifieke buurten; bovendien is er het kraakverbod van 2010, dat een enorme nederlaag betekende voor de kraakbeweging. De veranderde situatie betekent dat we niet zomaar de jaren zeventig over kunnen doen, maar wel kunnen we in die periode het belang zien van de opbouw van netwerken, van interne organisatie en samenwerking, van onderlinge solidariteit en van externe bondgenootschappen.

Ook wordt, juist uit de betrekkelijkheid van de overwinning in de Nieuwmarktbuurt, duidelijk hoe zelfs in een tijd waarin de kraakbeweging overduidelijk in opkomst was winst en verlies dicht bij elkaar lagen, of zelfs vervlochten waren op een manier die niet te ontwarren is. De Nieuwmarktrellen van 1975 eindigden met de ontruiming en sloop van alle kraakpanden in de Nieuwmarktbuurt, maar desondanks was de aanloop naar die nederlaag cruciaal in het ontstaan van de Amsterdamse kraakbeweging, en werd bovendien een belangrijke concrete overwinning behaald in de vorm van de uiteindelijk wederopbouw van de buurt.

Misschien even belangrijk is, ten slotte, te erkennen hoe de overwinning in de Nieuwmarktbuurt na verloop van tijd onderdeel is geworden van een narratief dat de verdere uitverkoop en segregatie van de stad is gaan maskeren. Dat die ideologische uitholling tegelijkertijd heeft plaatsgevonden met de aftakeling en ontmanteling van de kraakbeweging kunnen we onmogelijk zien als een toevallige samenloop van omstandigheden. Willen we waardevolle conclusies trekken uit de geschiedenis van de Nieuwmarktbuurt en de opkomende kraakbeweging van de jaren zeventig, dan moeten we die niet alleen zien als een conflict over de inrichting van de stad, maar als het gevecht voor een daadwerkelijk andere stad; niet alleen als een afgesloten hoofdstuk in de stedenbouwkundige geschiedenis van Amsterdam, maar als onderdeel van een aanhoudende sociale strijd. Zonder druk van onderaf gaat stedenbouw slechts over verschillende

manifestaties van de status quo. Constante aanwezigheid, organisatie, agitatie, en politieke druk zijn cruciaal om ideeën over de stad niet als ideologische of esthetische dekmantel over te laten aan technocraten, maar ze van een daadwerkelijk emancipatoire inhoud te voorzien. De manier waarop die druk wordt vormgegeven is gebonden aan de historische situatie. De noodzaak ertoe is tijdloos.

NOTEN

- 1 Henri Lefebvre, *The Production of Space*, 95.
- 2 Roel van Duijn, *Provo: de geschiedenis van de provotarische beweging 1965-1967*, 176
- 3 Lefebvre, 'The Right to the City', in *Writings on Cities*, 158.
- 4 Eric Duivenvoorden, *Een voet tussen de deur: Geschiedenis van de kraakbeweging 1964-1999*, 28.
- 5 Aktiegroep Nieuwmarkt, *Metrorapport van de Nieuwmarkt*.
- 6 Marcel Teunissen, *Theo Bosch: Knokken voor de stad. Biografie*, 40.
- 7 Teunissen, *Theo Bosch: Knokken voor de stad. Biografie*, 27.
- 8 <https://allecijfers.nl/ buurt/nieuwmarkt-amsterdam/>
- 9 <https://www.nul20.nl/dossiers/dashboard-woningvoorraad-amsterdam>
- 10 <https://allecijfers.nl/ buurt/nieuwmarkt-amsterdam/>
- 11 Lefebvre, 'The right to the city', in *Writings on Cities*, 154.

Tegen eigendomsrecht

De wereld gebruiken zonder haar toe te eigenen

Daniel Loick

De laatste veertig tot vijftig jaar maakte de Duitse kraakbeweging gebruik van een slogan die nog altijd populair is: *Lieber Instandbesetzen als Kaputtbesitzen* (beter tot herstel kraken dan kapotbezitten). Deze spreuk heeft betrekking op het wijdverbreide gebruik van huizenbezitters om panden leeg te laten staan om met huizenprijzen te speculeren en de huur op te kunnen drijven. Die leegstand leidt er dikwijls toe dat gebouwen in verval raken. Huizenbezitters—krakers—nemen de leegstaande panden in gebruik en beginnen ze op te knappen (althans, zolang ze met rust gelaten worden door de politie).

Dit essay is een poging om deze slogan filosofisch te rechtvaardigen.

KAPOTBEZITTEN

Het is een algemeen gedeeld axioma geweest in (bijna) de hele geschiedenis van de politieke filosofie: gebruik veronderstelt eigendom. Om een ding op legitieme wijze te gebruiken is de macht nodig om alle anderen ervan uit te sluiten. Voor Immanuel Kant, om de filosofisch meest geavanceerde rechtvaardiging van privébezit te noemen, steunt de legitimiteit van het recht zelf op deze veronderstelling. Kant betoogde dat menselijke vrijheid onvoorstelbaar is zonder het gebruik van “externe” objecten. Om die reden heeft iedereen een door de Rede gegeven recht op een universeel bindend systeem van rechten dat het eigenaarschap over die externe objecten garandeert.¹

Er zijn echter ook benaderingen die dit algemeen aanvaarde axioma van het noodzakelijke verband tussen gebruik en eigendom betwisten. In zijn pamflet *Wat is eigendom?* uit 1840, bijvoorbeeld, viel de Franse anarchist Pierre-Joseph Proudhon het instituut eigendom fundamenteel aan door precies de tegenovergestelde stelling te verdedigen. Eigendom is niet de voorwaarde voor gebruik, maar juist een *belemmering* voor gebruik. “Romeins recht,” schrijft hij,

definieert eigendom (...) als iemands recht om zijn eigendom te gebruiken en te misbruiken voor zover de zin van het recht dat toelaat. (...) De eigenaar mag zijn fruit aan de stengel laten rotten, zout in zijn grond zaaien, zijn koeien op het zand melken, van een wijngaard een woestijn maken en van een park een moestuin, precies zoals hij wil. Is dit allemaal misbruik, ja of nee? In eigendom vallen gebruik en misbruik volledig samen.²

Tegenwoordig is het daadwerkelijk wettelijk toegestaan (en gebeurt het ook continu) dat eigenaren van onroerend goed fruit aan de stam laten rotten of zout in de grond zaaien. Of, om meer relevante voorbeelden te kiezen, het is een huiseigenaar toegestaan om zijn woning leeg te laten staan, banken om voedsel van de markt te houden om ermee te speculeren, of farmaceutische bedrijven om arme landen te verbieden betaalbare medicijnen te produceren vanwege het patentrecht. Dergelijke verschijnselen zijn geen toe-vallige uitingen van een decadente samenleving, maar een uitdrukking van de aard van het moderne eigendom als zodanig. Eigendom veronderstelt fundamenteel de macht om anderen uit te sluiten van het gebruik van een ding en dus ook van inspraak in het gebruik ervan. De eigenaar heeft het recht elke bemoeienis met zijn eigendom te verbieden. Eigendomsrechten staan persoonlijke grillen toe en blokkeren de mogelijkheid van externe, bijvoorbeeld ethische of morele, interventie.

Maar hoe moet Proudhons stelling van het samenvallen van gebruik en misbruik in eigendom precies worden

begrepen? Licht het door eigendom toegestane misbruik alleen in een bepaalde onjuiste manier van gebruik? En hoe moeten we daartegenover een juist, dat wil zeggen een *niet-misbruikend gebruik* definiëren? Wat is precies het element dat misbruik en eigendom samenbrengt, en welke middelen zijn er om dat tegen te gaan?

Om het door Proudhon geconstateerde misbruik door eigendom te verklaren, zal het helpen twee indringende kritieken op eigendom te onderzoeken. De eerste is sociaal. Het problematische aspect van eigendom vloeit voort uit zijn exclusieve aard: andere leden van de samenleving worden uitgesloten van het gebruik van en de zeggenschap over alle middelen die in privébezit zijn. Deze kritiek is bijzonder scherp uitgewerkt door Marx. De tweede kritiek is van ethische aard: het probleem met eigendom ligt niet pas in de exclusiviteit ervan, maar al in de toe-eigening van een object als zodanig. Volgens deze kritiek, die zijn oorsprong heeft in het franciscaanse armoede-ideaal, leidt een toe-eigenende houding tegenover de wereld tot een uitgeholde, dominerende subjectiviteit en intersubjectiviteit, die uiteindelijk ongeschikt maakt voor gebruik.

DE SOCIALE KRITIEK OP EIGENDOM

Privé-eigendom, volgens Marx, is “het generieke bestaan van privilege, van het recht als uitzondering.”³ Het behoort tot de essentie van privé-eigendom dat het de gemeenschap iets ontnemt. Het is het recht op exclusief gebruik van een ding waardoor alle anderen worden uitgesloten van het gebruik ervan. In tegenstelling tot Proudhon stopt de kritiek van Marx daar echter niet. Hij stelt verder dat een dergelijk eigendomsregime, zodra het zich uitbreidt tot de productiemiddelen, onvermijdelijk leidt tot uitbuiting. Particulier eigendom van de productiemiddelen stelt kapitalisten in staat om zich de meerwaarde toe te eigenen die door anderen geproduceerd wordt. Dit leidt tot de bekende

fundamentele tegenstelling tussen arbeid en kapitaal: de welvaart van een samenleving wordt sociaal geproduceerd, maar privé toegeëigend.

Marx' focus op uitbuiting leidt tot een belangrijke accentverschuiving in de stelling dat gebruik en misbruik in eigendom samenvallen. Hij beschrijft dit verband tussen gebruik en misbruik op verschillende manieren. De meest voor de hand liggende dimensie van misbruik is onrechtvaardigheid. Uitbuiting is op zichzelf onrechtvaardig omdat het leidt tot een ongelijke verdeling van zowel materiële rijkdom als sociale macht. Het jaarlijkse onderzoek van Oxfam Novib naar wereldwijde ongelijkheid herinnert regelmatig aan de omvang van dit onrecht: in 2019 bezaten de 26 rijkste mensen op aarde evenveel als de 3,8 miljard armste.⁴ Er is geen verfijnde theorie van rechtvaardigheid nodig om het obscene karakter van een dergelijke toestand in te zien. Het belangrijkste hier—in het kader van de stelling dat gebruik en misbruik in eigendom ononderscheidbaar zijn—is dat 26 mensen in staat zijn een groot deel van de beschikbare hulpbronnen van de wereld aan gebruik door de mensheid te onttrekken. Privé-eigendom is in dit opzicht dus een belemmering voor gebruik.

Een andere dimensie van deze kritiek is die van disfunctionaliteit: het kapitalisme is inherent instabiel en door crises geteisterd. Een systeem waarin private partijen met elkaar concurreren op straffe van hun eigen ondergang is gebaseerd op de stelselmatige ondermijning van de sociale, politieke en—tegenwoordig misschien het belangrijkste—ecologische voorwaarden van hun eigen succes. En dat heeft op zijn beurt weer desastreuze effecten. De gevolgen van klimaatverandering en door de mens veroorzaakte natuurrampen treffen regelmatig de toch al armste delen van de wereldbevolking het hardst. Het misbruikkarakter van eigendom blijkt hier uit de kwestie van duurzaamheid: het disfunctioneren van het kapitalisme heeft geleid tot een situatie waarin het huidige gebruik van natuurlijke hulp-

bronnen het toekomstige gebruik ernstig bedreigt of zelfs al voorgoed onmogelijk heeft gemaakt.

Een derde dimensie van kritiek betreft de vervreemding die het kapitalisme teweegbrengt. Vooral de jonge Marx probeerde aan te tonen dat een samenleving die gebaseerd is op particulier eigendom van de productiemiddelen, en dus op uitbuiting, tot een misvormde en gebrekkige subjectiviteit leidt. Onder kapitalistische arbeidsomstandigheden ontwikkelt de arbeidster een eenzijdig en verarmd emotioneel en intellectueel leven, dat, in de woorden van Marx, wordt bepaald door het feit dat zij zich in haar werk “niet bevestigd maar ontkend voelt, zich niet goed maar ongelukkig voelt, geen vrije lichamelijke en geestelijke energie ontwikkelt, maar in plaats daarvan haar lichamelijke gesteldheid vergooit en haar geest ruïneert.”⁵

Deze dimensie van kritiek betreft dus niet het objectieve, maar het subjectieve vermogen tot gebruik. De vervorming die de vervreemding teweegbrengt, leidt ertoe dat de arbeider zelf niet meer kan genieten van het weinige dat hij ter compensatie van zijn werk ontvangt. Hij heeft namelijk, zoals Marx het uitdrukt, zijn eigen ik verloren in vervreemde arbeid. Deze dimensie van kritiek wordt duidelijk ondersteund door hedendaagse sociaal-psychologische diagnoses. Verschijnselen als depressie, uitputting, burn-out en verhaasting tonen aan dat ook neoliberale arbeidsverhoudingen, die zelfverwerkelijking en creativiteit beloven, een zinvol gebruik van door arbeid verkregen goederen steeds meer ondermijnen.

Deze drie dimensies van de sociale kritiek op eigendom betreffen overigens alleen het privé-eigendom van de productiemiddelen, niet het eigendom als zodanig. Elke maatschappij, aldus Marx, kent een vorm van eigendomsordening. Er is nooit een maatschappij geweest, en er kan er ook geen bestaan, die de kwestie van toe-eigening en eigendom van goederen niet op de een of andere manier regelt. “Echt eigendom,” vervolgt Marx, kan alleen bestaan onder het

communisme. Het communisme zal de proletariërs in staat stellen zich toe te eigenen wat zij produceren en hen aldus in staat stellen eigenaar te worden: het is niet de afschaffing, maar de afschaffing van de afschaffing van het proletarische eigendom.

Max Horkheimer beschreef deze opvatting van het communisme treffend als een “gigantische naamloze vennootschap voor de exploitatie van de natuur.”⁶ In de sociale kritiek op eigendom wordt de radicale aard van Proudhons stelling—gebruik en misbruik zijn in eigendom ononderscheidbaar—niet volledig recht gedaan. Marx’ doel is om de voorwaarden te scheppen voor universeel gebruik door middel van gemeenschappelijk eigendom. Maar de burgerlijke aanname dat gebruik en eigendom elkaar wederzijds impliceren trekt hij niet in twijfel. De kritische theorie wees al op de onbevredigende gevolgen van deze aanvaarding van burgerlijke uitgangspunten: als de klasseloze samenleving op deze manier wordt opgevat, loopt ze het risico de heerschappij over de externe en interne natuur van de mens te reproduceren en daarmee ook gebrekkige verhoudingen tot de wereld en tot het zelf.

HET FRANCISCAANSE ARMOEDE-IDEAAL

In zijn boek *Highest Poverty*, uit 2011, ontwikkelt Giorgio Agamben een andere strategie van kritiek die de sociale kritiek op eigendom productief kan aanvullen en onderzoeken. Hij grijpt terug op een van de belangrijkste, maar tegenwoordig grotendeels vergeten, theoretische debatten over eigendom in de geschiedenis van Europa: het armoededebat binnen de kerk in de tweede helft van de 13e en de eerste helft van de 14e eeuw. Het beginpunt van dit geschil was een theologische kwestie die werd opgeworpen door de franciscaanse leer van de apostolische armoede. De franciscanen gingen ervan uit dat Jezus en zijn apostelen niets bezaten, individueel noch collectief. Daarom zagen de franciscanen

het ook als hun plicht om, als volgelingen van Jezus, een leven te leiden zonder geld en zonder eigendom. De *Regula Bullata*, nog onder leiding van Franciscus zelf geschreven, bepaalt daarom: “De broeders mogen zich niets toe-eigenen, noch een huis, noch een plaats, noch wat dan ook.”⁷

Voor de franciscanen was armoede geen kwestie van economie of politiek, maar van ethiek. Alleen een leven dat op geen enkele manier een verhouding van toe-eigening aangaat met de wereld kan een ethisch volmaakt leven zijn. Deze stelregel was provocatief. En niet alleen omdat hij de wereldlijke macht en de monetaire rijkdom van de kerk uitdaagde, maar vooral omdat hij een vorm van leven wilde realiseren die zich volledig buiten de gevestigde rechtsorde bevond. Voor Agamben was dit scholastieke debat dan ook tegelijkertijd een strijd van existentieel-ethische betekenis.

De armoedecontroverse heeft een lange en enigszins ingewikkelde geschiedenis met verschillende facties, elk met verschillende belangen en theoretische argumenten. Zonder in al te veel theologische details te treden, kunnen we de beslissende fasen van dit geschil kort samenvatten. In 1245 eiste de paus de eigendom van alle franciscaanse goederen op, waardoor de orde ze kon gebruiken zonder er technisch eigenaar van te zijn. Volgens een van de belangrijkste franciscaanse theologen, Giovanni di Bonaventura, verwierpen de broeders niet slechts sommige eigendomsrechten, maar alle rechten op voorwerpen überhaupt, en beperkten zij zich tot een eenvoudig feitelijk gebruik (*usus facti* of *usus simplex*).

Deze franciscaanse praktijk en het pauselijke wereldbeeld liepen echter uiteindelijk te veel uiteen om vreedzaam naast elkaar te kunnen bestaan. Het kwam tot een directe confrontatie tussen de broeders en de Heilige Stoel toen Johannes xxii, die de opvatting dat Jezus en zijn discipelen volledig zonder bezit waren sterk betwistte, in 1316 paus werd. Met zijn bul *Ad candidorem canonum* herriep Johannes xxii het kerkelijk beheer van franciscaanse eigendommen, waardoor de broeders in feite gedwongen werden

de wettelijke eigenaars te worden van alles wat zij wilden gebruiken. De paus verklaarde daarbij het franciscaanse ideaal van armoede ketters en dwong zo de belangrijkste leden van de orde in ballingschap.

“Voor de orde, zoals voor haar stichter,” vat Agamben samen, “was het een kwestie van de *abdicio omnis iuris*, dat wil zeggen van de mogelijkheid om als mens buiten de wet te bestaan.”⁸ Deze poging om buiten het recht te blijven is een wat contra-intuïtieve onderneming. Veel politieke argumenten vandaag de dag draaien juist om opname in het recht. Hannah Arendt sprak prominent van het recht om rechten te hebben, dat wil zeggen het recht om deel uit te maken van een politieke gemeenschap en deel te nemen aan haar sociale praktijken. Maar gedwongen opname in een politieke gemeenschap, dus het tegen iemands wil opleggen van een bepaalde juridische of politieke orde, is een even groot probleem als uitsluiting uit de gemeenschap. De franciscanen drongen, tegen deze gedwongen opname in, aan op hun recht *om geen rechten nodig te hebben*. Hoewel het op het eerste gezicht lijkt alsof niemand schade kan worden berokkend door hen een wettelijk verzekerde controle te geven over dat wat zij nodig hebben om in hun menselijke basisbehoeften te voorzien, toch moet de bul van Johannes xxii voor de franciscanen een daad van geweld hebben geleden. Het tastte hun zelfbeschikking op agressieve wijze aan door hen in onderdanen te veranderen die ze simpelweg niet wilden zijn.

De overtuiging van de franciscanen dat een ethisch geslaagd leven alleen mogelijk is als men geen rechtssubject wordt, kan nog op een religieuze bevlieving lijken. Maar het probleem van gedwongen opname in de rechtsorde wordt overduidelijk in het proces van kolonisatie. In de loop van de kolonisatie zijn Europese staten erin geslaagd het Romeinse eigendomsregime uit te breiden tot de hele planeet. Daarmee hebben ze wereldwijd de mogelijkheid geëlimineerd om vrij van eigendom te leven zonder tegelijkertijd in de diepste materiële nood te geraken. Het daaraan inherente

geweld bestaat niet alleen uit een *schending van het recht*, bijvoorbeeld in de vorm van contractbreuk, huisuitzettingen en fysiek geweld—al gebeurt dat ook regelmatig—maar ligt op een nog dieper niveau. Het bestaat al in de implementatie van een normatieve orde waarbinnen conflicten over eigendom überhaupt gevoerd moeten worden, dat wil zeggen, in de *totstandkoming van de rechtsorde* zelf. Die orde dwingt inheemse bevolkingen namelijk om zich tot hun omgeving verhouden alsof het hun eigendom is. Een dergelijke onvrijwillige oplegging van een rechtsorde is op zichzelf al een vorm van geweld, zelfs al wordt de betrokkenen geen materiële schade berokkend. Zij bestaat in de aantasting van de ethische substantie van de autochtone gemeenschap door die gedwongen om te vormen tot een voor haar vreemde sociale grammatica, waarmee ook een ontwaarding van bestaande kennis en vroegere lokale praktijken gepaard gaat.

DE ETHISCHE KRITIEK OP EIGENDOM

De invoering van het eigendomssysteem houdt dus een fundamentele ingreep in verhoudingen tot het zelf en tot de wereld van het betrokken volk in. Dit betekent onder meer dat de leden van inheemse groepen hun subjectiviteit moesten omvormen tot die van rechtspersonen—niet in de laatste plaats om zich tegen precies die kolonisatie te kunnen verdedigen.⁹ Met de theoretische instrumenten van een puur sociale kritiek op eigendom alleen kan deze koloniale ervaring niet volledig begrepen worden.

Op het eerste gezicht lijkt het alsof het debat tussen de franciscaanse theoretici en de juristen van de kerk alleen over een zeer specifieke theologische vraag ging: leefden Jezus en de apostolische gemeenschap volledig bezitloos? Maar deze scholastieke vraag heeft implicaties die veel verder reiken dan het domein van de theologie. Naast de algemene inspanning om de mogelijkheid van een leven voorbij de rechtsorde open te houden, en te beschermen

tegen de expansie van die rechtsorde, hebben de franciscanen ook een bijzondere inhoudelijke kritiek op het eigendom ontwikkeld. De filosofische betekenis én de politieke implicaties daarvan hebben we nog niet volledig in aanmerking genomen.

Zoals Annabel Brett al begreep, ging het armoede-ideaal lang niet alleen over armoede. De franciscanen hadden ook *binnen* de rechtsorde en in vreedzame co-existentie met kerk en maatschappij arm kunnen zijn. Het ging de broeders er echter veeleer om een subjectiviteit te ontwikkelen die zich verzette tegen macht, imperium en overheersing.¹⁰ Het probleem was alleen dat ze niet beschikten over een groot reservoir aan concepten en beelden om vorm te geven aan een dergelijke anti-soevereine subjectiviteit. In eerste instantie waren ze erop toegewezen een positie in te nemen die eenvoudigweg tegengesteld was aan overheersing—de positie van onderdaan of slaaf—als de beste garantie om zélf geen meester te worden.

Maar de franciscaanse ethiek lijkt ook andere mogelijkheden te openen dan alleen die van een nederige onderwerping aan het lot. Het begrip *minderheid* is, naast metaforen van onderwerping, essentieel voor de franciscanen. Franciscanen zijn zogeheten “minorieten,” of minderbroeders. In zuiver juridische termen zijn ze als kinderen: zoals minderjarigen onder de voogdij van hun ouders staan, zo staan minderbroeders onder de voogdij van de kerk.¹¹

Het innemen van deze “minoritaire” positie lijkt op het eerste gezicht ook niet meer dan een omkering van de termen van overheersing: onderdaan zijn in plaats van soeverein zijn, kinderen willen zijn in plaats van ouders, etc. Maar het idee van een herwaardering van een minoritair perspectief, en dat in de praktijk brengen, biedt geheel andere theoretische en praktische implicaties dan een simpele bevestiging van subalterne posities. Minoritaire perspectieven openen nieuwe mogelijkheden voor actie. Deleuze en Guattari hebben dat laten zien met hun gebruik van deze

categorie. Minoritair-worden betekent voor hen de actieve inspanning om zich op creatieve wijze te verzetten tegen de verlokking van de wil tot het overheersen van anderen (ook in zijn revolutionaire vorm).¹² Van hieruit is het slechts een kleine stap om, voortbouwend op de ideeën van de franciscanen, armoede als een voorwaarde voor democratie te identificeren. Als we “het volk” niet opvatten als een met zichzelf identiek subject van volkssoevereiniteit, maar als het “deel zonder aandeel,” waarin een bepaalde afstand tot de macht dus altijd geïmpliceerd is, dan wordt het duidelijk dat echte democratie begrepen moet worden als *regering van minderheden*.¹³

Maar uiteindelijk heeft de ethische kritiek op eigendom, net als de sociale, haar eigen problemen en beperkingen. Het is geen toeval dat het franciscaanse experiment niet duurzaam bleek en uiteindelijk werd verslagen door de kerk—zowel praktisch als filosofisch. In de termen van Nietzsche werden de franciscanen gekenmerkt door een tot het uiterste doorgedreven slavenmoraal. Zij onttrokken zich aan de rechtsorde, maar vonden geen alternatieve manier uit om de potenties te gebruiken die de wereld rijk is. Hun terugtrekking uit de rechtsorde is daarmee tegelijkertijd een terugtrekking uit de mogelijkheid om de loop van de Europese geschiedenis te beïnvloeden. De sociale en de ethische kritieken wijzen zo op elkaars blinde vlekken. De ethische kritiek ontcijfert de fundamentele schade die het paradigma van toe-eigening toebrengt aan onze verhoudingen tot het zelf en de wereld. De sociale kritiek maakt het mogelijk een alternatief gebruik te denken van de enorme rijkdom en de veelheid aan mogelijkheden die het kapitalisme tot dusver heeft voortgebracht.

VOOR EEN POLITIEKE KRITIEK OP EIGENDOM

Agamben ziet het falen van de franciscaanse kritiek zelf ook. Als reden hiervoor beschouwt hij de terugtrekking naar een

geïsoleerd en zelfvoorzienend monnikendom dat een openlijk conflict met de gevestigde macht uit de weg gaat. Volgens Agamben hadden de franciscanen juist moeten pleiten voor het scheppen van algemene sociale voorwaarden die het mogelijk maken “de dingen te gebruiken zonder ze toe te eigenen.”¹⁴ Deze suggestie maakt de weg vrij voor een kritiek op eigendom die niet langer louter sociaal of ethisch is, maar nu politiek.

Schoolvoorbeeld van de manifestatie van een dergelijke kritiek is de praktijk van het kraken: de kraker gebruikt een gebouw of terrein zonder het ooit te bezitten. Ze doet haar voordeel met het potentieel dat schuilgaat in een gegeven structuur zonder er een verhouding van toe-eigening mee aan te gaan. De manier waarop ze het bezette gebouw of terrein behandelt is bovendien intrinsiek beschermend of zelfs herstellend. Tegenover de heersende verbinding van *eigendom en misbruik* wordt zo op creatieve wijze een nieuwe verbinding van *bezetting en gebruik* gesteld. Deze praktijk is echter niet, zoals bij de franciscanen, louter ethisch, maar politiek: zij zoekt de confrontatie met diegenen die de exclusieve controle over hun bezittingen willen behouden en wier macht en rijkdom precies door een dergelijke praktijk worden bedreigd. De kraker herroept de particuliere grillen van de eigenaar en dwingt deze op zijn minst tot een algemene, basale verantwoording—een verantwoording die alleen via communicatie en democratisch overleg kan worden bereikt. Terwijl de sociale kritiek op eigendom gericht is op het *onteigenen van toe-eigening*, en de ethische kritiek op *niet-toe-eigening*, is de politieke kritiek gericht op *ont-toe-eigening*. Dat wil zeggen: op het scheppen van de voorwaarden waaronder exclusieve toe-eigening van de wereld voor niemand meer mogelijk is. Het is dan duidelijk dat het zowel sociaal als ethisch *onverantwoord* is dat gebouwen leeg staan terwijl er nog steeds dakloosheid is, dat voedsel wordt weggegooid terwijl er nog steeds honger is, of dat medicijnen worden gepatenteerd terwijl er nog steeds mensen ster-

ven aan ziekten die gemakkelijk genezen kunnen worden. De politieke kritiek op eigendom neemt dus de inzichten van de sociale en ethische kritiek op eigendom in zich op, maar zonder hun gebreken over te nemen.

Het voorbeeld van kraken als praktijk van de politieke kritiek op eigendom kan algemeen worden gemaakt. Dit is een van de veelbelovende aspecten van het huidige debat over de *commons*. Het stelt ons in staat voorbij de grenzen van de westerse traditie van eigendom te gaan en eigendom niet langer te begrijpen als een voorwaarde maar als een *obstakel* voor het gedeelde gebruik van gemeenschappelijke hulpbronnen. Dit is het duidelijkst in het voorbeeld van *open source* software. Programmeurs zijn bijzonder succesvol wanneer zij het dictaat van exclusieve eigendomsrechten achter zich laten, bijvoorbeeld in de vorm van auteursrechten en patenten, en gezamenlijk aan een gemeenschappelijk project werken. De aldus geproduceerde goederen zijn niet alleen vrij beschikbaar en dus bruikbaar voor iedereen, maar hebben ook een betere kwaliteit: ze zijn beter te gebruiken. De ervaring met vrije software—dat in gemeenschappelijke en vrije samenwerking niet alleen betere werkomstandigheden, maar ook betere resultaten kunnen worden bereikt—kan ook worden overgedragen op het gebied van vrije hardware. Terwijl de productie van handelswaar onder omstandigheden van marktconcurrentie fundamenteel gericht is op ruilwaarde (wat kan worden geruild wordt geproduceerd), kan gemeenschappelijke productie gericht zijn op gebruikswaarde: wat *nodig* is wordt geproduceerd.¹⁵ Op die manier kunnen producten worden geproduceerd die aantrekkelijk zijn voor de gebruikers, niet alleen omdat ze gratis zijn, maar ook omdat ze langer meegaan, minder veiligheidsgebreken vertonen en over het algemeen beter aan hun behoeften voldoen.

De praktijk van *commoning* is overigens nooit beperkt geweest tot het domein van immateriële productie. De *commons* kwamen op de agenda met de opstand van de

Zapatistas, die in 1994 vchten voor het behoud van een artikel in de Mexicaanse grondwet dat individuele gemeenschappen garandeert dat een deel van het land als *commons* behouden moet blijven, dat wil zeggen in openbaar bezit. Tegenwoordig omvat de strijd voor de *commons* vele gebieden van de openbare infrastructuur, zoals vrije toegang tot goederen voor de bevrediging van basisbehoeften, bijvoorbeeld in de vorm van algemene toegang tot land, water en lucht, maar ook openbare taken zoals onderwijs en gezondheidszorg, en de bredere strijd voor sociaal welzijn, in de zin van gratis openbaar vervoer, zwembaden, sportfaciliteiten of culturele instellingen.

De *commons* functioneren binnen gegeven rechtssystemen en zijn dus geen anarchische (wetteloze) structuren. Bovenal zien de *commons* zichzelf vaak als vormen van gemeenschappelijk eigendom (heel anders dan privé-eigendom, maar ook dan staatseigendom). Deze rechtsvormen hebben vaak een louter strategisch en dus voorlopig karakter. Constructies zoals de Creative Commons Licence dienen alleen om particuliere toe-eigening van een gegeven product te voorkomen en te garanderen dat het in het publieke domein blijft. De Creative Common License is een eigendomsrecht dat tegelijk de grenzen van het eigendomsrecht opzoekt en ondermijnt, want het enige doel ervan is algemene voorwaarden van niet-toe-eigening te garanderen. Zo combineert *commoning* zowel de sociale als de ethische kritiek op eigendom: de *commons* maken privé toe-eigening van wat sociaal geproduceerd wordt onmogelijk, en dus ook uitbuiting en de daarmee samenhangende vormen van onrechtvaardigheid, disfunctionaliteit en vervreemding. Tegelijkertijd zijn ze niet alleen gericht op individuele toe-eigening door middel van gemeenschappelijk eigendom, zoals het geval was bij de sociale kritiek, omdat productie op basis van *commons*, ten eerste, niet universaliserend is. Ze wordt noch door de staat, noch door de economie opgelegd, maar maakt juist een ontsnapping mogelijk aan de dictaten van de staat

en de economie. Ten tweede maakt ze de ontwikkeling van een heerszuchtige eigendomsindividualiteit onmogelijk, als ook de fetisjering van consumptiegoederen. *Commons* lijken dus precies te beantwoorden aan de eis die Agamben formuleert: de wereld gebruiken zonder haar toe te eigenen.

EPILOOG

In het aforisme “Toevluchtsoord voor daklozen,” uit zijn boek *Minima Moralia*, doet Adorno de beroemde uitspraak dat er geen goed leven mogelijk is in het verkeerde. Dat oordeel leidt hij af uit een morele paradox met betrekking tot moderne huisvesting:

[H]et is inherent aan de moraal niet bij zichzelf thuis te zijn. Dat zegt al iets over de moeizame relatie waarin het individu tegenover zijn eigendom staat, zolang hij tenminste nog iets bezit. Het is de kunst onder ogen te blijven zien en tot uitdrukking te brengen dat het privé-eigendom niet meer van ons is, doordat de overdaad aan consumptiegoederen in potentie zo groot is geworden dat geen enkel individu meer het recht heeft zich vast te klampen aan het principe van hun beperking, maar dat je niettemin eigendommen moet hebben, wil je niet vervallen tot de afhankelijkheid en de armoede die het blind voortduren van bezitsrelaties ten goede komen. De these van deze paradox leidt echter tot vernietiging, een liefdeloze veronachtzaming van de dingen, die zich onvermijdelijk ook tegen de mensen keert; de antithese is, zodra ze wordt uitgesproken, een ideologie voor degenen die met een slecht geweten willen houden wat ze hebben.¹⁶

De aporie die Adorno beschrijft is alleen een aporie omdat hij de praktijk van het kraken (nog) niet kende. Kraken—of preciezer: “tot herstel kraken”—schept de mogelijkheid om “onder te ogen te blijven zien en tot uitdrukking te brengen” waar het Adorno om te doen is: “dat het privé-eigendom niet meer van ons is,” maar zonder te vervallen in verlamme-nde “afhankelijkheid en armoede.” Het *morele* gebod om

“niet bij zichzelf thuis te zijn” wordt zo getransformeerd in een *politiek* gebod. Dat gebod is: *occupy*.

NOTEN

- 1 Immanuel Kant 1998, *Die Metaphysik der Sitten* (Darmstadt: WBG, 1998), 366 [I, §8]
- 2 Pierre-Joseph Proudhon, *Was ist Eigentum?* (Münster: Unrast, 2014), xx.
- 3 Karl Marx, *Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie. Marx-Engels-Werke Band 1* (Berlijn: Dietz Verlag, 1956), 314.
- 4 <https://www.oxfam.org/en/research/public-good-or-private-wealth>
- 5 Karl Marx, *Ökonomisch-Philosophische Manuskripte. Marx-Engels-Werke Band 40* (Berlin: Dietz Verlag, 1956), 514.
- 6 Theodor W. Adorno, *Vorlesungen zur Negativen Dialektik* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2007), 89.
- 7 Regula Bullata, xx.
- 8 Giorgio Agamben, *Höchste Armut. Ordensregeln und Lebensform* (Frankfurt am Main: Fischer, 2012), 151.
- 9 Brenna Bhandar, *Colonial Lives of Property. Law, Land, and Racial Regimes of Ownership* (Durham: Duke, 2018).
- 10 Annabel Brett, *Liberty, Right and Nature: Individual rights in later scholastic thought* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997), 12
- 11 zie Agamben, *Höchste Armut*, 153; 169.
- 12 zie Gilles Deleuze and Felix Guattari, *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987), 105–6.
- 13 Jacques Rancière, *Hatred of Democracy* (Londen: Verso, 2006); in deze richting ook Michael Hardt en Antonio Negri, *Commonwealth* (Cambridge: Harvard, 2009), 44.
- 14 Agamben, *Höchste Armut*, 195
- 15 zie voor een overtuigend pleidooi voor de overdracht van de beginse-
len van *peer production* naar de materiële economie Christian Siefkes,
Beitragen statt tauschen (Ulm: AG Spak, 2009)
- 16 Theodor W. Adorno, *Minima Moralia. Reflecties uit het beschadigde le-
ven*. (Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2013), 28.

**KRAAK-
PANDEN
EN VRIJ-
PLAATSEN**

Vrijplaatsen zijn niet te definiëren

Ivo Schmetz

Ik heb in vrijplaatsen gewerkt, gewoond, gepraat, gedanst, geflirt en gelachen. Vrijplaatsen leerden me het leven toe te eigenen, los van de creatie van economische waarde. Het gemeenschappelijke karakter dwingt tot luisteren, samenwerken en het opzij zetten van je ego. Het kost veel tijd en energie maar de resultaten van collectieve kracht inspireren tot meer. Zonder twijfel durf ik te zeggen dat vrijplaatsen mij grotendeels hebben gevormd tot wie ik nu ben.

Ondanks al mijn ervaringen heb ik nog nooit een definitie gehoord (of gelezen) die de lading van de vrijplaats dekt. Wellicht is het feit dat vrijplaatsen, net als kunst, niet te definiëren zijn, wel de kracht van en het bijzondere aan vrijplaatsen. Ze verschillen van formaat, kleur, samenstelling, visie, organisatiestructuur en invulling. Ze zijn divers, experimenteel, sociaal en vrijgevochten, maar hebben allemaal een eigen identiteit. Vrijplaatsen (de naam zegt het eigenlijk al) gaan volgens mij over de vrijheid om een plek gemeenschappelijk, naar eigen mening en idee in te richten. Geen kaders, criteria en liefst ook geen vastomlijnde functies maar vrijheid om zichzelf te zijn, zichzelf te definiëren en de gevestigde orde uit te dagen.

Vrijplaatsen creëren een brug tussen het bewuste en onderbewuste, de versmelting van verstand en

intuïtie. Het zijn velden van energie. Een nieuwe horizon. Een gezamenlijk kunstwerk en een praktijk die organisch ontstaat, van onderop. Horizontaal georganiseerd, voor en door lokale, kleinschalige, autonome gemeenschappen. Dien samen experimenteren met het potentieel van verschillende perspectieven en functie-dynamieken. Het liefst voor een lange termijn en in collectief eigendom, want gedeelde verantwoordelijkheid en zelfbeheer zorgen voor toewijding en wilskracht.

Vrijplaatsen zijn van nature niet-commercieel; ze opereren op afstand van de markt. Vrijplaatsen zijn open, gastvrij, toegankelijk en betaalbaar voor iedereen, hebben publieke programmering (kunst, muziek, film, eten, educatie etc.), en staan in verbinding met de buurt, stad en andere geïnteresseerden. Ze bestaan uit gezamenlijke momenten waar het “binnen” en het “buiten” met elkaar kan vermengen. Sociaal, maatschappelijk, cultureel, plezierig en avontuurlijk, maar zonder noodzaak of dwang tot consumptie.

De perfecte vrijplaats bestaat niet. Er zijn oneindig veel magische momenten, maar net zoveel onenigheid en tranen. Een interessante vrijplaats is altijd in beweging, een continu collectief proces met pieken en dalen. Jezelf steeds opnieuw uitvinden en

herdefiniëren. Fouten durven maken en opnieuw beginnen. Veel overleg, streven naar consensus, radicale beslissingen en risico maar vooral ook ruimte voor toeval, twijfel en nieuwe ideeën.

Voor de toekomst van vrijplaatsen en de rest van de samenleving is het van belang om regeneratief te gaan denken en handelen. De bodem te blijven voeden zodat er meer moois kan groeien. Meer geven dan nemen, in balans met de aarde en al het andere niet-menselijke leven. Opbouwen

en herstellen in plaats van afbreken, vervuilen en ontnemen. Solidair zijn met de mensen om je heen maar ook met onbekenden op afstand. Vrijheid en vrije ruimte bestaat of creëer je niet alleen voor jezelf. Je deelt het, voedt het, koestert het.

Vrijplaatsen zijn wat mij betreft het levende bewijs dat het anders kan en daarom kan en wil ik me een leven zonder vrijplaatsen niet voorstellen. Vrijplaatsen zijn niet te definiëren maar honderd procent essentieel!

Kraakpanden en vrijplaatsen: portretten van autonomie bestaat uit interviews met inwoners van, en betrokkenen bij, vrijplaatsen, kraakpanden en alternatieve ruimtes in Amsterdam. Dit is geen volledig overzicht, en mensen spreken op persoonlijke titel. We hebben het begrip "vrijplaats" ruim opgevat om de diversiteit aan mogelijkheden en moeilijkheden te laten zien die horen bij het runnen van een autonome ruimte. Alle plekken zijn genummerd weergegeven op de kaart op pagina 359.

door Juji & Puk (RC) met hulp van Maan. Foto's: RC.

Infokafee Bollox Hans

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Nee, want dat is geheim. Maar er deden wel veel mensen mee.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

De diversiteit, dat vind ik belangrijk. Waar punk meets yup. In de praktijk doen we er niet al te moeilijk over.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik wil niet zoveel verandering. Op een gegeven moment heb je gewoon iets

bereikt wat werkt, en als mensen iets anders willen, dan melden ze zich wel. Eeuwigheid gaat voor ogenblik.

LAG Maxigas

Wat is een vrijplaats?

Een vrijplaats is eigenlijk een heel specifiek Nederlands begrip. Ik denk dat het voor mij een concept is van compromis en conflict; het is een tegenstelling. In hoe het wordt gebruikt zie ik een verschuiving van een direct politiek punt naar waarden die meer met cultuur te maken hebben. De term vrijplaats wordt ook gebruikt om de politieke strijd van bepaalde plekken te rechtvaardigen, op het gebied van de culturele bijdragen aan het leven van de stad. Het is dus ook een specifiek woord dat de functie van legitimatie heeft. Maar het is zeker een traditie. Vrije plaatsen bestaan. En waarom ze bestaan, is omdat veel bezette en autonome plekken niet meer bestaan. Ik zou willen dat het meer een conflict was, maar ik denk dat het op dit moment meer een compromis is.

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

De Interference Conference was een van de momenten waarop LAG naar buiten trad. Het grappige was

dat er een beschrijving was van het evenement waar iedereen aan kon toevoegen, en een Markovketen de conference call genereerde. Dit was natuurlijk vóór de hedendaagse hype rond Kunstmatige Intelligentie, maar het was toen al een ironisch commentaar op het onderwerp. We publiceerden een reader die ook op een algoritmische manier was ontworpen: elke keer dat die werd gedownload, werd er een nieuwe layout gegenereerd. Elk exemplaar was uniek. Ik denk dat zoiets al een deel van de waarden van LAG verwoordt: het gaat niet om “high tech,” maar om het experiment. Je op onbekend terrein wagen. Het niet alleen houden van, maar ook haten van technologie.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Er is iets in LAG dat ik op andere plekken niet kan vinden. We bespreken filosofische vragen namelijk ook in technologische context; wat doet technologie in filosofieculturen? Daarnaast organiseert LAG natuurlijk veel betere feesten dan alle andere soortgelijke organisaties. Dit is dé plek waar je biertjes kunt drinken en waar mensen om één uur 's nachts voor een whiteboard discussies over wiskunde kunnen voeren, maar dan met technomuziek. Daarnaast maakt LAG deel uit van een sociale beweging. Uiteindelijk is het—niet eens echt een vriendengroep, want we zijn soms ook een groep vijanden—maar een verwantschapsgroep. We hebben iets gemeen, en dat is denk ik de kritische houding tegenover technologie.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Het spannende is dat de toekomst van LAG totaal onvoorspelbaar is. Het kan een ramp of juist iets geweldigs worden. Ik ben sterk van mening dat LAG meer, en op meer praktische manieren, moet samenwerken met andere politieke groepen—met name groepen die niet verbonden zijn met technologie. We hebben de laatste jaren ook veel onderzoek gedaan. Ik hoop dat we op een gegeven moment ons onderzoek kunnen vertalen in een vorm die meer mensen aanspreekt. De historische omstandigheden zijn er klaar voor, maar mensen moeten

opstaan en meer gaan bezetten en verzetten. We moeten de wetten die het moeilijk maken om dat te doen in twijfel trekken, bekritisieren en overtreden. Als dat gebeurt, kan ik me ook voorstellen dat LAG niet meer hier is, maar in een meer chaotische en onstabiele situatie.

Nieuwland Flipper

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Op de dag van de Braziliaanse verkiezingen konden Brazilianen op één plek in Nederland hun verplichte stem uitbrengen, namelijk in de RAI. Er kwamen mensen uit heel Nederland naar Amsterdam. We hebben een aantal Braziliaanse mensen in de gemeenschap en die hebben een evenement georganiseerd waar mensen na het stemmen naar toe konden gaan. Het waren spannende verkiezingen. Gaat het fascistische regime verder of komt er iets anders wat meer hoopt geeft? Desondanks heers- te er geen bedrukte stemming en dat vond ik mooi om te zien. Tegelijkertijd is het ook een goed voorbeeld van hoe deze plek zoveel verschillende gezichten kan hebben. Op het ene moment is het een avond waar Braziliaanse mensen bij elkaar komen en op een ander moment is het een collectief van Joodse antifascisten, vluchte-

lingen die hier bijeenkomen, Turkse gemeenschappen of studenten en klimaatactivisten. Ik vind het bijzonder dat één plek voor zoveel verschillende gemeenschappen echt van betekenis kan zijn. We zien de activiteiten het afgelopen halfjaar weer toenemen. Het was pijnlijk om een plek waar zoveel mensen bloed, zweet en tranen in hebben gestoken tijdens de lockdown leeg te zien staan.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Ik vind Amsterdam echt veel saaier geworden in de afgelopen bijna twintig jaar dat ik hier woon. Er is een commerciële, toeristische monocultuur die de stad steeds meer heeft overgenomen. Er is steeds minder ruimte voor plekken waar mensen niet samen komen omdat iemand daar winst

aan het afromen is, maar omdat ze daar vanuit hun eigen beweegredenen zijn. Zoals hier: we hebben vrijwilligers die drank bijbestellen, meetings voorbereiden, e-mails beantwoorden of in de keuken en bar staan en dat is zo mooi. Het is voor veel groepen belangrijk om een plek te hebben waar het laagdrempelig is om gebruik te maken van de ruimte. Nieuwland is wel een vorm van een vrijplaats, omdat we dit gebouw in collectief zelfbeheer hebben. Hierdoor hebben we de vrijheid en autonomie om binnen bepaalde wetten en bureaucratische kaders van de gemeente er zelf invulling aan te geven. We zitten hier vast aan bepaalde leningen die we hebben moeten maken om dit pand te kunnen kopen, wat wel financiële druk legt. Toch zijn er, als je het vergelijkt met een commerciële plek, veel meer dingen mogelijk. Maar we zijn wel genoodzaakt om donaties te vragen, zodat we onze huur en energierekening kunnen betalen.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Nieuwland is een plek waar heel veel verschillende groepen gebruik van maken, maar soms mis ik een beetje de connectie tussen de verschillende groepen. Vandaag zijn er studenten en klimaatactivisten en morgen een queer gemeenschap. Ik zou het mooi vinden als daar meer verbinding tussen ontstaat. Ik zou ook graag meer

activiteiten willen organiseren die laagdrempelig zijn voor de buurt. Je hebt veel mensen nodig om de huidige dertig à veertig activiteiten te organiseren. Het is een uitdaging om alle ballen in de lucht te houden.

Molli Chaoot Ras Caiera

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Ik vierde mijn verjaardag in Molli. We hadden pizza gebakken en om aan de kosten bij te dragen een donatiepot neergezet. Voor we het wisten hadden we al meer dan vijfmaal de kosten binnengehaald! Daarna feestten we door de nacht met elk uur een wisselende DJ. Aan het einde van de avond

zat het verkoopformulier voor bier bomvol, dus we konden door het feest ook nog een hoop geld doneren. Daarnaast kwam ik vrienden tegen die ik al jaren niet had gezien.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Het belangrijkste voor mij is om mensen eten te geven.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Het enige dat we nodig hebben is een nieuwe keuken en wat meer mensen, mensen die geïnteresseerd zijn en meer doen dan gewoon langskomen.

Plantage Dok Alexandra

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

In april 2018 bestond Plantage Dok twintig jaar, dit jaar bestaan we dus een kwart eeuw. Tijdens de viering in 2018 was er een heel groot welkom georganiseerd waar je kon ontdekken wat er eigenlijk achter de verschillende deuren in het gebouw gebeurde. Het voelde allemaal heel magisch, omdat achter elke deur een fantastische wereld openging. Er zijn wat “Dokkers” die op verschillende

plekken werken en soms op tournee zijn. Voor dit gigantische feest was iedereen thuisgekomen. Er waren grote installaties te zien, zoals die van Electric Circus, waar je in kan kruipen. Ik gaf zelf een concert met The Sleep Fairy, die van over de oceaan was gekomen, in onze studio Meduse MagiQ met orgel en cello. Van buikdans tot aan enorme diners, tot aan magische installaties en muziek, het was heel mooi om zoveel vrije geesten en werelden te zien binnen één gebouw. Voor mij is die fysieke ruimte waarin je samenkomt en waar je op een organische wijze met elkaar verbindingen aangaat, eigenlijk als een soort netwerk van wortels in een bos waarin nieuwe dingen groeien, echt een vrijplaats. Samen wordt er ruimte gecreëerd voor dingen waar de mensen in geloven.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Er zijn niet zoveel plekken meer in de wereld waarin mensen hun eigen regels kunnen maken en die regels ook organisch kunnen houden. Op een manier waarop de regels ook meegroeien met de mensen en groepen. Het is een bijzondere plek waarin wordt gedacht vanuit de groep, mensen en het gebouw. Tegelijkertijd kunnen mensen ook hun autonomie behouden en afspraken maken over waar ze in geloven. Er is eigenlijk een constante dialoog gaande over wat het is om samen te zijn, samen te maken en dingen op te zetten. Verschillende mensen zetten zich naar capaciteit in om het levend en duurzaam te houden. Het is een heel bijzondere plek met een diversiteit van mensen die veel dingen kunnen. Zelf bouwen, bedenken, economische plannen kunnen schrijven. Waar kunst wordt gemaakt is er ruimte om echt te dromen.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik wens dat over tien jaar allerlei belangrijke dingen en de verbouwingen op een duurzame manier hebben kunnen plaatsvinden. Dat we deze, best wel harde en hyperkapitalistische tijd hebben kunnen overleven en dat mensen hun vrijheid kunnen behouden. Ik wens ons toe dat we nog meer samen komen, nog meer een eenheid

worden en daarbinnen mooie dingen samen kunnen doen en maken terwijl we elkaar blijven ontdekken in het proces.

Vrankrijk Binx

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Ik zal “Transmission” van afgelopen zaterdag nooit vergeten. De venue zat vol met queer gasten. De rij buiten liep pas af na één uur 's nachts. De muziek was prachtig en divers. Ik weet niet meer precies hoe het ging, maar ik weet zeker dat ik aan het dansen was!

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Op de eerste plaats is dit een queer safe space en daarnaast weet iedereen dat er hier geen foto's worden gemaakt. Het is gewoon een fijne plek om samen te komen zo op de woensdagavond.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Als ik heel eerlijk met je ben, denk ik dat het er precies hetzelfde uit zal zien. Hooguit zitten er wat meer posters, schilderijen en stickers op de muur.

De Trut

Lot van Bommel

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Wij organiseren vaak aan het einde van het jaar een themafeest. Die zijn altijd legendarisch omdat we de gehele ruimte omtoveren tot iets bijzonders. We bestaan al bijna veertig jaar en hebben dus veel jubileumfeesten gehad, die zijn ook altijd legendarisch. Eigenlijk is elke zondag legendarisch.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Dat we een queer safe space zijn. Daar zijn er niet veel van. Verder is het belangrijk dat we met ons geld andere

queers kunnen steunen, omdat de queer struggle niet voorbij is en er grote behoefte is aan financiële ondersteuning. Wij kunnen daar een steentje aan bijdragen. Denk aan veiligheid en zichtbaarheid: emancipatie, basically. Wij kunnen hier in Amsterdam mensen een veilige plek geven, en helpen daarmee mensen elders ter wereld financieel.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik zou eigenlijk graag zien dat het nog hetzelfde is. In ieder geval qua doelstelling en effectiviteit. Ik hoop dat we met de queer community meegroeien en dat we dus niet ouderwets of vastgeroest worden. We zijn erg gehecht aan ons eigen keldertje, dus hopelijk wel nog op deze locatie.

Nicole Klaas

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

De meeste evenementen hier waren klein en niet per se spectaculair of groots. Ik had een keer een serie filmscreenings georganiseerd met de ambitie dat elke week te doen. Uiteindelijk gebeurde het maar drie keer. We begonnen, volgens mij, de eerste keer met "The Afternoon," en daarna "Bound." Die is van die twee regisseurs die "The Matrix" hebben gemaakt. Dat is echt een fucking vette film. Het is een soort van lesbische maffia-thriller. Het was heel vet omdat het een intieme screening was, met allemaal mensen die we niet kenden. Het was gewoon heel leuk, ook om nieuwe mensen te ontmoeten.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Gewoon dat mensen hier wonen. Een tijd lang kwamen er veel mensen tijdelijk wonen die dan tussen huizen in zaten, maar nu proberen we meer vaste bewoners te hebben. Het is een woonhuis maar natuurlijk ook heel anders. Het breekt een beetje af en dan weer op, en ontkent de normale gang van zaken, zoals je die bij een normaal huishouden zou vinden (wat toch best wel een foute manier is). Op bepaalde vlakken is dit chiller. Je betaalt bijvoorbeeld geen huur. Het is ook vrijer. We kunnen doen wat we willen. Dat kan niet als je een huurhuis hebt. Plus, je zit niet in het hele systeem van die huisjesbazen en dat soort shit, en de burens vinden het ook wel leuk. Aan de andere kant was het echt een krot toen we hier kwamen, echt alles moest gefixt worden. Het is nog steeds super slecht geïsoleerd en we zijn van het gas afgesloten. We hebben een energierekening die gigantisch is. Als we het hier enigszins warm willen houden, dan is het gewoon onbetaalbaar. We zetten de verwarming daarom niet meer aan. Het is hier nu heel koud, dus dat is niet ideaal.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ideaal of realistisch gezien? Want daarin zit nogal een verschil... Ideaal gezien zou het voor mij gewoon leuk

zijn om af en toe kleine evenementjes te doen, filmscreenings bijvoorbeeld. We hebben nog altijd een free-shop, beneden staat een rek kleding waar mensen af en toe wat uit kunnen pakken. We hebben ook een doel om het wat meer op te delen in leefruimte en sociale ruimte.

Filmhuis Cavia Julien

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Ik moet denken aan een project waar we werkten met analoge film. Aan materiaal geen tekort, want ik heb zelf een collectie aan camera's en wat film in de koelkast. Helaas konden we er

niks van maken omdat we geen verhaal hadden.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Het belangrijkste is voor mij om culturele plekken open te houden. Je moet je steentje er gewoon aan bijdragen. Vroeger waren er veel meer leuke plekken...

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Wat meer posters en nieuwe lampen, maar eigenlijk zou het grotendeels hetzelfde moeten blijven. Wel wil ik een super 8-filmfestival opzetten en een analoge film-workshop organiseren. Misschien dat ik de 8mm-films zelfs een keer ga archiveren.

ADM Noord Ayla

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Ik was hier pas net, toen een paar mensen onder invloed van paddenstoelen het idee kregen om de ADM Winterspelen te organiseren. Het zouden spelen zijn met typische kraak-sporten. Ik was zo verliefd op dit idee, ookal was ik niet aanwezig bij het paddoverhaaltje. De eerste editie was alleen binnenshuis. Het was zo mooi

in elkaar geflanst en iedereen ging er echt voor. Dat heb ik altijd een van de mooiste evenementen gevonden.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Op dit moment is het allerbelangrijkste, natuurlijk, mijn kind. Ik kijk naar mijn omgeving door de ogen van een moeder. Hoe is deze plek voor mijn kind? Ik heb ervoor gekozen om hier een kind te nemen omdat ik de manier van opgroeien een toegevoegde waarde vind. Hoe ouder hij wordt, dit heb ik met andere kinderen op ADM ook gezien, hoe meer hij een persoonlijke relatie ontwikkelt met iedereen hier. Kinderen krijgen van iedereen iets anders mee. Dit vind ik zo'n mooie en een brede waaier aan vaardigheden, die je als gezin helemaal niet aan een kind kan bieden.

Je zit hier niet met twee ouders in een bubbel, een cocon. Het is waardevol dat een kind zijn eigen banden krijgt met huisgenoten en bij iedereen een andere bron van inspiratie vindt. Ik zie dat mijn kind contact maakt, en daarin niet geïntimideerd is door volwassenen. Natuurlijk ziet hij wel dat sommige mensen kinderen zijn en sommige mensen volwassen. Dit onderscheid is voor hem niet zo groot als voor andere kinderen. Elke interactie draagt iets bij aan zijn perspectief.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Toevallig heeft iedereen hier net huiswerk meegekregen met daarin de vraag: hoe zie je jezelf binnen deze community over tien jaar? Op dit moment ontbreekt het voorstellingsvermogen om de toekomst hier op deze locatie te zien, omdat de bedrijven die hier willen komen “ontwikkelen” waarschijnlijk toegang krijgen. Het zou mooi zijn, maar ik kan me niet voorstellen dat wij prioriteit krijgen om hier te blijven. Mijn ervaring is dat het leven hier, met minder regels, beter werkt. De hoop voor de toekomst is natuurlijk dat dit meer geaccepteerd mag worden door al die regelzuchtige overheden. De wereld gaat aan bureaucratie ten onder en het smooit elk positief idee in de kiem. Ik hoop dat daar wat meer algemeen besef van komt en dat ADM daar toch een beetje de kartrekker in kan

zijn. Omdat wij al lang laten zien dat het met minder regels gewoon lukt. Ik zou het daarom fantastisch vinden als we ons verhaal op een andere plek kunnen voortzetten. Dan kunnen onderwerpen zoals ecologie en duurzaamheid meer gevoed worden. We houden ons hier veel mee bezig, maar er is nog veel potentieel dat we graag zouden willen benutten. Dit wordt het momenteel niet, vanwege de tijdelijke aard van ons verblijf. Nu moet je bij elke investering afwegen of het wel waardevol is op korte duur.

Vrij Paleis Daniel

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Als ik er eentje moet kiezen, iets wat ik heel tof vond qua sfeer en ambiance, dan is dat het eerste BYOB (*Bring Your Own Beamer*) evenement hier. Er waren heel veel mensen die van alles en nog wat aan het projecteren waren. Ik weet nog dat iemand een documentaire had gemaakt over mensen uit Kenia. Je moest naar het plafond kijken om het verhaal te bekijken. Iemand anders zat weer aan de achterkant van dit wandje hier, weer iemand anders op een deur, echt overal werd geprojecteerd. Ik had een wit linnen pak aan met een witte paraplu, daarmee ging ik dansen. Eigenlijk was ik dus een soort dansend scherm. Ik had

ook nog zo een dia-dingetje bij me. Eigenlijk een heel klein televisietje met een soort zoom-element. Het lijkt ook letterlijk op een televisie uit de jaren zeventig en daar douw je dan één slide in, een diapositief. Er zit ook een dikke batterij in en als je die naar beneden drukt gaat het licht aan. Dus daar zat ik mensen mee te benaderen, zo van: "Hey psst, wil je Jezus zien?" en dan "PAF!," ineens Jezus voor je kanus.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Het initiatief om een doka te maken is nieuw, dus daar komen dan ook weer nieuwe mensen bij die dingen kunnen doen. We zouden daarvan ook workshops kunnen gaan aanbieden hier, zodat mensen het hele proces van fotografie mee kunnen maken. Dat is

natuurlijk mooi, want het wordt al één generatie lang niet meer ervaren door heel veel mensen. Het zou als een overwinning voelen als we dat kunnen aanbieden, want dan heeft Amsterdam er een doka bij. We kunnen zo een nieuwe generatie kunstenaars helpen zich te uiten.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Het idee is gewoon om van deze plek een succesvolle plek te maken. Stel je voor dat je dit kwijt raakt, wat Amsterdam dan kwijtraakt, weer een unieke plek verloren. Dan heb je gewoon weer een Starbucks of een of andere tyfus-zooiplek hier om de hoek zitten. Want ja, als je met die commerciële geile ogen hiernaar kijkt, dan heb je een toplocatie die je zou kunnen ontginnen voor vijftigduizend euro huur in de maand. Allemaal ellende natuurlijk.

OT301

Irina

Wat is een vrijplaats?

Ik zou een vrijplaats classificeren als een ruimte die de weg leidt naar een scheur. Onze missie is om op de een of andere manier die scheur open te houden. Zodra er een mogelijkheid is, plaats/steek je er één vinger/voet in/tussen en na verloop van tijd steek/plaats je er misschien wel een tweede

vinger/voet bij. Het gaat er eigenlijk niet om dat we de scheur groter maken, het gaat erom dat het open blijft. Waar je mensen om je heen beton in de scheur ziet gieten, plant je er zelf misschien wel een zaadje in. Jonge generaties weten niet altijd wat mogelijk kan zijn. Als ze de scheur nooit tegenkomen, kunnen ze zich niet voorstellen dat er onkruid doorheen groeit, toch? Dus je probeert het gewoon open te houden voor het geval iemand naar binnen wil. Je moet jezelf altijd een beetje aanpassen, wat afsnijden, om wat meer ruimte te maken. Wellicht is dat ook een kwestie van het afbreken van je aannames, aannames die je als vanzelfsprekend beschouwt.

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Het evenement B-Base werd hier in 4Bid Gallery geboren als een uitnodiging om te onderzoeken welke invloed het lichaam heeft in je kunstpraktijk, ongeacht het medium. De meest recente B-Base die we hadden duurde drie dagen. De deelnemende kunstenaars kenden elkaar niet en naarmate zij elkaar beter leerden kennen, zie je de creatie ontstaan. Ik hou ervan, het is bijna als een alchemistische curatie. Je probeert niet echt een boodschap over te brengen, maar je laat de boodschap ontstaan. En als de kunstenaars niet klikken, doet het publiek het werk. We hebben ruimtes nodig waar je kan falen en experimenteren. Jonge kunstenaars worden in de schoolbanken geleerd hoe ze hun product moeten verpakken, nog voordat zij de garantie hebben dat er inhoud is, want ze moeten het verkopen. Je moet kunnen spelen, je moet kunnen rommelen met je materiaal, en je hebt feedback nodig, om geconfronteerd te worden met het publiek. Je hebt dit soort ruimtes dus nodig, want hoe ga je jezelf anders ontwikkelen, als kunstenaar, als persoon? Het wordt aan ons verkocht alsof er maar één manier is om het te "maken." Fuck dat, serieus. Dat is wat we uit de hoofden van de mensen moeten halen, vooral van jonge kunstenaars. Ik ben diep verontwaardigd hierover, want het staat volledig op zijn kop. Misschien heb ik het over een totale utopie, maar ik denk dat het komt door de tijd waarin we leven en hoe weinig we zijn blootgesteld aan het alternatief. Want stel je was wel blootgesteld aan

de scheur, dan had je waarschijnlijk een ander pad gevolgd.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

4Bid Gallery bestaat tussen de muren van de ΟΤ301 en daarom is er een soort ongecontroleerde kruisbesmetting. Mensen die misschien nooit naar een galerie komen lopen hier naar binnen, omdat ze eigenlijk onderweg waren naar de club, bioscoop of het restaurant. Kunst is fundamenteel een excuus voor deze ontmoetingen. En deze ontmoetingen veranderen ons.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik heb echt geen idee hoe deze ruimte eruit zal zien in de toekomst. Toen we een voorstel indienden om de galerie te runnen, dachten we dat we er niet langer dan zes maanden zouden zijn. En na zes maanden zeiden we: "Nou, het is best leuk, laten we er nog zes doen." En tien jaar later zit je hier, omdat je toen niet verder dacht dan zes maanden. We voeren dit project nog steeds uit, niet omdat we ooit gezegd hebben dat we dat zouden doen, maar omdat we ons elke dag afvragen hoe we het willen uitvoeren. Op die manier houden we het in stand als iets waar we ons voor inzetten, vandaar het veranderende karakter ervan. Ik leef niet naar een illusie en dat bevalt me goed. Het past bij mij persoonlijk, maar ik

denk ook bij veel mensen van de crew. De meesten van ons, zo niet allemaal, zijn onafhankelijke kunstenaars; we leven ons leven op een vrij vloeiende manier. We kunnen ons niet langer dan een eventjes vastleggen.

Fort van Sjakoo Floddy

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Ik ben zelf niet echt naar publieke evenementen geweest, maar er kwam eens een jonge gozer van FvD om een discussie te houden over fascisme versus anarchisme. Hij wilde maar niet weggaan, dus toen hebben we een emmer water over hem heen gegooid. Dat werkte best goed.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Ik vind het heel leuk om in deze ruimte te zijn en met klanten te praten, zodat ik erachter kom wat er speelt in de wereld. Het is ook leuk om complimenten te krijgen van mensen, vaak oude militante dames. Ik denk in ieder geval dat dit gewoon een funky ruimte is, en wanneer je er binnentapt voelt het als een ander decennium. Zelfs voordat ik in Amsterdam woonde kwam ik hier vaak, het is gewoon funky om hier te zitten en een willekeurig boek te pakken, om over verschillende ideeën te lezen en naar leuke graphic novels te grijpen. Bovendien kan ik de hele dag mijn eigen muziek afspelen.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik denk dat er helemaal niets verandert, hooguit dat onze IT'er een of ander nieuw technologisch iets in de database zet. Gewoon om het spannend te houden. Ik denk dat de boeken wel zullen veranderen, maar misschien ook niet. Het worden waarschijnlijk andere titels met dezelfde inhoud en de verhoudingen daarvan in de winkel schuiven ook wel. Zo is de militante plank afgelopen jaren flink gekrompen.

interviews gaan door op pagina 257.

DEEL II

**VAN
WIE IS DE
STAD?**

Benti

Soumeya Bazi

De lucht is grijs vanochtend, constateer ik, terwijl ik naar buiten, naar de straat tuur. Het is midden oktober, maar de bomen zijn groener dan ik gewend ben rond deze tijd van het jaar.

Sinds een aantal weken ben ik vrijwilliger in de nieuwe buurtkamer van de Van Deysselbuurt in Amsterdam Nieuw-West, het stadsdeel waar ik ben geboren en opgegroeid. Ik ben het eerste aanspreekpunt voor buurtbewoners die met uiteenlopende hulpvragen bij het wekelijkse spreekuur langskomen. Het inloopuur heeft als doel de drempel voor buurtbewoners bij het vinden van de juiste hulp te verlagen, en is een samenwerking tussen verschillende maatschappelijke organisaties uit de wijk. Ik zit achter mijn bureau op een stoel die een beetje te hoog is voor mijn 1.60, en bungel met mijn *nikies* (zoals gewoonlijk) een paar centimeter boven de grond. Aan de muren van het pand hangen grote plattegronden van de vernieuwingsplannen voor de wijk, vers van de pers. Elk woningblok op de kaart heeft een eigen kleur, die representeert wanneer gepland staat dat het pand gesloopt of gerenoveerd zal worden. De tekeningen probeer ik altijd buiten mijn blikveld te laten, uit een gevoel van diepe onrust en beklemming. Ik twijfel of dat helpt of dat het de onrust enkel voedt. Inmiddels heb ik al heel wat buurtbewoners mogen ontvangen. De vragen lopen uiteen van terugkerende waterlekkages in hun woningen tot het zoeken naar een oplossing voor burenvetes die worden uitgevochten tussen balkons, tot uithuisplaattingen, het aanvragen van financiële hulp voor een rolstoel of het vertalen van een brief. Maar van alle vragen is er één vraag die stevast blijft terugkomen. En ook vandaag ont-kom ik er niet aan.

Als ik net terugkom van het koffieapparaat zie ik door het raam van het buurtpunt een oudere man zijn fiets op slot zetten. Hij draagt een windjack en heeft een licht-oranje muts op zijn hoofd. Terwijl ik een slok van mijn thee neem, kijk ik toe hoe hij aarzelend onze kant op komt lopen. Hoewel hij overduidelijk twijfelt, schijnt zijn natuurlijke voorkomen van kalmte en bedeesdheid door de aarzeling heen. Hij legt zijn hand op de deurklink maar bestudeert eerst nog even goed de gevel voordat hij de deur opent. Ik begroet hem met een glimlach. “Welkom,” zeg ik. De man knikt vriendelijk. Hij lijkt rond de zeventig te zijn, heeft een olijfkleurige, leerachtige huid en een jeugdige twinkeling in zijn ogen. “Waar-mee kan ik u helpen?” Hij legt een hand op zijn borst alsof hij zich wil verontschuldigen dat hij zomaar binnen is gelopen en begint in het Darija tegen me te praten. Hij introduceert zichzelf door te vertellen dat hij uit het zuiden van Marokko komt en dat hij al meer dan vijftig jaar in deze buurt woont.

“*Benti*,” gaat hij verder, “ik heb een kleine vraag.” *Benti* betekent “mijn dochter.” Hij wijst naar buiten tussen de groene herfstbomen. “In de wijk zijn ze begonnen met slo-pen. Maar ik weet niet wat ze precies aan het doen zijn. Kan jij voor mij kijken wat er gaat gebeuren met mijn woning?” Weer legt hij zijn hand verontschuldigend op zijn borst. De medewerker van woningbouwcorporatie Rochdale die deze vraag kan beantwoorden is er niet, dus ik stel voor dat ik het even google. Ik vraag naar zijn adres. Hij antwoordt, maar ik versta niet hoe ik het kan spellen. Als ADHD’er met een auditief verwerkingsprobleem heb ik vaker moeite met het filteren van klanken. Ik vraag of hij zijn adres voor mij kan opschrijven. Hij glimlacht een beetje verlegen en zegt dat hij niet kan schrijven. Ik vervloek het auditief centrum van mijn hersenen en denk als de bliksem na over een alternatief. Al gauw stelt hij voor dat hij even naar huis gaat om een brief op te halen waar het adres op staat. “Wat slim,” zeg ik. “Ik ben hier tot twee uur, ik wacht wel.” De man en ik nemen afscheid en hij stapt weer op zijn fiets, op weg naar het huis

waar hij hoogstwaarschijnlijk zijn kinderen in een veel te kleine woning heeft grootgebracht. Ik heb drie uur op hem gewacht, maar hij is niet meer teruggekomen.

De man herinnert me aan mijn opa. De eerste generatie Marokkaanse Nederlanders die nooit de tijd heeft gehad om een pen op te pakken en te leren schrijven of lezen. Maar die toch, voor ons, alles wat ze moesten doen voor elkaar hebben gekregen, in een nieuw land en tussen de mazen van een nieuwe taal. Die keihard hebben gestreden voor monden die gevoed moesten worden, soms tot chronische gezondheidsklachten aan toe. Een generatie die ondanks haar analfabetisme, ondanks het soms niet vast kunnen houden van een pen, aan het verhaal van onze *communities* heeft geschreven, en nog steeds schrijft. In steeds mindere mate.

Terwijl ik na mijn shift terugloop naar mijn gedeelde tijdelijke antikraakwoning die ook binnenkort gesloopt zal worden, dwaalt de man nog door mijn hoofd. Die generatie slinkt en als lid van de jonge garde voel ik een urgente en liefdevolle verantwoordelijkheid om verder te bouwen, staande op de schouders van onze ouders en grootouders. Wij zijn de toekomst. Maar waar onze voorouders hebben gezweet en gebloed voor een zo groot mogelijke bestaanszekerheid in deze stad zodat wij verder konden komen waar zij niet verder konden, hebben de tranen, het bloed en het zweet van hun kinderen niet meer dezelfde uitwerking. De valuta waarmee jaar in, jaar uit families zijn voorzien van een dak boven hun hoofd is vrijwel waardeloos geworden.

Hoe hard je ook werkt, hoeveel geduld je ook weet op te brengen, hoeveel obstakels je ook overwint: wonen op de plek waar jouw verhaal is begonnen, daar is niets vanzelfsprekends meer aan. Terwijl het allang tijd is om eindelijk te aarden. Verder te bloeien, daar waar onze ouders hun bladeren laten vallen. Diep wortel te schieten in de grond die zij met blote handen en krommende ruggen hebben helpen cultiveren. Aan ons gedeelde verhaal verder te schrijven. Zonder wederom afgesneden te worden.

Op zondag 15 oktober 2021, enkele dagen na de ontmoeting met de oude man met de lichtoranje muts, snel ik na afloop van een afspraak naar Plein '40-'45 in Slotermeer. Het is koud en winderig, maar de oktoberzoon prikt voorzichtig door. Ik heb mijn wollen sjaal stevig om mijn hals gewikkeld, en met mijn handen verscholen in mijn jaszakken wacht ik geduldig op de demonstranten die vanuit het August Allebéplein in Slotervaart in protest door Nieuw-West aan het marcheren zijn. Plein '40-'45 vormt vanmiddag de laatste stop in de eerste grote anti-gentrificatiedemonstratie in Nieuw-West.

Het protest is georganiseerd door de bewonerscommissie "Actiegroep bewoners Johan Piet." Al dertien jaar liggen de bewoners van de Johan Greivestraat en Piet Mondriaanstraat in Slotervaart in een onderhandelingsclinch met wooncorporatie De Key (nu "Lieven De Key") over de toekomst van hun sociale huurwoningen. Maar liefst 35 jaar aan achterstallig onderhoud aan deze te krappe woningen heeft ertoe geleid dat hele gezinnen in schrijnende situaties leven. Tocht, schimmels op de muren, slechte isolatie, terugkerende lekkages: mensen zijn er ernstig ziek van geworden en ook hun kinderen worden niet gespaard. Vanuit de bewoners is de roep om grondige renovatie groot. Al jarenlang. Toch weigert De Key hier gehoor aan te geven. De corporatie heeft heel andere plannen.

Wie nu naar deze straten gaat ziet dat vrijwel alle bewoners zijn verjaagd uit hun wijk. De strijd die Mohamed Sadiki, de initiator van "Actiegroep bewoners Johan Piet," samen met zijn burens jarenlang geleverd heeft met het doel een gezond en leefbaar onderkomen voor zijn kinderen en buurtgenoten op te eisen, lijkt tussen de tanden van graafmachines verpulverd te zijn. Weggevaagd om ruimte te maken voor een nieuwe realiteit, alsof deze mensen hier nooit hebben gestreden en geleefd.

Een realiteit waarin gretig een glimmende rode loper wordt uitgerold voor zeventig vrijesectorwoningen en tien-

talle, veel te dure en krappe studio's die worden verhuurd op basis van tijdelijke jongerencontracten. Studio's die, zoals tot nu toe te vaak is gebleken, niet bedoeld zijn voor de jongeren uit de buurt, maar voor studenten en "starters" van buiten de wijken voor wie de buurt als tijdelijk onderkomen dient. Ergens aan de zijlijn bungelt het kleine percentage oude buurtbewoners dat mag terugkeren naar een bedrieglijk schitterende en fonkelende nieuwbouwwijk. Een nieuwbouwwijk, robuust ingekapseld binnen een verscheurd sociaal weefsel. Waarvan de naam is omgedoopt tot een kersverse, ongemakkelijke afkorting die de decennialange geschiedenis van verwaarlozing door gemeente en wooncorporaties lijkt te willen verbloemen.

In de verte hoor ik een trommel. Ik kijk op. Over de trambaan zie ik een groep mensen naderen. Ze houden borden omhoog met krachtige leuzen. De koplopers van de stoet houden gezamenlijk een spandoek vast: "HUIZEN VOOR MENSEN—NIET VOOR WINST." Hele gezinnen lopen mee. Moeders, vaders, kinderen. Verschillende generaties. Alle leeftijden. Buurtbewoners met een migratieachtergrond, buurtbewoners zonder. Amsterdammers uit Slotervaart, uit Osdorp, uit Geuzenveld en Amsterdammers uit andere wijken van de stad. Ik voel kippenvel over mijn armen lopen. Buurtbewoners staan met rechte rug dicht tegen elkaar aan. Voeten stevig in de grond verankerd. Kinderen houden elkaars handen vast. Ik ontmoet mijn burens van Slotmeer en kom een paar vrienden tegen. De atmosfeer is gevuld met strijd lust en saamhorigheid.

Allemaal zijn we daar met hetzelfde doel: we laten ons niet economisch, of op welke manier dan ook verjagen. Het verhaal van de Piet Mondriaanstraat en de Johan Greiverstraat is het verhaal van de hele buurt. Het geeft een kijkje in de zorgelijke ontwikkelingen waar we ons nu, als stad, in bevinden. Decennialang zijn onze wijken beleidsmatig achtergesteld door corporaties en gezaghebbers. Met alle problemen en uitdagingen van dien. Sinds ik in 1996 voor het

eerst mijn ogen heb geopend in het Slotervaartziekenhuis (dat inmiddels ook is afgebroken door kapitalistische sores), weet ik niet beter dan dat ons thuis een door de media en samenleving uitgekotste positie inneemt. Decennialang hebben zoveel inwoners van Nieuw-West zich staande weten te houden tussen racistisch beleid, uitsluiting, verwaarlozing en verkeerde oplossingen. Ik groeide op met de minachtende woorden: “Amsterdam Nieuw-West? Daar wil ik niet dood gevonden worden.” Inmiddels zijn het onder andere deze, vaak kapitaalkrachtige groepen mensen zonder binding met of oprechte interesse voor het stadsdeel en zijn bewoners, waarvoor wél wordt gebouwd. Die “dankzij” de woningnood elders in de stad, door wooncorporaties met grote woorden en gelikte termen gelokt worden om neer te strijken in de net gerenoveerde huurwoningen en hoge nieuwbouwcomplexen, waar vlak daarvoor mensen soms in erbarmelijke omstandigheden leefden. Dit proces heet gentrificatie in het Engels. Het is een woord dat letterlijk “veradellijking” betekent.

Gentrificatie is niet alleen een crisis van woningnood. Het is een crisis van de Amsterdamse ziel. Levensverhalen van Amsterdammers worden bruuft afgesneden door letterlijk de thuisgrond onder hun voeten vandaan te trekken. De adem van de ziel van de stad wordt verder gesmoord. Wat begin jaren negentig is begonnen in de Pijp en de Jordaan is inmiddels een stroperige, verstikkende olievlek die nu, dertig jaar later, de Amsterdamse buitenwijken binnen sijpelt en zonder genade opslokt.

Ik sta in de menigte naast een kennis die bijna dertig is en nog steeds bij zijn ouders woont. De sociale huurwoning waarin hij met zijn broers en zussen woont, is te klein. Hij wil verder groeien, zichzelf ontwikkelen, uiteindelijk toewerken naar een gezin, maar hij heeft het gevoel dat zijn leven al jaren stilstaat. Dit is hun verhaal, en dat van vele andere Amsterdamse jongeren.

Verschillende buurtbewoners nemen het woord. Politici

en een woordvoerder van een niet nader te noemen wooncorporatie staan te dringen om ook nog wat op het podium te zeggen. Ik voel dat er iets staat te veranderen. Ik loop al meer dan een jaar rond met het idee om op stadsdeelniveau te organiseren en mobiliseren. Een naam voor het collectief zingt al langere tijd in mijn hoofd. Maar... waar te beginnen?

Wanneer de politici en wooncorporatie-afgevaardigden na afloop van de demonstratie zijn vertrokken, gebeurt het. Verschillende bewonerscommissies, woonproject De Bundel, individuele buurtbewoners, de landelijke woonbeweging; we voelen allemaal aan dat het tijd is. Dus worden er bemoedigende glimlachen en strijdbare blikken uitgewisseld, nummers en mailadressen genoteerd. Het gebeurt allemaal organisch. Een paar kleine maanden later is het zo ver: *Nieuw-West in Verzet* wordt geboren.

Nog een paar kleine maanden later, op zaterdag 12 maart 2022, vindt de eerste demonstratie van de jonge actiegroep plaats. Het luidt het begin in van een broodnodige georganiseerde, collectieve strijd voor Nieuw-West. Een strijd die we niet alleen kunnen en willen voeren. Een strijd die ook over jouw strijd gaat. Want ons verhaal is verweven. De poëzie van Amsterdam zijn wij.

Een stad die van haar bloemen—weelderig en soms afgesleten—is afgesneden,
is maar een uitgetekende opeenhoping van beton en stenen
Een stad enkel voor de rijken, is een horizon
waarvan de schitterende schemeringen zijn verdwenen.
Dus vraag ik jullie: laten we ons de bezieling van de stad niet ontnemen.
Voor de mensen voor wie het leven weinig van het paradijs is geweest,
en meer van het naar beneden hellen.
Voor de mensen die elke dag hun centen moeten tellen.
We pakken de stad terug
voor onze mensen die de stad op hun schouders dragen.
En voor hen die niet kunnen werken,
hoe glashelder ze 't ook voor zich zagen.
We pakken de stad terug voor onszelf.

Ik moet vaak terugdenken aan de oude man met de oranje muts die het inloopspreekuur binnen kwam lopen. Het adres in Slotermeer dat hij niet wist te spellen, wil ik door laten stromen via de inkt uit de pen in mijn hand, wanneer ik zorgeloos een handtekening plaats onder een betaalbaar en vast huurcontract. Ik wil de bladzijde uit onze geschiedenis kunnen omslaan met een kop thee in mijn hand terwijl ik met een stevig dak boven mijn hoofd, uit mijn raam naar de vertrouwde Amsterdamse herfstbomen tuur. Ons gedeelde verhaal bezegelen. Als de kus op het voorhoofd van onze kinderen na het voorlezen van een en-ze-leefden-nog-lang-bij-elkaar-verhaal.

De huur is te duur

Hoe woningen onbetaalbaar zijn geworden

Rodrigo Fernandez

De wooncrisis is het soort crisis dat voor de ene helft van Nederland het leven onmogelijk maakt, maar voor de andere helft niet bestaat. Eigenwoningbezitters hebben enkele decennia kunnen profiteren van exorbitante waardeinstijgingen. Voor huurders, en voor starters, zijn woningen daardoor juist steeds onbetaalbaarder geworden. Dat maakt deze wooncrisis van een andere aard dan de woningnood van de jaren zeventig en tachtig. Terwijl destijds leegstand en verkrotting wijdverspreid waren, leidt de waardeinstijging van vastgoed er nu toe dat alles juist volgebouwd raakt met dure woningen. De oplossing voor de huidige situatie wordt door veel mensen, en vooral veel politici, gezien in grootschalige nieuwbouw. Maar behalve dat dit, om uiteenlopende redenen, nogal hapert, staat het allerminst vast dat huizen daarmee weer betaalbaar zouden worden. Wat als de huizenprijzen niet zozeer worden bepaald door het aanbod, maar bovenal door de hoeveelheid kapitaal die kopers ter beschikking staat? En als dat zo is, wat moet er dan gebeuren om die prijzen weer omlaag te krijgen?

In dit stuk laat financieel geograaf Rodrigo Fernandez zijn licht over deze kwesties schijnen. Er zijn radicale veranderingen nodig om de wooncrisis te verhelpen, zo maakt hij duidelijk, en het slechte nieuws is dat het nog maar de vraag is of politici, bestuurders, planners, en vastgoedontwikkelaars daartoe in staat zijn. Het goede nieuws is dat er voorbeelden uit het verleden bestaan van een geheel andere politieke economie van de woningbouw, waarin hoogwaardige, goedkope huisvesting op grote schaal en in hoog tempo

gerealiseerd werd. Het zijn politieke besluiten die de huidige problemen hebben veroorzaakt, geen onveranderlijke natuurwetten. De rol voor de kraakbeweging die Rodrigo voorziet, is om dat bewustzijn van politieke veranderlijkheid in leven te houden.

De tekst is tot stand gekomen op basis van een interview dat ik voerde met Rodrigo. Zijn antwoorden heb ik tot een doorlopende uiteenzetting bewerkt. Om, waar nodig, aanvullende informatie te verstrekken, heb ik uit enkele wetenschappelijke artikelen geput waar Rodrigo (co)auteur van is.

—Boris (RC)

WAAROM WONINGEN ZO DUUR ZIJN: DE FINANCIALISERING VAN VASTGOED

Het verhaal waarom woningen nu zo duur zijn begint midden jaren negentig. Op dat moment ontstaan er allerlei wettelijke mogelijkheden voor banken om hypotheek te verpakken met andere leningen waardoor hypotheek kunnen worden doorverkocht. Dat heet securitiseren en het betekent dat er een hele transformatie van het financiële systeem plaatsvindt. “Woningen veranderden in een onderpand voor een wereldwijde keten van financiële producten. Vastgoed is een speelbal in de financiële globalisering geworden.”¹ Dat werd vanuit de politiek mogelijk gemaakt: in juridisch opzicht, door het afdekken van risico’s, maar ook doordat toezichthouders een andere kant op keken. Het is een gecreëerde situatie. De prijsontwikkeling van huizen is op geen enkele manier een soort “natuurlijk” proces.

Wat er in feite gebeurt, is dat er heel veel schuld in de markt wordt geïnjecteerd die mensen in staat stelt om meer te betalen voor een woning, waardoor dezelfde woning duurder wordt, zonder dat de woning zelf kwalitatief beter wordt. De prijs stijgt puur en alleen omdat de marktpartijen

meer geld te besteden hebben. En die marktpartijen hebben meer geld te besteden omdat de hypotheekverstrekking wordt versoepeld. Simpel gezegd: het wordt makkelijker gemaakt om hogere hypotheekschulden aan te gaan, zodat mensen meer kunnen bieden op woningen. Op die manier ontstaat in de jaren negentig de huizenboom in Nederland. En dat is de eerste periode in de levenscyclus van de financialisering, de fase van *schuldgedreven prijsontwikkeling*. De huizenprijs stijgt, dankzij die hypotheekschulden, sneller dan het inkomen. Daardoor worden woningen steeds minder betaalbaar. Terwijl je in de jaren zeventig en tachtig nog op basis van één inkomen (en vaak niet eens een heel hoog inkomen) een huis kon kopen, heb je tegenwoordig wel drie inkomens nodig voor een gemiddeld huis.

Maar op een gegeven moment wordt het punt bereikt waarop schuld niet meer kan toenemen, omdat die uiteindelijk gelimiteerd is door het inkomen. Op het moment dat dat gebeurt wordt de aanvankelijke schuldgedreven groei afgelost door de tweede fase in de levenscyclus van de financialisering, namelijk de fase van *vermogensgedreven groei*. Dat hangt samen met de opkomst van de zogenoemde *buy-to-let*, oftewel het opkopen van woningen met het doel om ze verhuren. Dat betekent dat vermogende huishoudens behalve te investeren in aandelen en obligaties, gaan beleggen in woningen. Dat is lucratief gemaakt mede door de deregulering van de huurmarkt. “Er is een aantal maatregelen genomen specifiek om investeren in huurwoningen aantrekkelijker te maken. Sinds 2015 wordt bijvoorbeeld de woz-waarde (waardering onroerende zaken) van een woning gebruikt voor het bepalen van de maximale huurprijs. Gevolg is dat op populaire plekken een huurwoning makkelijk van het gereguleerde segment naar de vrije sector overgeheveld kan worden.”² Ook wordt het veel makkelijker om huurders weg te sturen, om huren te verhogen, en tijdelijke contracten aan te bieden.

Naarmate die vermogensgedreven ontwikkeling doorzet,

komen ook daar steeds meer schulden bij kijken. Er komt steeds meer buy-to-let niet meer volledig op basis van eigen vermogen, maar ook middels geleend geld. Wat er dan ontstaat als mogelijke derde fase in die lange levenscyclus van de financialisering, is dat *institutionele beleggers* interesse krijgen, en dat die het stokje overnemen van de particuliere buy-to-let. “Institutionele beleggers hebben, meer dan in het verleden, te maken met een ‘muur van geld’: een wereldwijd overschot aan liquide financiële middelen. Pensioenfondsen, verzekeringsmaatschappijen en grote multinationals hebben een groeiende hoeveelheid vermogen dat rendement moet opleveren en beheerd moet worden. Tegen deze uitzonderlijke achtergrond—een overschot aan vermogen dat op zoek is naar beleggingsmogelijkheden—zijn institutionele beleggers grotere spelers geworden op markten voor residentieel vastgoed.”³ Of deze derde fase in de financialisering van vastgoed echt doorzet, is nog een onuitgemaakte zaak. Maar als dit succesvol wordt, dan zal dat de prijzen nog veel verder uit balans brengen met het inkomen.

DE POLITIEKE ECONOMIE VAN DE WONINGBOUW

De onbetaalbaarheid van woningen wordt dus niet primair veroorzaakt door te weinig aanbod, dat opgelost kan worden door simpelweg meer te bouwen. Nou is het aanbod wel deligelijk te laag: de woningvoorraad is achtergebleven bij het aantal inwoners en er bestaat ruimtelijke schaarste. Maar het grootste probleem zijn de veranderingen in de politieke economie waarin de bouw van huizen plaatsvindt. De kwestie is niet zozeer “bouwen, bouwen, bouwen” zoals de vvd beweert. De vraag is hoe het weer mogelijk wordt om *betalbare* woningen te realiseren. Want het bouwen van nieuwe woningen (het verhogen van het aanbod) betekent niet als zodanig dat woningen daardoor weer betaalbaar worden.

Ook dit heeft weer een historisch component. Zo is het grootste deel van de voorraad sociale woningen in Amster-

dam door woningcorporaties gebouwd. “Sociale woningbouw domineerde de wederopbouwperiode na de Tweede Wereldoorlog. Tussen 1945 en 1985 nam het aandeel corporatiewoningen toe van nog geen 15 procent tot bijna 40 procent van de Nederlandse woningvoorraad.”⁴ De uitbreidingsplannen in Amsterdam, met bekende, iconische wijken zoals de Bijlmer en Nieuw-West, zijn allemaal middels hechte samenwerking tussen gemeente en woningbouwverenigingen tot stand gekomen, en werden gefinancierd door pensioenfondsden (waarover later meer). Daar zijn vrijwel geen private partijen bij betrokken geweest, en marktprikkels hebben daarin geen enkele rol gespeeld.

En dat is van wezenlijk belang geweest voor de levendigheid van de stedelijke ruimte, want de markt heeft geen interesse in essentiële dingen zoals scholen, speelterreinen, culturele locaties; in, kort gezegd, alles wat de stad niet alleen leefbaar maar ook interessant maakt. Want private vastgoedontwikkelaars willen elke vierkante centimeter tot woningen maken die ze kunnen verkopen, of tegen een hoge prijs verhuren. Maar voor de mensen die er komen wonen moet er diversiteit zijn.

Je kan de markt dit soort dingen niet laten bouwen, want dan krijg je een gigantisch collectief marktfalen. In Nederland bestond daar lange tijd een sterk bewustzijn van, en in de twintigste eeuw is er een hele politieke economie opgetuigd die de stedenbouw aanstuurde. Maar van die politieke economie waar Nederland heel sterk in was en waar een krachtige traditie in bestond, de planningstraditie, met mensen die afgestudeerd waren aan de TU Delft en dit meenamen en over de hele wereld verkondigden—daar is eigenlijk helemaal niets meer van over. Het gevolg daarvan is dat nu op een heel simplistische manier, wegstrijkend van al die kennis die is opgebouwd, nagedacht wordt over hoe er meer gebouwd kan worden. Het leidende principe bij woningbouw is tegenwoordig de winstgevendheid voor vastgoedinvesteerders en bouwbedrijven geworden.

Dat creëert tal van problemen. Het belangrijkste daarvan is de prijs waartegen de markt wil bouwen, de winstmarges die daarbij ingebakken zijn. De prijs die daaruit volgt komt helemaal niet in de buurt van wat voor huishoudens betaalbaar is. Je kan niet alleen maar varen op het kompas van investeerders. Een studio van 50m² verhuren voor €2000 per maand is vanuit het oogpunt van een investeerder misschien heel normaal, en die investeerder kan je misschien zelfs op een bierviltje laten zien dat dat best redelijk is. Maar als dát redelijk is, dan moet je de zaak dus op een heel andere manier inrichten. Want het is niet redelijk vanuit de huurder. Vanuit de huurder is het onbetaalbaar. De enigen die gehuisvest kunnen worden in zo'n politiek economisch regime zijn mensen die heel veel te besteden hebben en heel weinig keuze hebben, en dat zijn eigenlijk alleen expats. Maar het is niet toegankelijk voor mensen met normale beroepen of mensen die een gezin willen stichten. Belangrijker dan te pleiten voor alleen maar bouwen, is daarom dat we ons afvragen hoe we dat doen, voor wie, en met welke motivatie en welke prikkels. Want in het huidige model wordt een prijs gevraagd die alleen maar interessant is voor investeerders maar niet voor huurders.

We zouden het reguleren van huurwoningen dan ook niet moeten begrenzen bij sociale huur, maar veel hoger door moeten laten gaan. Het moet gaan om betaalbare huurwoningen. En boven de €1000 is voor de meeste mensen weinig meer betaalbaar. Als dat betekent dat het voor investeerders niet interessant is, dan moet je het op een andere manier inrichten: dan moet het een publieke taak worden. Want de functie van woningbouw is niet om winst te creëren, maar om mensen een woonplek te geven, en dat is een fundamentele functie die de stad moet hebben. Het creëren van winstbronnen zou op geen enkele manier prioriteit moeten krijgen. Je moet alleen maar vanuit het belang van huurders denken. Dat alles betekent dat er een veel grotere bescherming van huurders nodig is, die misschien zo ver moet gaan

dat het voor investeerders niet meer rendabel is om een belegger in panden te zijn.

Daarbij is het heel relevant om te kijken naar huren ten opzichte van hypotheeklasten. Mensen die huiseigenaar zijn, bouwen extreem veel meer en extreem veel sneller vermogen op dan huurders. Dus huurders worden in dat opzicht al benadeeld, en ze worden ook nog eens dubbel benadeeld doordat ze veel hogere maandlasten hebben dan eigenaren. Op die manier is het eigenwoningbezit tegenwoordig de belangrijkste motor achter ongelijkheid geworden. Een gemiddelde eigen woning stelt een huishouden in staat om een heel jaarinkomen in vermogen vooruit te gaan. Als je een huis hebt van vier ton en dat wordt in een jaar 10% duurder, dan groeit je vermogen met €40.000 per jaar. Je wordt letterlijk slapend rijk. Terwijl een huurder dat niet heeft. En dat is een gigantisch onrecht. Dat is in heel korte tijd ontstaan. Dat komt natuurlijk naast andere kanalen van ongelijkheid die ook blijven bestaan, de meer klassieke ongelijkheid tussen arbeid en kapitaal. Maar dit is empirisch de grootste motor achter groeiende ongelijkheid. Daar bovenop is dit sterk generationeel bepaald. Hoe ouder je bent, hoe eerder je bent begonnen met het instappen in dit grote spel, hoe groter je vermogen is gestegen. Als je jaarlijks €40.000 krijgt, dan scheelt het nogal wat of je dat tien jaar hebt gehad of twee jaar. Sterker nog: op dit moment stijgt de rente en beginnen de huizenprijzen te dalen. Mensen die helemaal aan het einde zijn ingestapt hebben nu al negatieve waardeontwikkeling. Dat zijn natuurlijk de jongste mensen. Dus vermogen in Nederland is niet alleen heel ongelijk verdeeld, maar dat is ook nog eens generationeel bepaald. En dat geeft bijzondere problemen en dynamieken. Simpel gezegd, hoe jonger je bent, hoe sterker je benadeeld wordt.

De belangrijkste lessen uit de planologie en de stedenbouwkunde zijn vergeten, dus de manier waarop je een stad niet alleen betaalbaar maar ook leefbaar en interessant

houdt. Een echt interessante stad is een plek waar je spannende dingen tegenkomt en die mogelijk maakt. Dat gebeurt niet of minder in een stad waarin de woningbouw wordt overgelaten aan projectontwikkelaars die alleen worden gedreven door het maken van winst. Het is dan ook belangrijk om te beseffen dat vooraf aan het marktfalen een politiek falen komt, een falen van de elites, die woningbouw hebben getransformeerd in een markt die niet kan voorzien in de basisbehoeftes van mensen.

DE ROL VAN PENSIOENFONDSEN BIJ EEN MOGELIJKE OPLOSSING

Oplossingen voor de wooncrisis liggen niet voor het oprapen. De problemen waar we nu mee te maken hebben, zijn in de afgelopen veertig jaar ontstaan. Binnen de huidige institutionele context is het eigenlijk onmogelijk om maatregelen te treffen die het in een keer oplossen. Dat komt omdat de belangrijkste spelers op de woningmarkt, inclusief woningcorporaties, gefinancialiseerd zijn. Ze zijn bevangen in de logica van de financiële markten, omdat dat de enige plek is waar ze nog financiële middelen vandaan kunnen krijgen. Maar als de financiering van woningbouw afhankelijk is van de markt—en dus van private investeerders—dan ontbreekt het per definitie aan democratische controle. Dat is een systemisch probleem dat niet zo maar op te lossen is op het niveau van gemeentepolitiek, door goedbedoelende wethouders en ambtenaren.

We moeten in eerste instantie beseffen hoe diep de rot is en hoe groot het probleem. Maar het bijzondere is dat er in Nederland lange tijd een heel ander systeem heel goed gewerkt heeft voor het financieren van niet alleen de woningbouw maar ook van andere collectieve voorzieningen die tezamen de verzorgingsstaat vormden. Gedurende een groot deel van de vorige eeuw speelden publiek ingebedde pensioenfondsen een essentiële rol in de financiering van dat soort

voorzieningen.⁵ Het grootste pensioenfonds van Nederland is namelijk vreemd genoeg niet in eerste instantie opgericht om pensioen uit keren. Het is opgericht om het probleem op te lossen hoe Nederland zijn staatsfinanciën, zijn staats-schuld, onafhankelijk kon maken van de grillige wereldwijde financiële markten van na de Eerste Wereldoorlog. Hoe mooi zou het zijn als we niet aan die buitenlandse obligatiehouders onze schuld zouden moeten slijten, maar aan onze eigen pensioenfondsen, die we zelf in de hand hebben. Dat was de gedachte in de jaren twintig van de vorige eeuw. Daar is het ABP—het pensioenfonds voor ambtenaren, het grootste van het land—uit voortgekomen. Tot 1978 was 100% van de Nederlandse staatsschuld in handen van het ABP. Er bestond geen vrij verhandelbare staatsschuld. En het ABP financierde alles van woningbouw tot dijken en infrastructuur. Op die manier vervulde het ABP de functie van centraal financieel ordeningsmechanisme.

De belangrijkste verandering is dat in 1996 het ABP zelfstandig werd, haar publieke karakter verloor en financialiseerde. Het ABP had toen rond de 5% van zijn vermogen in aandelen en obligaties, vrijwel niks daarvan in het buitenland. Vijf jaar later was bijna alles in aandelen en obligaties belegd. En tegenwoordig is het de normaalste zaak van de wereld dat er nauwelijks binnen Nederland wordt belegd. Het ABP stopte met het direct financieren van publieke instellingen en alles wat met de Nederlandse verzorgingsstaat samenhang, waardoor alle onderliggende partijen die eerst door het ABP werden gefinancierd nu naar banken moesten. In dezelfde periode trok de staat zich ook terug als bezitter van vastgoed, waardoor woningcorporaties⁶ en universiteiten⁷ bijvoorbeeld eveneens gefinancialiseerd raakten en zich gingen aanpassen aan de eisen die banken stelden voor leningen.

Het samenbrengen van het type ABP (van voor het financialiseerde) met de financieringsbehoeften van al die onderliggende spelers is een absolute voorwaarde om de democratische controle over al die domeinen weer terug

te krijgen. Het is de enige manier om de woningbouw en andere sociale voorzieningen onafhankelijk te maken van de rendementsgedreven logica van de financiële markten. Zolang die democratische controle ontbreekt, zal de oriëntatie op winst de leidende factor in de woningbouw zijn, in plaats van de oplevering van betaalbare huisvesting. Dit betekent dat een grondige herziening van het pensioensysteem (het uitgestelde loon van de werkers in Nederland) gekoppeld is aan het oplossen van de wooncrisis.

Het probleem is nu dat het neoliberale denken dominant is op alle economiefaculteiten. Die economen hebben een soort magische status verkregen, maar zijn ongeletterd als het gaat om sociale vraagstukken; daar hebben ze simpelweg geen verstand van. Voor hen is het onbespreekbaar om dat andere systeem—van financiering middels het ABP—überhaupt een gedachte te gunnen. Want dat systeem—een staat die zelf allerlei onderdelen van zichzelf financiert—opereert niet volgens de zogenaamde wetten van de markt. Maar wanneer je kinderopvang ziet als een bron van winst, in plaats van primair als iets om kinderen op te vangen; of als je allerlei zorgpraktijken ziet als een bron van winst, in plaats van primair een plek om zorg te leveren, dan heb je te maken met zulke radicaal tegengestelde manieren van kijken, dat je vanuit het ene perspectief het andere gewoon niet begrijpt. Vandaar dat het dominante narratief van de relevante economische actoren—of dat nou academici zijn of het CPB of de Nederlandsche Bank en het Ministerie van Financiën—zo eenzijdig is. Het gevolg is dat er op een ontzettend beperkte manier over oplossingen wordt nagedacht. Zo wordt er geroepen dat bij de woningbouw de winstgevendheid voor investeerders omhoog moet, zodat de productie stijgt. Je zou dan het aanbod vergroten, waardoor de huren omlaag zouden gaan. Dus je begint met het verhogen van de huren en daarmee wil je dat de huren omlaag gaan. Het heersende narratief is feitenvrij en logisch inconsistent, en zo iets is alleen mogelijk in een samenleving waarin er te

weinig *checks and balances* zijn en geen tegenideeën, en de contra-hegemoniale krachten niet sterk genoeg zijn.

DE KRAAKBEWEGING ALS AANKNOPINGSPUNT

Om dergelijke contra-hegemoniale krachten op te bouwen, en nieuwe ideeën te verzinnen, is een florerende kraakbeweging een cruciale factor. Kraken is het creëren van ruimtes die tijdelijk de regels, normen en wetten van het kapitalistische systeem uitzetten, en andere ideeën en utopieën mogelijk maken. Dit is een belangrijke functie van anarchistische vrijplaatsen, het creëren van *Temporary Autonomous Zones* (TAZ); het tijdelijke reële bestaan van alternatieve leefwijzen.⁸ En dat is een voorwaarde om na te denken over iets anders, omdat het bijna niet mogelijk is om dat binnen de kaders van het alomtegenwoordige kapitalistische systeem te doen. Krakers hebben die rol altijd vervuld, hoewel tegenwoordig de omstandigheden zijn veranderd. De opkomst van de kraakbeweging hing samen met de stedelijke neergang van de jaren zeventig, waardoor er veel braak lag en leeg stond, terwijl er tegelijk ook enorme woningnood bestond. Maar de afgelopen tien, vijftien jaar is de stad tot aan de laatste millimeter volgebouwd, omdat alles zoveel waard is geworden. Dat is het grote verschil tussen nu en toen: de huidige wooncrisis hangt samen met die extreme waardeestijging, in plaats van de leegstand en verkrotting van destijds. Dat betekent ook dat het karakter van de stad is veranderd.

Iedereen kan zien dat Amsterdam een heel klinische stad aan het worden is, die steeds verder vercommercialiseerd en daarmee steeds verder ontmenselijkt wordt, en waar steeds minder ruimte is voor eigen initiatief, voor eigen inbreng, voor eigen karakter. De stad verwordt tot een monocultuur, gedomineerd door internationale winkelketens en nutelashops, en dat maakt het voor mensen steeds minder interessant. Dat kan op den duur de doodsteek zijn voor een stad als Amsterdam, die nog steeds bouwt op een verleden

van de “magic city,” toen alles mogelijk was en alles toegestaan werd (als we althans de mythes mogen geloven). Het ontwikkelt zich nu tot iets wat én massatoerisme aantrekt, én allemaal regels krijgt om dat massatoerisme weg te krijgen—wat niet gaat lukken, maar wel de stad verder ontdoet van wat het ooit tot een spannende plek maakte. Uiteindelijk blijven alleen nog maar dingen over die geld opleveren, en het hele idee van een “recht op de stad” bestaat nauwelijks meer. Terwijl mensen vroeger in de stad samenkwamen en je elkaar ontmoette—of je dat nou leuk vond of niet—leven mensen nu in afgescheiden bubbels langs elkaar heen. De stad valt uit elkaar, en in het centrum heb je niks meer te zoeken. De claim dat dat ook *jouw* stad is, dat is er niet meer. En dat is de grote tragedie van dit alles. Aan de ene kant heb je de crisis in residentieel vastgoed, maar dat heeft op de achtergrond een heel groot effect op de stad zelf. De stad is eigenlijk een *commons*, iets wat aan iedereen zou moeten toebehoren. Maar die is nu overgenomen door de belangen van het kapitaal, en dat is iets wat het allermoeilijkst is om terug te claimen.

Daarom is kraken zo belangrijk: die tijdelijke ruimtes die het creëert, maken het mogelijk voor mensen om buiten het systeem te leven. En dat is een belangrijke voorwaarde voor het creëren van alternatieven voor de status quo en het bedenken van oplossingen voor de wooncrisis. Om die reden is er nog altijd een veel bredere steun onder de mensen dan het misschien lijkt. Want het is niet iets wat je alleen voor je eigen woonsituatie doet: het is een collectief goed voor de stad.

NOTEN

- 1 Jelke Bosma, Cody Hochstenbach, Rodrigo Fernandez, Manuel Aalbers, 'De politiek van buy-to-let', *Beleid en Maatschappij*, 48:3 (2020), 288–298, hier 290.
- 2 Ibid. 295-6.
- 3 Rodrigo Fernandez, 'Een muur van geld op zoek naar vastgoed', *Agora*, 31:4 (2015), 8–12, hier 8; Rodrigo Fernandez, Ilona Hartlief, en Kees Hudig, Kees, *Blackstone als nieuwe huisbaas. Hoe grote beleggers terrein dreigen te winnen op de Nederlandse woningmarkt* (Amsterdam: SOMO, 2022), 9.
- 4 Bosma et al., 'De politiek van buy-to-let', 295
- 5 Rodrigo Fernandez, *Explaining the decline of the Amsterdam financial centre: Globalizing finance and the rise of a hierarchical inter-city network*. (PhD thesis, University of Amsterdam, 2011) 45–77.
- 6 Manuel Aalbers, J. M. van Loon, en Rodrigo Fernandez, R (2017). 'The Financialization of a Social Housing Provider', *International Journal of Urban and Regional Research*. 41:4 (2017), 572–587.
- 7 Ewald Engelen, Rodrigo Fernandez, en Reijer Hendrikse, 'How Finance Penetrates its Other: A Cautionary Tale on the Financialization of a Dutch University', *Antipode*, 46:4 (2014), 1072–1091.
- 8 Hakim Bey, *T.A.Z. The Temporary Autonomous Zone, Ontological Anarchy, Poetic Terrorism* (New York: Autonomedia, 2003).

**Een selectie van affiches uit
de Amator Archives
*Gezamenlijke strijd tegen onbetaal-
bare huisvesting in (voornamelijk)
Amsterdam van 1931 tot nu*
Werker Collective**

Amator Archives (van het Latijnse amator, liefhebber) is een open-source platform opgezet door Werker Collective, dat middels contra-archivering, zelfpublicatie en collectief onderzoek de productie van de politieke verbeelding ondersteunt. In 2009 begon Werker met het verzamelen van documenten en visueel materiaal met het doel om het erfgoed van autonome documentatiepraktijken te bewaren en verspreiden. Deze documenten komen uit tweedehands boekwinkels en vrijmarkten, zijn door vrienden en medestanders gedoneerd, of geproduceerd in de samenwerkingen die het collectief met kunstenaars en activisten aangaat. De gebruikers van het archief organiseren het materiaal in dozen (categorieën) en planken (narratieven), naargelang hun onderzoekbehoefte. Inmiddels is het initiatief uitgegroeid tot een archief van meer dan 3000 historische en hedendaagse documenten, en het breidt zich nog altijd uit. Het archief bevindt zich in de Nieuwmarktbuurt in Amsterdam en wordt regelmatig geactiveerd door middel van gesprekken, workshops, performances, installaties en publicaties.

**GEEN ONTRUIMING!
DE BULMERKRAKERS
ROEPEN OP TOT STEUN.
VAN BULMERMEER TOT JORDAAN**

**(o.a. pension de tudgeest) EN
NIEUWMARKT WORDEN NU
BEWONERS MET HUISUITZET-
TING BEDREIGD.**

***STOP DIT WANBELEID VAN
GEMEENTE EN HUISBAZEN.
WONEN IS GEEN GUNST
MAAR EEN RECHT.***

**DEMONSTREER MEE
ZAT. 2 NOV. 14UUR MUSEUMPLEIN ^(KLM)_(GEBOUW)**

**PARAPLU MEENEMEN! KOMITEE "SOLIDARITEIT MET DEKRAKERS
VAN DE BYLMER." TEL: 967557.**

25 NOVEMBER E DORO, SAN WI O DOE?

- ▶ 30 000 surinaamse werklozen
- ▶ 45 000 woningzoekenden
- ▶ racistisch politiegeweld
- ▶ racistische visumplicht

BIG MASSAMEETING foe LOSON

PROTEST TEGEN RACISTISCH BELEID

Zondag 9 november
aanvang 13.00 uur

Rothaanhuis
Rozengracht 133
Amsterdam

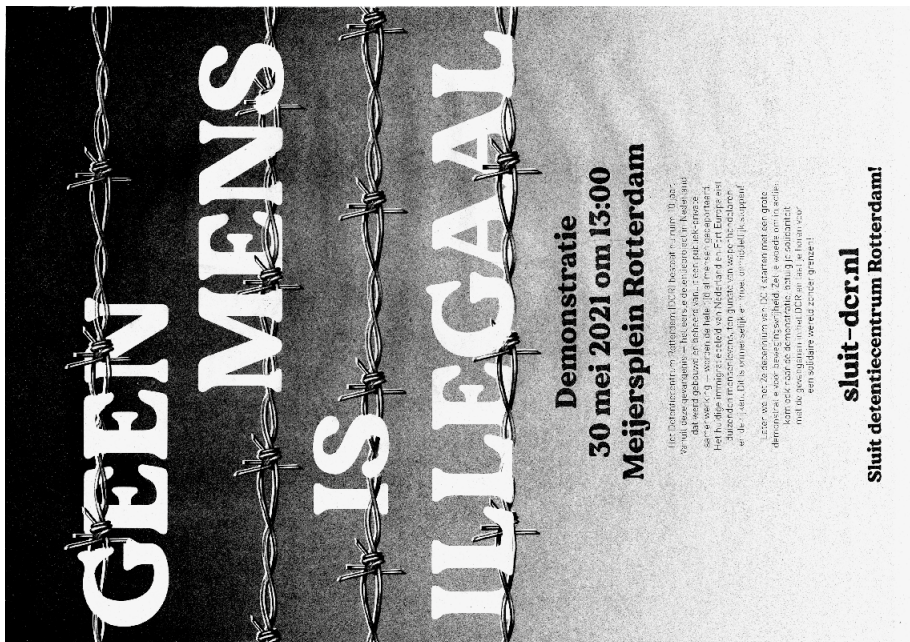
*
Spreekers van LOSON, werklozen, woningzoekenden,
huisvrouwen, en andere organisaties
muziekgroep Redi Dron, toneelgroep Makandra

*
KONDREMAN, BONDROE KON NA WANI!
ROTHAANHUIS, 9 NOVEMBER, NA DRAPE WI DEI

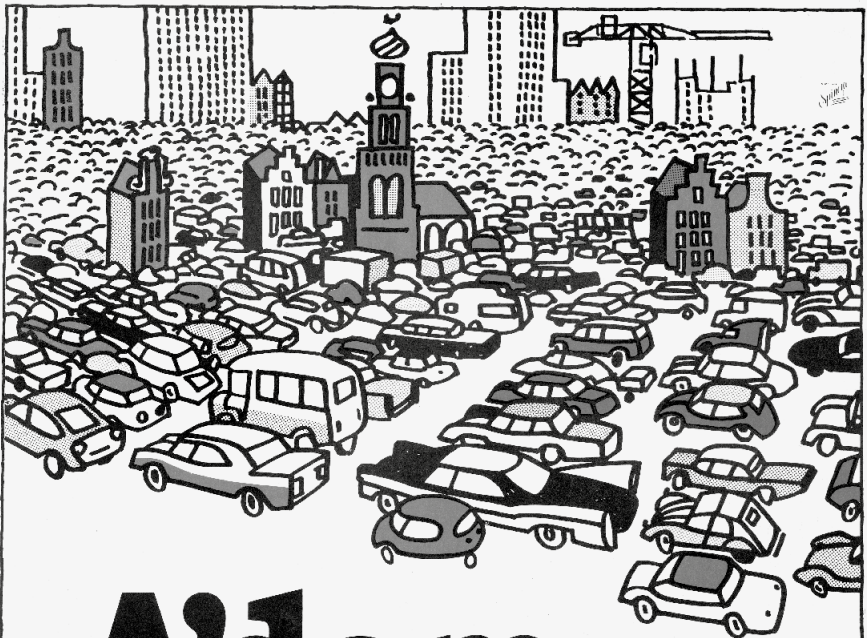
HERE WE ARE

UNDOCUMENTED MIGRANTS WELCOME

A'dam, denk effe na:

Allemaal grote gebouwen of groot en klein leuk door elkaar?

Hele buurten slopen of beetje bij beetje vernieuwen?

Steeds meer auto's of verstandig beperken?

Pleinen vol bankgebouwen en hotels of lekker gezellig?

Parkeergarages: autoverstoppers of juist autolokkers?

moet je hart dr aan dan?

7 april s'middags 2u. Roothaanhuis Rozengr., s'avonds 7u. Aula Spui

STRAAT VRIJ!

aktiedag 15 sept.

**de straat vrij voor toneel,
muziek, mime, feest enz.**

DEMONSTRATIEVE OPTOCHT

15.00u vanaf BEURSPLEIN

EIND MANIFESTATIE 17.00u

WATERLOOPLEIN

informatie: 24 52 49

opgeven: rapenburg 58

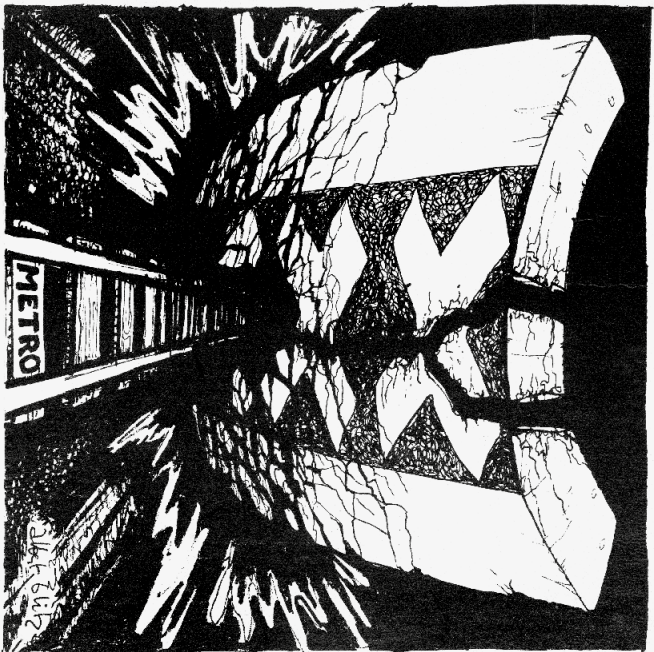
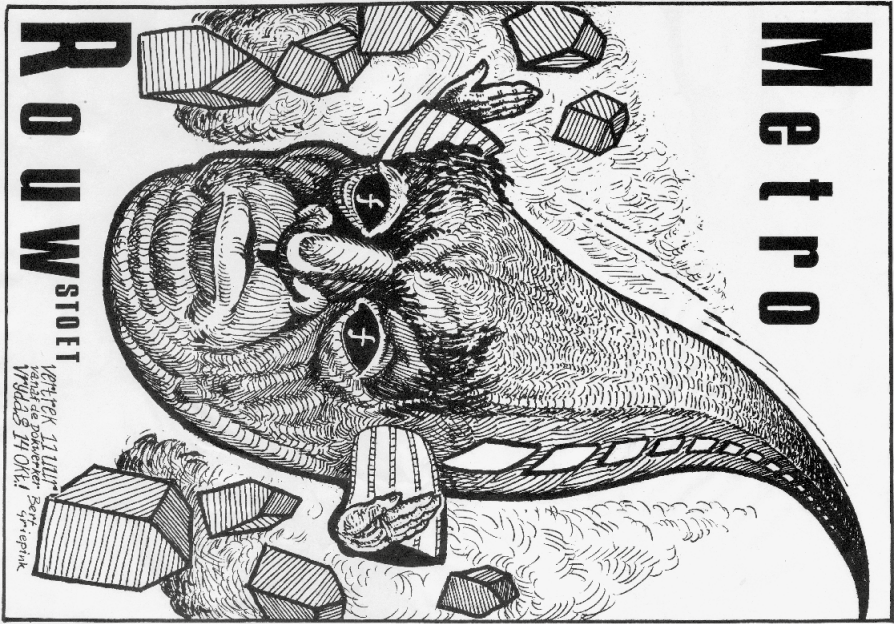
AKTIE GROEP AMSTERDAM VRIJ

AMSTERDAM PLEEGT ZELFMOORD

die vuile, stinkende, gevaarlijke,
ruimte vretende auto's moeten
uit de binnenstad verdwijnen

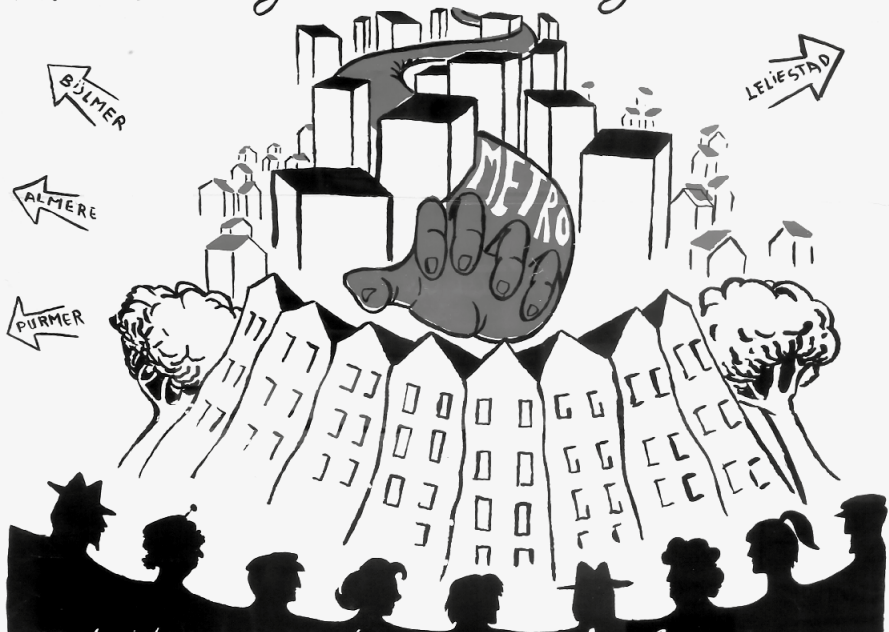
© 1973 TANK & CO.
realisatie: anwka van steijn / rams scheidt

inlichtingen: metrocafé 't hoekje om, lastageweg 1 a'dam tel 65089
 aktiegroep nieuwmarkt, keizerstraat 2a a'dam tel 232660
 bar hoofdmerk behaalenstraat a'dam tel 253150
 nieuwmarkt nieuwsdienst 19.00 07.00 uur tel 247165
 voor giften, bestellen van metrorapport 3.50 giro 2541151 inv m.de boer, amsterdam

DE NIEUWMARKT EROP OF ERONDER

nu de raadsverkiezingen weer achter de rug zijn, neemt de dreiging voor de 200 bewoners op de metro oostlijn toe. In de vakantietijd als de 2de kamer en de gemeenteraad niet bijeenkomen en veel amsterdammers weg zijn, wil hammers met toestemming van 'n minister gaan ontruimen

amsterdammers, metro en sanering bedreigen de hele stad. als het tot ontruiming komt, kom ons dan versterken!

AMSTERDAM HELPT DE NIEUWMARKT

KONTAKTADRESSEN: KAFE HET HOEKJE OM-HOEK LASTAGEWEG-OUDE WAAL, KOFFIEHUIS ROODMERK TEL: 253150

**VOLKS Vlijt
Paleis
tuin
FEEST**

29-30 APRIL en 1 MEI
OP HET WATERLOOPLEIN GAT

CONTACT ADRES WERKPLAATS-TEL.-274437 GEM.GIRO-6393 t.n.v. ELLEN ZIJL

HET ANTI-CITY CIRCUS

29.30 APRIL
& 1 MEI

VEROORZAAKT
DE FEESTELYKE
SLAG OM HET
WATERLOOPLEIN
TEN EINDE HET
PLEIN VOOR VOLKSVLYT
OP TE RICHTEN

WIN
DEZE
SLAG
MET

TROFFELS
HARKEN
PLANTIEN
GITAREN
HAMERS
SPYKERS
TENIEN

U ZELF

STEUNSTORTINGEN
VOLGAARNE OP
GEM. GIRO N^o
Z 6393
TNV. ELLEN ZIJL

WATERLOOPLEIN

STEUNSTORTINGEN
VOLGAARNE OP
GEM. GIRO N^o
Z 6393
TNV. ELLEN ZIJL

het Plein

23 aug

anti city circus. dagelijks bereikbaar van 5-8. tel 253150.

reclamebureau de markt

het Plein

23 aug

anti city circus. dagelijks bereikbaar van 5-8. tel 253150

reclamebureau de markt

het Plein

23 aug

anti city circus. dagelijks bereikbaar van 5-8. tel 253150.

reclamebureau de markt

het Plein

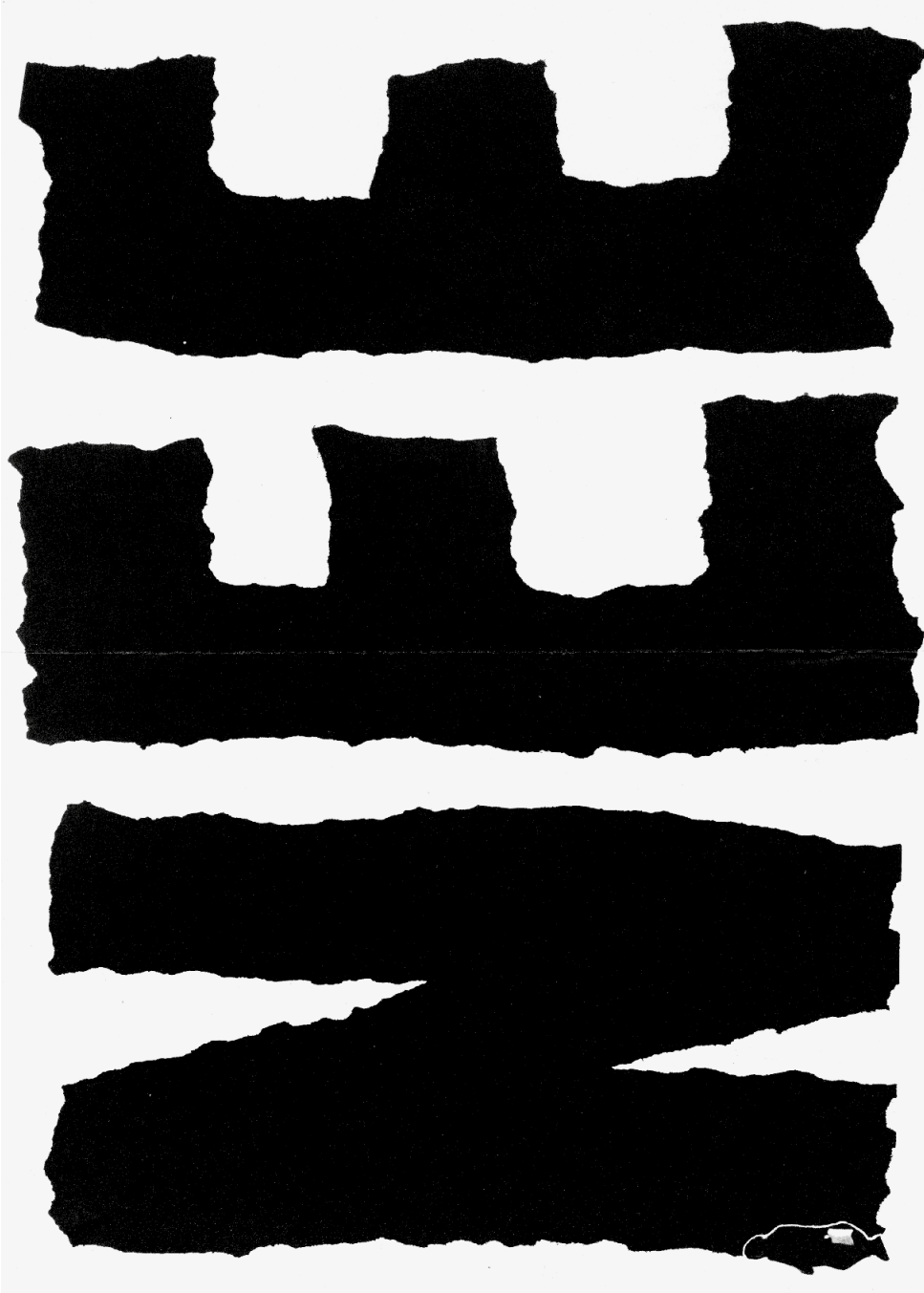

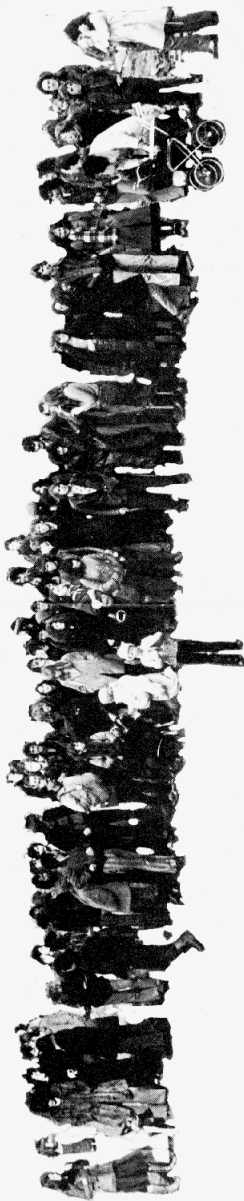
23 aug

anti city circus. dagelijks bereikbaar van 5-8. tel 253150.

reclamebureau de markt

ZEGGEN WIJ TEGEN DE METRO EN ONTRUIMING - JA TEGEN HET
DIREKT BOUWEN VAN HOOG WONINGEN IN DE NIEUWMARKT.

WIJ BLYVEN HIER WONEN!

DE 260 BEWONERS VAN HET METROTRACEE.

NIEUWMARKT NOVEMBER 1974

STEUN HET VERZET VAN DE NIEUWMARKT STORT OP REK. 1028 29-170. T.N.V. A. TER MARSCH • LIJSTER. NAAR RADIO SIRENE. EIKE
VRIJDAG MIDDAG 5.30 OP 185 M • BEL. NIEUWSDIENST TEL. 241765 DAGEL. VA. 1900 UUR. ZACOBANJ • LEES HET METRORAPPORT VAN DE NIEUWMARKT
VERONGEBUUR. IN CARE. 4 HOERNE LASTRAGEVEST OF KOFFIEBOEK. ROODWIEK. BEHANENSTR. 20 2F DRUK F2.90 • KOM ONS HELPEN ALS HET ZOVEER IS !!!!!

GENTRIFICATION / HIGH RENT

Artists, galleries and museums are used to GENTRIFY neighborhoods with low income housing. When the BIG CAPITAL moves in, it pushes out the artists by imposing staggeringly HIGH RENTS. The same cycle repeats in the next neighborhood, until there is no place to go for my neighbor with a lower income, or for me with my artistic practice.

ARTISTS CAN'T AFFORD
 ARTISTS CAN'T AFFORD
 ARTISTS CAN'T AFFORD
 ARTISTS CAN'T AFFORD

TO PAY THE RENT
 TO PAY THE RENT
 TO PAY THE RENT
 TO PAY THE RENT

EITHER

SEND IN YOUR TESTIMONY
 ARTWORKERRIGHTS.ONLINE

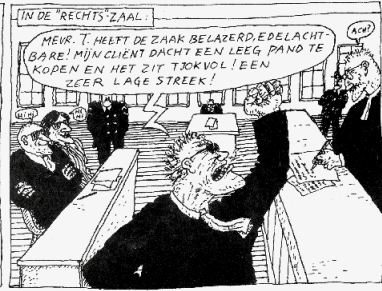

KUNSTENAARS STEUNEN DE NIEUWMARKT

OPENBARE KUNSTVEILING TEN BATE VAN HET
BLIJF-FONDS ZONDAG 23 MAART OP DE LASTAGEWEG
BIJ DE NIEUWMARKT-KIJKEN VAN 11-5 UUR. 7.30 OOR VEILING

→ er is ook nog Kijkdag op Zaterdag 22 Maart (1975)

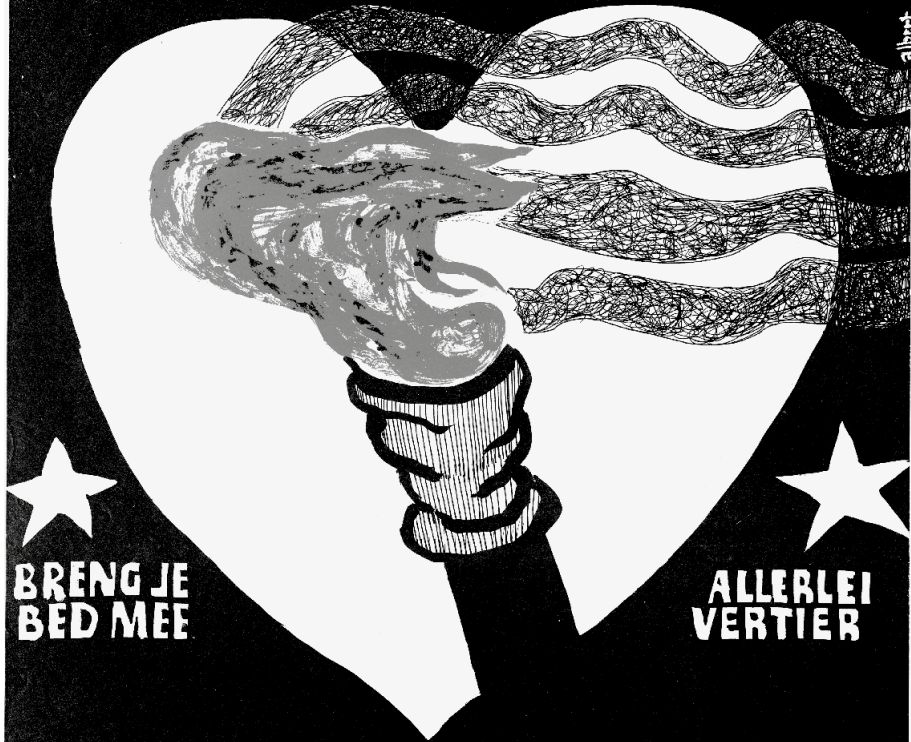
DE HUIDENSTRAATTRUUK

14 JAN. 1983 DOET DE HOGE RAAD UITSpraak OVER DEZE TRUUK (WAAR MIE TOTMOE TOE GIVJ AL DE HUIDENSTR., VONDEL 36, DE BINNENSPIEGEL, PAULA DOT, ETC. ONTRUIMD ZIJN) KEURT ZIJ HEM GOED, DAN KUNT OOK U BINNENKORT ONTRUIMD WORDEN TENZIJ U ZELF HUISAGEN AAR/ES BENT..... WAAR RECHT ONRECHT WORDT, WORDT VERZET NOODZAAK

NACHTWACHT IN DE NIEUWMARKT

MAANDAG 7 APRIL A.S. OM MIDDERNACHT

BRENG JE
BED MEE

ALLERLEI
VERTIER

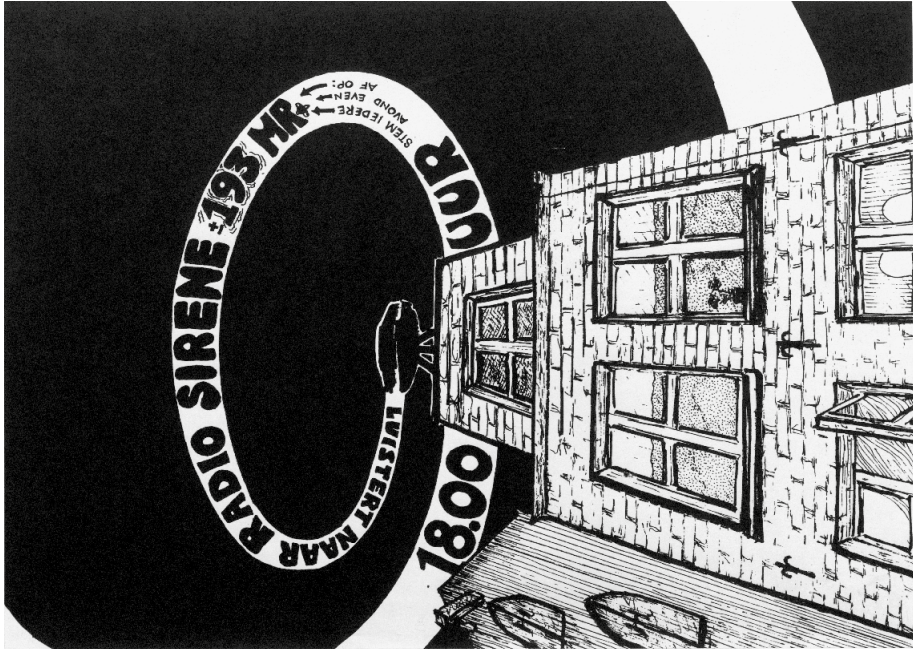
VERHINDER DOOR JE AANWEZIGHEID
GEBRUIK VAN GEWELD DOOR DE OVERHEID
ER IS EERST 'N MEETING IN DE SMEDERIJ OM 8 UUR

HELP ZE WILLEN DE NIEUWMARKT ABORTEREN

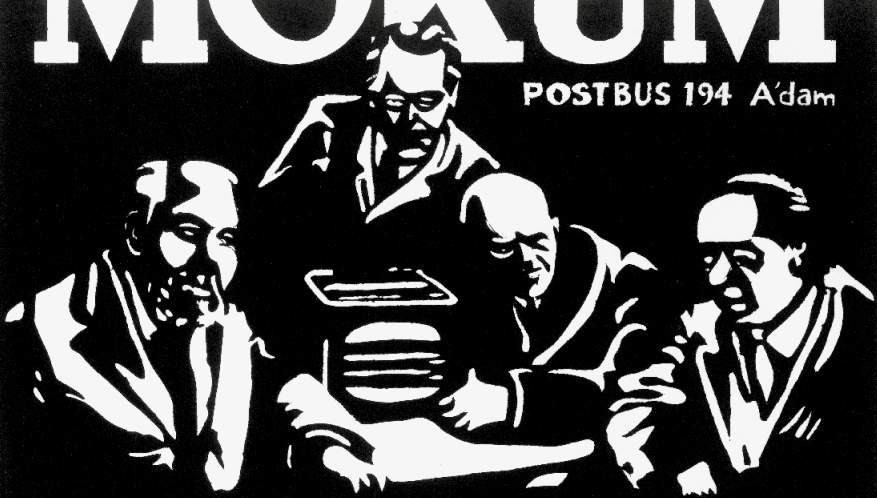
DE VRIJE ZEEFRANKER

**AANSLAG
PROVOCATUS**

RADIO MOKUM

POSTBUS 194 A'dam

BERICHT UIT DE NIEUWMARKT
IE DERE ZONDAG 15 uur.
230 mtr. (1304 KHZ)

LEVEN

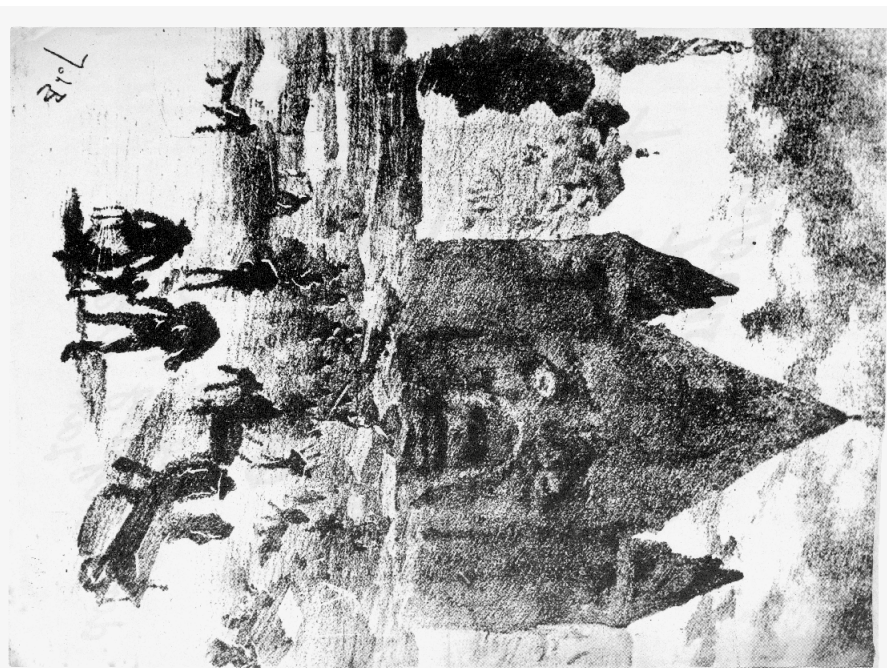
ZIMMERLING

NIEUWMARKT

29 MAART 1975

Hang dit affiesje voor uw raam. Laat zien dat het ook u raangaat.

KEIZERSSTR. 2*, AMSTERDAM

de Nieuwmarkt
 geeft niet
 de geest,
 maar wel!
 om feest!
 September.

donderdag 12
 vrijdag 13
 zaterdag 14

Help 'n handje, kraak 'n pandje — mokumkraakt.nl

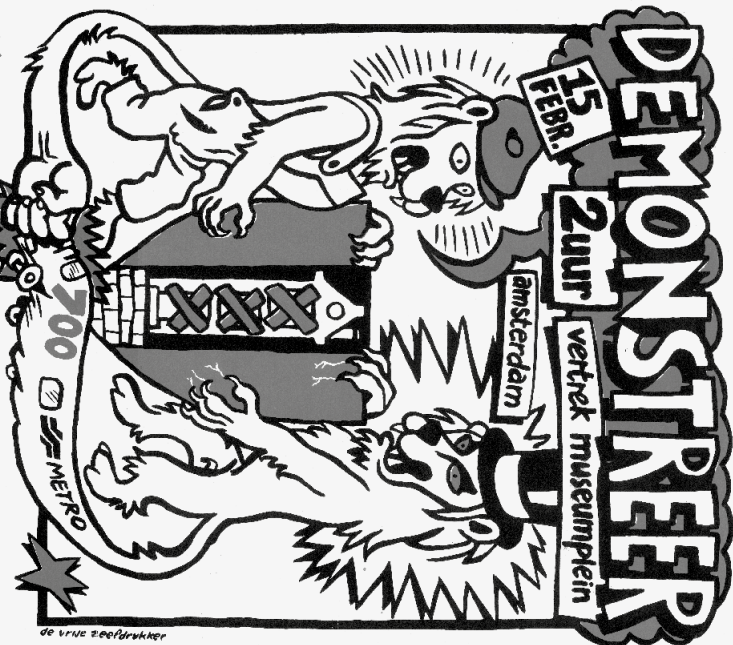
Help 'n handje, kraak 'n pandje — mokumkraakt.nl

airbnb Amsterdam

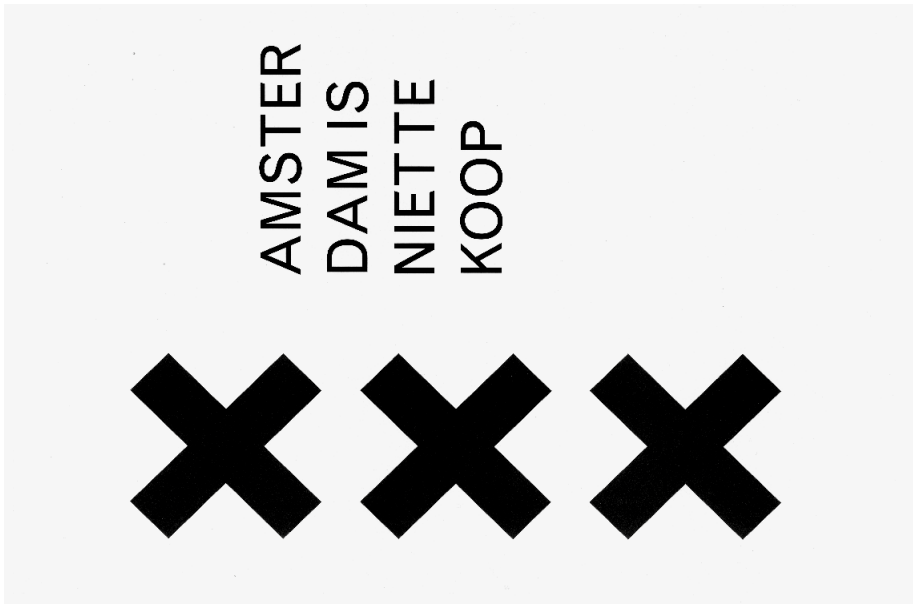
Ontwerp: Robert Pape

★ ★ ★
RED AMSTERDAM: STOP DEMETRO!
geen METRO, BOUW BETALBARE HUIZEN
Solidair met verzet Nieuwmarkt

COMITE RED AMSTERDAM BEGINT BIJ DE NIEUWMARKT

Van Beuningenstraat 205: geboycot, Amsterdam 1933

300 BEWONERS VAN
 VILENBURG RAPENBURG VALKENBURG
 NIEUWMARKT- EN BETHANIENBUURT

HEB BEN 1 - JUNI 1970 OP EEN OPENBARE VERGADERING IN HET MOZES & AARONHUIS BESLOTEN :

GEEN HUISUITZETTING GEEN SLOOP IN ONZE BUURT

W I J W O N E N H I E R . W I J B E P A L E N W A T H I E R G E B B E U R D .

W I J K U N N E N O N S O O K W E L B E T E R E H U I Z E N V O O R S T E L L E N O M I N T E W O N E N , M A A R D I E K U N N E N W E N I E T B E T A L E N , T E N Z I J W E N O G H A R D E R G A A N W E R K E N O F O N Z E V R O U W E N E R B I J G A A N V E R D I E N E N .

D O O R D A T O N Z E W O N I N G E N A F G E B R O K E N W O R D E N , W O R D T D E W O N I N G N O O D I N S T A N D G E H O U D E N .

M E T D E B O U W V A N D U R E N I E U W B O U W W O N I N G E N W O R D T D E W O N I N G N O O D V O O R O N S N I E T O P G E L O S T .

H e t W O N I N G B E L E I D i s e r o p g e r i c h t G O E D K O P E W O N I N G E N z o v e e l m o g e l i j k a f t e b r e k e n .

D e h u r e n v a n G E R E S T A U R E E R D E W O N I N G E N z i j n v o o r o n s O N B E T A A L B A A R .

G o l a n g O N Z E H U I Z E N n o g s t a a n w o r d e n z e h a a s t N I E T O N D E R H O U D E N e n

worden de HUREN steeds weer VERHOOGD.

Het tekort aan woningen wordt stelselmatig in stand gehouden om ONS TE DWINGEN de KRANKZINNIG HOGE HUREN te gaan betalen in de BUITENWIJKEN VAN AMSTERDAM.

**WIJ LATEN ONS NIET DWINGEN
WIJ LEVEN NIET ALLEEN OM DE HUUR TE BETALEN**

ONZE HUIZEN WORDEN NIET AFGE BROKEN!

WIJ ZULLEN IEDERE HUISUITZETTING, VERNIETLEN
EN DICHTTIMMEREN VAN WONINGEN EN SLOOP IN

ONZE BUURT VERHINDEREN!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

**SLOPERS POLITIEAGENTEN AMBTENAREN
VAN NU AF AAN IS AL DIT WERK IN ONZE BUURT
B E S M E T**

GROTE BUURT
BIJENKOMST

het doorzwaaiende
weerzwaaije

vrijdag
de 13 Nov

marx+stalin

210 1 71 E

IN DE
SMEDERIJ
LASTAGEWEG

FEESTELIJKE OPENINGSBORREL VAN

Het Bouwcafé

Voor de lokale
en internationale
aankomst

WOENSDAGMIDDAG 23 SEPTEMBER VAN 5 TOT 7 UUR
RECHTBOOMSLOOT 48 NIEUWMARKTBUURT

HIER JE PROBEERTEN DE WAGEN OVER HET ZELF VERBODEN VAN JE HUIS? EEN TIERTAL MEKERS UIT DE NIEUW-
MARKTBUURT DIE ZELF DE WAGEN HIER HAN (LEERBAARTE) HAN VERBODEN HEBBEN, WILLEN HUN ERKENNING OP-
DIT REED OORDELEN HIERDE HEREN NIJ IN HET RAND ZIE PARE PAKKEN TEN ONDERDOUT INSCRIJFT TOE BOUW-
CAFE JE VAN HET NIEUWMARKTBUURTE WOENSDAGMIDDAG TERZIE DIE GRANT ADVIEZEN OORER LEGENDE DAKEN, AFZELZEN
VAN HOUTERS, GEWISS-EN WARMTE ISOLATIE, HANLES HANLES VAN DE LUCHT, GEWISS-EN WARMTE BOUWMEKERS ENZ.
MAAK OR INFORMATIE OORER BAKKENEN BOUWCAFE, DIE JE DE LERENDE JE TOEW AND KAN LAREN HANDELEN, SIEVELEN
HET ZE HAN DAN NOTA ADVIEZEN OORER JE HANDELEN HANDELENDEZEL.

—VOORTAAN IEDERE WOENSDAGAVOND VAN 8 UUR OPEN—

"deze mensen hebben niet alleen stenen gegooid naar de politie... maar naar onze democratie, naar ons allen!" zei procureur generaal van Dijken op 23 februari j.l. in het

NIEUWMARKTPROCES

Kees Lauriks
Manuel Gomez en
Hans Markus zijn nu dus ook
tot ten hoogste 26 weken

**VEROORDEELD
NAMENS ONS ALLEN?**

- 177 *Geen Ontruiming! De Bijlmerkrakers roepen op tot steun.* Komitee “Solidariteit met de krakers van de Bijlmer” Amsterdam 1974. IISG (reprint).
- 178 *November e doro, san wi o doe?* LOSON (Utrecht). Amsterdam 1980. IISG (reprint)
Here we are. Undocumented migrants welcome. Here we are support group. Amsterdam 2020.
- 179 *Geen Mens is Illegaal. Sluit Detentiecentrum Rotterdam.* Stop the war on Migrants. Rotterdam 2021.
Saneren-Deporteren Speculeren. Aktiegroep Nieuwmarkt. Ernest Annyas. Amsterdam 1971.
- 180 *We zien door de kantoren, het bos niet meer.* Anti-City Circus. Amsterdam 1978.
- 181 *Adam, denk effe na: moet je hart d'r aan dan?* Ontwerpgroep Spinoza. Amsterdam 1976.
- 182 *Straat Vrij!* Aktie Groep Amsterdam Vrij. Gerda van der Veen / Campi. Amsterdam 1979.
- 183 *Amsterdam Pleegt Zelfmoord.* De Lastige Amsterdammer. Hans Sijses. Amsterdam 1971.
- 184 *Metro Rouwstoet.* Bert Griepink. Amsterdam 1977.
Metro. Albert Blitz. Amsterdam 1975.
- 185 *De Nieuwmarkt erop of eronder.* Aktiegroep Nieuwmarkt. Bert Griepink. Amsterdam 1974.
- 186 *Volksvlijtpaleis tuinfeest.* Anti-city Circus. Amsterdam 1978.
- 187 *Het Anti-City Circus veroorzaakt de feestelijke slag om het Waterlooplein.* Anti-city Circus. Martijn. Amsterdam 1978.
- 188 *Het Plein.* Anti-City Circus. Amsterdam 1980. (Series of 4 posters).
- 189 *Nix Plat!* Wijkcentrum d'Oude Stadt. Amsterdam 1972.
- 190 *Nee. Wij Blijven hier Wonen!* Aktiegroep Nieuwmarkt. Amsterdam 1974.
- 192 *Gentrification / High Rent.* Art Worker Rights. Werker Collective. Amsterdam 2021.
- 193 *Kunstenaaars steunen de Nieuwmarkt.* Opland. Amsterdam 1975.
- 194 *De huidenstraatruuk.* AMRO-bank. Amsterdam 1983.
- 195 *Nachtwacht in de Nieuwmarkt.* Amsterdam 1975.
- 196 *Help ze willen de Nieuwmarkt aborteren.* Binding rechts B&W Aanslag provocatus. De Vrije Zeefdrukker. Amsterdam circa 1975.
- 197 *Luistert naar Radio Sirene.* Amsterdam 1971. IISG (reprint).
Ontmoeting met 40 Fransen in Roodmerk. Koffiebar Roodmerk. Amsterdam 1976.

- 198 *Radio Mokum: Bericht uit de Nieuwmarkt*. Amsterdam circa 1975.
- 199 *Leven: Nieuwmarkt*. Dane Wilson Beerling. Amsterdam 1975. IISG (reprint).
- 200 *De Nieuwmarkt geeft niet de geest, maar wel een feest!* Johan Braakensiek. Amsterdam 1974. (double-sided poster)
- 201 *Mokum Kraakt. Help 'n handje, kraak 'n pandje*. Mokum Kraakt. Amsterdam 2022.
- 202 *Samen Spelen, Samen delen*. Mokum Kraakt. Amsterdam 2022.
- 203 *5 Jaar Witte Kinderplan*. Collector: Steef Davidson. Amsterdam 1974. IISG (reprint)
- 204 *Airbnb Amsterdam*. Ruben Pater. Amsterdam 2018.
Demonstreer, Red Amsterdam: Stop de Metro. De Vrije Zeefdrukker. Amsterdam 1975.
- 205 *Stop Uitverkoop van onze Sociale Huur Woning*. Huurders Vereniging De Pijp. Niet te Koop. Amsterdam 2020.
Amsterdam is Niet te Koop. Yuri Veerman. Amsterdam 2018.
- 206 *Huur Staking*. Spaarndammerbuurt. Amsterdam 1931. Stadsarchief Amsterdam (reprint).
- 207 *Anti-City Circus Waterlooplein*. Anti-City Circus. Amsterdam 1978.
- 208 *300 Bewoners van Uilenburg, Rapenburg, Valkenburg, Nieuwmarkt en Bethanienbuurt. Geen Huisuitzetting, Geen Sloop in Onze Buurt*. Amsterdam 1970.
- 210 *Je Bent Te Laat*. Yuri Veerman. Amsterdam 2021.
- 211 *Metro-snelweg, grote buurtbijeenkomst*. Albert Blitz. Amsterdam 1970.
Feestelijke openingsborrel van Het Bouwcafé. Amsterdam 1981. IISG (reprint)
- 212 *Nieuwmarktproces*. Albert Blitz. Amsterdam 1976.

De mogelijkheid van een ontsnapping *Het verhaal van een thuisloze in Amsterdam*

Ik tref Jimo in een inloophuis in de Willemstraat in de Jordaan. Op de gevel prijken de woorden Tot Heil des Volks. Het is de naam van een christelijke vereniging die al in de negentiende eeuw op deze plek een kleuterschool oprichtte, met het doel om zowel de leefsituatie van de Jordaneze sloppenkinderen te verbeteren, als ze “te winnen voor Jezus.” Het inloophuis wordt nog altijd gerund door grotendeels uit de bible belt afkomstige christenen, hoewel evangelisatie niet langer de voornaamste doelstelling lijkt te zijn. Jimo heeft een Irakese man hier mee naartoe genomen die vanwege een scheiding dakloos is geworden, en die hij nu wegwijst probeert te maken in het institutionele landschap van de Amsterdamse daklozenzorg. Hij heeft net vijf dagen achtereen in de nachtopvang verbleven—als mystery guest, zoals hij het noemt—om te peilen hoe de voorzieningen zijn, en hoe de mensen behandeld worden. Hij wil weten hoe het er achter de schermen aan toe gaat, om eventuele problemen aan te kunnen kaarten bij de instituties. Er is niemand die hem vraagt, laat staan betaalt, om dit te doen.

Jimo is al zo’n twee decennia thuisloos. Het zou niet helemaal kloppen om te zeggen dat hij daar zelf voor heeft gekozen, maar het is het resultaat van andere keuzes die hij wel degelijk bewust heeft gemaakt, zoals leven zonder bezit. Ik weet niet of het woord “activist” op hem van toepassing is. Het zou hem in zekere zin tekortdoen. Op dagelijkse basis bekommert hij zich om de levens van de dak- en thuislozen, en de wereld die hij met hen deelt.

Die wereld wordt tegenwoordig zoveel mogelijk buiten het zicht van het officiële Amsterdam gehouden. Het nieuwe,

rijke, gegentrificeerde Amsterdam is een steeds verder opgeschoonde stad, een plek die zich voornamelijk dienstbaar maakt als knooppunt in het geglobaliseerde kapitalisme. Maar terwijl de fintech-sector hoofdkantoren in het centrum opent en nieuwe luxeappartementen uit de grond worden gestampt, nemen armoede en ongelijkheid toe. Het resultaat van de recente stadsontwikkeling is welvaart voor sommigen, en schaarste voor de rest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in dezelfde periode dat de huizenprijzen door het dak gingen, het aantal daklozen verdubbelde. Maar net zo min als de overheid bij machte (of ook maar van zins) lijkt om het structurele gebrek aan betaalbare woonruimte te verhelpen, bestaat er een omgang met dak- en thuisloosheid die verder gaat dan het probleem beheersbaar houden. Daklozen mogen er eigenlijk niet zijn, en voor zover ze er wel zijn, dienen ze gemanaged te worden.

Maar hoe dat in z'n werk gaat, krijgen we doorgaans niet te zien. De wereld van de dak- en thuislozen is bedekt onder stereotypen, omgeven door onverschilligheid, en blijft vanaf de oppervlakte van de opgeschoonde stad grotendeels onbekend, ondanks dat ze overal is. Ik spreek met Jimo af om het te hebben over die wereld. We praten over zijn leven, zijn ervaringen met de instanties, en over het recht op een waardig en onafhankelijk bestaan voor iedereen.

ZORGPROBLEEM

In het inloophuis aan de Willemsstraat legt Jimo me uit dat dit één van de weinige plekken is waar je bij binnenkomst niet naar je identiteit wordt gevraagd. Je hoeft je niet te registreren of een intake te doen.

“Dit is een christelijk inloophuis; sommige mensen hebben daar moeite mee, maar ik niet. De gemiddelde liberaal doet niks voor daklozen—vvd, D66—, deze mensen wel. De meeste die hier werken komen uit de Veluwe, uit echt

christelijke gemeenten. Drie keer per week is dit inloophuis open, van 11:00 tot 14:30, en dan mag iedereen komen. Dus ook mensen met een huis, de burens, mensen met een smalle beurs. Bij andere inloophuizen, die wat meer geïnstitutionaliseerd zijn, moet je een intake doen, je moet je naam en gegevens geven, maar hier niet. Je kan anoniem blijven. Dus je komt er mensen tegen die je niet op andere plekken ziet. Je kan hier gratis koffie, thee, broodjes en soep krijgen, en ook kleding. Ze hebben hele mooie kleding hier, het lijkt net een winkel. Ze doen ook wel eens activiteiten, en mensen krijgen hier een kerstpakket. Mensen kunnen hier even bijkomen, als het koud is mogen ze hier komen zitten. Zelf ben ik er niet zo vaak, drie keer maar in het afgelopen jaar.

“Ik zie steeds weer nieuwe mensen, het is een dynamisch wereldje, de dak- en thuislozenwereld. Nu is ongeveer een derde uit EU-landen afkomstig, een derde zijn vaak ongedocumenteerden—Algerijnen, Marokkanen, Afrikanen—en een derde is autochtoon Nederlands, zeg maar de klassieke daklozen. Dus het is een beetje een mix. Iedereen is welkom hier.”

Dat is dus niet (meer) overal zo. De inloophuizen zijn geen slaapplekken voor daklozen, maar plekken waar ze overdag kunnen komen zodat ze niet de hele dag op straat hoeven door te brengen. Nachtopvang is veel kariger en wordt niet gemakkelijk verleend. Ze worden gerund door zorg- of liefdadigheidsorganisaties, zowel christelijk als seculier, vaak met subsidie van de gemeente. Het concept lijkt simpel, maar, zo legt Jimo uit, de werkelijkheid is complexer.

“In Nederland heb je een heel groot woonprobleem, maar ze hebben er een zorgprobleem van gemaakt. Dat betekent dat als jij geen zorgindicatie hebt, dus je bent niet ziek of psychisch in de war, je geeft geen overlast en bent niet verslaafd, dan kom je niet in aanmerking voor de opvang. Ik heb zelf geen indicatie. Normaal kan ik dus niet in aanmerking

komen voor de opvang. Want ze hebben er een heel zorgsysteem omheen gebouwd, dus als jij geen indicatie hebt, dan kunnen ze voor jou geen geld krijgen, en dan helpen ze je dus ook niet. Als iemand als ik daar zou aankloppen, of iemand zoals jij, zeggen ze: je bent zelfredzaam, en dan moet je het zelf uitzoeken. Het beeld van daklozen is nog steeds heel erg geassocieerd met junkies, maar dat klopt tegenwoordig eigenlijk niet meer. De gemiddelde dakloze zou je misschien niet eens herkennen op straat. Als je naar de bibliotheek gaat, is een groot deel misschien wel dakloos. Jongens die gewoon netjes gekleed zijn, omdat je van die inloophuizen kleding kunt krijgen.

“Omdat er van het woonprobleem een zorgprobleem is gemaakt, is er dus een hele zorgindustrie omheen gecreëerd. Daar gaan miljoenen in om. Dus soms denk ik dat die organisaties het liever in stand houden dan dat ze het echt willen oplossen. Het is net zoals in de ontwikkelingshulp, daar is altijd zoveel wat aan de strijkstok blijft hangen, met directeuren met een hoog salaris etc. Maar in Nederland lokaal is dat eigenlijk ook zo. Het schijnt dat een plek in een nachtopvang net zo veel kost als een drie- of viersterrenhotel. Zo'n tweehonderd euro per nacht per persoon. Dus de kosten zijn hoog, zeker ook vanwege de begeleiding die erbij komt kijken, maar het verschil met een hotel is dat die mensen soms echt worden vernederd en gekleineerd. Voor de duidelijkheid: er werken daar veel mensen die dat echt met goede intenties doen, maar het kan gewoon heel hectisch zijn, zeker op plekken waar je met tweehonderd man zit. Amsterdam is ook wel echt anders dan steden zoals Haarlem of Utrecht, waar het kleinschaliger en gemoedelijker is. Hier komen gewoon de meeste mensen op af, dus er zijn veel spanningen.

“Tegelijk merk dat je dat veel organisaties echt gericht zijn op beheersing, je wordt bij binnenkomst gefouilleerd en gecontroleerd. Je wordt betutteld, je voelt je onvrij. Daarom kiezen veel daklozen er ook wel voor om buiten te slapen. Ze vinden het onveilig daarbinnen, je slaapt met misschien wel

acht of veertig man op een zaal, je moet op je spullen letten. Die gaan dan liever in een tent slapen of in een bootje en vermijden juist de opvang.”

Ik vind het één van de meest treffende observaties die Jimo maakt: van het woonprobleem is een zorgprobleem gemaakt. Tegelijk heeft het neoliberalisme tot bezuinigingen op de verzorgingsstaat en de privatisering van publieke instellingen geleid. NGO's springen in het gat dat is achtergelaten, maar dat draagt het risico van een bevoogdende of selectieve verhouding tot hulpbehoevenden met zich mee. De afhankelijkheid van subsidie betekent bovendien dat dit soort instellingen moeilijk zelfstandig kunnen opereren. Vandaar dat Jimo de vergelijking met ontwikkelingshulp maakt. Ook daar zien we hoe mensen vaak gereduceerd worden tot “humanitair subject,” tot hulpbehoeftigen die slechts op een minimum aan steun aanspraak kunnen maken. Maar de structurele ongelijkheid die aan de basis van het probleem staat, wordt niet aangepakt. Echte oplossingen blijven daardoor uit.

In feite kunnen hulp- en liefdadigheidsinstellingen niet veel anders doen dan pleisters op wonden plakken zolang de grondoorzaak niet wordt aangepakt. Het hoogst haalbare is een vorm van beheersing van het probleem. Bovenal moet de dakloze “leesbaar” gemaakt worden: te beschrijven in protocollen, geïndiceerd, voorzien van een plan, kenbaar in het opvangcircuit. Misschien vindt Jimo dit extra moeilijk te verkroppen omdat hij het grootste deel van zijn volwassen leven juist geprobeerd heeft zich weg te bewegen van de controledrang van de staat en de maatschappelijke normen die daarbij horen.

LEVEN ZONDER GELD

Hij benadrukt dat hij zelf nooit “de klassieke dakloze met zo'n karretje” is geweest, wat hij overigens niet neerbuigend

lijkt te bedoelen of beschouwt als een kwestie van schaamte. “Het zijn vaak meerdere factoren die een rol spelen,” begint hij zijn eigen verhaal.

“Ik ben deels in verschillende landen opgegroeid, in Nederland en in Marokko, en ik kende vroeger niet al die regelgeving hier. Ik wiste helemaal niet hoe WoningNet werkte en ik had me nooit ingeschreven, en ik dacht ook niet dat zoiets nodig was. Bij mij geen spannende verhalen over drugs of zo—ik had me gewoon nooit ingeschreven. En ik wist wel dat er een woonprobleem was, maar niet dat het zo erg was. Mijn ouders zaten nog in het buitenland toen ik terugkwam naar Nederland en ik woonde in mijn ouderlijk huis in Nieuw-West, samen met mijn ooms; ik had mijn eigen plek, ik hoefde niks te betalen, ik zat daar goed. Ik had me er nooit echt in verdiept, en ik dacht altijd dat ik iets zou kopen of huren als ik later een huis nodig zou hebben, ik dacht dat het heel simpel was, ik wist helemaal niet dat je vijftien jaar ingeschreven moet staan om een sociale huurwoning te kunnen krijgen, en dat iedereen zich op z’n achttiende al inschrijft. Dus dat was het eerste: gewoon geen inschrijving.

“Daarbij heb ik ook jaren het plan gehad om weg te gaan uit Nederland. Ik was het helemaal zat hier: het systeem, de bureaucratie, het materialisme. Ik kreeg op een gegeven moment helemaal een afkeer van geld, ik wilde het bij wijze van spreken niet eens meer aanraken. Het is niet dat ik zelf zo rijk was of zo, maar ik had het gehad, en ik was een idealist. Eén die het ook echt meende, en bereid was om daadwerkelijk offers te brengen. Niet zoals nu—althans, dat had je toen ook: mensen zitten naar elkaar te wijzen, maar niemand die denkt, ik begin bij mezelf. Je moet bij jezelf beginnen.

“Goed, ik wilde ook geen uitkering, daar was ik te trots voor. Ik had kunnen gaan werken, ik had tenminste vwo. Maar dat wilde ik niet. Aan het begin dacht ik dat het tijdelijk zou zijn. Ik dacht niet: dit ga ik twintig jaar doen. Ik wil-

de een jaartje zo leven, of overleven, ook festivals bezoeken en zo, dingen waar ik vroeger geen tijd voor had gehad en die ik wilde inhalen, omdat ik steeds van land was verhuisd. Zo is het begonnen. En dan zak je er steeds verder in, komen er weer andere dingen op je pad, en heb je weer andere prioriteiten. Ik ben uiteindelijk ook niet gaan studeren.

“Zonder geld leven heb ik eerst een tijdlang gedaan terwijl ik nog thuis woonde. Maar toen moest ik eruit vanwege familieomstandigheden. Ik ben toen even gaan reizen binnen Europa, naar Griekenland, naar België, niet zo lang. Toen ik weer terug kwam, had ik geen woning meer. De eerste drie dagen overnachtte ik bij een vriend. Daarna heb ik drie dagen op straat doorgebracht. Ik sliep dan ook niet, want ik had besloten dat ik niet in portieken zou gaan liggen. Op een gegeven moment liep ik slapend. Dan werd ik net wakker en was ik net niet de gracht in gelopen, zo moe was ik. Toen heb ik een nacht in een park geslapen, of niet echt geslapen, want ik ben een lichte slaper. Het was gelukkig wel zomer. En daarna heb ik in van die slooppanden overnacht, van die panden die al helemaal gestript zijn. Soms heb je nog wel ramen erin, soms zijn de ramen er ook al uit. Maar je bent toch beschut, als je daar een matras in legt, en een tafel en een stoel. Net als kraken, maar dan dat het gebouw al wat verder in het sloopproces is. Dat heb ik een paar maanden gedaan.

“Ik ben ook naar de Bijlmer gegaan, daar had je veel lege flats. Daar deed ik ook aan dit ‘wildkraken’, maar daar deed de verwarming het vaak nog. Maar er woonden soms ook nog mensen, anti-kraak, of de oorspronkelijke bewoners. Ik heb daar dingen gezien waarvan ik niet had gedacht dat die in Nederland bestonden. Midden in de nacht werden er razzia’s gehouden, beveiligers met honden. Mensen werden bestolen door die beveiligers, ze namen je telefoon mee. Heel racistisch soms. Ik dacht: ben ik nou in een film beland? Met de politie heb ik ook dingen meegemaakt. Ik was nieuw en ze kenden mij niet. Daarvoor was ik een tijdje jongerenwerker, en die jongeren waren vaak ook allochtoon—Marokkaans,

Antilliaans—en dan hoorde ik verhalen. Toen dacht ik nog: je zal wel iets gedaan hebben, de politie gaat je niet zomaar aanhouden. Maar toen merkte ik het zelf.

“In die tijd werd net de ID-plicht ingevoerd. Ik was daarvoor nooit in aanraking gekomen met de politie. Ik gaf ze er ook geen reden toe. Ik was een nette burgerjongen. Maar nu konden ze me op grond van die ID-plicht staande houden. Dat deden ze ook zonder reden, en als ik dan met ze in discussie ging, dan werd ik weleens aangehouden en dan eindigde ik in de cel. Ik heb in tijd een paar nare dingen meegemaakt. Het was etnisch profileren, hoewel niemand het er toen nog over had. Niet veel later kreeg je ook de vingerafdruk in paspoorten. Maar ik weigerde dat te doen. Ik vertrouwde het niet, vanwege hoe ze me behandeld hadden, want met die ID-plicht zou er zogenaamd ook niemand benadeeld worden. Ik wilde niet meer dat mijn gegevens in de bestanden kwamen, dat ze er misbruik van zouden maken. Ik heb een bepaald profiel, ik heb een bepaalde achternaam, ik heb een bepaalde afkomst, en in die tijd kwam er veel islamofobie op, dus ik wilde het liefst zo min mogelijk in de overheidsbestanden voorkomen.

“Daardoor heb ik een tijd zonder ID geleefd, waardoor je leven nog ingewikkelder wordt in Nederland. Op een gegeven moment kun je geen verzekering meer afsluiten, je kunt niet eens iets boeken. We denken dat het vooruitgang is... Ik ken veel ouderen, of illegale jongens, in de tram kunnen die niet eens meer met cash betalen, dat soort dingen. Als je naar de universiteit gaat, kan je vaak alleen nog maar naar binnen met een pasje. Alles gaat nu digitaal, en veel mensen hebben dat niet, of kunnen dat niet.”

KRAKEN MET WE ARE HERE

De ervaring die Jimo beschrijft, zo begrijp ik nu, is die van vasthouden aan je principes en als gevolg daarvan buiten het systeem belanden. Het gaat over de vraag hoe je leeft

wanneer je de moeilijkheden die daarmee gepaard gaan niet ziet als reden om alsnog een compromis te sluiten. Waar houd je je dan aan vast? Hoe verhoud je je tot anderen? Hoe vervolg je je weg?

“Ik heb gelukkig niks met drugs of alcohol. Maar ik zie veel jongens, die komen heel fris binnen—net aangekomen uit Bulgarije, of Slovenië, Tsjechië—en bij sommigen zie je al na een paar dagen, omdat ze niet kunnen slapen, de stress. Sommigen houden het een paar weken vol, maar dan zie je ze al veranderen. Sommigen houden het maanden vol, sommigen jaren. En toch komt er op een gegeven moment die dag... Ik ben nooit een echte dakloze geweest op die manier, je zag mij niet op straat zwerven. Ik had een soort vuistregels voor mezelf: gij zult niet in een portiek slapen, gij zult niet uit een vuilnisbak graaien. Ik heb m'n trots, m'n eer. Ik ga niet stelen. Ik denk: als ik ga stelen kan ik net zo goed bij de beurs gaan maar dan doe ik het op een goede manier. Ik ga niet als een kruimeldief te werk... Dus ik heb voor mezelf bepaalde regels, zo behoud je toch je waardigheid voor jezelf.

“Ik ging wel in bootjes slapen. Ik had wel eens dat ik een halfjaar een huis van iemand anders mocht gebruiken, vrienden die naar het buitenland gingen, vrienden die een huis kochten en dan nog hun oude huurwoning hadden tijdens de verbouwing, en dan was het nog drie of zes maanden verder en dan kon ik daar intrekken en af en toe helpen. Dus zo overbrugde ik dan soms een halfjaar of een jaar. Maar soms heb je even van die tijden dat je niks hebt, die je op een andere manier moet overbruggen. En zo ging ik op een bootje slapen. Maar op een gegeven moment kwam de eigenaar. Die verzocht me vriendelijk om weg te gaan. Het was een relaxte man, dus ik ging. Maar ik zag een bootje ernaast, dus de volgende dag ging ik in dat bootje. Toen kwam diezelfde gast weer, en ik dacht: die man moet me hebben of zo. Maar ik ging weer netjes weg, want ik respecteer andermans eigendommen, ook wanneer ik kraak. Ik weet dat

het leeg staat, maar ik houd toch rekening met de eigenaar, of het moet zo'n boef zijn met tweehonderd woningen, daar maak ik wel onderscheid tussen. Dus ik wilde net weer weg en toen zei hij: "Wacht eens, zat jij niet gisteren in die andere boot?" En ik dacht eerst: zal ik het ontkennen? Maar ik besloot van niet, ik was het. Toen zei hij: 'Weet je wat, je mag blijven hier', want hij vond dat ik alles heel netjes had achtergelaten. Dus hij zei, ik heb liever jou dan iemand anders.

"Toen ik hem leerde kennen bleek hij nog twee partners te hebben, en ze hadden iets van twintig bootjes, die ze hadden gekocht en verbouwd om dan weer te verhuren voor Gay Pride, Koninginnedag, bedrijfsuitjes, enzovoort, daar verdienden ze goed mee. Ze hadden allerlei soorten boten, heel veel van die kleinere bootjes, sloepen. Dus daar kon ik toen een tijd overnachten. Op een gegeven moment kon ik zelfs mensen voordragen, jongens die ik kende van de inloop en van de straat, die rustig waren: de ene keer was het een Braziliaan, dan weer een Palestijn, of een Amerikaan. Die jongens van de bootverhuur vertrouwden mij, dus als ik met iemand kwam, mocht die op hun bootjes slapen.

"In het Egyptisch heb je een spreekwoord: als je vriend honing is, moet je hem niet helemaal oplikken. Ik wil ook mensen hun privacy respecteren. Ik heb van sommige vrienden gewoon de sleutels, ik kan elk moment komen, maar ik doe dat niet. Ook al had ik soms niks, ik kwam niet zomaar onverwacht om twee uur 's nachts iemands huis in. En op die manier houd ik die relaties goed, want je ziet bij sommige mensen dat ze hun hele netwerk uitputten, en dan wordt je op een gegeven moment door iedereen uitgekotst.

"Na verloop van tijd kwam ik in aanraking met de kraakbeweging. Ik woonde een tijdje op een zolderkamer tegenover Joe's Garage. In die tijd heb ik het leren kennen. Maar dat was ook moeilijk. Ik kwam er weleens, maar dan werd ik ook met argusogen bekeken. Het is een hele paranoïde wereld. Dat is misschien ook enigszins terecht, want er zijn in het verleden natuurlijk dingen gebeurd, infiltratie door

de politie en zo. Maar ik denk vaak dat ze zich in hun eigen voet schieten wanneer ze het zo gesloten houden. Er zijn misschien genoeg burgers die wel sympathie hebben, maar je komt er niet zomaar in. Het is een beetje een subcultuur geworden die niet echt openstaat voor anderen. Het gebeurde wel eens dat ik dan naar zo een kraakspreekuur ging, en dan had ik een leuk idee, maar als ik na afloop wegging was ik helemaal energieloos, dan had ik er helemaal geen zin meer in. Er was te veel een idee van hoe het moest, en wat je dan allemaal moest doen. Ze maken het zo groot en ingewikkeld, en zitten vaak vast in dat klassieke denken. Het waren soms net ambtenaren. Ik dacht soms echt, ze werken voor de overheid, ze voeren een soort ontmoedigingsbeleid.

“Gaandeweg heb ik wat meer ervaring opgedaan, en ben ik mijn eigen acties gaan doen. Bijna al mijn acties heb ik in mijn eigen kring gedaan, dan was ik de ervaren persoon. En dat lukte ook vaak. Soms niet maar vaak wel. Zo ben ik ook bij We Are Here betrokken geweest. Er bestaan heel veel verhalen over hoe het ontstaan is, succes heeft vele vaders. Maar zoals ik het me herinner, tenminste vanuit mijn perspectief: sommige dingen gebeuren gewoon per ongeluk, die waren helemaal niet zo gepland, net zoals bij revoluties in het verleden, of bijvoorbeeld de Arabische Lente.

“En zo ook met We Are Here. Ik spreek Arabisch, en veel van die mensen ook, of anders Soedanees, of Somalisch. Ik raakte bevriend met ze, ik tolkte voor ze en vertaalde voor ze. Je had elke periode een andere groep die er meer bij betrokken was. Je had een tijdje dat de kerken meer betrokken waren, en dan weer een tijdje de krakers. Het was net in welke buurt ze zaten. En toen ikzelf op een gegeven moment bij die acties betrokken raakte, kwam mij dat goed uit, want ik had ook nog wel een appeltje te schillen met de gemeente. En ik vond het ook leuk, want ik ben een nomade, ik bleef ook wel eens slapen in hun panden, misschien één keer in de maand, en op de Rudolf Dieselstraat, waar we iets van twintig woningen hadden gekraakt—het was van die oude

laagbouw, die gesloopt zou worden—had ik ook een huisje voor mezelf. Maar meestal kwam ik gewoon af en toe op bezoek, al ben ik soms ook woordvoerder geweest, of deed zelf mee aan hun kraakacties.

“Wat ik heb geleerd: je kijkt naar de buurt, wat voor buurt het is, wat voor bestemmingsplan het heeft. Dus ik keek daar—naar die bestemmingsplannen – en ik keek naar de buurtregisseur. Als je een slechte hebt, zoals Hero Brinkman in Oud-West, dan gaat die je het leven onmogelijk maken. Dus je kijkt naar wie het is—en met een beetje geluk is het iemand die best wel sociaal is. En als die je een beetje gingen gedogen, dan kwam je ermee weg. Ik ging op dat soort dingen letten. We Are Here kwam op een gegeven met heel veel weg. Al moet je soms ook gewoon geluk hebben.”

RADEN

Eerder in ons gesprek heeft Jimo zichzelf beschreven als solist en als einzelgänger, iemand die nu weer met die, dan weer met een ander optrekt, in zijn eigen ritme. Maar voor iemand die het liefst zijn eigen plan trekt, is het opvallend hoezeer hij zich bekommert om anderen—in zijn betrokkenheid bij de mensen van We Are Here, als bootjesmaker, in zijn ondersteuning van de daklozen. In tegenstelling tot kerkelijke organisaties is dat bij hem echter geen kwestie van religieuze overtuiging, en in tegenstelling tot krakers en andere activisten ook niet van politieke ideologie. Hij lijkt eerder een persoonlijke ethiek te volgen die, anders dan in georganiseerde religie of politiek, juist niet gedijt in groepsverband.

Misschien is hij wat dat betreft een einzelgänger. Maar dat betekent dus geenszins dat hij zich niets aantrekt van het lot van anderen. Om de belangen van de dak- en thuislozen te verdedigen ten overstaan van de instanties, heeft hij een soort medezeggenschapsraden opgericht.

“We noemen ze cliënten- of bezoekersraden. De Regenboog Groep—die heel veel inloophuizen runt—heeft er een, en perMens, en het Leger des Heils ook. Op die manier kunnen die mensen zichzelf vertegenwoordigen bij het bestuur. Het is wel een oneerlijke strijd. Want je zit met een zootje ongeregeld, vaak met mensen die allemaal verschillende talen spreken, en daarmee moet je het dan opnemen tegen managers en directeuren met een heel secretariaat en zo. Overigens is er nu gelukkig wel een wet die deze vertegenwoordiging verplicht. Maar vaak staat zoiets op papier en stelt het in de praktijk niks voor.

“Dus, dat is waar ik me voor inzet. Bij veel organisaties zien ze mij daarom als een probleem. Denken ze, shit, daar heb je hem weer, mogen we niet te vroeg sluiten vandaag. Want er staat bijvoorbeeld dat ze tot vier uur open moeten zijn, maar dan gaan ze al dicht op half vier, met als excuus dat ze moeten opruimen. Niks daarvan, er staat dat je tot vier uur open bent, je wordt door de gemeente betaald om tot vier uur open te zijn, sterker nog, ze betalen je ook nog een uur daarna voor schoonmaken van de locatie.

“Maar het kan ook gaan om de kwaliteit van de voeding, de hygiëne. Op sommige winteropvangplekken waar ik ben geweest hebben ze niet eens deuren in de douches. Of de bejegening. Mensen mogen 's ochtends tot half tien binnen blijven, maar dan worden ze al om kwart voor negen op straat gezet. De meeste mensen doen daar niks mee, want die kennen de regels niet of die zijn te trots, die gaan dan eerder weg. En ik probeer het dan wel. Soms doe ik dat soort dingen omdat ik toch vroeg op pad ben. Ik spreek m'n talen, dan neem ik eerst iemand mee naar het vreemdelingenloket, een ander laat ik zien waar je kan eten of douchen, want vaak zijn er ook nieuwkomers die van niks weten.

“Je hebt nu ook van die jongens, die veiligelanders, die door Europa trekken, en niemand wil ze hebben. Ik snap ze wel. Als je merkt dat niemand je wil hebben, dan hebben die jongens ook niks meer te verliezen. Het is te simpel om te

zeggen dat die Noord-Afrikanen overlast geven, en de Syriërs of de Afghanen niet. Maar als je weet dat er verblijfstatus op het spel staat, dan doe je wel je best. Maar die ander denkt: je kotst ons toch uit, dus ik ga wel graaien in de winkels, kleding jatten etc. Het zijn vaak jonge mensen, die denken ook anders. Ik heb met iedereen contact, ook met hen.

“Uiteindelijk moet je collectief optrekken en duidelijk maken wat de problemen met de opvang zijn. Een paar jaren geleden bijvoorbeeld, toen ik me hier net mee bezighield, gingen alle inloophuizen om tien uur 's ochtends open en sloten om vier uur 's middags, een soort kantoortijden. Alsof daklozen alleen tijdens kantoortijden opvangen nodig, terwijl het juist 's avonds zwaar is. We hebben nu voor elkaar gekregen dat bij de Regenboog Groep hun inloophuizen na elkaar open zijn, de één opent om zeven uur 's ochtends en de ander is open tot acht uur 's avonds, zodat het gespreid is over de dag. Dat soort dingen. Als je het niet zelf meemaakt, of geen fantasie hebt, dan besef je het niet.”

En daarom is de representatie van de dak- en thuislozen zo hard nodig. Waar Jimo zich het meest tegen verzet, is mensen afhankelijk maken: van werk om een huis te betalen, van de zorgbureaucratie wanneer je geen huis hebt. Middels de cliëntenraden probeert Jimo de dak- en thuislozen een stem te geven, zodat ze zelf kunnen opkomen voor hun belangen. Want uiteindelijk kent niemand de tekortkomingen van het systeem beter dan zij. Op basis van zijn jarenlange ervaring ziet Jimo wat er mis gaat, en wat er zou moeten veranderen.

“De ironie is, met hoe dat hele systeem is ingericht: ik ben Amsterdammer, ik ben hier geboren, maar ik kon, toen ik het nodig had, geen toegang krijgen tot de opvang, omdat ze het niet te makkelijk willen maken, vanwege de “aanzuigende werking.” Daarom verzinnen ze criteria, zorgindicaties, noem maar op. Maar wat krijg je dan? Mensen zijn niet dom,

ze gaan de rol spelen die van hen wordt verwacht. Mensen gaan zich bijvoorbeeld voordoen als lhbtq, want dan denken ze: ik krijg een eigen kamer, ik kom op een mooie plek met beter eten. Maar omdat dus dat hele systeem is gebaseerd op het idee dat we mensen alleen helpen als ze het nodig hebben, dan laten ze je, als je voor het eerst komt, eerst creperen, en dan kom je een paar maanden later gratis terug, want dan ben je inmiddels al wel zo ver heen dat je in jezelf zit te praten.

“Ik heb jongens gekend—dit is niet verzonnen—die eraan mee gingen doen, die gingen doen alsof, maar sommigen zijn dan écht in de goot geëindigd, letterlijk en figuurlijk. Of ze raakten jarenlang aan een verslaving, want dan kreeg je wel hulp...En ik ken jongens bij de opvang die eerst even een jointje moeten roken of alcohol drinken omdat ze daar anders niet kunnen slapen, vanwege het lawaai en de stress. Maar dan blijven ze erin steken, want ze gaan steeds verder. Nu denken mensen: ik moet doen alsof ik heel zwak en zielig ben, ik moet in die rol blijven, want dan krijg ik pas een uitkering en dan krijg ik dit en dat. Het heeft een heel pervers effect. Mensen gaan zich kwetsbaar opstellen. Als jij op straat bent en je weet dat je opvang krijgt als je doet alsof je stemmen hoort, dan ben je een dief van je eigen portemonnee als je dat niet doet. Dat is het automatisme dat ze hebben ontwikkeld.

“Terwijl ik denk: wat als je het nou juist andersom zou doen? We belonen wél zelfstandigheid en eigen kracht, dan krijg je die jongens die er niet zo erg aan toe zijn er heel snel weer uit, want die hoeven helemaal geen begeleiding, die hebben alleen net even een woning nodig. In plaats van dat iemand verder weg zakt en het veel meer moeite en geld kost om hem er weer uit te halen. En als je het zo zou aanpakken dat mensen merken dat ze gewaardeerd en geholpen worden vóór ze zijn weggezakt, dan gaan ze ook meer hun best doen. Dan wakker je een ander automatisme aan.”

HET ABSOLUTE RECHT OP ONDERDAK

Een paar weken na ons gesprek zie ik Jimo weer. Hij heeft me uitgenodigd om naar een theatervoorstelling te komen van het daklozengezelschap “De Straatklinkers” in de Roode Bioscoop aan het Haarlemmerplein. De voorstelling begint buiten, op het plein, waar zich enkele tientallen toeschouwers hebben verzameld. De artiesten beginnen gezamenlijk met een lied—over hoe Mokum veranderd lijkt te zijn maar toch ook hetzelfde is gebleven—en daarna volgen er individuele optredens: meer liederen, verhalen, straatkunst. Vervolgens gaat iedereen de Roode Bioscoop in voor het hoofdprogramma, met muziek, theater en verhalen. Het gezelschap heeft begeleiding gekregen van Stichting MetStem en de Protestantse Diaconie. Het publiek klappt, joelt, en zingt mee—en de artiesten, soms gesouffleerd door de regisseur, zijn in hun element.

Één van de dingen die me opvallen aan de voorstelling is dat meerdere acts het leven op straat bezingen als iets wat ook een mooie, of bevrijdende kant heeft. Naast de evidente ontbering—drugsproblematiek, verslaving, het gebrek aan een thuis—klinkt ook een, voor mij onverwachts, vrijheidsgevoel door in het zwerven. Ik weet natuurlijk niet of dat het gevolg is van de noodzaak om er het beste van te maken, of dat het een eigen streven is. Maar het doet me weer denken aan het verhaal van Jimo’s thuisloosheid, aan wat hem onderscheidt van andere daklozen en wat hij met hen gemeen heeft.

Jimo is in feite iets tussen een kraker en een dakloze in. Hij heeft voor zichzelf een leven buiten het systeem gecreëerd, vanuit de aandrang om te ontkomen aan de controle die staat, werk, en economie uitoefenen. Vanuit een drang naar onafhankelijkheid. En dat, om zonder geld, inkomen of integratie in het zorgsysteem alsnog zichzelf onderdak te verschaffen, is een radicale daad van verzet. Het soort vrijheid en onafhankelijkheid waar Jimo naar leeft, hangt

samen met de overtuiging dat iedereen, zonder enige vorm van tegenprestatie, recht op onderdak zou moeten hebben.

Voor die levensopvatting bestaat steeds minder ruimte. Ten tijde van de ergste wooncrisis sinds de Tweede Wereldoorlog wordt dakloosheid nog altijd behandeld als een kwestie van individuele verantwoordelijkheid, en van individueel falen. De gemeente wil nu dakloosheid uitbannen, maar hoe dat moet blijft vaag. Veel arbeidsmigranten uit de EU worden dakloos wanneer ze hun werk verliezen, omdat hun huisvesting daar vaak aan gekoppeld is. Uitgeprocedeerde asielzoekers worden dakloos omdat ze na hun afwijzing door de IND geen kant op kunnen. En de autochtone daklozen komen op straat te staan omdat er in een onbetaalbare stad geen ruimte voor ze is.

Het recht op onderdak zou niet onderhandelbaar mogen zijn. Mijn gesprek met Jimo heeft me duidelijk gemaakt wat er gebeurt als het dat wel is: het drijft de dak- en thuislozen in de armen van een zorgsysteem dat volledig op beheersing en bijna niet op oplossingen is ingericht. Het degradeert mensen tot hulpbehoeftigen, die hun aanspraak op steun betalen met het opgeven van hun autonomie. Jimo is een van de weinigen die aan het dilemma ontkomt. Zijn leven houdt de mogelijkheid van een soort ontsnapping in stand: zolang we nog de zogenoemde “rafelranden” van de stad hebben, de slooppanden, de leegstaande gebouwen, de ongeziene toevluchtsoorden, is er nog de optie van een autoonoom bestaan voorhanden. Het recht op onderdak betekent niet dat iedereen voor een huis moet kunnen betalen. Het betekent dat niks—geld, werk, paspoort, of zorgcriteria—een obstakel mag vormen in het verkrijgen van onderdak. Dat is wat ik van Jimo leer. We zijn niet vrij zolang we niet vrij kunnen wonen.

door Boris (RC)

Mokum voor ongedocumenteerden

Het recht op de stad ongeacht wettelijke status

Hidaya Nampiima

Mijn naam is Hidaya Nampiima, ik ben een ongedocumenteerde inwoner van Amsterdam. Ik hoor bij de lhbtqi+-gemeenschap en ben één van de oprichters van Amsterdam City Rights. Ik wil je vertellen over de obstakels waarmee ongedocumenteerde mensen op dagelijkse basis geconfronteerd worden in hun pogingen om de stad te claimen en hier een veilige plek te creëren. Ongedocumenteerde mensen dragen net zo goed bij aan deze stad als ieder ander. Maar hun bestaan wordt ontkend.

Ongedocumenteerde mensen zijn inwoners van Amsterdam. Ze hebben families en kinderen, het zijn alleenstaande mensen, of minderjarigen, en zij dragen bij aan ons stadsleven: ze leven en werken hier en hun kinderen gaan naar school. Maar velen van hen wordt het onmogelijk gemaakt om een menswaardig bestaan te hebben vanwege het ontbreken van een legale status.

Ik leef al vijf jaar in Amsterdam als ongedocumenteerde queer vrouw. Ik heb gezien en ervaren met welke problemen mensen zonder de “juiste” papieren en degenen in slepende asielprocedures mee te maken krijgen. Ik heb het gebrek aan hulpmiddelen en steun gezien, en het ontbreken van erkenning van onze fundamentele rechten en noden. Of het nu is door te protesteren, door solidariteitsacties op te zetten, of door het gesprek aan te gaan met gemeenschappen, beleidsmakers en politici, ik richt me op het versterken van de stem van diegenen die zich niet durven uit te spreken. De regering en overheidsinstellingen verdelen ons, maar ik zoek juist de verbinding. Wij, Amsterdam City Rights,

willen werken aan een Mokum waarin het recht op de stad los staat van je wettelijke status.

LEVEN ONDER ONLEEFBARE OMSTANDIGHEDEN

Amsterdam is Mokum voor velen. De stad telt meer dan 800.000 inwoners, maar het geschatte aantal van tussen de 10.000 en 30.000 ongedocumenteerde inwoners die hier ook leven wordt nooit meegerekend. Als Mokum toevluchts-oord of veilige plek betekent, laat me je dan vertellen over de uitsluiting die ik en andere ongedocumenteerde mensen in deze stad op dagelijkse basis meemaken.

Op dit moment is het zo dat als je door de politie staande gehouden of gecontroleerd wordt en geen geldig identiteitsbewijs kan laten zien, je in een detentiecentrum kan belanden. Velen van ons hebben geen geldig identiteitsbewijs: het wordt niet erkend, we hebben er nooit één gehad, we kunnen het niet vernieuwen, het is gestolen of geconfisqueerd door de IND.

Iemand uit onze community heeft hiervoor meer dan een half jaar opgesloten gezeten. Hij had niets misdaan. Hij kon niet teruggestuurd worden naar zijn land van herkomst, maar hij mocht ook niet blijven. Na zes maanden hebben ze hem uit het detentiecentrum gegooid. Hij was zijn huis en werk kwijt, en was bovendien getraumatiseerd door zijn ervaringen in de gevangenis.

Hij stond weer op straat. Huisvesting is een mensenrecht, maar als je niet erkend wordt als burger van dit land heb je geen enkel recht op onderdak. En als je wel iets vindt, dan kan je je niet registreren zonder een geldig identiteitsbewijs, wat het ook moeilijk maakt voor onze bondgenoten die ons willen helpen om huisvesting te vinden.

De We Are Here groep, een krachtige groep “uitgeprocedeerde” vluchtelingen, nam het heft in eigen handen. Door te kraken en te protesteren spraken ze zich uit in de strijd voor onderdak en de gaten in het asielbeleid. Maar de

gemeente onderdrukte kraken nog harder na deze belangrijke acties. Vanwege het gevaar van confrontatie met de politie, is kraken nu bijna onmogelijk voor afgewezen asielzoekers. Ik krijg veel berichten van ongedocumenteerde lotgenoten die op zoek zijn naar onderdak, naar een kamer of een woning. Voor mij, andere activisten en kleine stichtingen is het een constante strijd om onderdak voor hen te vinden. Aangezien woonrechten ons onthouden worden, zijn ongedocumenteerde mensen kwetsbaar voor uitbuiting door huisjesmelkers.

Uitbuiting speelt ook een grote rol in ons werkende leven. We hebben namelijk geen recht om te werken om onszelf te onderhouden. Volgens de Nederlandse wet is het verboden dat werkgevers mensen zonder "geldige" verblijfsvergunning aannemen. Dat betekent dat de meeste ongedocumenteerde mensen geen legaal werk kunnen vinden. En degenen die wel een baan hebben, die het voor elkaar krijgen te werken, worden vaak uitgebuit. Zij worden onderbetaald, lijden onder slechte arbeidsomstandigheden omdat wettelijke bescherming hun ontzegd wordt, of kennen hun arbeidsrechten wel maar zijn bang om aangifte te doen.

Maar er is geen alternatief. Op het moment dat ongedocumenteerde stadsgenoten achttien worden, lopen deze jongvolwassenen tegen problemen aan in de toegang tot hoger onderwijs. Daarbovenop komen ongedocumenteerde jongeren niet in aanmerking voor studiebeurzen of leningen. Je hebt geen idee hoe lang ik er al naar verlang om goed onderwijs te volgen. Niet een cursus hier en daar, maar echt onderwijs. Mijn jonge leven is verspild, en er zijn velen zoals ik.

Ook al heb je werk, dan ben je nog verre van zorgeloos. Onder de Nederlandse wet hebben ongedocumenteerde mensen geen recht op een bankrekening. Banken hebben de plicht om de identiteit en verblijfsstatus van hun klanten te verifiëren, voor ze een rekening kunnen openen. Dat hebben we niet. Geen bankrekening hebben leidt tot situaties waarin mensen de simpelste dingen ontzegd worden.

Hoe kunnen we de trein of de tram betalen, hoe kunnen we iets afrekenen in een winkel, of naar een museum of dierentuin gaan, als er alleen digitale transacties geaccepteerd worden?

Zelfs als bepaalde voorzieningen beschikbaar zouden zijn voor ongedocumenteerde mensen—zoals gezondheidszorg, waar ongedocumenteerde mensen recht op hebben—is dat eigenlijk alleen op papier. Het werkt namelijk niet in de praktijk. Ik moest een keer naar de huisarts. Ik had een afspraak, maar toen ik daar aankwam wilde de assistent me niet helpen, tenzij ik direct zou betalen. Ik zei dat ik geen contant geld had, en dat ik geen bankrekening had, maar dat er een overheidsinstantie is die de administratie van ongedocumenteerde patiënten regelt, waar ze de rekening naar kon sturen. Maar ze luisterde niet naar me. Sterker nog, ze dreigde zelfs de politie te bellen. Bij een andere huisartsenpraktijk wilde de assistent me niet helpen vanwege mijn huidskleur. Ik werd behandeld als een lastig persoon, iemand om van af te komen.

Deze ervaringen hebben een bijzonder negatieve impact op me gehad. Ze hebben me ontmoedigd medische hulp te zoeken wanneer ik het nodig had. Ik voelde me nog meer afgewezen, bovenop al gelabeld te zijn als “ongedocumenteerd.”

Ongedocumenteerde mensen en afgewezen asielzoekers hebben ook recht op juridische ondersteuning. Maar advocaten moeten heel hard werken voor relatief weinig geld en onder hoge tijdsdruk. Een asieladvocaat is heel belangrijk voor een vluchteling die aan de IND moet bewijzen waarom hij of zij moest vluchten. Het kostte mij veel tijd en moeite om een advocaat te vinden die mij met mijn afgewezen asielzaak kon helpen. Meer dan twee jaar.

Omdat we steeds te maken hebben met uitsluiting en uitbuiting, en in constante angst voor de politie leven, durven veel ongedocumenteerde mensen zich niet uit te spreken. Sommige mensen noemen ongedocumenteerde mensen “onzichtbaar.” Persoonlijk weet ik niet wat erger is: “illegaal”

zijn of “onzichtbaar” zijn. Beide termen ontkennen ons bestaan compleet.

Omdat ik al deze vormen van onrecht zag, kon ik maar één ding doen: activist worden.

AMSTERDAM CITY RIGHTS: VOORSTELLEN VOOR EEN MOKUM VOOR ONGEDOCUMENTEERDE STADSGENOTEN

Er ging redelijk veel tijd overheen voor ik in gesprek ging met mensen mét de juiste papieren. Ik had weinig vertrouwen meer nadat ik was afgewezen door de IND-medewerkers en steeds weer opnieuw te horen kreeg dat ik terug moest naar mijn eigen land. Maar toen we samenkwamen als een groep betrokken mensen, bij onze eerste vergadering van Amsterdam City Rights, voelde ik me onmiddellijk verbonden. Ik keek rond en zag veel verschillende gezichten. Ik voelde meteen dat we voor dezelfde zaak vochten. En ik besepte dat samenwerken de sleutel tot de stad is.

Amsterdam City Rights begon in 2018. Alles wat wij doen is gebaseerd op de eisen en behoeften van ongedocumenteerde mensen. We zijn een samenwerking van migrantenorganisaties, stichtingen, onderzoekers, juristen, kunstenaars, wetenschappers, activisten, advocaten, beleidsmakers, en inwoners van Amsterdam (met of zonder papieren). We willen onze stad en gemeenschappen opbouwen op basis van mensenrechten die worden gegarandeerd aan iedereen, ongeacht hun formele legale status. Er is nog heel veel werk te doen om de fundamentele rechten van iedereen zeker te stellen, zoals het recht op onderdak, huisvesting, onderwijs, werk, zelfontplooiing, in het kort: het recht op een menswaardig bestaan in onze stad.

Ons doel is om meer mensen, groeperingen en stichtingen te verbinden om samen op te komen voor de rechten van ongedocumenteerde mensen in Amsterdam, op vele manieren en op verscheidene niveaus, via verschillende platforms. Amsterdam City Rights wil ook het bewustzijn

vergroten over de uitsluiting die ongedocumenteerde mensen op dagelijkse basis ervaren. Soms slagen we hierin, soms hebben we meer tijd en meer bondgenoten nodig. We willen dat de stad actie onderneemt om op te komen voor al haar inwoners, of iemand nu wel of niet de juiste papieren heeft.

Dus hoe kunnen we ervoor zorgen dat iedereen in Amsterdam het gelijke recht op de stad heeft?

De Amsterdamse City ID De City ID is een eis en een wens van vele ongedocumenteerde en gedocumenteerde Amsterdammers. Amsterdam City Rights pleit voor een stadspas of City ID die gebruikt kan worden door zowel ongedocumenteerde mensen als ook mensen met de juiste papieren. Het moet een wettelijk geldig identiteitsbewijs zijn dat je aan de politie kan laten zien als je je moet identificeren. Deze pas zou mensen in Amsterdam ook toegang geven tot gezondheidszorg, sociale voorzieningen, culturele plekken, betere arbeidsomstandigheden en veiligere woonopties. Alles ongeacht wettelijke status.

De verhouding tussen de City ID en landelijke politiek is complex. Gesprekken over regularisatie van ongedocumenteerde mensen door de landelijke overheid is een hele lange weg. Daar willen wij niet op wachten. Het betekent dat Amsterdam de landelijke regels naast zich neer moet leggen. New York heeft de City ID al ingevoerd als identiteitsbewijs. In Europa is Zürich het aan het regelen. Durft Amsterdam dat?

Het recht op zichtbaarheid Praat niet over ons, maar met ons. *“Nothing about us, without us!”* ik wil het uitschreeuwen. Ik wil dat mensen echt voelen wat dit betekent. Geen gesprekken meer over ons, bijeenkomsten over ons, debatten met geprivilegieerden over ons, of ons alleen maar gebruiken als decorstuk als we onze verhalen moeten vertellen. Of nog erger, dat we gedwongen worden te luisteren naar wat de “experts” over ons te zeggen

hebben. Wij zijn het die het meest geraakt worden door besluitvormingsprocessen, dus wij willen het gesprek samen vormgeven en voeren, met gelijke rechten om ons uit te spreken en met gelijke inspraak. Ongedocumenteerde mensen willen zichtbaar kunnen zijn—hebben daar recht op—en willen namens zichzelf meedoen aan debatten. Laten we ons hiervoor inzetten en laat Amsterdam de veilige plek zijn waar dit mogelijk is.

Het recht op veilige huisvesting en onderdak Aangezien woonrechten ons onthouden worden, zijn ongedocumenteerde mensen een gemakkelijk doelwit voor uitbuiting. We moeten actie ondernemen om ervoor te zorgen dat mensen in onze stad niet kwetsbaar gemaakt worden voor deze uitbuitingspraktijken. We kunnen beginnen met ervoor te zorgen dat iedereen toegang heeft tot veilige verblijfplekken in de stad. Eén van onze eisen is onvoorwaardelijk opvang. Ook al is dit beter geregeld dan voorheen, nog steeds worden mensen uit de zogenaamde “veilige landen”—zoals ongedocumenteerde arbeidsmigranten—geweigerd voor noodopvang in Amsterdam.

Huisvesting is een urgent onderwerp voor iedereen en elke grassroots organisatie die vluchtelingen, mensen van kleur, migranten en ongedocumenteerde mensen helpt in de stad. We organiseren bijeenkomsten waarin we onze strategieën uitwisselen. We willen systeemverandering om huisvesting voor ongedocumenteerde mensen te regelen. Want tot nu toe zijn het alleen maar lapmiddelen, tijdelijke oplossingen voor noodgevallen, zoals kraken, illegale onderhuur, een tijdelijke plek in een hotel of een noodopvang.

We hebben een nieuwe politieke benadering nodig voor publieke huisvesting en het recht op huisvesting als een mensenrecht, zowel op landelijk als lokaal niveau. Om de wooncrisis werkelijk te bestrijden moeten we de stemmen van ongedocumenteerde mensen en vluchtelingen verbinden met bestaande bewegingen die nieuwe en systemische

veranderingen nastreven voor de wooncrisis in de stad. Bestaande bewegingen kunnen solidariteit tonen, om als coalitie samen te bevechten dat woningen alleen maar voor de winst zijn en niet voor wonen.

Het recht op werk We eisen dat ongedocumenteerde mensen werkvergunningen krijgen en dat het werk dat ze doen erkend wordt. Zoveel talent wordt verspild en zoveel levens worden in gevaar gebracht door arbeidsuitbuiting.

Het recht op werk voor ongedocumenteerde mensen in Nederland bestaat nu niet. Mensen werken hier al, en dragen bij aan de stad door te werken, bijvoorbeeld in de kinderopvang, in de bouw, in allerlei diensten voor de bewoners van Amsterdam. Maar als stad geven we hun geen toegang tot de rechten die elke werkende heeft. Alleen wanneer dingen verkeerd gaan, wanneer je op één of andere manier wordt uitgebuit tijdens werk, ben je gedeeltelijk beschermd. Maar dat is bij lange na niet genoeg. We zouden allemaal lid moeten kunnen worden van dezelfde vakbonden en belangenorganisaties, net zoals alle andere werkenden die wel de juiste papieren hebben.

Het recht op onderwijs We eisen gelijke toegang tot onderwijs voor ongedocumenteerde mensen van alle leeftijden. Alle kinderen in Nederland hebben recht op basis- en middelbaar onderwijs, ongeacht of ze de juiste papieren hebben. Amsterdam doet zeker wat voor ongedocumenteerde jongeren van boven de zestien. In 2022 tekenden de gemeente Amsterdam, de Vrije Universiteit, Universiteit van Amsterdam, Hogeschool Inholland en de Hogeschool van Amsterdam een convenant voor een pilotproject genaamd “Toegang tot hoger onderwijs voor Nederlandse ongedocumenteerde jongeren.” Laten we dus positief blijven en geloven dat vooruitgang geboekt wordt. Maar laten we zorgen dat deze vooruitgang snel toegankelijk is voor een grotere groep ongedocumenteerde jongeren.

Het recht op een bankrekening Zonder bankrekening kan je je rekeningen niet betalen, met een pinpas iets kopen of geld overmaken. Ongedocumenteerde mensen worden hiervan buitengesloten. Zij hebben vaak de financiële verantwoordelijkheid voor hun achtergebleven familie. Familieleden en vrienden hebben hulp nodig, voor studies, medische kosten of ze bevinden zich in noodsituaties, in door oorlog verscheurde landen. We zijn geen criminelen die investeren in criminele activiteiten! Financiële instituten moeten ons vertrouwen: we zijn wie we zijn. We werken hier als schoonmakers, bouwvakkers en zorgen voor de kinderen. Wij willen gewoon toegang tot het digitale monetaire systeem. Dit is ons recht.

Het recht op gezondheidszorg We eisen een nieuwe benadering tot gezondheidszorg: het recht op zorg is een fundamenteel recht. Het racisme in de zorg moet stoppen. Iedereen verdient een volledige en gelijke medische behandeling.

We willen meer bewustzijn creëren onder ongedocumenteerde mensen over het recht dat ze hebben op basisgezondheidszorg en we willen informatie delen hoe het zorgsysteem werkt. We geven informatie via verscheidene kanalen: in onze City Rights App, op sociale mediakanalen en wanneer we samenwerken met de verschillende groepen in de stad. Studenten, huisartsen, doktersassistenten, receptiemedewerkers, beveiligers en andere zorgmedewerkers moeten dit ook weten. We zijn van plan bijeenkomsten te organiseren met zorgmedewerkers zodat we de barrières in de toegang tot gezondheidszorg kunnen bespreken en hoe we deze gezamenlijk kunnen opheffen. We zijn momenteel in samenwerking met de Vrije Universiteit bezig om een *toolkit* met toegankelijke informatie te ontwikkelen over hoe je toegang tot zorg kan verkrijgen. Verder willen we samenwerken met organisaties zoals de GGD, Centrum '45, Kruispost, huisartsengroepen, Dokters van de Wereld, en ziekenhuizen die medische hulp verlenen aan ongedocumenteerde mensen.

Het recht op informatie Tijdens de covid-pandemie focusten we ons op de toegang tot informatie. De urgentie om mensen zonder verblijfsvergunning te informeren over hun rechten en waar ze naartoe konden gaan in Amsterdam voor advies en hulp was destijds zeer groot. Daarom hebben we de City Rights App ontwikkeld, met informatie over onze fundamentele rechten en veilige plekken waar je heen kan gaan voor hulp en informatie.

Het recht op juridische ondersteuning Mijn advocaat vertelde me eens dat ze bij lange na niet genoeg geld verdient en praktisch voor niets werkt als ze al haar werkuren voor mijn zaak zou optellen. Dit moet veranderen. Ze vertelde me dat advocaten protesteerden tegen de bezuinigingen in het systeem voor gesubsidieerde rechtsbijstand, maar dat de overheid weigerde naar hen te luisteren. Wat kan je anders verwachten van een regering zoals deze? We moeten onszelf organiseren en aandringen op systeemverandering. In dit geval hebben we anderen nodig om op te komen voor onze rechten en voor de toegang tot het juridische systeem.

EEN GEZAMENLIJKE OPDRACHT

Ik hoop dat meer mensen mee willen doen in onze strijd, totdat iedereen het recht op de stad heeft dat losstaat van achtergrond, de juiste papieren en inkomen. Totdat de overheid de migratiewetten aanpast zodat op een dag iedereen vrij kan leven in onze stad en we een City ID als *band-aid solution* niet meer nodig hebben. De strijd voor onze rechten houdt nooit op, maar we kunnen een begin maken door samen te werken in het creëren van een inclusievere samenleving. Daar zijn we mee bezig en ik koester iedere stap die we samen maken in dit proces.

In een ideale wereld zou Amsterdam City Rights niet langer hoeven te bestaan. Alle voorzieningen zouden toegankelijk zijn voor alle Amsterdammers, ongeacht hun papieren,

achtergrond of inkomen. Iedereen zou dan toegang hebben tot de stad, de publieke ruimte en de hulpinstanties. Andere steden en organisaties zouden geïnspireerd worden om op een niet-hiërarchische en inclusieve manier samen te werken, als het gaat om de zogenaamde gemarginaliseerde groepen. Wij willen deze dynamiek mede-opzetten, en solidariteit met deze visie vieren. We willen een inclusief Amsterdam creëren, een echt Mokum, met en voor iedereen. Maar we zijn er nog niet. Dus laten we doorgaan met samenwerken, onze kennis delen en handelen als we uitdagingen en kansen zien.

Noem ons niet onzichtbaar. Wij zijn hier en wij zijn mensen. We hebben, zoals iedereen, het recht om gehoord te worden. Wij maken deel uit van de stad. Dus ontken ons niet, maar leer ons kennen. Werk met ons samen om systemische uitsluiting te stoppen.

We Reclaim Our Pride

Queer emancipatie in Amsterdam

Sorab Roustayar

HET ONTSTAAN VAN PRIDE

Meer dan vijftig jaar geleden betekenden de Stonewallrellen in New York—onder leiding van Sylvia Rivera en Marsha P. Johnson—het begin van de huidige Pride-beweging. De constante intimidatie en bedreiging door de politie, in combinatie met de achtergestelde positie van de lhbtqi+-gemeenschap in de samenleving, was de druppel die de emmer deed overlopen. De groep die in actie kwam, bestond hoofdzakelijk uit transpersonen, sekswerkers en mensen van kleur uit de armere lagen van de bevolking. De strijd die Marsha P. Johnson en Sylvia Rivera voerden, was een intersectionele strijd. Zij begrepen dat de rechten en positie van transpersonen en sekswerkers nauw verbonden waren met armoede en politiegeweld. Ze strenden niet alleen voor zichzelf, maar voor de gehele lhbtqi+- en sekswerkersgemeenschap. Het begin van de Pride in de VS en Europa was een rel tegen het geweld van de staat.

In grote delen van het Westen groeide in diezelfde periode het verzet tegen kapitalisme, imperialisme, en uitbuiting, en daar hoorde ook de strijd tegen uitsluiting op basis van gender en seksualiteit bij. Johnson en Rivera, en vele andere trans sekswerkers van kleur met hen, stonden aan de basis van een grote beweging in de VS en Europa die vanaf het eerste begin verschillende onderdrukkingsmechanismen niet los van elkaar zag en als samenhangende problematiek bestreed.

Die beweging heeft sinds Stonewall belangrijke winsten geboekt in Nederland: we hebben bijvoorbeeld het “homohuwelijk” en de mogelijkheid van adoptie van kinderen door lhbtqi+ personen. Maar tegelijkertijd is er ook in

Nederland nog een wereld te winnen als het gaat om de ontmanteling van de witte, binaire hetero- en cisnormativiteit, en de strijd tegen racisme en discriminatie op basis van gender en seksualiteit. Door deze vormen van onderdrukking zijn mensen op straat niet veilig en worden ze gedwongen hun seksuele oriëntatie en genderidentiteit te verstoppen. Velen onder ons durven niet hand in hand over straat te lopen en worden geconfronteerd met homofobe en transfobe opmerkingen of zelfs met geweld: op straat, op school en op de werkplek.

Uit onderzoek van Movisie blijkt dat één op de vijf lhb personen en twee op de vijf transpersonen te maken krijgt met negatieve reacties en geweld (in de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek).¹ Ook in Amsterdam stijgt het aantal meldingen van geweld en racisme in de afgelopen jaren. Desalniettemin lijkt de politiek slechts toe te kijken en voert vooral zondebokpolitiek, door moslims en vluchtelingen de schuld van geweld en intolerantie in de schoenen te schuiven.

De huidige Pride in Amsterdam heeft hier geen antwoord op. Het is een commerciële viering van vroegere verworvenheden geworden, maar draagt niet langer bij aan emancipatie. De strijd voor lhbtqi+-rechten moet gelijk opgaan met de strijd tegen alle vormen van onderdrukking. Pride moet gaan om maatschappelijke verandering. Niet om het vieren van het privilege van sommigen, maar om de emancipatie van allen.

VAN STONEWALL RIOTS TOT PINKWASHING

Zoals gezegd: de eerste Pride in de wereld was een protest tegen racisme, uitbuiting, armoede, politiegeweld, transfobie en uitsluiting van transpersonen, BIPOC (*Black, Indigenous, People of Colour*) lhbtqi+-gemeenschap en sekswerkers. De helden op wier schouders wij staan waren zwarte en bruine trans sekswerkers die in 1969 het verzet zijn begonnen. Ruim vijftig jaar na Stonewall zien we echter nog te weinig verandering voor de BIPOC lhbtqi+-gemeenschap, trans

mensen, sekswerkers en mensen met een beperking. Sterker nog: we bungelen nog steeds in de onderste lagen van de samenleving, omdat we verminderd toegang krijgen tot de arbeidsmarkt, woningmarkt en onderwijs. Hierdoor hebben BIPOC trans personen vaak geen andere keus dan als sekswerker te werken, met alle risico's van dien.

Desondanks blijven Nederland en Amsterdam zich profileren als uiterst progressief op het gebied van lhbtqi+-rechten. In werkelijkheid is Nederland de afgelopen jaar hard gekelderd op de Europese Ranglijst (dertiende plek) als het gaat om die rechten. Deze hypocriete houding zorgt ervoor dat er weinig tot niks gebeurt voor de BIPOC lhbtqi+-gemeenschap, omdat Nederland en Amsterdam liever met de vinger wijzen naar andere landen dan naar zichzelf te kijken.

Deze hypocrisie bereikt een jaarlijks hoogtepunt tijdens de Pride-week. Die wordt in verschillende steden in Nederland gevierd, maar Amsterdam gaat aan kop met de Canal Parade, waar tachtig boten aan deelnemen. De Pride die we tegenwoordig vieren gaat over alles behalve verzet, strijd of emancipatie. De Pride die we tegenwoordig zien is een commerciële billboardreclame geworden waar bedrijven, politieke partijen, banken en andere instanties hun handen schoon wassen met de regenboogvlag: het is een *pinkwashing*-festijn geworden.

Pinkwashing is een fenomeen dat is ontstaan onder het kapitalisme, waarbij bedrijven, banken, politie, politieke partijen en andere entiteiten allerlei uiteenlopende (politieke) marketingstrategieën inzetten om een homovriendelijk beeld te creëren, met als doel gezien te worden als tolerant, vooruitstrevend en modern. Dat positieve beeld wordt vervolgens gebruikt om hun in werkelijkheid negatieve impact te verdoezelen.

De strijd voor arbeidsrechten, de strijd van mensen in het mondiale Zuiden, en die van inheemse volkeren over de hele wereld, gaan samen met de strijd voor seksuele bevrijding. Deze strijden zijn met elkaar verbonden. Bedrijven kunnen

dus nooit en te nimmer mee doen aan de Pride zolang ze arbeiders uitbuiten, daarmee enorme winst maken, de natuur verwoesten, oorlogen ondersteunen, muren bouwen om vluchtelingen tegen te houden en de status quo in stand houden. Wie mee wil doen aan de Pride kan niet slechts één keer per jaar met regenboogvlaggen staan zwaaien.

MAINSTREAM PRIDE VS INTERSECTIONAL PRIDE

In de afgelopen vijf jaar zijn er over de hele wereld, van New York tot Amsterdam, dan ook queer en trans personen van kleur opgestaan met een radicaal tegengeluid. Wij grijpen terug op de oorsprong van Pride en willen dat de economische en maatschappelijke positie van lhbtqi+ personen verbetert. De strijd die wij voeren is de strijd voor gelijkwaardigheid en het recht op zelfbeschikking. Wij willen de strijd van lhbtqi+ personen verbinden met de strijd van sekswerkers, vluchtelingen, migranten, moslims, joden, vrouwen en mensen met beperking. In 2017 en 2018 zijn er blokkades gevormd tijdens de Pride Walks in VS en Canada door zwarte vrouwen en de Black Lives Matter-beweging. Zij wilden aandacht vragen voor de positie van zwarte personen binnen de lhbtqi+-beweging en in de algemene context van de VS en Canada. Bijna vijftig jaar na Stonewall zijn er weer rellen begonnen, maar deze keer tegen de mainstream Pride en kapitalisme.

Want Pride in haar huidige vorm gaat niet meer over verzet en emancipatie: het is een groot feest of een “viering” zoals het in Amsterdam wordt genoemd. Maar kan er wel sprake van viering zijn als trans personen wereldwijd vermoord worden vanwege hun genderidentiteit? Kunnen we van viering spreken als BIPOC mensen etnisch geprofileerd worden door de politie? En als diezelfde lhbtqi+ personen niet serieus worden genomen als ze aangifte doen van geweld?

Intussen is Pride uitgegroeid tot een groot evenement waar miljoenen euro's in omgaan en een vast bestanddeel van de citymarketing van Amsterdam. Per jaar wordt het

gemiddeld door een miljoen mensen van over de hele wereld bezocht. Grote hotels trekken toeristen tijdens de Pride naar zich toe, door “exclusieve deals” aan te bieden, zoals het W-hotel aan de Spuistraat. Deze bedrijven zijn immers nodig om de Pride te financieren, althans volgens Stichting Pride Amsterdam (SPA).

Hierdoor is de strijd van lhbtqi+ personen gecoöpteerd door het kapitalisme. En daar hebben de gemeente Amsterdam en Stichting Pride Amsterdam een bijdrage aan geleverd. Niet alleen door pinkwashing toe te staan, maar de Pride ook te whitewashen en te greenwashen. In Amsterdam gaat men graag voorbij aan de Stonewall *riots*, omdat de “oorsprong” van de Pride in Amsterdam bij de lhbtqi+ horecaondernemers ligt. Maar daarmee ontkoppelt Pride Amsterdam zichzelf van de politieke lading en dus van het emancipatievraagstuk. Het is een klassieke vorm van *white-washing*, waarbij de strijd van BIPOC mensen uitgewist wordt en vervolgens geclaimd door witte mensen.

MONOPOLIE OP PRIDE

In Amsterdam kenden we sinds 2011 een Pride-beleid dat de gemeente Amsterdam heeft opgesteld om de Pride *in goede banen* te laten leiden. Volgens dit beleid mocht er maar één organisatie de Pride organiseren onder deze parapluvergunning. De parapluvergunning en Pride-beleid vereisten van de organiserende partij dat die ervaring heeft in het organiseren van grote evenementen, waarbij veiligheid, openbare orde en *crowd management* belangrijke aspecten zijn om de vergunning te krijgen, en daarmee dus ook de subsidie.

Door deze constructie is er een monopolie ontstaan op de Pride. Elke andere organisatie die ook programma's wil organiseren tijdens de Pride moet zich melden bij de stichting, wat heeft geleid tot een enorme machtsconcentratie en daarmee tot de uitsluiting van gemarginaliseerde groepen. In het grote circus dat Pride in de afgelopen tien jaar is geworden,

is er wel ruimte voor een feestje voor hetero's maar steeds minder voor de lhbtqi+-gemeenschap zelf. Door de toename van massatoerisme staat de veiligheid van de gemeenschap daarbij onder enorme druk. Lhbtqi+ personen worden uitgelachen, bespuugd en in elkaar geslagen tijdens Pride, waardoor tegenwoordig de gemeenschap zelf de Pride-week liever ontwijkt. Dit is het resultaat van het doel om het evenement steeds groter te organiseren, terwijl emancipatie, voorlichting en protest ondergeschoven kindjes zijn geworden.

Toch wil de stad zich profileren als de *gay capital* van de wereld. Iedereen kan dan roepen dat "in onze stad Amsterdam iedereen zichzelf kan zijn." Deze slogan en vele andere zorgen ervoor dat er jaarlijks honderden lhbtqi+ personen naar Amsterdam trekken, met het vooruitzicht dat ze zichzelf kunnen zijn in Amsterdam. Maar is dat terecht?

Uit verschillende onderzoeken en monitoren komt naar voren dat het aantal meldingen van geweld richting lhbtqi+ personen toeneemt. Lhbtqi+ personen durven niet hand in hand de straat op te gaan, uit angst voor hun leven. In verschillende delen van Amsterdam zijn er geweldsincidenten geweest waarbij homomannen in elkaar zijn geslagen vanwege hun seksuele geaardheid.

Trans personen durven de openbare ruimte niet alleen te betreden, omdat ze bang zijn uitgescholden, beledigd, in elkaar geslagen, of zelfs vermoord te worden. En dat laatste lijkt misschien vergezocht, maar jaarlijks gedenken wij de trans personen die over de hele wereld vermoord worden. Elk jaar op 20 november, de Transgender Gedenkdag, lezen we meer dan driehonderd namen van vermoorde trans personen voor.

Het is zeer slecht gesteld met de positie van trans personen; niet alleen in Amsterdam, maar over de hele wereld, en met name voor de BIPOC transgemeenschap. In 2018 verscheen er een rapport over geweld richting trans personen. Hieruit blijkt dat 14% van de bevraagde trans personen minimaal één keer mishandeld is, en 4,4% van de deelnemers maakte een dergelijk voorval mee waarbij de dader

seksuele intenties had. Drie op de tien personen geven aan de laatste twaalf maanden op het internet te zijn lastiggevalen. Deze cijfers liggen twee tot zeven keer hoger dan de algemene bevolkingscijfers. Ook heeft het Sociaal en Cultureel Planbureau in 2020 een rapport uitgebracht over discriminatie waaruit meerdere conclusies zijn getrokken die toepasselijk zijn voor de BIPOC lhbtqi+ doelgroep:

Nederlanders met een migratieachtergrond ervaren op alle terreinen fors meer discriminatie dan autochtone Nederlanders. Met name de percentages onder migranten met een niet-Westerse achtergrond liggen hoger. Mensen met een migratieachtergrond ervaren ook vaker chronische discriminatie dan witte Nederlanders.²

De gevolgen van geweld en intimidatie van lhbtqi+ personen is dat zij zich gaan isoleren en terugtrekken uit de samenleving. Hierdoor is de stad niet meer van ons en zijn wij niet meer onderdeel van de stad. Deze zelfisolatie heeft enorme gevolgen voor de mentale en geestelijke gesteldheid. De zelfmoordcijfers zijn vele malen hoger dan bij cisgender heteromensen; bij trans personen liggen die maar liefst negen keer hoger.

Dat lhbtqi+ personen in elkaar worden geslagen en mishandeld, is geen nieuw fenomeen. Zolang kapitalisme bestaat, gaat het gepaard met verschillende vormen van geweld, uitbuiting en onderdrukingsmechanismen.

DE ROL VAN DE MEDIA EN POLITIE

Homofob en transfoob geweld wordt vaak niet erkend door de media. Er wordt regelmatig twijfel gezaaid in de berichtgeving, ondanks dat de slachtoffers getuige zijn geweest van haat en geweld op grond van hun seksuele voorkeur. Wanneer lhbtqi+ personen slachtoffer zijn geworden van geweld, durven ze vaak niet naar de politie om aangifte te doen. En de personen die dat wel doen, worden vaak niet serieus genomen. In de zomer van 2022 waren twee lesbische vrouwen

slachtoffer van geweld door een Uber-chauffeur, de zoveelste keer. In de media werd hun verhaal in twijfel getrokken en volgens de politie heeft elk verhaal twee kanten. Door dit soort berichtgeving en de houding van de politie wordt de beleving van de slachtoffers ondermijnd, waardoor het vertrouwen in de politie afneemt om aangifte te doen van geweld. Dit heeft als gevolg dat daders weg kunnen komen met het plegen van homofoob en transfoob geweld, omdat de politie dit geweld niet serieus neemt.

Het feit dat de politie zo'n houding heeft, is niet geheel verbazingwekkend. Ook binnen de politie is er sprake van haat en angst richting lhbtqi+ personen, net als het feit dat er racisme heerst binnen de politie. De organisaties Control Alt Delete en Amnesty International hebben verschillende rapporten van etnisch profileren en racisme binnen de politie opgesteld. Verschillende klokkenluiders hebben problemen bij de politie aangekaart, maar de politiek kiest ervoor steeds meer wetten op te stellen die vrij baan aan agenten geeft om geweld te gebruiken en daarmee weg te komen.

Wanneer je deelnemer bent aan Pride is intersectionaliteit op iedereen van toepassing. In de eerste plaats hebben ministeries, krijgsmacht, justitie en politie niks te zoeken in de Pride. Het zijn problematische instituten die onderdrukking in stand houden. Defensie en politie zijn repressieve machtsmiddelen van de staat. De politie doet nog steeds aan etnisch profileren. Racisme en seksisme zijn nog steeds dagelijkse praktijk. Het is dan ook frappant dat de politie uitgeroemd in 2019 tijdens de herdenking van vijftig jaar Stonewall meevoer, aangezien de rellen oorspronkelijk tegen de politie gericht waren. Voor de queer gemeenschap is er geen Pride in wapenhandel en in de bouw van vernietigende pijpleidingen zoals ING die financiert. Er is geen Pride in het etnisch profileren van zwarte personen en jongeren van kleur door de politie, of in het meevechten in grondstoffenoorlogen. En er is zeker geen Pride in het racisme en het nationalisme van de VVD, CDA, SGP, PVV, FvD, en dergelijke partijen.

Net als in de tijden van Stonewall willen we dat onze Pride intersectioneel is: wij kunnen niet de vrijheid van een bepaalde groep vieren als die ten koste gaat van de vrijheid van andere groepen. Daarbij zien we ook hoe lhbtqi+-rechten worden gebruikt voor een racistische, populistische en extreemrechtse hetze tegen moslims en vluchtelingen. Zij zouden “onze waarden” bedreigen. Dit homonationalisme is misplaatst, omdat Nederland helemaal niet zo tolerant is en veel witte mensen discrimineren op basis van seksualiteit en genderidentiteit.

Lhbtqi+ vluchtelingen worden, net als veel andere mensen die vluchten voor armoede of oorlog, zonder pardon gedeporteerd. Bovendien wordt er in veel niet-Westerse landen ook strijd geleverd tegen onderdrukking op basis van seksualiteit en gender, en zijn er daar ook mensen die zich niet in de dominante seksualiteits- en genderhokjes willen laten plaatsen. Mensen die lhbtqi+-rechten een warm hart toedragen zouden zich juist met vluchtelingen moeten verbinden in plaats van ze in te zetten in een politiek van racisme en islamofobie.

WE RECLAIM OUR PRIDE

De geschiedenis heeft ons geleerd dat verzet, strijd, protesten en stakingen nodig zijn om maatschappelijke veranderingen te bewerkstelligen. Alle rechten die we vandaag de dag hebben, zijn bevochten door verschillende groepen in de samenleving die in verzet zijn gegaan tegen de status quo van het kapitalisme. Dat geldt voor het stemrecht, het recht om te staken, de achturige werkdag, het recht op vakantie, enzovoort.

In Amsterdam zijn er diverse groepen en individuen geweest die zich verzet hebben tegen de monopoliepositie van Pride-organisatie, en met name tegen de vercommercialisering en kapitalisering van lhbtqi+-rechten tijdens de Pride. In 2017 is een groep BIPOC en witte lhbtqi+ personen opgestaan onder de naam We Reclaim Our Pride (wrop) en heeft

uit protest een brug bezet tijdens de Canal Parade. Ruim 150 lhbtqi+ personen kwamen op het protest af en ruim 38 lhbtqi+- en non-lhbtqi+-organisaties hebben het manifest van de actiegroep ondertekend. In het eerste jaar gaf de media geen enkele gehoor aan het protest, terwijl de actiegroep een heel duidelijke boodschap had: stop pinkwashing en geef ruimte aan gemarginaliseerde groepen binnen de lhbtqi+-gemeenschap.

In 2018 begon de actiegroep media-aandacht te genereren en was het protest aanleiding voor journalisten om zich te verdiepen in de Canal Parade en de kritiek vanuit de gemeenschap. Uit verschillende onderzoeken kwam naar voren dat meer hetero's meevaren tijdens de Canal Parade en dat bezoekers meer geïnteresseerd zijn in een gratis feestje dan zich af te vragen waar we staan in de emancipatiestrijd. De protesten waren uiteindelijk aanleiding voor onderzoek naar pinkwashing, een term die in 2017 en 2018 bij de mainstream media nog niet bekend was.

In het jaar daarop, 2019, organiseerde de groep wederom een protest, ditmaal met opblaas-eenhoorns. Ondanks dat de Pride-organisatie er alles aan deed om ons geen media-aandacht te geven, vierde We Reclaim Our Pride haar manifestatie groots en zichtbaar. De politie greep in en arresteerde de grote opgeblazen eenhoorns. De beelden van eenhoorns in politiebusjes gingen vervolgens *viral* en de media wilde ons ineens te woord staan. Er kwamen raadvragen van verschillende politieke partijen in de Amsterdamse gemeenteraad. D66 en andere rechtse partijen schreeuwden moord en brand dat hun witte homofestje werd bekritiseerd en probeerden de groep te stigmatiseren en te criminaliseren, door ze "schorriemorrie van de samenleving" te noemen. Dit zorgde natuurlijk voor meer media-aandacht. Steeds meer journalisten en media werden geïnteresseerd in de kritiek op de Pride, en de termen pinkwashing en homonationalisme werden bekend bij het grote publiek.

EEN NIEUWE PRIDE: VAN EN VOOR DE GEMEENSCHAP

De discussie en kritiek op de Pride waren ineens niet meer intern, maar een publiek debat geworden. In de ogen van sommige partijen was het debat “zonde” en zorgde het voor “segregatie en nog meer verdeeldheid” binnen de gemeenschap. Maar voor velen binnen de gemeenschap was het juist een verademing, omdat wij lang genoeg hebben moeten toekijken hoe er wanbeleid werd gevoerd en mensen structureel werden uitgesloten van Pride-evenementen. Uit onderzoek van Iline Ceelen bleek bijvoorbeeld dat de stichting niet in staat is tot zelfreflectie, te weinig luistert naar de gemeenschap, en niet in staat is tot het aanvaarden van kritiek.³ Dit is het gevolg van de top-down georganiseerde structuur van de stichting, waar verschillende organisaties en commissies jarenlang tegenaan liepen. Zij wilden liever bottom-up organiseren zodat de stemmen van de lhbtqi+-gemeenschap meer ruimte kregen en daarmee zeggenschap en zichtbaarheid.

De protesten van de afgelopen vijf jaar door de WROP-groep, het ontstaan van Black Pride en de kritiek vanuit de verschillende (BIPOC) lhbtqi+-organisaties, diverse onderzoeken en het publieke debat hebben er uiteindelijk voor gezorgd dat de gemeente Amsterdam in beweging kwam en een nieuwe invulling van de Pride mogelijk maakte. De machtsconcentratie in één organisatie werd eindelijk losgelaten zodat de gemeenschap meer ruimte kreeg om de Pride te organiseren zoals wij dat willen: een Pride voor en door de gemeenschap en gedragen door de (BIPOC) lhbtqi+-gemeenschap.

Dit opende nieuwe mogelijkheden voor een nieuwe Pride in 2023. Een nieuw groep genaamd Queer Amsterdam, bestaande uit acht verschillende lhbtqi+-organisaties in Amsterdam, is opgestaan om de Pride in 2023 te organiseren. De inzet van Queer Amsterdam, WROP, maar ook organisaties zoals Black Pride, is het breken van het koloniale, binaire,

witte, cisgender en heteronormatieve systeem en het te vervangen door een dekoloniale en intersectionele praktijk.

De nieuwe Pride in 2023 heet voortaan “Queer & Pride,” georganiseerd door twee organisaties, ieder met een eigen vergunning en subsidie. Queer Amsterdam zal Queer & Pride aftrappen op zaterdag 22 juli met de Pride Walk, Queer Fest en straatfeesten tijdens het weekend. Elke dag staat in het teken van een specifiek onderwerp of groep, zoals trans personen, intersekse personen en sekswerkers. Gedurende de zeven dagen dat Queer Amsterdam de Pride organiseert, zullen zeggenschap, autonomie en onafhankelijkheid wezenlijk zijn: de stemmen van de gemarginaliseerde lhbtqi+-groepen worden gewaarborgd. En daarbij wordt pinkwashing tegengegaan. Bedrijven mogen doneren als ze willen, maar ze zullen niet expliciet aanwezig zijn, bijvoorbeeld door het tonen van logo’s.

Een andere Pride is mogelijk én noodzakelijk. Een Pride die teruggaat naar de basis, waarbij gelijkwaardigheid, meerstemmigheid en aandacht voor de sociaal-economische positie van de gemeenschap het belangrijkste zijn. Internationale solidariteit is daarbij ook een kernwaarde: een intersectionele Pride is een Pride die verschillende strijden met elkaar verbindt. En tot slot hoort Pride verbonden te zijn met de rest van de stad, zodat wij maatschappelijke normen kunnen veranderen en daarmee maatschappelijke verandering kunnen verwezenlijken ten goede van iedereen. Want niemand is vrij totdat we allemaal vrij zijn!

NOTEN

- 1 <https://www.movisie.nl/artikel/verontrustende-feiten-cijfers-over-acceptatie-lhbt-personen>
- 2 Iris Andriessen et al., ‘Ervaren Discriminatie in Nederland II’, (Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag, 2020), 165
- 3 Iline Ceelen, “Shell’s white gay buttocks.” An insight into the complexity around the Pride Amsterdam Canal Parade’, (MA-scriptie, Vrije Universiteit Amsterdam, 2022)

Aan Lager Wal Job

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Ik denk aan een van de eerste grote feesten. Het is nu niet zo goed meer te zien, maar er staan nog steeds voetafdrukken op het plafond. Er werd diagonaal via het raam een boomstam door de huiskamer getrokken. Het stond veel te vol en er was een Cumbiaband die—in ieder geval voor een deel—naakt aan het spelen was. We feestten zowel binnen als buiten, met eten erbij en 's middags leuke spelletjes voor de kinderen. Het werd een groot feest. Het stond hier binnen veel te vol, dus op een gegeven moment gingen mensen crowdsurfen. Dit deden ze niet omdat ze dat wilden

doen of zo, maar omdat het zo vol zat. Daarom zitten er dus allemaal voetafdrukken op het plafond: mensen liepen ondersteboven. Oh ja! Het huis is toen ook bijna ingestort. We gingen naar beneden en daar zagen we dat het plafond bol stond, het golfde gewoon. We hebben toen mensen letterlijk de kamer uitgetrokken. We besloten daarna om in het vervolg feesten alleen maar in de tuin te doen.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

De belangrijkste functie is die van een woonruimte. Het is zeker voor kraakbegrippen een heel stabiele woonruimte, we zijn ook een stabiele woongroep. Daarnaast is het niet zo dat we hier om de haverklap evenementen hebben, maar dat is ook wel van toegevoegde waarde. Mensen vinden de dingen die we hier organiseren heel leuk. Het is heel divers. Het idee is dat de evenementen verschillend zijn. We willen niet alleen maar feesten organiseren, maar ook diners, of filmavonden. Ook willen we dit niet alleen organiseren voor krakers, maar dat er gewoon allerlei volk op afkomt, zoals mensen uit de buurt. Het belangrijkste is de woonfunctie. We wonen hier met waarschijnlijk meer mensen dan er normaal zouden wonen, en hebben ook regelmatig gasten voor de lange termijn. Voor mij persoonlijk is het fijn dat ik eindelijk met iets anders bezig kan zijn dan kraken, want dat neemt toch wel heel veel tijd en energie van je

leven in beslag. Ik was gewoon alleen maar bezig met nieuwe panden kraaken: “Oh nee, we moeten er over een maand uit, tijd voor een nieuw pand.” Dit ging jarenlang zo door.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Nog tien jaar... dat zou echt insane zijn, haha! Dan zijn we nog niet eens op de helft. Als we zo lang konden blijven, dan zou ik mijn zelfgebouwde hut buiten, waar ik woon, wel flink verbeteren. Over het algemeen zou ik het iets gesmeerder willen zien qua organisatie van evenementen. Dus iets standaardiseren ofzo, alhoewel dat al beter gaat hebben we elke keer weer een discussie over hoeveel krat-ten bier we moeten halen, terwijl je denkt: “Dit hebben we eerder gedaan, waarom hebben we deze discussie.” Ik hoef eigenlijk niet heel veel te veranderen. Ik vind het leuk.

Het Bowlwerk (Bowling) Radical Jedi

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Een van de meest memorabele dingen die in de Bowling is gebeurd was toen sommige nieuwe kraakwetten werden gehandhaafd en het voor We Are Here echt moeilijk begon te wor-

den. Ze werden vaak binnen een dag of twee eruit geschopt. Rond die overgang moesten veel mensen hierheen komen. We hadden momenten dat twintig of dertig mensen hier verbleven. En dat is wat voor mij laat zien wat de Bowling écht doet, in tegenstelling tot alleen maar feesten.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

In eerste instantie hadden we de ambitie om de internationale anarchistische scene te verbinden met de lokale kraak- en activistische scenes. Daarom ben ik hierheen verhuisd, daarom heb ik mijn hele leven achter me gelaten. Met de tijd (en ik zeg dit enigszins bitter) is alleen het noodzakelijke over—een plek voor mensen die gewoon geen plek hebben, in plaats van het intentionele project dat het eerder

was. Waar ik me nu mee bezig hou is werken met buurtgroep Verdedig Noord. Toen ze hoorden dat de gemeente de Bowling wilde slopen, kwamen ze naar ons om met ons te praten over wat we eraan konden doen, omdat zij het er ook niet mee eens waren en de Bowling in gemeenschappelijk eigendom wilden veranderen. Ze wisten eerst niet veel van krakers, maar ze hebben de goede insteek. Maar de grotere kraakscene kreeg er lucht van en veel mensen hadden er moeite mee omdat de Bowling nog altijd een soort kraakbastion is in Amsterdam en er nu—onterecht—een beeld was van Verdedig Noord als een gentrificerende groep, een beetje zoals de Urban Resorts. Mensen uit heel Nederland waren kwaad, er werden boze tweets gestuurd, het liep echt uit de hand. Maar de manier waarop Verdedig Noord met ons in gesprek was gegaan kwam duidelijk voort uit goede bedoelingen en het was belangrijk dat we met elkaar bleven praten. Dus zijn we opnieuw in gesprek gegaan en deze keer kwamen er veel meer mensen naar de Bowling. Het duurde even voor we die boze reacties achter ons konden laten en konden zeggen: dat zijn wij niet. Ja, wij zijn ook krakers, maar we zijn niet per se altijd een verenigd front. Deze plek betekent gewoon heel veel voor heel veel mensen. We zijn nu nog steeds in gesprek met Verdedig Noord en volgens mij hebben we een goede samenwerking opgebouwd, zonder dat mensen het gebouw hoeven te verlaten. Ik hoop

echt dat we in de toekomst met deze buurtgroep de Bowling meer en meer integreren in de gemeenschap en tegelijkertijd kunnen behouden als autonome plek.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Als ik me de toekomst optimistisch voorstel, is de ruimte er nog steeds en wonen er nog steeds mensen, ook omdat het leuk en bevredigend is om hier te zijn, er zijn evenementen en middelen. Het is een buurthuis dat ook woonruimte biedt. Realistisch gezien zie ik een veel minder rooskleurig scenario waarbij het er gewoon niet is. Vooral Amsterdam is zo'n centrum van kapitalisme, ik kan me in deze toenemende dystopie echt niet voorstellen dat dit soort dingen blijven bestaan. Mensen zullen echt, echt bij elkaar moeten komen en het in zichzelf moeten vinden om veel meer te geven om dit soort dingen in stand te kunnen houden. Ik ben niet meer zo optimistisch als toen ik hier kwam wonen.

OCCII Sjoerd

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

occii is als concertzaal onderdeel van een groter collectief, De Binnenpret.

We hebben hier ook een keuken, een weggeefwinkel, een theater en nog veel meer. Toen ik hier begon als vrijwilliger organiseerde ik af en toe benefietavonden of concerten en er was ook altijd plek voor infostands. De bands die we uitnodigden kwamen uit het buitenland en die koppelde we dan weer aan de lokale scene. Bijna alle opbrengsten gingen naar kraakpotjes en activistische groepen. Er kwamen bands van over de hele wereld en die hielpen dan ook in de keuken, we waren één grote gemeenschap. Zo gaat het nog steeds, al is het nu wat minder, en soms is het politieke een beetje weg. We proberen, in de programmering, plek te houden voor actiegroepen en benefieten. OCCII is nu toch een beetje een *steady* plek. We hebben een vergunning en kunnen in principe nog voor vijftig jaar blijven, maar we moeten wel onze eigen panden onderhouden.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Ik zie nog steeds geen alternatieven en ik heb heel veel plekken zien komen en gaan. Ik ben zelf ook actief geweest binnen de kraakbeweging omdat ik geen genoegen nam met de plekken die er waren. Al mijn energie kan ik nog steeds kwijt in dit project, de OCCII is voor mij meer dan alleen maar werk, het is gewoon *part of my life*. De connectie die ik heb met muziek en activisme, daar is hier nog steeds plaats voor. We

hebben ooit het Witboek Kraken en vrijplaatsen gemaakt, omdat de vvd toen met een zwartboek over kraken kwam. Daar stonden we toen met de OCCII in, we wilden ons laten zien. Een vrijplaats is voor mij een plek die zichzelf organiseert en die een schakel is tussen de gemeenschap en de initiatieven die er plaatsvinden. Het is een plek die onafhankelijk denkt en een alternatief probeert te bieden aan het consumentisme en het grote kapitalisme in een stad. Dit witboek was gemaakt naar aanleiding van de wetsvoorstellen rond 2008/2009. Met de landelijke kraakbeweging hebben we geprobeerd linkse partijen te overtuigen om ertegen te stemmen. Toch is er toen voor een verbod gekozen. Het boek was dus een voorbeeld van de kraakbeweging en vrijplaatsen in Nederland.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik hoop dat in de toekomst de OCCII nog steeds een hele levendige jonge scene zal zijn die solidariteit en gemeenschap als iets goed ziet. Ik hoop dat er nog steeds bands en muzikanten komen spelen vanwege het belang van de uitwisseling, en niet alleen maar denken aan een stap naar iets hogers. De autonome scene is zo belangrijk. Ik hoop dat er over tien jaar nog plekken zoals OCCII zijn waar gewoon allerlei mensen vanuit de wereld nog steeds samenkomen om een avond te organiseren. Samen met De Binnenpret staan we al bijna veertig jaar sterk in het organiseren van dingen. Ik hoop dat dit doorgaat. Een van de bewoners heeft een kindje, dus er is nu een hele jonge garde die hier gaat opgroeien, dat vind ik een mooie cyclus.

Bajesdorp Henner Keffle

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

In 2003 werd er via een kraaksprek-uur een groepje bij elkaar gezet. In dit dorpje stond van alles leeg en eigenlijk wist niemand dat. Er zijn toen allemaal mensen samengekomen die uiteindelijk het dorp hebben gekraakt. We zijn het Bajesdorp Festival (eerst

had het de naam Thuis in Bajesdorp) begonnen toen het kraakverbod werd ingezet. Het leek ons een goed idee om een evenement te organiseren waar niemand iets op tegen kon hebben, om onszelf daarmee op een manier veilig te stellen. Tijdens het festival waren er akoestische concerten in de woonkamers van alle mensen in het dorp. Het was heel gezellig, kleinschalig en alles was gratis of op donatie. Het was vooral overdag, met rustige muziek, burens en een kop koffie, dat idee een beetje. Een plek zoals deze ontwikkelt zich gewoon. Een vrijplaats is een plek waar je samen vrij kan zijn en een ideale balans kan houden. Het is de natuurlijke ontwikkeling voordat je het gaat beschrijven. Een meevaller of geluk, natuurlijk en ongedwongen.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Het belangrijkste is dat deze plek er nog is. Momenteel kun je er niet heel veel meer over zeggen, het is hier nu anders. Het is vandaag niet heel veel meer dan ons basiskamp. Er wordt een nieuw project ontwikkeld met de nieuwbouwtoren waar ik zelf geen deel van uitmaak. Met het Mouterij Collectief en alles wat er nog over is doen we nog leuke dingen samen. Op een gegeven moment is het nieuwe Bajesdorp af en dat is allemaal leuk en aardig, maar het is niet meer dat vrijbuitigerige wat het ooit was. Momenteel organiseren we niet meer echt iets hier. De ruimte is er niet.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

In de nabije toekomst is deze buurt klaar. Dan zal dit stukje grond gewoon een soort van tuin zijn. Het zal er vast netjes en mooi zijn. Ik heb daar zo'n beeld van, van die architectenbrochures in mijn hoofd. Van die mannetjes die in een heel mooi gebouw staan. Het heeft er ook mee te maken dat ik er dan niet meer woon, dus daardoor verlies ik dan ook een beetje de inspiratie om het me in te beelden. Het liefste ga ik in de toekomst met het Mouterij Collectief ergens vlak buiten of binnen Amsterdam verhuizen, maar we zullen niet meer op deze plek zijn. In Bajesdorp heb je een fijne ruimte en burens waarmee je leeft en van daaruit ontstaan initiatieven. Met deze

groep mensen zijn er wel plannen, omdat we een plan moeten maken. Want deze plek zoals het nu is, en er is al zo veel veranderd, zal verdwijnen. Ik hoop dat ik gewoon weer op zo'n soort plek beland. Uiteindelijk wil ik gewoon fijne mensen om me heen. Dan kan je van elke plek iets moois maken.

Vossiusstraat 16 Hannah

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Het eerste feest dat we organiseerden, dat plaatsvond op de dag dat we hoorden dat we de civiele rechtszaak tegen de eigenaar, een Russische oligarch die op de EU-sanctielijst staat voor oorlogsmisdaden, hadden gewonnen. We wisten dat de uitspraak op die dag zou komen, daarom organiseerden we het feest. We hoorden het vonnis echter pas heel laat op de dag, toen het feest al langzaam op gang kwam. We verwachtten eigenlijk geen uitspraak meer, maar plotseling begonnen er mensen te juichen en die renden naar beneden om iedereen het nieuws te vertellen. Het was euforisch, we konden het allemaal niet geloven. Veel mensen kwamen die avond langs, het was een moment van grote vreugde. Het voelde echt alsof er iets groters begon, iets waar we al heel lang naar

zochten en voor vochten. Eindelijk zouden we een plek hebben om iets op te bouwen.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Ik vind het leuk dat we de kans krijgen om te conceptualiseren hoe we willen dat een gemeenschap binnen onze ideologieën eruitziet. Wat zijn onze prioriteiten en hoe willen we ons positioneren ten opzichte van de wereld om ons heen? Hoe organiseren we ons politiek gezien en zorgen we voor de gemeenschap, terwijl we ook een huishouden schoon en draaiend houden? Ik vind het fijn dat de plek zowel een thuis is voor veel mensen, maar ook een toegankelijk sociaal en politiek centrum, met evenementen en een ruimte voor mensen en collectieven om hun bijeenkomsten en pro-

jecten te organiseren. Vossi is toegankelijk voor veel verschillende mensen, zowel voor onze vrienden als voor mensen die we niet per se kennen.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik probeer niet te veel in de toekomst te projecteren, om niet te teleurgesteld te zijn als we niet kunnen blijven. Vossi wacht op het hoger beroep van de eerste rechtszaak, die over een week plaatsvindt. Maar ik hoop dat deze plek een plek blijft voor anarchistische organisatie en verzet. En dat er veel meer van deze plekken in Amsterdam komen! Ik wil echt dat het een huis blijft dat toegankelijk is, waar mensen elkaar leren kennen, hun ervaringen delen, samen optrekken. Ik vind het fijn dat je een solidair netwerk direct in je huis kunt hebben. En ik zou het geweldig vinden als het sociaal centrum een betere infrastructuur krijgt, als alles wordt opgeknapt en er leuk uitziet. Het zou geweldig zijn als er meer evenementen zouden zijn, en ook meer regelmatige evenementen, waar mensen kunnen komen om rond te hangen.

AstaroTheatro Roberto Bacchilega

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Het Free Fringe Festival. Dat begon als een soort verzet tegen het internationale Fringe Festival. Dat is een festival voor theater en performancekunst, dat uiteindelijk een soort format is geworden waarvan je de rechten kunt kopen en zo zelf kunt organiseren in je eigen stad. Wij als kunstenaarscollectief waren een beetje boos over de aanpak van het officiële Fringe Festival. We hadden ons samen met anderen aangemeld en ze vroegen ons een verplichte workshop te volgen over self-marketing en dat wilden we niet. Lang verhaal kort, we zeiden: "Fuck it all; laten we ons eigen Fringe Festival houden." Het idee was om een festival te creëren dat echt fringe was, echt experimenteel, echt uitdagend en zoveel mogelijk vanuit de gemeenschap. Er waren verschillende podia die meededen, zoals Vondelbunker, 4Bid Gallery en AstaroTheatro. Dit waren goede dagen die ik me zal blijven herinneren.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Voor mij is kunst een middel om gemeenschap te creëren. Als je beweert dat je alternatief en fringy bent, wat betekent dat dan? Voor mij betekent dit dat je een verhaal probeert te creëren dat niet een soort businesspraatje is. Je probeert de fantasie, de verbeelding van mensen, open te stellen voor een niveau dat verder gaat dan wat de *corporate claim* op creativiteit je geeft. Een van de grote successen van het

kapitalisme, vrees ik, is dat het zelfs je fantasie wegneemt. Het neemt zelfs de verbeelding weg dat een betere wereld mogelijk is en dat dingen ook anders kunnen. Het kapitalisme vertelt ons dat dit onze menselijke natuur is, onze aard en de aard van dingen. Dat zijn grote en zeer gevaarlijke beweringen. Samen met veel andere mensen wil ik deze bewering breken. Er is een andere manier om dingen te doen, om inhoud te creëren, om verhalen te vertellen, en dit proberen we te doen.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Deze plek heeft er de afgelopen vijftien jaar vrijwel hetzelfde uitgezien en zal er hetzelfde uit blijven zien. Natuurlijk, als de politieke omstandigheden zouden veranderen dan zou deze

plek ook veranderen. Ik verwacht niet dat de politieke situatie van Nederland en van de wereld snel anders wordt, maar ik hoop dat er meer en meer plekken zullen ontstaan die een plaats opeisen binnen dit systeem. Deze buurt is nooit een goede buurt geweest, maar het is dramatisch verslechterd sinds we hier zijn. Toch proberen we het hier ongeveer te houden zoals het is. Onze gemeenschap heeft zwaar geleden onder de pandemie. Velen van ons, zoals sommige migranten en vluchtelingen, leven levens die niet altijd gemakkelijk zijn. Plots kwam de pandemie, en was het niet meer mogelijk om samen te werken. Zodra er een pauze van twee jaar is, brokkelt dat wat je zolang hebt opgebouwd af in stukjes. Wat we nu doen, is vanuit dat oogpunt vrij optimistisch: we beginnen helemaal opnieuw. We geven hier optredens, draaien programma's en geven workshops. We krijgen geen fondsen, dus we zijn echt afhankelijk van de goede wil.

Joe's Garage Josefina

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Joe's Garage bestaat inmiddels meer dan zeventien jaar dus het is moeilijk om in die zeventien jaar één specifiek evenement te bespreken. Natuurlijk waren ons tien- en vijftigjarig bestaan

goede bijeenkomsten, of feesten, hoe je het ook wilt noemen. We hebben zoveel bijeenkomsten, concerten en presentaties gehad. Het geweldigste is het geheel, vanaf het begin tot waar we nu staan. Joe's bestaat sinds 2005. Ik ben vanaf het begin hier bij Joe's garage betrokken, maar daarvoor was ik al werkzaam bij het kraaksprek uur in Oost. In 2008 zijn we op de Pretoriusstraat 28 ontruimd. Op de avond voor de ontruiming hebben we nog een volkskeuken georganiseerd en de afwas gedaan zoals het hoort. Daarna hebben we alle inventaris uit nummer 28 gehaald en naar nummer 43 gebracht. In de avond na de ontruiming zijn we op nummer 43 weer opengegaan. Tijdens de ontruiming waren 43 mensen gearresteerd en deze mensen konden we 's avonds opvangen hier in de huidige Joe's Garage.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Joe's Garage is een van de weinige gekraakte politieke sociale centra in Amsterdam. We bieden plaats aan heel veel mensen die zich verbonden met ons voelen. We zijn een zelfstandig collectief, maar voelen ons verbonden met andere collectieven. Het ging ons altijd om betaalbaar wonen en werken en daar ligt onze focus nog steeds. Daarnaast zijn er vele deelstrijden die ook naar voren komen op politiek of sociaal gebied. We zijn niet zo zeer een culturele plek ofzo, we doen natuurlijk ook aan cultuur, we zijn meer een politiek sociale plek. Het is mijn *drive* om die mensen bij elkaar te brengen en de gelegenheid te geven tot het denkbad, tot de discussie, het geven van benefieten en een plek waar het niet om commercie gaat.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Ik hoop dat we op deze manier kunnen doorgaan. Kijk, het is een gekraakte plek en dat levert altijd een onzekere toekomst op. We hebben ons altijd gerealiseerd dat deze plek een keer eindig kan zijn. Daarom zijn we in 2008 een woningbouwvereniging begonnen en hebben we na een jarenlange buurtstrijd de Pieter Nieuwlandstraat 93/95 kunnen aankopen, Nieuwland genaamd. In Nieuwland is er ook plek voor betaal-

bare woonruimte, werkruimte en een politiek sociaal centrum. We wilden in deze buurt een autonoom politiek sociaal centrum behouden. Als Joe's een keer omvalt dan zal er helemaal geen plek zoals deze in de buurt zijn. Door de Nieuwland aan te kopen met onze woningbouwvereniging hebben we een claim gelegd op de toekomst. Het liefst zou ik hetzelfde willen doen met Joe's Garage en deze net zoals de Nieuwland willen aankopen om het in volledig eigendom te krijgen. Maar niet tegen elke prijs. Uiteindelijk hangt er een prijskaartje aan om dit doel te verwezenlijken. En als het niet kan, dan zullen we deze plek alsnog niet prijsgeven. Uiteindelijk is deze plek crimineel vermogen en eigenlijk moet dat onteigend worden.

Ruigoord Hans Plomp

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

De oude Landjuwelen waren ongelofelijke gebeurtenissen. Het festival was gratis en er waren rondom Ruigoord nog geen olietanks. Het was opgespoten land dat weer begroeid was, eigenlijk was het een grote wildernis. Mensen kwamen vanuit de hele wereld. Het was een vrij land. Een vrijplaats is een plek waar een mens zich kan herontdekken. Ruigoord is eigenlijk een plek voor de scharrel-

mensen, met vrije uitloop waar men de wilde, onbeschaafde, maar in feite superbeschaafde mens kan herontdekken. We hebben nu bezoek van *indigenous wisdom keepers*. Ze hebben net een vredesboom geplant met een prachtig altaar eromheen. Het gebeurde drie dagen geleden en er kwamen vierhonderd mensen op af. Ik ben zo ontzettend blij dat dit gebeurt met allerlei vormen van spiritualiteit. We hebben eerst een techno wave moeten doorstaan. Dat bracht veel geld op, mensen betaalden gemakkelijk twintig euro om hier te komen dansen bij het vuur. Om te trippen en te neuken. Dit kan ook allemaal hier, we zijn vrij. Maar we wilden niet dat het die kant op ging. Gelukkig is deze periode voorbij, mede dankzij corona. Er was geen plaats meer voor live muziek, dus sommige mensen bleven ook weg. Het is nu helemaal veranderd, in de eerste plaats nemen de vrouwen nu veel meer initiatief en er zijn veel meer kinderen. Dit is een fantastische verandering, ik zag de techno wave niet zitten.

Wat vind je vandaag de dag het belangrijkste aan deze plek?

Ik denk, net zoals de meeste vrijplaatsen, dat we een beetje weggegaan zijn uit het officiële systeem. Wat mij betreft is Ruigoord de plek waar we kunnen overleven en onze tradities en kennis in leven kunnen houden tot het kantelpunt, dat voor zover wij weten in 2026 valt. Dan zakt het systeem als een pudding in elkaar. Het zal verder stok-

ken, zoals het nu al doet. Computers worden gehackt, er is fishing en *cyberwar*. Mensen zoals wij hebben zoveel wijsheid en kracht om het systeem te veranderen. Vrouwen worden nog steeds de hoek in geschopt. De belangrijkste functie van een plek hebben is om te overleven tot het systeem in elkaar zakt. Tot die tijd bouwen we door. Een journalist had aan een van de *indigenous keepers* gevraagd: "Ben je niet bang voor de toekomst?" Ze antwoordde toen: "Wij zijn de toekomst." Zo voel ik dat ook. We kunnen niet veel doen om het systeem te veranderen, dat gaat zichzelf veranderen. Ik denk dat de "evrouwcipatie" van de man naar de emancipatie van de vrouw gaat en dan krijg je weer complete mensen. Laten we maar eens "evrouwciperen." Mannen zijn echt minder ontwikkeld dan vrouwen op een bepaalde manier.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

We hebben veel op het programma staan, iedere week is er wel wat te doen. We hebben hier niet alleen de kerk, maar ook de salon en een prachtig klein theater. Daar wordt ook veel georganiseerd, zoals lezingen, voorstellingen en muziek. Het is best moeilijk om je rust hier te vinden als bewoner. Geluk is een lege agenda, maar dat is hier dus niet zo makkelijk.

Nieuwe Anita Ard & Edi

Kunnen jullie een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

A Het is misschien geen evenement, maar de ruimte zelf heeft een specifiek karakter. Eerst speelden muzikanten op grondniveau en was de bar op tafelhoogte. Dat is een andere opstelling dan die je op veel plekken tegenkomt. Dit komt voort uit: “Hey we gaan een bar bouwen,” in plaats van “Een bar moet er zo uitzien.” Toen ik hier voor het eerst kwam, dat was vanaf het begin, viel dit me het meeste op. Langzamerhand werd het natuurlijk logischer ingericht. De Nieuwe Anita heeft ook een stijltje, met van de straat geplukte spullen.

E Tijdens de eerste nacht dat we volledig geopend waren na de lockdown was er een storm gaande, een grote storm. Ik woon in Riekerhaven en mijn dak was eraf gevlogen. Het was een van mijn eerste echte weekendnachten hier en ik had vooraf het idee dat er niemand zou zijn. Ik vroeg me af of ik wel moest gaan werken, omdat het gevaarlijk was buiten. Ik weet niet wat het programma precies was, maar de hele zaak zat vol. Ik was vrij nieuw hier, maar de oude eigenaar, Olga, liep rond en ze kende iedereen. Er was een verjaardagsfeestje, er gebeurde iets daar, er gebeurde iets beneden, een hele vibe van iedereen terug in de Anita en klaar om te gaan. Ik denk dat dat een van de meest memorabele avonden voor mij is geweest.

Wat vinden jullie het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

E Er hangt een heel leuk *scene'tje* om de Nieuwe Anita heen, met mensen van verschillende leeftijden. Dit is een soort van huiskamer voor hen. Een veilige thuishaven, je komt aanwaaien en dan is het vast wel leuk. Dit vind ik toch wel belangrijk, de vaste crew aan mensen die hier komen.

A Over een hele lange tijd hebben best wat mensen bijgedragen aan het wезen van deze plek, en dat is super cool.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

E Ik denk dat deze plek er hetzelfde uit zal zien, maar dan niet dat iedereen tien jaar hetzelfde doet en gewoon ouder is geworden. Ik hoop dat er over tien jaar leuke frisse nieuwe mensen achter de bar staan die er allemaal heel veel zin in hebben om hier te zijn en dat de muziek hier ook bij aansluit denk ik. Dat betekent niet dat het aansluit bij de hippe pop muziek over tien jaar, maar dat het aansluit bij wat er onder het oppervlak borrelt, en dat de betrokken mensen en gasten daar ook bij aansluiten.

A Over tien jaar ben ik bezoeker, waarschijnlijk, en heb ik een cultuurshock. "Wie zijn deze mensen, ze kennen me niet?!" Dan ben ik waarschijnlijk ook weer ergens anders en is het daar ook weer gezellig. Ik denk dat de trein wel doordendert, met een beetje geluk. Wat er ook gebeurt.

E Iemand zei mij ooit dat de kracht van de Anita is dat er heel erg leuke mensen werken. Ik denk dat als we dat blijven doen, dan zit het echt wel goed over tien jaar. *Always forward*, altijd leuke mensen achter de bar. Daarom is het altijd leuk hier.

Vondelbunker Semuel

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

De Bunker Bash, een evenement georganiseerd door de vrijwilligers is een heel bijzonder evenement voor mij en de vrijwilligers. Het evenement is voor de buitenwereld niet eens heel bijzonder, het is een rave met allerlei soorten rare muziek zoals

Breakcore en iets wat wij Wonk noemen (eigenlijk een soort UK bassline). Iedere keer als wij dit evenement organiseren heb ik het gevoel dat we de leukste rave in de stad hebben voor geen geld. Het is altijd raar, er wordt rare muziek gedraaid maar het is wel dansbaar. Mensen komen, vaak voor het eerst, binnen en ze denken “What the fuck gebeurt hier?!” Maar dan beginnen ze toch te dansen. Het evenement is vooral een manier voor ons om de vrijwilligers bij elkaar te brengen en dichter tot elkaar te komen. De groep bestaat hier uit ongeveer dertig mensen, maar de harde kern is op dit moment maar rond de vijf mensen. We kunnen best wat meer mensen gebruiken die verantwoordelijkheid op zich nemen. Dat is best lastig met een collectief dat volledig uit vrijwilligers bestaat. Niemand krijgt betaald, je moet er wel tijd voor hebben en het leuk vinden. We hebben zulke drukke levens, ik werk veertig uur in de week, maar ik vind wat ik hier doe veel belangrijker dan mijn werk. Ik zou hier veel meer tijd aan willen besteden, maar ik moet ook de huur betalen.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

Het belangrijkste aan deze plek vind ik dat iedereen hier moet kunnen experimenteren zonder dat er druk achter zit van geld verdienen. Mensen kunnen hier allerlei evenementen organiseren en artiesten kunnen dingen

uitproberen. We zeggen altijd: *failure is een option*. Het mag hier gewoon. Je mag hier experimenteren, juist omdat er geen winstoogmerk is.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Als de bunker over tien jaar nog open is dan zou het heel goed kunnen dat het er nog hetzelfde uitziet. Er zouden wat dingen mooier, technisch beter en professioneler gemaakt kunnen worden. Verder denk ik eigenlijk niet dat deze plek heel erg zal veranderen. We huren dit pand van de gemeente, het is niet gekraakt. Het collectief Schijnheilig, wat hier ooit als eerste zat, heeft na lange onderhandelingen met de gemeente dit pand gekregen. Daarvoor hadden ze jaren gekraakt. Sommigen vertrokken omdat ze vonden dat het op deze manier niet meer kraken was, andere mensen wilden dezelfde idealen wel voortzetten in de bunker.

Rijkshemelvaart Marieke

Kan je een evenement met ons delen dat zich hier heeft afgespeeld en dat je nooit meer zal vergeten?

Er komt wel direct iets in me op, maar ik zou dat niet een evenement willen noemen. Op 9 februari 2021 is één van de kinderen van de Hemelvaart

van ons heengegaan na een noodlottig ongeval. Hij is een week bij ons gebleven en deze week waren we samen om elkaar te steunen, verdriet te delen en hebben we tal van rituelen uitgevoerd. Deze week was zo mooi, maar de aanleiding zo verschrikkelijk tragisch: ik zal dit nooit vergeten. RIP Milo van der Veen, voor altijd in ons hart. Als ik verder denk, dan is het feest dat we vierden voor ons 30-jarig bestaan ook een hele mooie herinnering. Als groep hebben we iets moois neergezet. De festivals uit het verleden op Hemelvaartsdag waren destijds voor ons niet meer aangenaam, het was teveel en we voelden ons er niet meer veilig bij. Na een hele lange pauze was dat feest voor ons 30-jarig bestaan echt een fijn feest, niet te veel mensen, wel blije mensen, een leuk programma en een goede samenwerking.

Wat vind je het belangrijkste aan deze plek vandaag de dag?

De voku op woensdag in ons restaurant. Eten op donatie, ping pong in het atelier. Laatst een poëzieavond erbij. We doen dit al een aantal jaar en ik hoop dat we het nog lang zullen volhouden.

Als je je zou inbeelden hoe deze ruimte er over tien jaar uit zal zien, hoe zie je dat dan voor je?

Lastige vraag. Onderdeel van kraken is de onzekerheid: je weet het niet. Ik hoop dat we er nog zijn. Dat de boel nog mooier is geworden. Dat er meer kinderen bij zijn gekomen.

DEEL III

**WOON-
STRIJD**

GAAT DOOR

Huurstaking, hoe doe je dat?!

Nina Boelsums & Bambi de Vries

De huurstaking is een krachtig wapen in de strijd voor goed wonen. Hoe kunnen we deze oude tactiek afstoffen voor de 21e eeuw? In dit stuk reflecteren we op een huurstaking die wij in 2022 organiseerden—als een van de eersten in lange tijd.

In huurstaking gaan betekent dat je je huur niet meer betaalt als protestactie en drukmiddel. Wanneer je weigert om je huur over te maken kan dat het volledige of het gedeeltelijke bedrag zijn; bij een gedeeltelijke huurstaking bepaal je met welk deel van je huur je het niet eens bent, bijvoorbeeld met de huurverhoging, de servicekosten, of iets anders.

De huurstaking is in de vorige eeuw een succesvolle tactiek geweest binnen de woonstrijd. In de jaren dertig stopten hele wijken in Amsterdam en Rotterdam met de huur te betalen in protest tegen de hoge huren. Arbeiders hadden na het betalen van hun huur geen geld meer over voor eten, en dus ging men massaal in huurstaking onder de slogan “Eerst het eten, dan de huur.” Als huurbazen over wilden gaan tot uitzetting, stroomde de straat vol met duizenden huurstakende buurtbewoners, waardoor de smeris niet bij de woning kon komen en de ontruiming vaak werd afgeblazen. Ook in de jaren tachtig weigerden huurders het betalen van hun huur: zo blokkeerden huurders op Kattenburg jarenlang hun huurverhoging en gingen Molukkers in Capelle aan den IJssel in huurstaking om renovatie van hun woningen af te dwingen.

Tegenwoordig zijn huurstakingen, helaas, niet meer gebruikelijk. Toen huurders nog sterk stonden, de sociale woningbouw niet was uitgekleeft en de huurcommissie nog soelaas kon bieden, was de noodzaak tot huurstaken laag. Maar inmiddels functioneert de huurcommissie niet meer

goed. De huidige wooncrisis naait iedereen, behalve huisbazen. Eigenlijk bevinden huurders zich weer in een gelijksoortig slechte positie als huurders honderd jaar geleden. Daarom hebben wij deze oude vorm van protest opnieuw in de praktijk gebracht.

RIEKERHAVEN RENT STRIKE

In het voorjaar van 2022 hebben wij met Riekerhaven Rent Strike een maand lang een volledige huurstaking gedaan.

Ons containercomplex voor jongeren en statushouders was bouwtechnisch en sociaal onveilig, en daarnaast oud en vies. Onze containers werden eerst gebruikt als studentewoningen in de Amsterdamse Houthavens en zouden eigenlijk in 2015 afgeschreven worden, ware het niet dat er grote behoefte was aan onderdak voor statushouders door de oorlog in Syrië. Daarom werden de toen al versleten containers in 2016 in het zwaar vergiftigde gebied Riekerhaven neergezet. Al vanaf het begin waren er problemen. Zo werden gaten in de vloeren niet gerepareerd waardoor ze steeds groter werden, liepen er ratten rond en vleesetende mieren (ja, echt), zaten er *sinkholes* in de grond, en werden wasmachines en sloten nooit gerepareerd. Het dak waaide er al twee keer eerder af. De laatste keer, in 2021, maakte woonstichting Lieven de Key überhaupt de reparatie niet af, ondanks dat ze daarvoor een jaar de tijd hadden. Zo stonden er lange tijd zandzakken op het dak om de golfplaten op hun plek te houden, en zat er nog een groot gat in de golfplaten toen in februari 2022 storm Eunice over ons land heen raasde.

Deze jaren aan verwaarlozing van toch al belabberde tijdelijke bouwconstructies, leidden er uiteindelijk toe dat die storm de daken van twee van de zes gebouwen eraf blies. Grote brokstukken metaal vlogen over het terrein. Een studio werd zelfs doorboord toen het dak in zichzelf opkrulde. Buren die in paniek hun huisdieren in veiligheid probeerden te brengen, werden op één haar na niet geraakt door stuk-

ken dak. Eén dag later zorgde storm Franklin voor overstromingen: het water stroomde langs de muren naar beneden. De elektriciteit moest worden afgesloten en de bewoners werden voor een week ondergebracht in een hotel. Terwijl we in het clubhuis zaten te wachten op de bus naar het hotel, hoorden we om ons heen al meerdere mensen vertellen dat ze hun huur niet meer zouden betalen. Sommige hadden zelfs al voor drie maanden huur teruggeboekt, wat voldoende zou zijn voor een ontruiming. In de groepschat (inmiddels geïnfilteerd door de Key) riepen meer mensen op om geen huur meer te betalen. Toen werd het duidelijk dat er onmiddellijk een “officiële” huurstaking georganiseerd moest worden, omdat anders de spontane huurstakers als individu hard gepakt zouden kunnen worden door de Key.

Uiteindelijk zijn wij met 124 van de 565 bewoners in huurstaking gegaan. Omdat onze huur 500 euro per maand was, hielden wij dus zo’n 62.000 euro in op woonstichting de Key. Samen stelden we een lijst van twaalf eisen op. We eisten onder andere schadevergoedingen, onafhankelijke veiligheidsonderzoeken, verbeterde daken, het inhalen van achterstalig onderhoud, maatregelen voor sociale veiligheid, en het stoppen met de uitbreiding van nog eens 250 woningen.

JURIDISCHE CONSEQUENTIES

Dit is een goed moment om stil te staan bij de juridische consequenties van een huurstaking.

Arbeiders hebben het recht om te staken met hun werk, maar huurders hebben niet het recht om te staken met hun huur. Ook als georganiseerde groep huurstakers ben je wettelijk gezien gewoon een wanbetaler. Een huurstaking is daarom niet een juridische stap, maar een protestactie en drukmiddel. Hierom is het belangrijk dat je jezelf indekt met behulp van grote aantallen deelnemers en sympathisanten. De verhuurder heeft waarschijnlijk niet de capaciteit om tientallen huurders te ontruimen. Daarbij is het ook belangrijk

om aandacht van de pers te krijgen. Deze aandacht kan ervoor zorgen dat verhuurders slecht in het nieuws komen, wat ze liever willen voorkomen. Het is dan gunstiger voor hen om in onderhandeling te blijven met de huurstakers.

Dit zijn de mogelijke juridische consequenties die wij hebben uitgezocht voor een volledige huurstaking. Bij een gedeeltelijke huurstaking kun je rekening houden met dezelfde stappen, al sta je juridisch sterker. Een rechter zou bijvoorbeeld kunnen bepalen dat je inderdaad een gedeelte van je huur niet hoeft te betalen, omdat de verhuurder niet levert.

Je verhuurder zal een eerste aanmaning naar je sturen als je voor de eerste dag van de nieuwe maand je huur voor die maand nog niet betaald hebt. Een aanmaning is een brief waarin een verzoek staat om alsnog de achterstallige rekening te betalen. De betalingstermijn voor dit eerste verzoek is minstens veertien dagen na het ontvangen van de brief. Je hebt dan dus veertien dagen de tijd om alsnog de huur te betalen.

Als je veertien dagen na de aanmaning nog steeds de huur niet hebt betaald, kan de verhuurder de vordering uit handen geven aan een incassobureau, die incassokosten in rekening brengt. Incassokosten zijn verhogingen van kosten, boven op de rekening die je al moest betalen. Dit betekent dat je naast je huur ook een verhoging erbovenop moet betalen. Voor deze incassokosten ontvang je opnieuw een brief, of van je verhuurder of van een incassobureau. Na die brief kan je opnieuw meerdere aanmaningen ontvangen. Bewaar deze brieven en verzamel foto's of kopieën van die van alle huurstakers.

Incassokosten variëren naar omstandigheden, hiervoor kan je online rekenhulp van de incassokosten raadplegen (op de website van de Autoriteit Consument en Markt). In ons geval kon men voor een kale huur van €423,37 een maximaal bedrag aan incassokosten van €76,84 rekenen (inclusief btw). Dit betekent dat we naast de huur tot €76,84 extra zouden moeten betalen. Voor deze kosten was het huurstakings-

collectief van plan om geld in te zamelen met bijvoorbeeld benefieten.

Als je na het ontvangen van de brieven over het betalen van de huur en incassokosten nog steeds niet betaalt, kan de verhuurder ervoor kiezen om je via een dagvaarding uit te nodigen voor een zitting bij een kantonrechter. Je ontvangt dan een aangetekende brief van een gerechtsdeurwaarder. Dit betekent dat er iemand naar je huis komt met een uitnodiging om een rechtszaak bij te wonen over het niet betalen van de huur. Ondanks dat we verwachten dat je de rechtszaak zal verliezen, raden we je toch aan een advocaat in te schakelen. Dit heeft twee redenen. Ten eerste kunnen huurders met een laag inkomen recht hebben op rechtsbijstand en bijzondere bijstand: vergoedingen van de overheid en gemeente die de kosten van de advocaat dekken. De advocaat kan helpen met de aanvraag van deze vergoedingen. Ten tweede zijn er in het recente verleden geen rechtszaken geweest over mensen die vanwege een huurstaking hun volledige huur niet hebben betaald. Dit betekent dat de rechtspraak nog redelijk onvoorspelbaar is. Heb je een advocaat, dan kan die het woord voor je doen. Een goede advocaat weet immers hoe dit in haar voordeel werkt.

In een rechtszaak kunnen meerdere dingen gebeuren. Deze gebeurtenissen sluiten elkaar niet uit. Alle onderstaande punten kunnen dus tegelijkertijd de uitkomst van de rechtszaak zijn. Hieronder staan de gebeurtenissen op een rij:

- De rechter kan beslissen dat je de kosten van de rechtszaak moet betalen als de verhuurder dit aan de rechter gevraagd heeft. Deze kosten komen bovenop de huur en de incassokosten, en liggen meestal tussen de €800 en de €1100. Als je niet in aanmerking komt voor vergoeding van een advocaat, komen die kosten er ook bij.
- De rechter kan beslissen dat je binnen een maand alsnog de huur moet betalen, plus de incassokosten. Hierom is het belangrijk dat je de huur en huurtoeslag die je niet

betaalt wel opzij zet en bewaart. Beslist de rechter dat je je huur en incassokosten alsnog moet betalen, dan is het verstandig dit gedaan te hebben. Als je dit niet doet kan er namelijk een deurwaarder beslag leggen op je inkomen en bankrekening.

- Als je op de dag van de rechtszaak minder dan 3 maanden je huur niet betaald hebt, is de kans erg klein dat de rechter beslist dat je uit je woning wordt gezet. Heb je in het verleden eerder je huur niet of te laat betaald, dan is deze kans groter. Heb je meer dan drie maanden je huur niet betaald, dan is het risico op huisuitzetting erg groot. Je riskeert via de rechtszaak dus je huis te verliezen. Ook zul je alsnog je huur, de incassokosten, hoogstwaarschijnlijk de kosten van de rechtszaak (en als je niet in aanmerking komt voor vergoedingen, de kosten van de advocaat) moeten betalen.

INTIMIDATIETACTIEKEN

Hoewel wij geen juridische consequenties ondervonden, waren er wel een aantal manieren waarop huurders door de Key en de gemeente geïntimideerd werden. In eerste instantie stelde de Key zich vijandig op: bewoners van wie persoonlijke spullen waren beschadigd door regenwater “hadden maar een inboedelverzekering moeten aansluiten.” De directeur van de Key kwam langs om ons betuttelend toe te spreken dat alles heus wel veilig zou zijn, en dat we ons niet druk hoefden te maken. Dit “gesprek,” dat uitmondde in een schreeuwpartij, livestreamden we via Instagram, om zo alle bewoners van Riekerhaven te betrekken bij onze strijd voor veilige woningen.

Daarnaast dreigde de Key met het nemen van juridische stappen. Het belangrijkste hierbij was het korten van de uitkeringen van sommige huurstakers. De Key zei dat dit automatisch zou gebeuren door de gemeente, als die ervan op de hoogte werd gesteld dat iemand met een uitkering de huur

niet betaalde. De reden die de gemeente gaf, was dat als een huurder geen huur hoefde te betalen, die ook geen uitkering hoefde te krijgen. Onzinnig natuurlijk, omdat het plan bij deze huurstaking was om aan het einde wel alle huur over te maken.

Verder verstuurde de Key e-mails waarin al werd gedreigd met een deurwaarder na de eerste gemiste betaling. De Key wilde dus twee juridische stappen overslaan en meteen beginnen met een rechtszaak. Dit is juridisch ongegrond. Waarschijnlijk was dit vooral een intimidatietactiek.

WAAROM ZOULDEN HUURDERS MEEDOEN MET DE STAKING ALS ER ZOVEEL RISICO'S ZIJN?

Met hoe meer we zijn, hoe sterker we staan in onze strijd voor goede, veilige en leefbare huisvesting. De huurstakers nemen een risico om voor het gemeenschappelijk goed van de buurt op te komen. Het is aan alle bewoners om hier solidair mee te zijn! Met de aandacht van de pers, de steun van de Amsterdamse bevolking, politieke partijen, organisaties en advocaten legt een huurstaking een flinke druk op elke verhuurder. Zo kunnen we een hoop voor elkaar krijgen!

In het verleden is de Nederlandse volkshuisvesting enorm verbeterd doordat hele wijken in huurstaking gingen—tot het fysiek blokkeren van ontruiming en toe—en wij plukken nog steeds de vruchten van hun strijd. Dat betekent natuurlijk niet dat alle huurstakingen zo ver hoeven te gaan als onze voorgangers. Bij iedere ontwikkeling is het slim om gezamenlijk te heroverwegen of je doorgaat met de huurstaking. Huurders kunnen altijd persoonlijk besluiten om te stoppen met de actie en hun huur alsnog overmaken, maar het is wel belangrijk dat ze eerst hun zorgen delen met het collectief. Nogmaals, *hoe meer huurstakers, hoe sterker we staan!* Daarom kunnen huurstakers het beste gezamenlijk in plaats van individueel besluiten om de staking te beëindigen.

Ook bij onze actie stonden veel mensen aan onze kant.

De pers had een hoop aandacht voor onze actie, waarbij we het “geluk” hadden dat een fragment van ons wegwaaiende dak in een item over de storm op Het NOS-journaal was getoond. AT5, Het Parool, AD en de universiteitsbladen kwamen graag langs om een reportage te maken. Dit was aan het begin van de staking, toen nog niet duidelijk was hoe groot die zou zijn, en zette alvast een hoop druk op de Key.

We organiseerden een demonstratie voor de deur van de Key, en gingen met ze in gesprek. Hierbij werden we bijgestaan door huurdersvereniging Arcade, die vierkant achter ons stond, en de Key goed kende. De Key probeerde er eerst nog onderuit te komen, maar door onze acties en de aandacht van de pers merkten ze hoeveel mensen in huurstaking waren en hoe goed we georganiseerd waren. Ineens werden vloeren, daken, en wasmachines toch wel gerepareerd; konden bewoners toch wel op de hoogte worden gehouden; werd de stormschade op persoonlijke spullen toch wel vergoed; en daarbovenop kregen onze gevels een nieuwe lik verf en het grasveld nieuwe plantjes. Uiteindelijk kregen we na drie onderhandelingen en een maand huurstaking de toezeggingen en inspecties waarmee vrijwel al onze eisen werden ingewilligd.

Het bleek dus dat huurstaken werkt! Als organisatie waren we tevreden en opgebrand, dus besloten we de huurstaking te beëindigen. Twee dagen later stroomde blok 5 echter weer vol met regen, terwijl het dak drie keer waterdicht was verklaard door verschillende inspecteurs. Deze lekkages waren een voorteken van een veel grotere ramp later dat jaar.

DE BRAND

Een paar maanden later bleek de huurstaking niet de veiligheid te hebben opgeleverd waar we zo hard voor hadden gestreden: in de ochtend van zondag 13 november 2022, om 8:30, brandde het volledige blok 5 af, waarna ook blok 6 gesloopt moest worden. Hierbij verloren 135 mensen hun huis

en bezittingen. Zeven huisdieren kwamen om het leven. We schrijven deze handleiding dan ook in staat van shock over wat er gebeurd is. Wat wel blijkt: tegen brandonveilige woningen valt niet op te huurstakingen. Het probleem ligt dieper: bij de verkoop van sociale woningen, en de huisvesting in flexwoningen die maar aan een magere twee van de anders maar liefst zeventien wettelijke brandveiligheidseisen hoeven te voldoen. Als een verhuurder wettelijk gezien alles goed doet, maar de wetten gewoon niet deugen, en de inspecteurs daarom zeggen dat alles goed zit, hoe organiseer je je daar dan tegen?

TEN SLOTTE: GA HUURSTAKEN

De woningnood veroorzaakt niet alleen dakloosheid, maar zorgt er ook voor dat verhuurders hun huurders kunnen naaien, omdat die toch nergens anders terecht kunnen. De huurcommissie, die bemiddelt tussen huurders en verhuurders, zou de noodzakelijkheid van huurstakingen zoals vroeger hebben weggenomen. Maar tegenwoordig functioneert de huurcommissie traag en slecht. Daarom kan een huurstaking een goed middel zijn voor huurders om tijdens de woningnood hun woonrecht te verdedigen. Daarbij is het zo dat een huurstaking geen legaal middel is en dus niet beperkt wordt door juridische grenzen. Daardoor is er ruimte voor radicale standpunten. Neem geen genoegen met alleen de woorden van experts, maar eis meer. Er gaat namelijk genoeg mis. Dat kan zijn omdat (zeker in tijden van koopkrachtcrisis) de huren te hoog zijn om nog het eten te betalen, omdat in tijden van energiecrisis slecht geïsoleerde woningen niet meer betaalbaar te verwarmen zijn, of omdat bijvoorbeeld je dak eraf waait.

Wij hadden in eerste instantie gerekend op enkele tientallen deelnemers. Zeker niet meer dan 100, omdat het een vrij radicale actie is met veel juridische consequenties. Daarnaast konden we door corona niet van deur-tot-deur

onze buren oproepen om te huurstakingen. Toch waren er veel deelnemers, en voornamelijk “stille” deelnemers, die wij niet kenden en vice versa. De stille huurstakers deden niet mee met het organiseren van huurstaking, en lieten zich niet zien op demonstraties, sociale media of bij onderhandelingen. Maar die grote groep stille huurstakers had wel het lef en de solidariteit om hun huur niet over te maken en boetes of een ontruiming te riskeren. Mogelijk zijn huurstakingen radicale protesten waar relatief veel en doorgaans niet politiek actieve mensen voor te porren zijn, omdat een huurstaking direct betrekking heeft op mensen hun materiële levensomstandigheden, en omdat het vrij makkelijk is om mee te doen: simpelweg een automatische incasso stopzetten.

Dit biedt de potentie tot een grote beweging, waar veel mensen zich bij aan kunnen sluiten. Als we met zijn allen gaan huurstakingen kunnen we collectief betere woonomstandigheden eisen. Niet alleen per woningblok, maar over de hele stad. Wanneer huurstakingen weer normaler worden, kan alleen al de dreiging tot een huurstaking verhuurders motiveren om hun huurders tegemoet te komen. Dat zagen we laatst, toen de bewoners van studentenflat ACTA opriepen tot een huurstaking naar aanleiding van een verdrievoudiging van hun gas- en energiekosten. Daar schrokken de verhuurder en de gemeente zo van, dat er toch ineens wél een oplossing gevonden kon worden. We hopen dat ons verhaal laat zien dat huurstaking effect heeft, en dat het mensen aanmoedigt om het nog groter aan te pakken. Want wet of geen wet, staken gaat door!

STAPPENPLAN

Hoe organiseer je praktisch gezien een huurstaking? Op basis van onze ervaringen hebben wij een stappenplan geschreven, zodat aspirant huurstakers niet het wiel opnieuw hoeven uit te vinden. We hopen dat dit stappenplan houvast biedt bij het opzetten van een huurstaking, maar let wel dat dit slechts

gebaseerd is op onze huurstaking omdat die het meest recent is. Hopelijk kunnen we over een paar jaar een verbeterde versie schrijven samen met vele andere huurstakers.

tl;dr betaal geen huur

Stap 0 Leer je burens kennen! Laat je niet atomiseren, maar maak praatjes in je gang, leen een kopje suiker uit en begin een groepschat voor je gebouw. Zo kunnen jullie zorgen delen, en jullie samen organiseren om actie te ondernemen.

Stap 1 Begin met een kerngroep. Om wat voor reden dan ook overwegen jullie om een huurstaking te doen. Verzamel een kerngroep van boze huurders die actief een huurstaking willen organiseren, en plan wat jullie ongeveer gaan doen. Bedenk vanaf wanneer jullie huurstaking in gaat en of die een volledige of een gedeeltelijke zal zijn. Schat in geval van dat laatste in hoe groot het percentage is dat jullie niet willen betalen.

Stap 3 Juridische voorbereiding. Vindt een huurrechtadvocaat, en lees je juridisch in. Als je een gedeeltelijke huurstaking doet, kan je samen met de advocaat een goed percentage kiezen om niet te betalen.

Stap 4 Verzamel enthousiastelingen. Het is belangrijk dat iedereen op dezelfde manier huurstaakt (vanaf hetzelfde moment, met hetzelfde bedrag, etcetera) zodat jullie beschermd zijn in aantallen. En, als de emoties hoog oplopen, kunnen mensen spontaan een hoop geld terugboeken, waardoor ze onbedoeld flink in de problemen kunnen komen. Leg uit dat dit een manier is om de verhuurder snel aan jullie eisen te laten voldoen, en bijvoorbeeld dat jullie risico nemen in hun belang, en dat solidariteit daarom belangrijk is. Nodig mensen uit om zich aan te sluiten bij de kerngroep.

Stap 5 Organisatie en communicatie. Breng goed in kaart wie er meedoet, en verzamel de contactgegevens van alle deelnemers. Zet goede en veilige communicatiekanalen op, zowel binnen de kerngroep, als tussen de kerngroep en enthousiastelingen. Organiseer je horizontaal, bijvoorbeeld in werkgroepen, en maak beslissingen gebaseerd op consensus. Zorg dat er altijd voldoende mensen actief blijven voor 1) de onderhandelingen; 2) de juridische kant van het verhaal; 3) het contact met de burenen/deelnemers; 4) contact met media en supportgroepen. Stel de eisen aan de verhuurder samen op. Transparantie is ontzettend belangrijk. Deel de eisen, de mogelijke juridische consequenties, en hoe mensen kunnen helpen met organiseren met de deelnemers, zodat iedereen weet waar ze aan beginnen. Iedere werkgroep houdt de rest op de hoogte van de ontwikkelingen. Hoewel het aantal taken niet altijd hoog ligt, kan de verantwoordelijkheid voor een paar honderd huurders, en de spanning die bij een maandenlange huurstaking komt kijken, je groep uitputten. Pas op voor burn-outs, dit is een marathon, geen sprint!

Stap 6 Zoek steun bij organisaties. Zoek steun bij andere activisten en collectieven, zowel binnen de woonbeweging als daarbuiten. Samen sta je sterk! Klop ten eerste aan bij de huurdersvereniging, voor ons was dat Arcade wiens mensen meer dan veertig jaar ervaring hebben in dealen met de bullshit van de Key. Verder kan je ook bondgenoten vinden bij de Bond Precaire Woonvormen, lokale politieke partijen, studentenvakbonden, kraakcollectieven en stichting !woon (al zijn die wel heel erg van de regeltjes).

Stap 7 Maak de huurstaking publiek. Publiceer de eisen openbaar, en stuur ze naar jullie verhuurder. Stap naar de (lokale) media, dit zet druk op de verhuurder. Maak een sociale media-pagina aan waarop jullie de voortgang delen. Dit is vooral handig voor buurtbewoners en supporters van buitenaf. Wij gebruikten Instagram om onder andere de

verloedering van onze woningen te laten zien, om een gesprek met de directeur te livestreamen, om onze eisen te delen, en om mensen op de hoogte te houden van (juridische) ontwikkelingen. (Zie onze instagram: @rieker.fire.safe)

Stap 8 Zet de huur opzij. Zorg ervoor dat iedereen die in huurstaking gaat hun huur opzij zet en die niet uitgeeft. Dit kunnen mensen zelf doen met een spaarrekening, maar als veel deelnemers krap bij kas zitten, kan het slim zijn om een gezamenlijke stakingskas op te zetten, waardoor niemand in de verleiding kan komen om hun huur uit te geven voor het einde van de huurstaking.

Stap 9 Ga in onderhandeling met de verhuurder. Het is in het belang van zowel de huurstakers als de verhuurder om in gesprek te blijven. De verhuurder wil geen slechte pers en escalerende acties, jullie willen dat jullie eisen ingewilligd worden zonder leger aan deurwaarders op de stoep. Onderhandelingen houden de deur open voor een vreedzaam einde aan de huurstaking. Wanneer de verhuurder een verbetering belooft vraag dan of dat een toezegging is. Neem de onderhandelingen op, zodat de verhuurder gehouden kan worden aan mondelinge toezeggingen. Na afloop van een onderhandelingsgesprek is het handig om een samenvatting te publiceren, zodat andere huurstakers op de hoogte blijven en de verhuurder niet makkelijk kan liegen tijdens het gesprek. Bij ons wilde de Key in de eerste instantie alleen “in gesprek” over onze “ervaringen.” Onze huurdersvereniging Arcade hielp ons om duidelijk te maken dat wij alleen geïnteresseerd waren in onderhandelen over onze eisen. Ook hielpen ze ons met het interpreteren van de schriftelijke antwoorden van de Key, en stonden ze ons bij tijdens de onderhandelingsgesprekken.

Stap 10 Beëindig de huurstaking. Als jullie tevreden of uit-gehuurstaakt zijn, en de huurstaking willen beëindigen,

zorg dan dat iedereen op hetzelfde moment stopt met huur-
staken. Zorg dat mensen die alleen door willen gaan begrij-
pen dat ze als individuen een veel groter risico lopen. Vier je
overwinning met een gezellige buurtborrel!

De functie van een utopie

Green Tribe, landkraak tussen duurzaamheid en onzekerheid

een interview met Ronald en Noa

Als de landkrakers van Green Tribe in 2018 een braakliggend terrein in Nieuw-West claimen, verschijnt als een van de eerste structuren, tussen het hoge gras en de geparkeerde caravans, een grote, futuristisch aandoende halve bol. Het is een geodetische koepel: een ronde constructie opgebouwd uit driehoeken. De oorsprong van de koepels gaat terug naar de vroege twintigste eeuw, maar ze werden gepopulariseerd (en gepatenteerd) door de Amerikaanse architect en uitvinder Richard Buckminster Fuller. Terwijl hij zijn *domes* aan het leger verkocht als radarstations, groeiden ze in het Amerika van de jaren zestig uit tot een symbool van de tegen-cultuur, verrijzend in ecodorpen en kunstenaarscommunes. De koepels waren goedkope, lichte en makkelijk te bouwen vormen van huisvesting, die als radicaal, autonoom alternatief voor gangbare huizenbouw een utopische belofte in zich droegen.

Op die manier past de science-fictionachtige gestalte van de koepel perfect in het ecodorp van Green Tribe. Hier wordt hij gebruikt als gemeenschappelijke ruimte voor collectieve besprekingen en dergelijke; althans in de warmere maanden, wanneer het weer het toelaat. Inmiddels neemt de verdere behuizing op het gekraakte stukje land allerlei verschillende vormen aan: caravans, takelbare containers, zelfbouw. Tussen de gebouwen zijn tuinen, kippenrennen, bijenkorven en een werkplaats aangelegd. In de vier jaar sinds Green Tribe dit stukje land gekraakt heeft, is een lege plek in de stad getransformeerd tot een groene oase en een grotendeels zelfvoorzienende woonplek voor een kleine

gemeenschap. Voor de verhuizing naar Nieuw-West woonde de groep op andere plekken in de stad, onder andere op het Zeeburgereiland. Het idee om land te kraken, vertelt bewoner Ronald, kwam op na de repressieve kraakwetgeving van 2010: “dat was het eerste moment dat we met een groep dachten: waarom niet een stukje land bezetten? De kans dat je daar wat langer kan blijven, is groter dan bij een huis kraken.”

Sommige bewoners zijn al die tijd meeverhuisd, voor andere is deze plek de eerste waar ze gekraakt wonen. “voor ongeveer de helft van de groep is dit de eerste kraak die ze doen,” zegt de relatief nieuwe bewoner Noa, die zelf al actief was als kraker maar nog nooit eerder bij een landkraak betrokken.

Het bezetten van een stuk land opent nieuwe mogelijkheden voor het samenleven als gemeenschap. Green Tribe is niet alleen een reactie op de wooncrisis en het gebrek aan betaalbare woonruimte, maar ook een antwoord op de individualisering die een kapitalistische maatschappij als de onze kenmerkt. En op de ecologische onhoudbaarheid van diezelfde kapitalistische maatschappij. In het eco-dorp wordt geprobeerd om al die verschillende dimensies (zoals ze het zelf noemen) van het samenleven grondig te herzien, en er een alternatief tegenover te stellen. Met Ronald en Noa praten we over landkraak, klimaatactivisme, het nut van een utopie en het belang van gemeenschappelijk leven.

Wat maakt het kraken van een stuk land anders dan het kraken van een gebouw?

R In de tijd dat we dit stuk land bezetten, was de wet nog zo dat een eigenaar niet zomaar kon ontruimen. Dan moest er echt een bouwvergunning liggen en ook al goedgekeurd zijn, en dan pas moest je van het stukje land af. Tenzij de gemeente wil handhaven, dat kunnen ze te allen tijde en dan ben je sowieso weg. Je bent dus wel afhankelijk van goede

betrekkingen met de gemeente. Maar een eigenaar kan niet zomaar zeggen dat je van het land af moet, als er verder geen plannen mee zijn. En als een stuk land heel lang leegstaat, dan duurt het langer voordat er iets mee kan gebeuren. Dat maakt het duurzamer.

Als je een pand kraakt en je blijft er voor twee, drie maanden, dan blijft het altijd actievoeren. Het krijgt nooit echt de tijd om een gemeenschap te worden, of iets anders. Dat is volgens mij het ergste aan de nieuwe wetgeving. Er waren een boel kraakpanden met veel beweging ertussen en dat maakt het aantrekkelijk, er gebeuren dingen, het leeft... Die hele subcultuur zie je nu verdwijnen met de nieuwe kraakwetten.

N Dat zie ik ook in vergelijking met krakers die panden kraaken. Hun aandacht moet voor een veel groter deel uitgaan naar het omgaan met repressie. Natuurlijk houden wij het ook in ons achterhoofd omdat we moeten verhuizen, maar we zijn hier al jaren, terwijl kraakpanden nu maar een paar maanden of zelfs weken kunnen bestaan. Op die manier hebben we een luxepositie: we moeten er wel aan denken, maar niet zo veel als andere groepen.

In jullie "missiestatement" beschrijven jullie jezelf als intentional community. Wat is dat?

R Een *intentional community* is een gemeenschap waarbij je zelf duidelijk formuleert hoe je met elkaar wilt leven. Een intentie van ons is bijvoorbeeld om veel met natuur te doen. Een andere intentie is op sociaal gebied te proberen het met een zo klein mogelijke voetafdruk te doen.

N Wonen in een kraakpand of in een ecodorp is zo anders dan de gangbare manieren van wonen dat niemand er echt niet-intentioneel aan begint. Je zou kunnen zeggen dat sommigen meer uit wens en anderen meer uit noodzaak erin terechtkomen, maar uiteindelijk maak je een radicale beslissing, om dingen echt anders te doen. Dat is met een intentioneel.

Hoe waarborg je die gemeenschap?

R We hebben een vereniging opgericht en we hebben zo min mogelijk regels, eigenlijk geen regels, maar wel wat richtlijnen. En omdat we nu al een jaar of acht bestaan, wonen mensen er al lang met elkaar samen en gaan een heleboel dingen ook wel enigszins vanzelf. En als er dan iemand bijkomt dan pikken mensen dat vaak wel op.

En hoe werd jij onderdeel van de gemeenschap?

N Voordat ik hiernaartoe verhuisde, hielp ik al een paar maanden in de tuin, dus ik kende iedereen al. Of dat dacht ik tot ik aanschoof bij de vergadering en sommige mensen voor de eerste keer ontmoette. Het is meer een buurt dan een huis, je ziet niet iedereen evenveel. Bepaalde dingen brengen de groep echt bijeen, zoals de zomer, wanneer het buiten lekker warm is en je eigenlijk gewoon één grote woonkamer hebt. 's Winters is iedereen meer op zichzelf.

R Het meedoen moet vanuit mensen zelf komen, al stellen we het natuurlijk op prijs als mensen meedoen. Wanneer iemand iets bedenkt of iets wil maken, is het aan die persoon om dat te gaan regelen.

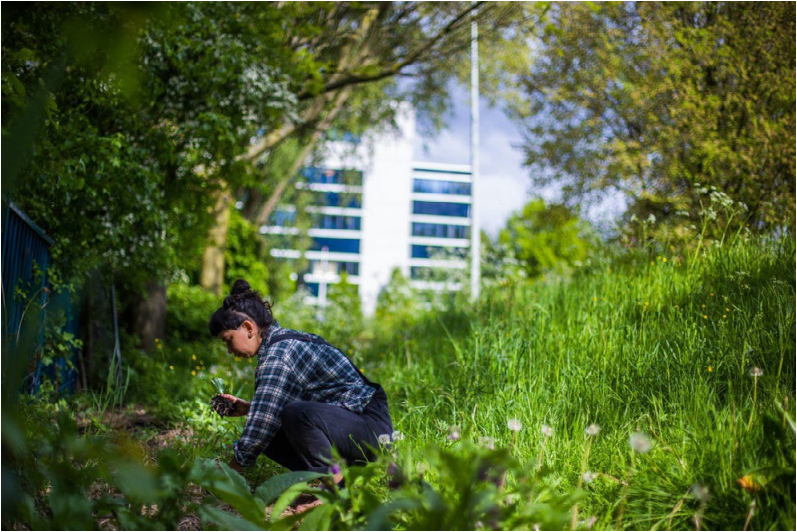
N En als het goed is, is er dan support.

*Hoe krijg je het vertrouwen met elkaar dat je dat echt doet?
Hoe bouwen jullie dat op?*

N Het is een cirkel. Wanneer je mensen vertrouwt, worden ze vertrouwenswaardig. Toen ik hierheen verhuisde, had ik het idee dat ik meteen vertrouwd werd. Als je bij voorbaat vertrouwen geeft aan iemand, en dan ziet of het werkt, zit je in die cirkel. Het is ook belangrijk geen wrevel te voelen als dingen niet gebeuren, en niet het vertrouwen in mensen te verliezen. Je gaat ervan uit dat iedereen zoveel doet als ze kunnen. Niet tot ze uitgeput zijn, maar in lijn met hun werkelijke vermogen. Voor sommigen is dat veel, voor anderen niet. Dat moet beide oké zijn.

R Ik denk dat de manier van communiceren belangrijk is. Proberen niet teveel emotie in zo'n meeting of gesprek te leggen. We hebben in het verleden wel eens gehad dat er een aantal mensen waren die continu begonnen te schreeuwen als er iets gezegd werd, dan is het heel moeilijk om daarmee om te gaan. We hebben geen sterke leider of iemand die dan echt zegt van je moet nu weg. Uiteindelijk gaat dat op een organische manier vaak ook wel. Mensen die altijd boos zijn, en die in de groep wonen, die trekken het op een gegeven moment zelf ook niet meer en dan gaan ze vanzelf weg. In het begin hebben we zeker periodes gehad waar we helemaal geen meetings meer deden omdat het gewoon niet te doen was. Het is een soort chemie die je als groep een beetje moet vinden. Dat gaat alleen als je daar de tijd voor hebt.

Ik heb wel eens het gevoel dat omdat mensen zo gewend

zijn individualistisch te leven, dat wanneer je dan in een groep leeft, dat je opnieuw moet leren hoe je op een goede manier met elkaar omgaat. Dat, en het feit dat we geen directe verplichtingen hebben. We zeggen niet je moet dit of je moet dat. Heel veel mensen zijn zo gewend dat anderen hun zeggen wat ze moeten doen. Maar wij willen niet op die manier met mensen omgaan want het geeft een hele andere dynamiek als je dat niet doet. Als het van mensen zelf uit komt.

Is dat het grootste verschil met “normaal” wonen? Is dit jullie utopie, die buiten een plek als deze niet kan bestaan?

N Het is één aspect, dat wordt duidelijk als je echt overgaat van fantaseren over zo wonen naar in werkelijkheid zo wonen. Je leert in feite wat de problemen van een utopie zijn. Dat is de functie van een utopie: je probeert iets uit wat eerder in je hoofd zat, en ziet dan welke nieuwe problemen opkomen. Dat uitproberen is alleen mogelijk op een plek als deze. Maar ik denk dat je ook veel kunt uitproberen als het aankomt op bewuster met elkaar omgaan in een meer

“normale” woonsituatie. Dit is niet noodzakelijk de eerste stap. Het grootste verschil dat ik voel met vrienden die in een normaal huis wonen is niet dat we ons compleet anders tot elkaar verhouden, maar dat ik door de regen moet lopen om naar de wc te gaan. Of dat ik continu moet checken of mijn dak niet lekt. Die praktische dingen maken meer uit dan de interpersoonlijke dynamiek.

Je bent daardoor veel meer verbonden met de omstandigheden. Wanneer het 's winters vriest en je hebt een huis, is er niks aan de hand. Maar hier heb je dan geen stromend water. Je zeep is bevroren, je olie is bevroren. Dat maakt je dagelijks leven heel anders. Maar het is ook leuk omdat je veel meer gaat begrijpen hoe dingen werken. Toen ik hier kwam wonen wist ik haast niets. Nu weet ik hoe gas werkt, kan ik een houtoven maken, veel meer van die praktische vaardigheden. *It's nice to apply yourself to the world.*

Hoe houd je dat soort kennis in stand?

R Je hebt een aantal technische mensen nodig. Om nog even terug te komen op de vraag over de utopie: in het algemeen is kraken een goede manier voor mensen met weinig geld om goedkoper te leven, al is het ook een moeilijke manier van leven. Het is een laagdrempelige manier om te gaan samenleven in een gemeenschap met anderen en dat kan alle kanten op gaan, maar het heeft best wat voordelen. We hebben veel gedeelde voorzieningen: keuken, werkplaats, gereedschap, wasmachine, douche, dat soort dingen. Je bezet een stukje land en dan ben je de eerste anderhalf jaar eigenlijk bezig om de hele infrastructuur goed te maken, en voorzieningen en een tuin aan te leggen. Op dat punt zitten we nu. We hebben de afgelopen zomer wel veel evenementen gehad hier en er is een mooie tuin. Maar wanneer je weet dat je ergens voorgoed of voor tien jaar zou kunnen blijven, dan ga je andere plannen maken. Om de community tot bloei te laten komen, heb je zekerheid nodig.

Die tijdelijkheid waarmee we nu te maken hebben, dat is echt een grote uitdaging.

De drie locaties die jullie hebben gehad zijn alle drie binnen Amsterdam. Wat is de betekenis van juist landkraak in de stad en niet op het platteland? Op welke manier is het eco-dorp onderdeel van de stedelijke omgeving?

R Amsterdam of grote steden hebben een aantrekkingskracht voor mensen die dingen op een andere manier willen doen. Hoewel er weinig ruimte is, is het wel belangrijk dat die mensen ergens naartoe kunnen. Het idee was ook dat als kraken echt moeilijk wordt in een stad als Amsterdam, dan zouden er andere plekken moeten zijn waar mensen die van *community life* houden, terecht kunnen komen. Wat wij doen bewijst dat het kan. Het duurt wel een tijd voor je ermee klaar bent, maar je kan wel gewoon iets leuks creëren op een plek waar niks is.

Tegelijk is het zo dat overheden steeds strenger worden. Daardoor leven er steeds minder mensen in bijvoorbeeld campers of wagens in de stad, of in bootjes. Op een gegeven moment wonen er nog maar heel weinig mensen in een camper of wagen en dan gaat de overheid zeggen dat het allemaal absoluut niet meer kan. Daarom is het belangrijk dat er meer mensen op die manier in de stad blijven leven, op een bewuste manier – want er zijn ook heel veel mensen die een stukje land bezetten maar dat stiekem doen. Wij doen dat bewust helemaal niet, we zeggen: “hier zijn we,” en dan worden we of gedoogd of niet, maar we gaan onszelf niet ergens verschuilen. Dat vind ik erg belangrijk, dat mensen die op een andere manier wonen, in een wagen of in een camper of in een boot, dat kunnen blijven doen. Dat de publieke opinie en de overheid daar minder moeite mee hebben.

Zien jullie dit als klimaatactivisme?

N Wat er echt nodig is om de klimaatcrisis aan te pakken is een gigantische systeemverandering. Alles moet op de schop. We kunnen zo gewoon niet door, op geen enkel niveau, persoonlijk niet en politiek niet. Het grootste deel van de uitstoot nu komt van bedrijven die troep produceren, niet van mensen die wonen. Ik doe ook meer direct klimaatactivistische dingen. Dit wonen is... experimenteren. Het gaat niet zo zeer om "zo moet iedereen wonen," maar om dat er plekken moeten zijn waar je kunt experimenteren en duurzaam en in een gemeenschap kunt leven. Wij zijn maar een kleine groep, maar als hier mensen komen is aan hun reactie duidelijk te merken dat het verlangen er is, om meer ecologisch te leven. Maar als je in een huurhuis woont, en je moet werken om de huur te betalen, waar is dan de ruimte om andere manieren van leven uit te proberen? Wat mij betreft is dit minder een voorbeeld van hoe je dingen moet doen, dan een voorbeeld om te durven te experimenteren.

R Je maakt wel gebruik van iets wat anders niet gebruikt wordt. Dat is super duurzaam. Dit landje lag twintig jaar braak. Nu wonen we hier een paar jaar en wordt het weer goed gebruikt. Hetzelfde geldt voor het kraken van lege panden. Je zou kunnen zeggen dat er altijd een duurzaamheidsaspect in meespeelt, wanneer je leegstaande ruimte in gebruik neemt.

Hebben jullie het gevoel dat jullie een soort pioniers zijn? Dat jullie aan de wereld willen laten zien van, dit is een mogelijkheid?

R Ja, nou niet dat het nieuw is wat wij doen, want het gebeurt al heel lang...

N Maar ik denk dat mensen vaak dat gevoel krijgen, vooral tijdens de zomer, wanneer de bomen in blad staan en je naar binnen kunt lopen en alles groen is. Mensen zijn dan echt verbluft. En hoewel ik onszelf niet als pioniers beschouw,

denk ik dat andere mensen dat wel zo zien, en dat is fijn, dat mensen het idee krijgen dat het ook anders kan. Zo weet ik van mensen die ook interesse hebben om land te kraken, dat die hierheen komen om met ons te praten en kennis op te doen. Deze plek bestaat al een behoorlijke tijd met succes, dus het is een plek waar kennis bestaat en die delen wij natuurlijk graag.

Proberen jullie het dorp op zo'n manier op te bouwen dat je het eventueel kan meenemen naar een volgende plek? Hebben jullie daar manieren voor gevonden?

R Ja, natuurlijk, je probeert het zo veel mogelijk mobiel te maken. Maar op elke plek ga je op een gegeven moment weer bouwen. De keuken is bijvoorbeeld helemaal gemaakt van hout en spullen die we niet mee kunnen nemen. Het is natuurlijk handig als je wat mee kan nemen, maar er zijn ook veel mensen die hier aankomen, zoals Noa, en nog nooit op zo'n stukje land hebben gewoond. Dan koop je eerst een caravan, of zo'n pipowagen. Dat is dan iets te klein, dus mensen gaan er wat aan vast maken, zo gaat dan een beetje. Niet altijd heel erg praktisch, en dat komt natuurlijk ook omdat we heel vaak niet weten hoe lang we ergens kunnen blijven.

Het is veel improviseren.

R Ja. Je gaat dingen toch heel anders doen als je ergens permanent of voor langere tijd zit.

N Ik weet niet... voordat ik hier kwam, ben ik dertien keer van kamer verhuisd. Er was nooit tijd om echt iets te doen. Hier bouw ik veel makkelijker dingen, zelfs als ik weet datze ooit weer afgebroken moeten worden. Mensen die niet kraken vragen altijd hoe ik omga met de onzekere omstandigheden, terwijl dit de meest permanente plek is waar ik ooit heb gewoond!

Als het aankomt op de klimaatcrisis en ecologische alternatieven: hoe stellen jullie je een plek als deze voor in de toekomst?

N Ik wil daar eigenlijk niet aan denken... Ik probeer gefocust te blijven op het nu, want het is echt krankzinnig, op zo veel manieren. Alles gaat zo veel erger worden.

R Toen ik begon met wonen op een landje, waren zonnepanelen een stuk duurder dan ze nu zijn. Ook Wifi was lastig. Ironisch genoeg maakt technologie het makkelijker om totaal off-grid te leven. In het begin was ik helemaal off-grid en dat was echt moeilijk, maar je bent wel meer autonoom. Die autonomie is heel belangrijk, zeker als je niet in de buurt van nutsvoorzieningen zit. In dertig jaar kan het zomaar zijn dat batterijen veel beter zijn geworden, en op het moment dat je het helemaal off-grid doet, heb je misschien een veel luxer leven dan dat je nu off-grid zou hebben. Voorwaarde is dan wel dat je dat stukje land behoudt en iets kunt opbouwen op de langere termijn.

Hebben jullie het gevoel dat jullie navolging krijgen?

R We zijn ook onderdeel van het ecodorp-netwerk. Er zijn tegenwoordig steeds meer eco-dorpjes, natuurlijk niet zo veel gekraakt, maar wel een aantal. De meeste worden helemaal officieel opgezet. Daar zitten heel leuke initiatieven tussen. We zijn een van de vele initiatieven. Wij ontwikkelen ons op een bepaald vlak, anderen doen het op een andere manier. Er zit van alles tussen, van religieus, spiritueel-achtige dingen, tot mensen die het juist wat meer commercieel aanpakken. Het is heel divers, maar het zijn wel allemaal mensen die vinden dat de wereld waarin we nu leven, die heel individualistisch is, waar mensen in hun eigen appartementje zitten, dat dat niet echt een natuurlijke manier is voor mensen om samen te leven. Dat mensen in kleine groepjes, waarin ze als individu hun ding kunnen doen, wat hier in feite zo is, ook onderdeel zijn van een dorpje of van een community. En dat is iets wat veel mensen die op deze manier wonen heel erg waarderen.

En dat is ook wat jullie gemeen hebben met die andere ecodorpen?

N Er zijn zeker dingen die we gemeen hebben met dit netwerk. Maar we organiseren ook samen met meer op klimaat georiënteerde groepen in en rond Amsterdam; groepen die misschien niet kraken of een leefgemeenschap hebben, zoals ASEED (*een gedecentraliseerde klimaatorganisatie met een focus op duurzame voedselproductie, RC*), en waarmee we meer qua ideologie delen dan qua praktijk. Ik vind het interessant om van verschillende netwerken deel uit te maken en op die manier aan verschillende soorten uitwisseling te doen.

R Als groep zijn we heel open naar anderen toe die bijvoorbeeld actief zijn als klimaatactivist, of in de queer

gemeenschap, of andere dingen. Mensen kunnen zich bezighouden met hun eigen doeleinden, waarbij onze community zelf iets is waar mensen op kunnen terugvallen, of van de voorzieningen gebruik maken, en hier wonen.

Wat zijn de grootste uitdagingen waar je mee te maken hebt?

N Op één, regen! Nee, ik denk het accepteren dat dingen soms niet gaan zoals je wilt, met iemand anders of met de groep. Misschien doet iemand niet wat jij vindt dat diegene zou moeten doen, of het loopt moeizaam tussen jou en een ander omdat dat nou eenmaal bij relaties hoort, en dat dan gewoon te accepteren en erop te vertrouwen dat het weer anders wordt. En wanneer het dan inderdaad weer verandert, om dan vast te houden aan die verandering: dat is de uitdaging. Maar het hangt ook echt van de persoon af. Als een niet heel technisch iemand maak ik me vooral druk om het water. Of wanneer dingen kapot gaan en ik kan ze niet repareren.

R Daar sluit ik me bij aan! En natuurlijk: wat brengt de toekomst? Dat is een uitdaging.

Zijn jullie hoopvol over de toekomst en jullie project?

R Nog steeds optimistisch, naar mijn mening.

N Ja, ik ben hoopvol.

Jullie hebben het gevoel dat er nog altijd manieren zijn om alternatief te leven?

N Het moet wel. Ik denk niet dat je iets hebt aan wanhoop en ressentiment. Het is de minst productieve emotie. Je moet het blijven proberen, toch?

R Zo is het. We bestaan al een behoorlijke tijd en we zijn niet van plan om zomaar te verdwijnen. En op een bepaalde manier voelen wij ons als een deel van de stad. Wij verdienen een plek hier.

door Lev & Boris (RC). Foto's: Green Tribe

Piep, knars, krijs, kraak

Exposeren in een stad zonder ruimte

28 oktober 2022: Het Monument opent voor het eerst haar deuren. Vijf dagen geleden is het hoekhuis op de kruising van Nieuwezijds Voorburgwal en Rosmarijnsteeg gekraakt. Voor even is het wegwijnende gebouw, eigendom van een pandjesbaas uit een herenhuis aan het Singel, bevrijd uit de logica van stijgende vastgoedprijzen en speculatie. Nu is er een tentoonstelling: *Piep, knars, krijs, kraak*. Het is een prototype, een experiment: subsidiegeld loskrijgen om iets te doen wat wettelijk verboden is. In allerijl is er schoongemaakt, zijn er muren gezet, is er verlichting opgehangen en is de brandveiligheid gecheckt. De dertien kunstenaars die exposeren, hebben moeten werken zonder te weten in wat voor ruimte hun werk terecht zou komen.

Die vrijdagmiddag baan je je een weg door het publiek dat voor de ingang geniet van het zwoele weer, en stap je de drempel over. De ruimte is bedompt en kleiner dan je dacht, maar wel gezellig. Meteen word je je bewust van een merkwaardig geronk—een motorfiets buiten? De burens? Is het... *gesnurk*? Wacht even, komt het niet uit de wandklok die onopvallend naast de ingang is gemonteerd? Het is het werk van **Nezhla Imanzadeh**, een Iraanse kunstenaar uit Amsterdam. Volgens haar is het vooral het geluid van de zoete onwetendheid, een aansporing om de tijd die we hebben niet voor lief te nemen.

Mensen blijven binnenkomen. Voorzichtig duwen ze je uit de deuropening, de steeds voller wordende ruimte in. Je draait je om en ziet dat er aan de plafondbalken twee banieren zijn vastgemaakt. Het lijken vernaaide stukken dekbedovertrek, en één ervan draagt een afbeelding van een veldbed en een klaptafel en -stoel in een strak ingekaderd

SET
ME
FREE

NEW YORKER

vierkant. De krakersuitrusting, denk je. Maar eronder lees je SET ME FREE: **We Sell Reality**, een kunstenaarscollectief dat voortkomt uit We Are Here, wil laten zien dat zolang migranten zonder veel geld geen officiële status hebben weten te verkrijgen, ze nog altijd ingeperkt zijn door de Nederlandse grenzen—zelfs als ze al hier zijn. De contouren van andere bedden, tafels en stoelen, dranghekken en een tribune in de verte duiden op een slaapzaal, of een noodvoorziening. Wanneer overleven op één staat, verdwijnt privacy naar de achtergrond.

Je oog valt op een tv, wankel balancerend op een stapel bakstenen die eruit zien alsof ze uit de buitenmuur van het pand zijn gevallen. Je gaat zitten op het van straat geredde bankstel dat ervoor staat en blijft even kijken. Op het scherm praat **Lisette Olsthoorn** in verlaten parkeerplaatsen met Uberchauffeurs. Het is onderdeel van haar langlopende project *Fantasies on How to Strike*, waarin ze onzeker werk in Nederland onder de loep neemt.

Aan de andere kant van ruimte, waar de oude muur afbrokkelt en gestut wordt door slordig gemetselde windblokken, is een half archief opgehangen: formulieren, foto's, een koptelefoon met een amper te verstaan telefoongesprek. Later vanavond zullen Haagse kunstenaars **Lina Selg**, **Dario di Paolantonio** en **Ben Maier** vertellen over wat hier hangt, een samenvatting van jaren van (pogingen tot) kraken in hun studententijd. Hoewel ze zichzelf inmiddels “ex-krakers” noemen, een consequentie van het steeds lastiger worden van het bezetten van panden, willen ze laten zien dat burgerlijke ongehoorzaamheid nog altijd een sterk middel kan zijn om systemische ongelijkheid tegen te gaan en te voorzien in de basisbehoefte die wonen is.

Twee bezoekers kijken naar Lisette Olsthoorns film Fantasies on How to Strike. Naast hen hangt één van de banners van We Sell Reality, I Can't Breathe.

Achterin, naast een klein scherm dat een eindeloos op en neer bewegend verstelbaar bureau laat zien (*hotdesk*. van **Paul Bille**), is nog een doek gehangen: een ongekleurde rol katoen die aan het plafond en op de vloer om lange stokken gewikkeld zit. Op het uitgerolde stuk zie je gezeefdrukte Hokusaigolven overgaan in een graslandschap. Deze zeventig meter lange banner werd door **Lily Lanfermeijer**, **Smári Rúnar** en **Nina Harra** gemaakt uit protest toen ze door corporatie Lieven de Key uit hun atelierwoningen op de Zomerdijkstraat werden gezet, en besloeg de volledige lengte van de gevel van het beroemde gebouw.

Het is dringen op het kleine wenteltrappetje dat naar de eerste verdieping leidt. Waarom blijft iedereen halverwege stilstaan, denk je geërgerd, tot je ziet dat de mensen zich buigen over een werk dat in het trappenhuis is opgehangen. **Victoria Hoogstoël** vertelt in een serie geïllustreerde houten panelen hoe zelfs de geest van een overleden kraker geen plekje meer kan vinden om rustig rond te spoken.

Boven aangekomen zie je een groezelige wasbak met spiegel die aan een gipswand is gemonteerd. Je draait aan de kraan, maar er stroomt geen water—aan het leidingwerk zijn de krakers nog niet toegekomen. De gootsteen is omringd met allerlei vervormde ornamenten van plastic en aluminium, en waar de gipswand het plafond raakt, waakt een prent van een zeemonster (een *kraken...*?) over de bezoekers. Decoratieve folklore, noemt **Heleen Mineur** het. Op de textielprent naast de wasbak gaan damborden over

Boven: uitvoering van het toneelstuk Through the Window / Door het raam van Repelsteeltje. Op de achtergrond de banner van Lily Lanfermeijer, Smári Rúnar en Nina Harra, en Paul Bille's Hotdesk.

Onder: Nadia Baxşı's Cerca, Trova. Tegen de achterwand hangt Victoria Hoogstoël's Looking for a quiet place to haunt peacefully, naast de print en wastafel die onderdeel zijn van [tailored bird nests, wood-carved candle light, occupied neurons, mussels on stones and stones on mussels] van Heleen Mineur.

in deuren met kraaktekens. Je stapt dichterbij, *waar kijk ik eigenlijk naar*—wanneer je ineens schrikt van een gedaante die van achter het doek verschijnt. Het werk blijkt tevens de “deur” te zijn naar de in alle haast geïnstalleerde WC (die gelukkig wel aangesloten is op de waterleiding).

Aan de muur zie je een aantal blauwe protestposters. Die horen bij het audiowerk van geluidskunstenaar en DJ **Femke Dekker**, of **Loma Doom**, weet je. Je zou graag even luisteren, maar de leren bank waar de koptelefoons aan vast zijn gemaakt, zit al vol met mensen. Je kijkt mee over de schouder van een paar andere bezoekers die op een met schuim ingepakt computerscherm de game van **Nadia Baxşı** aan het spelen zijn. Langzaam lopen ze door een abstract, glitchend landschap, in achtervolging van een vliegend gebouw dat steeds buiten bereik blijft. Naast de computer zie je een poster op het raam hangen die je meteen herkent, zelfs al is hij door de zon haast tot wit terug gebleekt—een antikraakposter. *Tijdelijk bewoond*, kun je net ontwaren. Hoe vaak zie je die leugen niet terug wanneer je over straat loopt?

Je loopt langs de golemachtige sculpturen van **Daniel Dmyszewicz**, opgetrokken uit “stedelijk afval” (*wat wil een stedelijke geest, waar doolt hij rond en wie wordt erdoor beschermd?*). De kolos voor het raam staat er even verloren bij als sommige van de bezoekers. Buiten klappert de enorme banner met KRAAK MOKUM erop tegen de gevel. Op eens voel je je warm, en moe. Het laatste hoekje van de tentoonstelling lijkt leeg—tot je met je ogen knippert en nog een keer kijkt. Tegen de wand zijn door **Pablo Rezzonico Bongcam** twee zittende figuren opgetrokken uit decoratief tegelwerk dat, hoewel je het doorgaans niet in een Amsterdams huis zou tegenkomen, perfect opgaat in de vervallen muur. Wachten ze op iets, of iemand? Zijn dit de sporen van

Twee sculpturen van Daniel Dmyszewicz. Achter, aan de muur, hangt een sculptuur van Pablo Rezzonico Bongcam.

mensen die al lang geleden zijn opgestaan? Hoeveel mensen hebben hier gezeten, in blijde verwachting, in radeloosheid of angst, in dit huis, in het halve millennium dat het bestaat?

De perfecte plek, denk je terwijl je je langzaam naar de uitgang beweegt. Ja, de vloer is scheef, de muren zijn tot de stenen gestript, je kunt door de kieren heen kijken en als het straks koud wordt, is het afzien voor de bewoners. Maar tegenover de problemen die uit de werken spreken en die je herkent—van onzekerheid, het zoeken naar een plek die je eigen kunt noemen, het moeten leven in omstandigheden die je niet hebt uitgekozen en die je niet passen—suggereren de kleine kamers van Het Monument een uitweg. *Het kan dus wel*. Het is mogelijk om in verzet te komen tegen investeerders die de huur onbetaalbaar maken, en tegen een rechtstaat die ze niets in de weg legt. Het is mogelijk om te exposeren in een stad zonder ruimte, die mensen als jij liever niet heeft, of althans niet hier, in de *smooth city* die het centrum heet. Je kunt bestaan als kunstenaar zonder de deal te hoeven slikken dat je met je werk automatisch bijdraagt aan het gentrificeren van je buurt en het uitdrijven van anderen. Dat is de vluchtroute die wordt opgehouden door de kraak van Het Monument en de tentoonstelling—tot de onvermijdelijke ontruiming. *Wet of geen wet...*

door Lev (RC). Foto's: Tommy Smits.

KRAAK

MOKUM

CBD

CBD

300

Kraken in de Smooth City

René Boer

Het was een pijnlijk, veelzeggend beeld: het protest tegen de ontruiming van Het Monument aan Nieuwezijds Voorburgwal in Amsterdam in december 2022. Het pand was nog maar kort geleden gekraakt maar stond nu al weer op de rol om ontruimd te worden. De krakers en hun medestanders hadden zich de avond daarvoor in groten getale verzameld op de recent tot in de puntjes opgeknapte openbare ruimte van de Nieuwezijds Voorburgwal en lieten luid en duidelijk van zich horen. De bekende slogan—“wet of geen wet, kraken gaat door!”—werd met verve ingezet maar verstomde in een volledig strakgetrokken, opgeschoond en verkild Amsterdam. De stad leek rustig af te wachten tot ook deze laatste oprisping door de autoriteiten en aannemers gladgestreken zou worden.

Dit hedendaagse Amsterdam valt het best te beschrijven als een *smooth city*, een gladde, gepolijste en onoprechte stad zonder enige afwijking of onregelmatigheid. In het boek dat ik hier recent over schreef leg ik uit hoe deze stedelijke conditie wereldwijd in opmars is en gekenmerkt wordt door een groeiende obsessie met “perfectie,” optimalisatie en controle en de daarmee samenhangende repressie van alles wat daadwerkelijk schuurt of simpelweg te veel verschilt. Het is voor veel Amsterdammers ondertussen een bekend beeld: de hele stad opgeknappt en voor de hoogste prijs verkocht of verhuurd, overal dure, vooraf ingerichte nieuwbouwappartementen, heel veel winkels en horeca omgevormd tot onbetaalbare concepten, en de straten en pleinen stelselmatig bekleed met dezelfde strakke, “hoogwaardige” materialen.

Typerend voor de voortdurende *smoothening* van de stad is dan ook dat alles wat niet in het “perfecte,” efficiënte en winstgevende plaatje past in rap tempo wordt weggewerkt:

nergens meer vergeten panden of rafelige randjes en landjes, nauwelijks meer sociale huurwoningen of zelfbedachte winkeltjes, en praktisch geen kleurrijke figuren of opmerkelijke graffiti meer te bekennen. Ook kraakpanden en de daar geboden ruimte voor vrije, alternatieve samenlevingsvormen hebben veelal het veld moeten ruimen. Amsterdam heeft keihard ingezet op de handhaving van het kraakverbod en zelfs onder een “linkse” burgemeester wordt de repressie verder opgeschroefd om ruim baan te maken voor de smooth city. De Valreep werd een hipsterbrouwerij, de Vluchtflat vele luxe appartementen en ADM een werf voor *superyachts*.

Door die toenemende repressie zijn niet alleen honderden al lang bestaande kraakpanden de nek omgedraaid, maar is het ook steeds moeilijker geworden om iets nieuws te kraken. Vaak probeert de politie direct “op heterdaad” te ontruimen, of ligt de ontruimingsbrief binnen een paar dagen op de mat. Over het algemeen bestaan kraakpanden steeds korter en is het voortbestaan onzekerder, waarmee het ook steeds lastiger is kraken als structurele huisvestingsmogelijkheid te zien. Tegelijkertijd zijn er in de smooth city ook steeds minder leegstaande, kraakbare panden voor handen, simpelweg doordat elke vierkante centimeter enorm veel geld kan opbrengen voor de betreffende eigenaar en de vraag nog altijd oneindig lijkt. Kortom, bijna elk pand is tegenwoordig in gebruik waardoor het na een ontruiming praktisch onmogelijk kan zijn iets nieuws te vinden. En dat is licht ironisch, omdat de kraakbeweging altijd tegen leegstand streed maar er nu nauwelijks nog een pand te vinden is waarin diezelfde beweging zichzelf kan reproduceren.

De “smoothificering” van Amsterdam is geen nieuw fenomeen. Het is al jaren gaande en neemt zo langzamerhand op sommige plekken steeds extremere vormen aan. De afgelopen drie decennia verspreidde het zich gestaag door met name de brede omarming van het neoliberalisme als dominante ideologie in de stadsontwikkeling en alles wat

daarmee samenhangt, zoals de winstgevende rol die private ontwikkelaars krijgen toebedeeld, de uitverkoop van sociale huur en de voortdurende branding van de stad als “IAmsterdam.” De impact hiervan heeft vooral zo groot kunnen zijn doordat tegelijkertijd een brede middenklasse, waaronder veel expats, weer een voorkeur ontwikkelde voor de stad als leefomgeving. Daarbij speelt ook de snel voortschrijdende digitalisering nog altijd een belangrijke rol in het steeds efficiënter maken van allerlei processen in de stad, van de opkomst van de zogenaamde *convenience culture* tot de permanente controle van de openbare ruimte.

Deze drijvende krachten achter de smooth city hebben in verschillende steden tot uiteenlopende gradaties van *smoothness* geleid. Zo is de Nieuwezijds Voorburgwal in ieder geval volledig geoptimaliseerd, met een nauwkeurig aangelegd groenlandschap en strak gerenoveerde panden. Wel werd de allerlaatste bouwval van de binnenstad er nog even kortstondig gekraakt, maar ook dat is inmiddels verleden tijd. Overigens was al in de vroege jaren 2000 een groep krakers alert op het ontstaan van de smooth city, die met een ludieke kraak en “guerrilla-expositie” in de Kinkerstraat aandacht vroegen voor wat zij de “easyCity” noemden. In een performance sprak een man in driedelig pak: “Welkom in easyCity! Een zorgeloze stad vol gemak en comfort. Een stad waar u zich onmiddellijk thuis zult voelen omdat het hier precies zo is als elders (...) easyCity is een succes, haar aantrekkingskracht is groot (...) totale controle is ons handelsmerk.”

EasyCity was een parodie op de bedrijven van de easyGroup die toen in opkomst waren, zoals easyJet. In het bijbehorende boek wordt voor ontwikkelingen die hier aangeduid worden als de smooth city ook veelvuldig de term “vertrutting” gebruikt. Vanwege het nogal vrouwonvriendelijke karakter kan dat woord beter vermeden worden. Bovendien is het recent omarmd door extreem-rechts als verwijzing naar de in hun ogen problematisch feminisering van de samenleving. Gentrificatie is een andere term

die met name de afgelopen tien jaar steeds vaker klinkt en soms nogal lukraak wordt gebruikt, maar het is belangrijk dit concept strikt te reserveren voor het zeer problematische fenomeen waar het oorspronkelijk naar verwijst, namelijk de verdrijving van lagere inkomensgroepen door hogere inkomensgroepen.

De smooth city verwijst naar een breder proces van de optimalisatie van de stad, al is gentrificatie er in veel gevallen een belangrijk onderdeel van.

Hoe dan ook kunnen we met zekerheid stellen dat Amsterdam een schoolvoorbeeld van de smooth city is geworden waarin inderdaad de minst koopkrachtigen naar de randen van de stad en de stad uit worden geduwd, alle oneffenheden zijn weggepoetst en nauwelijks nog bewegingsvrijheid is voor wat niet direct in geld uitgedrukt kan worden. De smooth city ondermijnt daarmee niet alleen de stedelijkheid van de stad, maar vormt ook een bedreiging voor het democratische karakter ervan. In voltooide vorm is er nauwelijks nog ruimte voor minder kapitaalkrachtige groepen om met hun ideeën en wensen de stad mede vorm te geven en zo zichzelf in de stad gereflecteerd te zien. Daarnaast worden in een dergelijke stad de normen die verband houden met perfectie en optimalisatie ingebakken in de openbare ruimte en wordt daarmee alles en iedereen dat iets te veel contrasteert, schuurt, verrast en verrommelt uitgesloten of verwijderd.

In de smooth city Amsterdam is kraken daarom harder nodig dan ooit, omdat het niet alleen een rol kan spelen in het openbreken van ruimte waar mensen zonder dak boven hun hoofd kunnen slapen of waar groepen politieke bewegingen kunnen opbouwen, maar ook waar experimenten kunnen plaatsvinden die bestaande grenzen verleggen en waar jonge Amsterdammers samen de stad kunnen maken zoals zij dat graag zouden zien, buiten de bestaande normen en ertegenin. Maar hoewel kraken een lange traditie en vele verschijningsvormen kent in Amsterdam is het de

vraag hoeveel mogelijkheden er nog zijn om te blijven kraken in de smooth city. Het is duidelijk dat het momenteel niet makkelijk is, met name door de harde repressie en deels ook door het gebrek aan leegstand, en ook dat het er niet makkelijker op gaat worden. Tegelijkertijd zal er, zolang er ruimte nodig en beschikbaar is, gekraakt worden. Kraken gaat door, ook in de gladgepolijste stad, maar hoe?

Om te beginnen is het belangrijk om te beseffen dat de smooth city fragieler is dan het gelikte, strakke en dure karakter ervan doet vermoeden. Het in stand houden ervan behoeft het permanent onderhouden, schoonmaken en controleren van de stedelijke ruimte. Het is daarmee heel kostbaar en vereist een constante inspanning. Allerlei soorten crisis of het kleinste beetje sociale onrust kan al leiden tot een snelle ontrafeling, zoals recent een staking van vuilnisophalers liet zien. Maar ook ontwikkelingen binnen de smooth city zelf kunnen tot een al dan niet tijdelijke *desmoothening* leiden. Als Google Maps een in-app, one-touch, immersief reserveringssysteem voor hotelkamers lanceert zou het wel eens snel gedaan kunnen zijn met Booking, waarna hun prachtige glaspaleis aan het Oosterdok weer leeg zou komen te staan, klaar om gekraakt te worden.

Uiteraard moet de kraakbeweging niet wachten tot de stad uit zichzelf ontrafelt, en wel degelijk zelf de koevoet weer ter hand nemen. Maar vanuit de analyse van de smooth city en de veranderde omstandigheden die ze vertegenwoordigt, zou het de beweging kunnen helpen om de volgende vier ideeën en voorstellen te overwegen. Ten eerste zou de kraakbeweging er goed aan doen om zichzelf minder proberen te rechtvaardigen aan de hand van de grotere, traditionele kraakthema's, zoals het bestrijden van leegstand (die er nauwelijks meer is) of het redden van monumenten (waar er genoeg van zijn). Het zou zelfs het overwegen waard kunnen zijn om ook het oplossen van de woningnood, hoewel het een belangrijk maatschappelijk en vaak ook een urgent persoonlijk thema blijft, minder centraal te stellen. In de

huidige context en onder de huidige repressie is het immers praktisch onmogelijk om van kraken weer een zekere, structurele woonvorm voor iedereen te maken.

Het ter discussie stellen van de grote strijdtonelen waar krakers zich decennia voor hebben ingezet zal vast tot veel verontwaardiging leiden, en het is zeker niet de bedoeling ze volledig ter zijde te schuiven. Wel zou het krachtig kunnen zijn zijn als krakers de rechtvaardiging voor hun handelen weer meer bij zichzelf zouden zoeken, aangezien alleen hun aanwezigheid al op gespannen voet staat met de smooth city. Door te kraken slaan krakers een barst in de hermetische perfectie van de smooth city, brengen een golf van subversieve mogelijkheden in het stedelijk landschap op gang, openen ruimte voor alles wat niet voldoet aan de geoptimaliseerde normen, en normaliseren het abnormale, het ongereguleerde, het suboptimale, het inconsistente en het anticommerciële. Simpelweg door in het hart van de stad te zijn wie ze zijn en door te doen wat ze doen branden ze een gat in het perfecte weefsel van de smooth city. Dit is vandaag de dag een doel op zich en zal de beweging veel meer energie geven dan wat voor externe maatschappelijke rechtvaardiging dan ook.

Ten tweede is het cruciaal om de “instituties” van de kraakbeweging zo veel mogelijk en zo lang mogelijk in stand te houden. Kraken is in Amsterdam, in tegenstelling tot wat soms gesuggereerd wordt, altijd een bijzonder georganiseerd en gereguleerd fenomeen geweest. Kraakspreekuren en kraakhandleidingen maar ook de directe lijntjes met advocaten en de vastomlijnde rituelen met de politie zijn allemaal voorbeelden van de instituties die het kraken lange tijd tot een geroutineerde manier van interveniëren in de stad maakten. In onze publicatie *Architecture of Appropriation* beschrijven we hoe kraken op deze manier een “ruimtelijke praktijk” werd die in de loop der jaren door allerlei groepen en voor allerlei doeleinden kon worden toegepast. De manier waarop vluchtelingencollectief *We Are Here* jaren na

het kraakverbod nog tientallen panden heeft kunnen kraken is grotendeels te danken aan het feit veel van deze instituties nog bestonden en mensen er ervaring mee hadden. Het in stand houden (en actualiseren) van deze instituties vergt veel tijd en energie maar zal ervoor zorgen dat er altijd weer toegeslagen kan worden als dat nodig is.

Ten derde is het van groot belang om nieuwe coalities te vormen. Kraakpanden zijn altijd een belangrijke basis geweest waar allerlei politieke bewegingen, van milieugroepen tot antifascisten, een plek vonden om zichzelf te organiseren en waar allerlei radicale dwarsverbanden konden ontstaan. Het kraken zelf werd echter (bijna) altijd door zelfbenoemde krakers uitgevoerd, volgens hun eigen methoden en in relatieve isolatie. In een kleiner wordende en fragmenterende beweging zou het effectief kunnen zijn het kraken nog meer dan nu in gezamenlijkheid uit te voeren met groepen die op andere manieren strijden voor hun "recht op de stad," van sociale bewegingen die op buurtniveau mensen bij elkaar brengen tot bewonersgroepen die vechten voor het behoud van hun sociale huurwoningen. Op deze manier ontstaat er meer wederzijds begrip en kan er op cruciale momenten, van ontruimingsnood tot plotselinge sloop, ook meer gezamenlijk opgetrokken worden. En ook hier geldt dat de ervaring van de gezamenlijke inbreuk op de smooth city ten behoeve van ieders recht op stad meer zal resoneren dan welke verklarend persbericht dan ook.

Tot slot is het tijd dat bestaande woon/werkpanden, woongroepen en vrijplaatsen ruimte gaan maken voor de huidige generatie actieve krakers. Deze plekken komen veelal voort uit de kraakbeweging maar worden nu grotendeels bewoond door mensen die niet of nauwelijks nog betrokken zijn bij de kraakstrijd van nu. Door gezamenlijk vrijkomende ruimte in te zetten voor actieve krakers kunnen zij op adem komen na de zoveelste spoedontruiming, of vanuit een minder precare positie bezig blijven met panden kraken die niet direct voor bewoning geschikt zijn. Daarnaast

hebben veel van de bestaande plekken publieke ruimte die vaak maar ondermaats gebruikt wordt en dus, ironisch genoeg, vaak leeg staat. Ook deze ruimte zou vrijelijk ter beschikking moeten worden gesteld aan de huidige generatie, zodat zij zich er kunnen organiseren of de ruimte in kunnen vullen op de manier zoals zij dat graag voor zich zien. Door een gecoördineerde inzet van de bestaande plekken kunnen zij veel betekenen voor de huidige generatie krakers die beduidend meer tegengas krijgen in het veroveren van hun eigen plek in de stad.

Ondanks dat er in de smooth city Amsterdam steeds minder kraakbare breuklijnen te vinden zijn en de repressie nauwelijks nog ruimte laat ook op deze laatste mogelijkheden in te spelen zal er altijd gekraakt blijven worden, uit directe (woning)noodzaak of uit het verlangen de stad weer gezamenlijk binnenstebuiten te keren. Het in overweging nemen van de bovenstaande suggesties kan hopelijk helpen om kraken ook in de jaren twintig van deze eeuw een effectieve en relevante actiemethode te laten zijn. Door het kraken niet te rechtvaardigen met brede thematieken maar met de urgentie van het niet-normatieve leven in de normatieve stad, door kraken als ruimtelijke praktijk operationeel te houden, door nieuwe coalities te vormen en met de actieve solidariteit van bestaande alternatieve plekken in de stad, kan kraken het contrast met de smooth city op scherp stellen. Ook, en juist, in het compleet strakgetrokken en verkilde Amsterdam kan kraken zo doorgaan met het vervullen van zijn misschien wel belangrijkste functie: het opeisen van een collectief recht op de stad voor iedereen.

Anarchokiddies

De ultieme nieuwkomers

EEN ONTMOETING

Ik zag Rosa voor het eerst toen ze veertien jaar oud was. Het was op een krakersdemonstratie, terwijl ze tegen een hele groep volwassenen sprak over het belang van kraken. Voor de meesten is spreken op een demonstratie al een enge stap, maar zij deed het alsof het vanzelfsprekend was dat ze daar stond en dat ze iets te zeggen had. Het is tekenend voor de nieuwe generatie activisten. In het land van “doe normaal, dan doe je al gek genoeg” was het tot niet zo lang geleden gênant om activist te zijn. Het was iets wat niet echt hoorde. Nu lijken jonge mensen er trots op te zijn. Standpunten die meestal jaren aan formulering nodig hebben, nemen zij met het grootste gemak in. Ze zijn intersectioneel. Ze zijn tegen de politie, tegen kolonialisme. Voor emancipatie en voor hogere lonen. Ze schuwen de confrontatie niet en spreken zich uit. De nieuwe generatie activisten rammelt aan de poort en ze kunnen niet wachten om hun stem te laten horen.

Een half jaar later bezocht ik een pas gekraakt pand, waar ik Rosa weer tegen kwam. Ze was daar in haar eentje aan het rondwandelen, iemand anders lag nog op een matras te slapen. Ik vroeg haar waar de bewoners waren, zodat ik mijn housewarmingscadeau aan ze kon geven. “Oh, geef maar aan mij, ik woon hier ook,” antwoordde ze. Ik had niet geregistreerd dat Rosa een bewoner kon zijn, gezien haar leeftijd leek het me niet gepast dat ze daar woonde. Hoewel ik bewondering voel voor minderjarigen die politiek actief zijn, maakte ik me ook gelijk een beetje zorgen. Kraakpanden zijn niet altijd een veilige omgeving en daarnaast weinig stabiel. Het pand waar ik Rosa zag is bijvoorbeeld na twee weken al ontruimd (terwijl het al meer dan een decennium leeg

stond). Het is daardoor vrij moeilijk om je een pand voor te stellen dat wel behouden kan worden en daarmee een stabiele woonomgeving kan vormen voor een minderjarige. En zelfs als een pand behouden kan worden, kan je je afvragen wat zo'n omgeving kan bieden aan een tiener. Wonen in een kraakpand biedt uitkomst aan mensen die geen huur willen of kunnen betalen. Waarom zou een minderjarige, die in principe onder de verantwoordelijkheid valt van ouders of voogden, toevlucht zoeken in een kraakpand? Wie let er op hen als de ouders het niet doen en wie zorgt er voor hen?

Het simpele antwoord op die laatste vraag is "andere krakers." Maar dat valt nog te bezien. Van verschillende mensen in de kraakbeweging heb ik gehoord dat ze geen zin hebben om te moederen over minderjarigen die zich bij de beweging hebben aangesloten. Ze hebben er bijvoorbeeld uit feministische overtuiging voor gekozen om zelf geen kinderen te krijgen, maar voelen zich ineens alsnog opgezadeld met de verantwoordelijkheid voor een minderjarige. En die bijna ouderlijke rol schuurt met het zelfbegrip van krakers. In de kraakbeweging geldt autonomie als een belangrijk principe voor het organiseren van acties: mensen behandelen elkaar als gelijken zonder hiërarchie, en krijgen de verantwoordelijkheid om hun eigen keuzes te maken. Bij minderjarigen wordt dit principe geproblematiseerd. Hoewel ze vaak als autonome persoon behandeld willen worden, hebben ze ook begeleiding nodig. Je kan ze niet gewoon aan hun lot overlaten. Daarbij heeft de handhaving van het kraakverbod de beweging ook hard gemaakt. Krakers hebben sterke politieke overtuigingen en houden zich daar doorgaans principieel aan. Heb je als minderjarige wel de overtuigingskracht en de zelfverzekerdheid om daar tegenin te gaan? En wat als je afhankelijk bent van diezelfde mensen voor basisvoorzieningen, zoals onderdak en voedsel?

Om antwoorden te vinden op deze en andere vragen, bezoek ik Rosa in haar nieuwste pand. Rosa heeft namelijk niet stil gezeten sinds ze uit dat laatste pand is vertrokken.

Daarvoor en daarna heeft ze al in verschillende panden gewoond en ze is bij bijna elke demonstratie aanwezig. Ze is daarmee één van de meest actieve anarchokiddies, een term die ik gebruik om de minderjarigen te omschrijven die bij de beweging zijn gekomen. Sinds kort woont Rosa in een gekraakt pand met ongeveer zeven anderen, allemaal volwassenen. We gaan bij haar in de woonkamer zitten, waar ook anderen van het collectief aanwezig zijn. Zij zullen haar af en toe bijspringen als ze niet uit haar woorden komt.

Ik vraag aan haar hoe ze bij de beweging is gekomen. “Het begon met een politiek bewustzijn creëren. Ik wist nog niet goed wat ik wilde, behalve dat het politiek moest zijn. Daardoor was ik actief geworden bij Volt, al sta ik daar nu echt niet meer achter. Via sociale media kwam ik bij Hotel Mokum uit. Ik bezocht de expo in jullie pand en was daarna naar de ontruiming gekomen, waar ik voor het eerst te maken kreeg met politiegeweld. Dit vond ik heel heftig, maar ik bleef naar pandjes komen. Bij de ontruiming van de Waldeck Pyrmontlaan (*een ex-gekraakt pand in Amsterdam, RC*) was er nog meer politiegeweld, waardoor ik radicaliseerde en nog bozer en politieker werd.”

Ik vraag haar of ze zich geborgen voelt in de kraakbeweging, waarop ze antwoordt: “Ja, grappig verhaal, in het eerste kraakpand waar ik bij zat, zat ook een pedo.”

VEILIGHEID VERSUS ZEKERHEID

Dit is natuurlijk alles behalve een grappig verhaal, en volgens mij zei Rosa dit vooral om aan te geven dat ik er niet al te ver over door moest vragen. Een reactie op pedofilie en politiegeweld in de kraakbeweging kan zijn: haal die kinderen daar weg. Het is duidelijk dat de gemeenschap niet veilig genoeg is voor hen. Mijn vraag op die reactie is: waar moeten die kinderen dan heen? Laat me een plek zien die gevrijwaard is van politiegeweld en machtsmisbruik en ik pak zelf ook mijn koffers in.

Kraken valt buiten de norm en daarom zullen mensen het harder veroordelen. Alles wat daar mis gaat, heeft het nadeel dat het onder een vergrootglas wordt gelegd en dat het emblematisch wordt voor alle kraakpanden. Maar diezelfde panden zorgen ook voor elkaar en, in dit geval, voor Rosa. Het hele collectief, en uiteraard zijzelf, zorgt ervoor dat Rosa eten, een onderdak en kleren heeft. Mensen komen bij kraken uit omdat ze iets ontvluchten. Sommigen doen het om de kou op straat te vermijden en om de hardheid van armoede te verlichten. Anderen ontvluchten de verstikking van een maatschappij die er niet voor hen is. En er zijn ook mensen die vluchten voor pedofilie en politiegeweld. Politiegeweld is wijdverspreid in de samenleving, al lijkt het er wel op dat agenten een bijzondere hekel hebben aan krakers. Pedofilie en seksueel geweld spelen zich meestal in een huiselijke omgeving af, bij familie of bekenden. Kraakpanden zijn plekken waarin politiegeweld en machtsmisbruik in ieder geval worden aangekaart en serieus worden genomen, iets wat je over heel veel andere plekken niet kan zeggen.

Toch is hier ontegenzeggelijk iets misgegaan. Een oplossing bleef ook te lang uit, waardoor Rosa en haar vrienden de beweging tijdelijk hebben verlaten. “Ik vond het vooral jammer, omdat ik eerst heel enthousiast was om bij de beweging te komen” vervolgt Rosa. “Daarna wilde ik echt even afstand nemen van kraken. Maar dat is oneerlijk. Waarom was ik degene die weg moest?” Om de veiligheid van minderjarigen te waarborgen, moeten krakers serieus heroverwegen hoe ze dat het beste dienen te faciliteren. De kraakbeweging is gelukkig altijd goed geweest in oog hebben voor groepen die achtergesteld zijn of meer risico lopen. Zo worden mensen van kleur voor een actie vaak door de AG (arrestantengroep, de mensen die zich bezighouden met de juridische kant van actievoeren) ingelicht over het vergrote risico dat zij lopen. Witte mensen worden geïnformeerd dat hun kameraden van kleur dit vergrote risico lopen en zullen daar rekening mee houden. En zo spreken

veel actie-arrestanten in de cel Engels, uit solidariteit met de mensen die geen Nederlands spreken, opdat die niet afgezonderd worden. Dit soort voorzorgsmaatregelen lijken er in het geval van minderjarigen niet te zijn. Ik vraag aan Rosa of mensen haar ooit hebben gewaarschuwd voor de risico's die erbij komen kijken wanneer je je als minderjarige in een groep met volwassenen begeeft. Ze antwoordt nuchter: "Nee, maar soms als ik een kraakpand inloop zeggen mensen wel eens: 'Ga weg, je bent te jong!'"

Niet iedereen wordt makkelijk ontvangen in de kraakbeweging, en minderjarigen zijn daar geen uitzondering op. Er zijn verschillende redenen waarom mensen minderjarigen niet toelaten tot de beweging. Maar het belangrijkste argument is veiligheid, zowel voor de kraakgemeenschap zelf, als voor de minderjarigen. Vanwege de toegenomen repressie sinds het kraakverbod, hebben krakers erg beschermend moeten zijn over hun huis, idealen en gemeenschap. De tijd van met een koevoet op stap gaan is allang niet meer de realiteit en daardoor is er veel geheimzinnigheid rondom een actie. Als er ook maar iets uitlekt, kan dat alles in de soep laten lopen en is de kans op een huis verkeken. Minderjarigen zijn daar, volgens sommigen, minder mee bezig. Het clichébeeld is dat tieners impulsiever reageren op situaties, makkelijker dingen delen via sociale media en de consequenties van hun eigen acties (nog) niet kunnen overzien. Het kost veel tijd om een minderjarige al deze dingen bij te brengen, waardoor het soms veiliger is om te zeggen, "ga weg, ik zie je wel weer wanneer je volwassen bent." Maar zoiets wordt natuurlijk ook uit oprechte bezorgdheid voor de minderjarige gezegd, en omdat je als volwassen kraker jezelf niet altijd in staat acht om een veilige situatie te creëren voor iemand die in jouw ogen nog een kind is.

Gelukkig is er nu een collectief dat zich bekommert om Rosa, waarmee ze een veiliger onderkomen heeft gevonden. Maar waarom überhaupt nog terugkomen? Wat is er aan de beweging wat zo aantrekkelijk is voor een minderjarige?

Of, nog beter gevraagd, wat is er zo slecht aan het “normale” leven dat iemand dat wil ontvluchten?

GEZIN EN SCHOOL

In vergelijking tot minderjarigen hebben volwassenen een veel grotere beschikking om hun leven zelf in te richten. Minderjarigen wordt nauwelijks de verantwoordelijkheid gegund om zelf tot inzichten te komen en hun leven daarvoor vorm te geven. Als maatschappij betuttelen we tieners en leggen we ze allemaal verplichtingen op, uit angst of uit bezorgdheid. Die laatste twee vallen misschien vaker samen dan we aan onszelf zouden willen toegeven.

Ik wil van Rosa weten of ze de leerplicht onderdrukkend vindt en ze anticipeert al op mijn volgende vraag: “Voor mij zijn mijn ouders het meest onderdrukkend. Ik vind school vooral vervelend, omdat het moeilijk te bereiken is vanaf het pand en omdat ik de hele dag dingen moet doen die me eigenlijk niet aanstaan.” De dag ervoor had Rosa een les gemist: “Er was een rechtszaak over ons pand. Bovendien was de les die ik miste onbelangrijk, dus zo erg was het niet.” Dit is een duidelijk voorbeeld van een belang dat botst met een verplichting. De rechtszaak over een pand is een stressvol en ingrijpend moment voor een kraker. Je woonrecht staat of valt (meestal het laatste) bij het oordeel van een rechter, waardoor je hele leven plots overhoop gegooid kan worden. Het is te gemakkelijk om “de les was toch onbelangrijk” af te doen als een standaard tieneropmerking. Voor Rosa kan ik me heel goed voorstellen dat een les onbelangrijk voelt in het licht van zo’n ingrijpende gebeurtenis. Een les waar ze overigens nooit om heeft gevraagd en waar ze blijkbaar het belang niet eens van inziet. Twee maanden na dit gesprek zal ze ook ophouden met school om aan een elektriciensopleiding te beginnen, waardoor ze in haar onderhoud kan voorzien.

En dat was hard nodig. Het is goed om hier stil te staan bij Rosa’s eerdere opmerking dat ze haar ouders het meest on-

derdrukkend vindt. Rosa kan en wil niet meer thuis wonen en heeft het contact met haar ouders grotendeels verbroken. Ze hoeft niet uit te leggen wat er precies is voorgevallen. Dat de afhankelijkheid van ouders als onderdrukkend kan worden ervaren, is namelijk vanzelfsprekend. Het is compleet willekeurig in welk gezin je geboren wordt. Je relatie met je ouders is bovendien privé, iets dat zich achter gesloten deuren afspeelt en wat voor iedereen anders is. We hoeven nog niet eens van agressie te spreken, om te zeggen dat er in ieder geval een serieuze machtsrelatie is, waar kinderen nooit voor hebben gekozen. De ernst van de situatie wordt pas duidelijk wanneer je als kind op zoek gaat naar andere mogelijkheden. Die zijn er namelijk nauwelijks, of zeg maar gerust niet. Omdat kinderen afhankelijk zijn van ouders in de voorziening van hun basisbehoeften, hebben ouders de macht om die hun te onthouden. De vrijheidsbeperking die door school wordt opgelegd, valt in het niet bij de ingrijpende relatie tussen ouder en kind. Op school heb je tenminste nog de vrijheid om met anderen in contact te komen en zelf te bepalen met wie je optrekt, of juist wie je vermijdt. En zelfs als school kinderen niet altijd de kans biedt om hun eigen talenten en identiteit te ontwikkelen, heeft ze nog niet de macht om die te bepalen, beperken, of te verbieden. Ouders kunnen dat wel. Rosa komt later in het gesprek met een voorbeeld: "Ik heb al een lange tijd last van mijn ademhaling en ik weet vrij zeker dat ik astma heb, maar wanneer ik bij de huisarts kom zegt die dat ik toestemming van mijn ouders nodig heb om medicatie te slikken. Voor mij is het niet mogelijk om die toestemming te krijgen, dus moet ik het nu zonder medicatie doen, met alle gevolgen van dien."

Doordat het gezin onder de privésfeer valt, heeft het de façade van een neutraal en apolitek domein. Zolang deze verhoudingen als natuurlijk gepresenteerd worden, is het moeilijk om hiertegen in verzet te komen en hoeft het ook nauwelijks verdedigd te worden. Maar neutraliteit bestaat

niet en de essentiële zorg overlaten aan gezinnen is ook een politieke keuze. In Nederland zie je dit het beste bij mantelzorgers. Ongeveer 35% (!) van de mensen boven de 16 jaar is mantelzorger.¹ Dat mantelzorg zo groot is in Nederland komt niet doordat dit het beste model van zorg is, maar omdat er zoveel is bezuinigd op de publieke zorgsector, dat die de toestroom van zieken niet meer aan kan. Toch wordt er bij mantelzorg gezegd dat het goed is dat we voor onze naasten zorgen. Dat komt terug in de misleidende term “mantel,” die impliceert dat deze vorm van zorg een soort warme betrokkenheid bij je naasten is, in plaats van werk. De zorg voor kinderen aan de ouders overlaten past in een groter neoliberal narratief, waarbij zorg geprivatiseerd is en publieke zorginstellingen kapot bezuinigd zijn. Margaret Thatcher, ideoloog van het neoliberalisme en oud-premier van Engeland, heeft het in deze fameuze uitspraak niet voor niets over de rol van het gezin.

Ik denk dat we door een periode zijn gegaan waarin te veel *kinderen* en mensen een idee hebben van “ik heb een probleem, dus het is de taak van de overheid om dat op te lossen!” (...) “ik ben dakloos, dus de overheid moet me van een woning voorzien!” en op die manier schuiven ze hun problemen af op de maatschappij, en wie is de maatschappij? Er bestaat niet zoiets! Er zijn individuele mannen en vrouwen en *gezinnen* en de maatschappij kan niks anders doen dan aanmoedigen (...) dat mensen eerst naar zichzelf kijken.²

Het volledige citaat is nodig om te begrijpen waar dit soort sociale en politieke constructies vandaan komen. Wanneer rechtse groeperingen zeggen er te zijn voor de individuen in de samenleving, bedoelen ze in feite dat ze vinden dat individuen eerst bij het gezin moeten aankloppen, voordat ze iets van de staat kunnen verwachten.

Als we zorg nodig hebben, moeten we van Thatcher naar onszelf kijken. Als we dakloos zijn, moeten we het zelf oplossen. Rosa heeft in principe aan deze opdracht voldaan door

nu te kraken en in haar eigen onderhoud te voorzien. Maar kraken is overduidelijk niet wat de neoliberalen voor ogen hebben. Het is typerend voor de wooncrisis waar we in verkeren. De staat schiet duidelijk op elk front tekort, heeft niet meer de capaciteit om welke crisis dan ook te beteugelen, maar is tegelijkertijd steeds repressiever geworden tegenover elke oplossing die mensen dan zelf ontwikkelen. Zeker wanneer die oplossingen zich onttrekken aan het gereguleerde bestaan.

Wanneer een minderjarige niet meer thuis kan wonen, gaat die op zoek naar een alternatief. Er zijn dan twee keuzes. Of de minderjarige wordt weer opgesloten in regels en bureaucratie, er wordt een zorginstelling ingeschakeld waarvan we weten dat die tekort schiet en waarover de verschrikkelijkste verhalen de ronde doen. Of we proberen de minderjarige te ondersteunen in het vinden van diens eigen autonomie, bijvoorbeeld in de kraakbeweging. Het is niet gek dat krakers misschien een beetje wantrouwend zijn over hoeveel autonomie of zelfstandigheid een minderjarige aankan. Dat kinderen en tieners minder in staat zijn om verantwoordelijke keuzes te maken, is dan ook een logisch gevolg van het feit dat ze die doorgaans niet mogen maken. Maar juist door de onderdrukking van autonomie en het verlangen ernaar, hebben minderjarigen over het algemeen ook een goed besef van het belang ervan. Zo heeft Rosa een genuanceerd antwoord op de vraag hoe autonoom een tiener moet zijn: “Nou ik denk dat het wel handig is als er mensen zijn die me aanspreken op “domme” keuzes, vooral als ik daar later spijt van kan krijgen. Maar dat vind ik ook iets dat ik gewoon bij mijn vrienden kan doen. Ik hoef ook echt niet alles in mijn eentje op te lossen, dat kan ik niet, dat kan niemand. Voor mij is autonomie dat niemand mij kan dwingen iets wel of niet te doen. Als je iemand moet dwingen tot iets, is dat altijd een vorm van geweld.”

HET PERSOONLIJKE IS POLITIEK

De samenstelling van het collectief dat Rosa onder zijn hoede heeft genomen is divers: veel mensen zijn niet-Nederlands, bijna iedereen is vrouw en anders non-binair. De politiek van het collectief loopt met de tijdsgeest mee en onlangs zijn ze in een pand getrokken waar ze de deuren open zullen houden. Het lijkt geen toeval te zijn dat Rosa in dit pand en met dit collectief woont. Onder de anarcho-kiddies valt het me op dat ze eigenlijk allemaal queer zijn. Wat maakt de aantrekkingskracht van de kraakbeweging zo groot voor specifiek deze jongeren?

Rosa wil niet gelijk antwoord geven wanneer ik haar vraag of zij weet hoe het komt dat zoveel anarchokiddies queer zijn. Haar twijfel is de reden dat iemand anders uit het collectief ingrijpt, die aangeeft dat in de kraakbeweging sowieso meer mensen queer zijn dan buiten de beweging. Dit geldt dus niet in het bijzonder voor de minderjarigen. Daarop antwoordt Rosa: “Ja, maar ik ken geen enkele minderjarige die in de kraakbeweging zit die niet...” “Queer is?” vul ik aan, “Nee, sterker nog, ik ken geen enkele minderjarige kraker die cis is.” Rosa gaat verder: “Over het algemeen zijn de minderjarigen van nu zich sowieso bewuster van gender dan eerdere generaties. Dat betekent trouwens niet dat alle minderjarigen zich nu heel respectvol opstellen naar mensen die gender non-conform zijn. Op school zijn er groepjes en als niet-cis persoon ben je eerder een buitenbeentje. Dan ga je toch op zoek naar nieuwe plekken, waar je wel aansluiting vindt.”

“Waarom vind je dan wel aansluiting in de kraakbeweging? Wat biedt deze beweging dat andere plekken niet bieden (op woongelegenheid na)?” Rosa zegt dat ze het niet weet, maar Lola, iemand van het collectief, springt haar bij: “Hier hadden we laatst een goed gesprek over, weet je nog? Queer kinderen komen er op een relatief jonge leeftijd al achter dat onze samenleving niet iedereen gelijkwaardig

behandelt en dat dat ook beleid beïnvloedt. Zoals bijvoorbeeld de gezondheidszorg, die trans mensen, en kinderen in het bijzonder, structureel achterstelt. De veronderstelling dat de staat het beste met je voorheeft wordt al op vroege leeftijd ontkracht en dat zorgt ervoor dat trans kinderen eerder op zoek gaan naar alternatieven. Tenminste, zo herinner ik me het gesprek, ben je het daarmee eens Rosa?” Rosa knikt instemmend.

Queer kinderen lopen een veel groter risico om dakloos te worden dan andere jongeren. Vaak is er sprake van “acute dakloosheid,” bijvoorbeeld na een coming-out of een ruzie. Zij moeten dan terugvallen op een andere gemeenschap. Het woord “familie” heeft in de queer geschiedenis niet toevallig een bijzondere plek verkregen. In een biologisch gezin is er niet altijd sprake van de beloofde “onvoorwaardelijke liefde” wanneer een gezinslid queer is. Queer en feministische groepen hebben altijd gewerkt aan het creëren van veilige gemeenschappen en relaties. Een queer gezin is vaak gebaseerd op vrijwillige instemming, in plaats van biologische overeenkomsten. Rosa’s eerdere opmerking dat niemand haar hoort te kunnen dwingen, maar dat ze wel zorg nodig heeft, past hier perfect bij. In de jaren zeventig was *mother* een term die gebruikt werd voor een oudere queer persoon die zich ontfermde over jongere queer “kinderen.” En in de jaren tachtig hadden queer families nog een bijkomende functie, namelijk om bescherming en zorg te geven ten tijde van de AIDS-pandemie. Oudere “familieleden” gaven jonge leden de cruciale informatie die de overheid naliet te verstrekken. Dit is het duidelijkste voorbeeld van queer gezinnen die zorg voor elkaar dragen wanneer de politiek het laat afweten. En het zijn deze gezinnen die ervoor hebben gezorgd dat veel jonge, kwetsbare queer jongeren een alternatieve structuur hadden waar ze op konden bouwen. Vanuit die structuren kon bovendien een sterke politieke beweging ontstaan, die een gemarginaliseerde groep de kans gaf om op te komen voor hun recht tot zorg.

Politieke structuren en bewegingen bouwen door op een andere manier samen te wonen: krakers zijn ermee bekend. Kraakpanden zijn niet alleen voor queer mensen een goed toevluchtsoord, maar eigenlijk voor alle buitenbeentjes, of mensen die op een andere manier hun draai niet lijken te vinden in de maatschappij. Het principe van kraken is dat niemand buitengesloten mag worden van basisbehoeften zoals onderdak, voedsel en medicatie. En als de staat het niet geeft, dan regelen krakers het zelf en voor elkaar. Zo is het een vast gebruik om in een pand volkskeukens te hebben, waar met eten dat anders weggegooid wordt, wordt gekookt door vrijwilligers. Als gast betaal je zoveel als je kan missen en soms is dat niks. Daardoor kennen krakers vele daklozen en mensen uit de buurt met een kleine portemonnee. Voor iedereen die het niet meer redt staan krakers klaar. Maar het is niet alleen uit noodzaak of armoede dat mensen bij de kraakbeweging komen. Of beter gezegd: nood laat zich niet alleen uitdrukken in wanhoop, maar ook in de hoop voor een beter alternatief.

Doordat krakers tegen de wetten van de staat in gaan, hebben ze alle vrijheid om een plek te creëren waar hun eigen regels gelden, uit het zicht van de conventies van de goede burgerij. Er kunnen nieuwe sociale relaties ontstaan, of juist oude sneuvelen. Het is niet toevallig dat er nu zoveel queer en feministische kraakpanden zijn. Je zou zelfs kunnen zeggen dat een queer politiek inherent is aan kraken. Wat kraken namelijk doet is de dingen die verbannen zijn naar de privésfeer, zoals een huis hebben of samenwonen, openbaar maken en politiseren. Met het beroemd geworden adagium "het persoonlijke is politiek" hebben feministen de leugen doorzien die deze scheiding probeerde te verhullen. Juist in privésferen worden queer mensen en vrouwen onderdrukt. De opheffing van het onderscheid tussen privé en politiek heeft ertoe geleid dat taken die door rechts als een privéaangelegenheid worden gezien, een collectieve verantwoordelijkheid worden. En daarbij dat

groepen die met onderdrukking te maken hebben, voor elkaar moeten zorgen.

Het lijkt erop dat de zorgtaken in dit collectief evenwichtig verdeeld zijn, waarbij er vanuit wordt gegaan dat iedereen gelijkwaardig is. Er zijn huisvergaderingen, waar op basis van consensus wordt besloten hoe het pand te organiseren. Dit is compleet anders dan hoe een “normaal” huishouden werkt, waar hiërarchie de sociale conventies bepaalt. Kraken is in elk opzicht een alternatief voor hoe we de wooncrisis begrijpen. Niet alleen als het gaat om hoe we huizen behoren te verdelen, maar ook wat we ons überhaupt bij een thuis voorstellen. De kraakbeweging heeft dus de potentie om een werkelijk alternatief te worden voor het gezin. De vraag is: lukt dat ook?

ANTICONCLUSIE

Op die laatste vraag is niet een eenduidig antwoord te vinden. Tijdens het schrijven van dit stuk is de situatie van Rosa continu veranderd, soms ten goede, soms niet. Tussen praktische bezwaren en de mazen van de wet bleken droom en daad elkaar soms tegen te spreken. Het zou te gemakkelijk zijn om dit stuk nu af te sluiten met enkel een positieve boodschap, want de situatie waar Rosa zich in bevindt is niet enkel positief. Ze heeft nu werk als elektricien en heeft een stabielere thuissituatie, maar makkelijk was het niet.

We leven in een wereld waar mensen geatomiseerd zijn en zorg geprivatiseerd is. In een stad waar mensen, afgesloten in appartementen, zich zorgen maken over een te hoge huur en waar burens die met hetzelfde probleem kampen elkaar niet kennen. Op straat hebben we geleerd snel voorbij de dakloze te lopen, onze ogen op de grond gericht, zodat we niet geconfronteerd hoeven te worden met armoede. De wooncrisis is een zorgcrisis, en alleen door voor elkaar te zorgen kunnen we eruit komen. Dat begin kan gezocht en gevonden worden in kraakpanden. Door de breedte van de

wooncrisis zullen er ontelbaar redenen zijn waarom iemand op kraken uitkomt, iedereen met zijn eigen geschiedenis en zijn eigen confrontatie met een wereld die er niet voor hen bleek te zijn.

De politiek enthousiaste minderjarigen die ik aan het begin van dit stuk aanhaalde, zijn dat niet slechts uit idealistische overtuigingen. Ze hebben legitieme zorgen over de staat van de wereld, voelen zich terecht in de steek gelaten door instanties en hebben vaak geen andere plek om heen te gaan. Zaak is dat wij deze jongeren niet ook in de steek laten. Op de eerste plaats door ze serieus te nemen en naar hen te luisteren wanneer zij opstaan voor hun rechten. Zij zijn de mensen die het beste aanvoelen wat er scheelt in de samenleving, die het meest onbevangen naar gesloten gebruiken kunnen kijken en er vraagtekens bij kunnen stellen. En op de tweede plaats moeten we jongeren ondersteunen door zorg te allen tijde centraal te stellen in onze politiek, want zorg *is* onze politiek. Laten wij er wél voor elkaar zijn. Laten we huizen kraken waar voedsel en onderdak er voor iedereen is. Laten we de stad terugpakken van hen die verdienen aan deze misère en laten we die teruggeven aan hen die dachten in de steek te zijn gelaten.

door Lente (RC)

NOTEN

- 1 Alice de Boer et al., 'Blijvende bron van zorg. Ontwikkelingen in het geven van informele hulp 2014-2019' (Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag, 2020)
- 2 Margaret Thatcher, 'Interview for "Woman's Own" ("No Such Thing as Society")', 1987: <https://www.margaretthatcher.org/document/106689>. Vertaling en nadruk RC.

Bezetten voor de buurt

Een discussie over de strijd tegen gentrificatie, met kraken als middel

In de afgelopen decennia heeft het proces van gentrificatie flink huisgehouden in Amsterdam. Welvarende nieuwe bewoners worden aangetrokken in wat vaak armere arbeiderswijken waren, waardoor de waarde van het vastgoed stijgt. Nieuwe voorzieningen worden aangelegd (zoals OV-lijnen die het gebied beter verbinden met het centrum), en er komen vaak hippe cafés en boetiekjes die op de veranderende demografische samenstelling inspelen. Het resulteert onder meer in de onderwaardering, verdrijving, en vervanging van bewoners en lokale culturen. Een heel aantal buurtinitiatieven en activisten verzetten zich tegen de negatieve gevolgen van gentrificatie in hun leefomgeving. Maar het opbouwen van een sterke beweging kent veel haken en ogen.

Dit gesprek bundelt de inzichten van vier Amsterdammers die zich vanuit verschillende buurten en organisaties inzetten voor de versterking en bescherming van lokale gemeenschappen. Hoe wapenen zij zich tegen gentrificatie, wat verbindt hen en waar lopen zij tegenaan? En wat is hun relatie tot de kraakbeweging? De uitnodiging is verzonden door mijzelf, Penny, en medekraker Ronja. De ontmoeting vindt plaats op een zondag in november 2022 in het vers gekraakte Monument in hartje Amsterdam.

Voor de meeste gesprekspartners was het de eerste keer dat ze in een actief kraakpand waren. En andersom is het zo dat veel van wat er op lokale schaal en in buurten aan verzet tegen gentrificatie plaatsvindt, geen directe weerklank in de kraakscene krijgt.

Maar we willen juist samen tegen gentrificatie strijden. Daar gaat, tot nu toe, dus iets mis. Is er vanuit de kraakbeweging genoeg binding met buurten? De ambitieuze idealen

van de kraakbeweging vertalen zich logischerwijs niet altijd naar de realiteit. Dit kan zijn vanwege een gebrek aan tijd of kennis. Daarbij wordt de kraakbeweging vaak gezien als homogeen. Het zijn namelijk niet uitsluitend, maar wel voorname-lijk witte krakers, anarchisten, studenten, kunstenaars en hun subculturen die momenteel in kraakpanden een toevluchtsoord vinden. Dit zie je ook terug binnen ons eigen collectief, Mokum Kraakt. Waarom is dit? Voelen mensen die zich niet tot deze groepen rekenen zich niet welkom, of is kraken simpelweg te onbekend of gevaarlijk? Wordt de kraakbeweging zelfs als probleem ervaren, in plaats van als oplossing in het terugclaimen van onze stad? Ik wil geen star onderscheid maken tussen witheid en de kraakbeweging aan de ene kant, en buurtbewoners en mensen van kleur aan de andere kant. Wel observeer ik verschillende breuklijnen tussen deze groepen, die ik centraal wil stellen. Wat zijn de vooruitzichten op een gezamenlijke strijd binnen de vaak nog gefragmenteerde woonbeweging?

In dit gesprek worden de racistische en klassistische werking van gentrificatie, de vraag of de kraakscene onbedoeld een hand heeft in dit proces, en de rol van privilege in het aangrijpen van kraken en samenwerken met de kraakbeweging aangekaart. En er worden suggesties gedaan om deze obstakels te erkennen en te overwinnen. Kraken kan bijdragen aan een betere toekomst voor de buurt en de stad. En vice versa: de buurt heeft de toekomst van het kraken deels in handen. Dit gesprek gaat dan ook over de nog onbenutte mogelijkheden van kraken als middel in de anti-gentrificatiestrijd. Op welke manier kan kraken een betere bondgenoot zijn in het saboteren van bulldozers, en het versterken van lokale gemeenschappen?

De gesprekspartners zijn **Melissa Koutouzis**, mede-initiatiefnemer van het Woonprotest en *organisator* binnen de woonbeweging; **Elaine Michon**, inwoner van tuindorp Kleine Die—dat sinds drie jaar door wooncorporatie Ymere met sloop bedreigd wordt—en aangesloten bij Red

Amsterdam-Noord, een collectief van bewonersorganisaties dat opkomt voor de rechten van inwoners van Noord; **Soumeya Bazi**, kunstenaar, student, geboren Nieuw-Westerling en onderdeel van Nieuw-West in Verzet, een actiegroep die strijdt voor woonzekerheid en tegen gentrificatie in een van de snelst veranderende stadsdelen van Amsterdam (van haar hand lees je in deze bundel ook het stuk Benti); en **Wouter Pocornie**, architect en stedenbouwkundige, geboren en getogen in Amsterdam-Zuidoost, die momenteel vanuit The Black Archives en The Black Archives Bijlmer werkt aan de dekolonisatie van stedelijke processen en bewustzijn over gentrificatie.

DE STRIJD TEGEN GENTRIFICATIE

Zouden jullie kort kunnen uitleggen waar jullie momenteel mee bezig zijn?

M Ik ben bezig verschillende wooninitiatieven bij elkaar halen. Dat is best ingewikkeld, omdat het meeste protest ontstaat uit lokale problematiek. Dan is het logisch dat op lokaal niveau wordt georganiseerd, en dat initiatieven in Noord niet per se communiceren met Nieuw-West of Zuidoost, of andersom. We zijn nu een klein initiatief gestart met onder andere Red Amsterdam Noord, Verdedig Noord, Nieuw-West in Verzet, en Hart voor de K-buurt. We proberen om de paar weken samen te komen. Daarin zien we toch dat iedereen met soortgelijke dingen bezig is.

E Ik woon in Nieuwendam in Amsterdam-Noord, in een huis dat sinds drieënhalf jaar met sloop bedreigd wordt door Ymere. Het is een tuindorp met 114 eengezinswoningen die plaats moeten maken, of moesten maken, voor veel meer kleinere sociale woningen, zoals ze overal doen. Maar de buurt is daartegen heel solidair in verzet gegaan. En dat betekent dat wij al drieënhalf jaar nóg slechter onderhouden

huizen hebben en niet echt vooruit komen, behalve dat we ons hebben laten gelden op verschillende manieren.

Wij zijn als bewonerscommissie aangesloten bij Red Amsterdam-Noord, daar ben ik al vanaf het begin bij betrokken. Red Amsterdam-Noord is een collectief van verschillende bewonersorganisaties uit Noord van bewoners, door bewoners. We zijn met zo'n 24 op dit moment, onder andere Verdedig Noord en de NoordAs, kerkelijke groepen, maar ook bijvoorbeeld ANGSAW, Amsterdam-Noord Groene Stad Aan het Water. Het is heel verschillend en dat maakt dat we heel ongrijpbaar zijn voor beleidsmakers, want die kunnen ons niet neerzetten als een stelletje dit of een stelletje dat, want we zijn een stelletje niks omdat we van alles zijn. Voor onszelf zijn we overigens ook ongrijpbaar want het is best een chaos, maar het werkt desondanks best wel goed.

Noord is een stadsdeel dat aan zichzelf is overgelaten, al sinds het begin. Daar werden alle onmogelijke, onaangepaste mensen heen gestuurd, en arbeiders, wat een beetje op hetzelfde neerkomt voor de mensen die dat bepaalden. Daardoor hebben die mensen zelf alles opgeknapt en onderhouden.

W Ik heb in veel verschillende steden gewoond, maar ik ben geboren en getogen in Amsterdam-Zuidoost. Ik ben afgestudeerd als architect en stedenbouwkundige in Delft en heb veel projecten gedaan in het buitenland. Ik werk vooral vanuit het idee dat bottom-up perspectieven onderdeel moeten worden van het hele stedenbouwproces, zowel in de planning als in de ontwerptaal, en daarin vanuit de bestaande cultuur te werken. Ik heb een tijdje bij architectenbureaus gewerkt, en veel onderzoeksposities gehad, en daarna heb ik ook bij de gemeente gewerkt, twee jaar lang, als stedenbouwkundig ontwerper, wel altijd met het idee om uiteindelijk toch weer ergens anders of zelfstandig te gaan werken. Uiteindelijk kreeg ik die kans door Hart voor de K-Buurt, dus Kraaiennest, 1104, dat was toen nog een actiegroep.

Mijn doel zou toch wel zijn om gebiedsplanning echt te dekoloniseren, of in ieder geval voorbeelden daarvan aan te dragen. Ik ben me heel erg gaan uitspreken tegen gentrificatie. Natuurlijk stond dat bij Hart voor de K-buurt ook al bovenaan de agenda, en ook vanuit The Black Archives begonnen we daar werk van te maken. Dat doe ik door mijn academische kennis en mijn onderzoek in te zetten en mijn samenwerkingspartners uit Zuidoost “tussenproducten” te geven: kaarten of ontwerpen die laten zien waar het beleid vandaan komt, wie de spelers zijn, wat de fases zijn. Door het vergroten van de kennis daarover, en door wat verschillende organisaties daar uiteindelijk mee doen, komt er een beetje druk op de gemeente vanuit Zuidoost.

S Ik ben geboren en opgegroeid in Nieuw-West. Het stadsdeel heeft me mijn hele leven lang geboeid, omdat het een bijzonder stadsdeel is, met een heel sterk eigen karakter en een heel hechte gemeenschap. Ik heb altijd het gevoel gehad dat ik uit een soort van dorpje kwam in de stad zelf. Ik heb jarenlang heel veel kunnen observeren in de hele stad, en heb bemerkt hoe gesegregeerd we eigenlijk leven. Later kwam ik er ook nog eens achter dat dat is aangestuurd, dus dat het vanuit een bepaalde visie ooit is ontworpen hoe de stad is en hoe we wonen.

Eind 2021 hebben we Nieuw-West in Verzet opgericht, met een paar mensen. Het is heel moeilijk om de tijd en de energie te vinden om zo’n beweging levendig te krijgen, zonder dat je in een burn-out terechtkomt. Dus waar wij ons dit jaar vooral op willen focussen is echt meer bewoners vanuit het stadsdeel zelf leren kennen en aan ons binden. En ja, wij moeten zelf nog een sterk fundament creëren, voordat we allianties kunnen smeden, dus daar gaan we dit jaar heel erg op focussen.

E Wat ik merk in die hele woonstrijd is dat het helaas zo is dat je mensen in de wijk moet hebben die praten zoals ik,

die tegen veel stootjes kunnen en veel stootjes terug kunnen geven, om überhaupt te kunnen bestaan als bewoners. En dat corporaties erop mikken dat je niet georganiseerd bent, dat je niet solidair bent, dat je niet opgeleid bent, dat je dus slecht kunt lezen en schrijven, want dat is echt hoe ze je benaderen en hoe ze met je omgaan. Dat aan alle kanten vertraging wordt gecreëerd om te zorgen dat er vooral geen beweging komt, dus dat alles van ons afhangt. En dat er bij de gemeente in het sprookje wordt geloofd dat stichting !WOON ons helpt, en dat wij daardoor eigenlijk op gelijke voet staan met de corporaties.

M De slachtoffers van de wooncrisis, dat zijn miljoenen mensen. De grote vraag is hoe we die mensenmassa gaan organiseren om met z'n allen echt een bedreiging te worden. Wij focussen ons nu heel erg op verkoop, sloop en liberalisering van sociale huur, het feit dat we honderdduizenden sociale huurwoningen zijn kwijtgeraakt de afgelopen paar jaar, en een nieuwe visie voor Nederland: namelijk dat volkshuisvesting weer voorop staat. En gentrificatie is daar een belangrijk onderdeel van omdat het bij gentrificatie hoort dat sociale huurwoningen verdwijnen uit buurten. De oorspronkelijke bewoners worden weggejaagd en niemand weet waar ze dan heen gaan of kunnen. Amsterdam is een bizar gesegregeerde stad. Het centrum is gewoon van witte mensen, het is totaal niet gemixt.

Kraken is natuurlijk een groot onderdeel van de woonstrijd en ik ben heel blij om te zien dat zowel in het centrum wordt gekraakt als daarbuiten. Als erbuiten wordt gekraakt, dan krijgt dat misschien minder aandacht, of er is een soort wantrouwen vanuit de buurt. En, hoe kan kraken echt bijdragen aan daadwerkelijke huisvesting voor mensen die dakloos zijn? Het culturele rondom kraken is ook belangrijk. Je hoeft niet alleen maar te kraken voor huisvesting, want ook de subculturen en de kunst zijn de afgelopen twintig jaar verdwenen. Dat moet je ook teruggeisen. Net als het recht om

ergens te mogen bestaan zonder portemonnee. Je hebt natuurlijk hier en daar nog wel buurthuizen die goedkoop zijn, maar ook die zijn bijna allemaal wegbezuinigd de afgelopen tien, twintig jaar. Dus we hebben een enorme inhaalslag te maken. Iedereen die meedoet is wat mij betreft belangrijk in de strijd. Alleen, we hebben verschillende strategieën en prioriteiten omdat de wooncrisis ook vele gezichten kent, en vele problemen. Wat mij betreft, alle hens aan dek.

Hoe zien jullie gentrificatiebeleid vanuit jullie ervaring?

S Toen ik begin twintig was begon ik te merken dat er na jaren van verwaarlozing van Nieuw-West, een influx was aan interesse: dat er projecten werden opgezet en dat er ineens allerlei onderzoeken werden gedaan over het stadsdeel. Dat gebeurde in één keer en dat was heel vreemd, want al die jaren daarvoor was het muisstil en werden we genegeerd. Of was de buurt jarenlang alleen een onderwerp als het negatief in de media kwam: Marokkanen uit Slotervaart, Marokkanen uit Osdorp, jongeren rond Slotermeer, plein '40-'45, het was altijd heel negatief. Nu merk je ineens dat er heel veel interesse is in Nieuw-West en dat heeft ermee te maken dat het het grootste stadsdeel is en daar dus nog heel veel te "halen" valt. Dus mijn hele leven lang hoorde ik, Nieuw-West, daar wilde je niet dood gevonden worden. En nu zie ik diezelfde mensen wonen en zich afsluiten van de rest van ons omdat er gewoon geen binding is met het stadsdeel.

Parallel daaraan beseftte ik ook dat mijn generatie niet eens meer in dit stadsdeel kan blijven, terwijl wij juist degenen zijn die het dit karakter hebben gegeven, die het eigenlijk vormen. En niet alleen vormen, maar ook de klappen hebben gekregen van de manier hoe de gemeente is omgegaan met het stadsdeel; de verwaarlozing, en hoe de media is omgegaan met het stadsdeel; de negatieve beeldvorming. Het zijn allemaal klappen die wij decennialang hebben opgevangen. Nu wordt het ineens schoongeveegd: oké, jullie

passen hier niet bij, dus opzouten, jullie staan letterlijk in de weg, effe ruimte maken. Dit gaan we bouwen, deze mensen komen hier wonen, en jullie moeten het maar uitzoeken. Dat maakt me gewoon heel kwaad. Want wie zijn deze, ik weet niet hoe ik het moet noemen, *powers*, geldwolven, machthebbers die als een soort bulldozer over ons heen komen? Ik heb geen gras gegeten.

W Ik heb tig voorbeelden natuurlijk, maar om het even op het systeem te houden: ambtenaren werken vanuit vaste posities en diensten. Dus ik moest wekenlang een afspraak gaan inplannen met iemand die op een of andere manier iedereen al overtuigd heeft dat hij relevant is voor sociale stedelijke vraagstukken. Dan moet je bijvoorbeeld via een witte ambtenaar de jeugd van de Bijlmer in kaart brengen. Dat is heel omslachtig. Dus ik zei: dit gaat 'm niet worden. Plus, ik kom gewoon uit die buurt, ik ben er eigenlijk nog heel veel vanwege familie, ik begin gewoon een eigen netwerk. En daarbij werkt de gemeente met sleutelfiguren, vaste *tokens*, en daarmee omzeilen ze heel veel verantwoordelijkheid en moeilijke gesprekken. Ik heb goed gezien wie de gemeente in het zadel heeft gehesen, zogenaamd namens de buurt, en toen ben ik me wat meer gaan uitspreken.

E We hadden een half jaar geleden een stadsgesprek met Terra Dakota en ambtenaren van de gemeente die naar ons kwamen luisteren want wij waren de “participatie-aapjes” zeg maar. Dat is inderdaad wat ze doen: kijken naar bewoners die denken dat ze wat betekenen. En hen dan de les lezen. Er was daar een oud-wethouder en die kwam ons vertellen hoe we het moesten aanpakken en Terra en ik zeiden de hele tijd: “Ja, maar dat doen we al, dat wisten we al, ja, maar dat hebben we al gedaan, ja, kijk, we hebben al een boek geschreven...” Ga gewoon weg!

De gemeente organiseert participatiebijeenvakkomsten over de aanpak volkshuisvesting, en ik ben laatst bij de thema-

avond over duurzaamheid en woningkwaliteit geweest. Er waren zes tafels met deelnemers. Aan mijn tafel waren we met twee huurders, drie mensen van corporaties die daar in hun betaalde tijd zaten, een persoon van de Amsterdamse Federatie van Woningcorporaties (AFWC), één particuliere verhuurder én twee mensen van de gemeente. En dat was aan elke tafel gelijk, dat was een willekeurige indeling maar dat was zo. En ik zat daar en ik zei: “Ik vind toch iets heel raar, want volgens mij zijn we met meer huurders in deze stad dan dat er verhuurders zijn, en hoe kan het dan toch dat wij deze avond laten plaatsvinden en niet afblazen aangezien de representativiteit echt gewoon helemaal kut is. En het is niet alleen dit tafeltje, maar het zijn álle tafels om ons heen. Wat gaan we daaraan doen?” Maar ze zijn niet bang voor me. Die gast van de AFWC zat me gewoon uit te lachen toen ik bijvoorbeeld tijdens het gesprek zei dat enkel glas een economisch delict moet worden. Dat is wat !WOON zegt, dat heb ik niet zelf verzonnen. Die man lachte me gewoon luidkeels uit! En bij het eerste gesprek met Gerritzen—de directeur van Ymere, net aangetreden—zei hij: “Ja, Elaine, ik zeg je echt om dit te helpen: als een bewoner de strijd aangaat met de corporatie dan trekt die toch meestal aan het kortste eind.” En dan heb ik hem wel heel duidelijk uitgelegd dat dat niet waar was. Maar het probleem is... dát zijn de mensen met macht.

W Wat in het proces nog aan die “participatiefase” vooraf gaat, zijn planologische en strategische beslissingen over stedenbouw. En Nieuw-West, de Bijlmer, Noord, moeten de klappen inderdaad opvangen, dat doen we al járen. Dat zijn nu ook de klappen van de stadsuitbreiding en de verdichting. De hoeveelheid woningen die erbij worden gebouwd, dat is gigantisch. Kijk bijvoorbeeld naar Nieuw-West: omdat het zo’n product is van stedenbouw van het algemeen uitbreidingsplan van Amsterdam, zijn er heel veel architectuurstudies naar verricht. Dat vind ik nog het meest

vergelijkbaar met Zuidoost: er is een soort van super-fasci-
natie vanuit het bouwtechnische en planologische vakgebied
over deze stadsdelen. En daaromheen moet ook nog een
narratief worden gecreëerd, om ontwikkelaars ervan te over-
tuigen om geld daarin te stoppen, en ook een beetje nieuw-
komers aan te trekken, zodat die zoiets hebben van “Oh, het
gaat bruisen in voormalig Bos en Lommer, nu ‘BoLo,’” haha.

E [*op sarcastische toon*] We worden eindelijk hip, hoera!

M Architecten, architectenscholen, projectontwikkelaars,
ontwerpers, die missen we nog in de beweging. Zij kunnen
inderdaad over een hele wijk heen bulldozeren, omdat ze al-
leen maar denken: dit is gewoon een opdracht die ik krijg.
Veel architectenbureaus en -scholen zijn nu eigenlijk ook
totaal geïndividualiseerd, gecommmercialiseerd, dus die zien
zichzelf niet als onderdeel van de maatschappelijke woon-
beweging, maar als een uitvoerder. Als zij ook maatschappe-
lijke verantwoordelijkheid nemen voor hun rol binnen het
ontwerp van onze stad, dan hebben we meer kans dat winst-
gerichte projecten er niet zo makkelijk doorheen komen.
Maar dat zij er zich ook een beetje tegen gaan verzetten:
eerst even met de bewoners praten voordat ze gaan bouwen,
en dat bijvoorbeeld weigeren wanneer het onbetaalbaar is
voor de mensen die daar wonen. En zeggen, we gaan het
gewoon anders doen. Dit is een belangrijke les die geleerd
kan worden van de kraakbeweging in de jaren tachtig, die
die banden wel had.

W Het zijn de stedenbouwkundige plannen, waar de con-
nectie met bottom-up initiatieven al gemaakt zou moeten
worden. Daar worden de grote lijnen uitgezet, in samen-
spraak met of in opdracht van de politiek. Dán krijg je over
het algemeen tenders, en daarna komen de architecten pas
om de hoek kijken, maar dan is het al zodanig ingepakt door
de private sector...

E Ja, Verdedig Noord probeert nu ook aan die tenders mee te doen. Wat ook wel heel interessant is.

W En die samenspraak met de buurt die is zelfs verplicht hè! Maar, als je dan te “moeilijke” dingen zegt, die niet overeenkomen met de bestaande plannen, kunnen er mensen gevonden worden met hetzelfde profiel die wél precies zeggen wat ze willen horen...

S We hebben het net over projectontwikkelaars, en dat we architecten eigenlijk weer terug moeten inburgeren in het hele sociale woonbeleid, maar ik merk inderdaad zo'n groot gapend gat tussen gewone buurtbewoners, en al die grote, vaak ook internationale...

W beleggers, ontwikkelaars...

S Ja! Het is zo groot en complex hoe dat wordt bepaald, dat de buurtbewoners dat nooit zouden kunnen bijbenen, om dat maar zo te zeggen. En dat is niet uit pessimisme of zo, maar gewoon puur realistisch. Er gebeurt van alles en nog wat achter de schermen, waar we nooit achter kunnen en mógen komen. Waar ik me vooral aan stoort is de informatievoorziening vanuit de woningbouwcorporaties naar buurtbewoners toe. Die is zo slecht! Het wordt op een bewuste manier vaag en onduidelijk gehouden. Ook in Slotervaart of Nieuw-West, als je aan de vaak wat oudere bewoners vraagt “Wat vind je van de vernieuwingsplannen?” zeggen die: “Oh ja, top. Ja, het werd tijd. Ja, het moet gesloopt worden.”

E Klopt, er wordt heel veel bepaald, maar bewegingen en nieuwe ideologieën beginnen op een gegeven moment, en wij kunnen daar ook mee beginnen. Ik ben in dat opzicht een hopeloos optimistisch mens. Er zijn allemaal verrotte mensen die hun sociaal kapitaal inzetten om verkeerde

dingen te doen, maar jij hebt dat ook en jij kan dat anders doen, en veranderen. Doe je ding gewoon. Ymere schrijft ons bijvoorbeeld geen brieven meer. Ymere doet een aanzet, en onze bewonerscommissie herschrijft álles, omdat wij respect hebben voor onze burens en willen dat zij goede brieven krijgen, die ze kunnen lezen en kunnen verstaan, en met goede informatie die echt ergens naartoe gaat. Omdat we aan de taal van Ymere rommelen zijn we nu op een punt dat zij niet meer de regie hebben over de manier waarop zij met ons praten. Dat vind ik lekker.

S Oh, *that's a good one!*

W In zekere zin hou je ze daarmee heel erg scherp, en lever je nog veel meer dan alleen de vertaalslag die je maakt. Ik doe dat dus visueel. In meerdere zinnen informatie overzichtelijk en toegankelijk maken, zelf één of twee stappen meer doen, omdat het gewoon nog niet echt gebeurt. Met bijvoorbeeld diagrammen en infographics. Wat ik vervolgens letterlijk op de straten neerleg, en daarmee mensen in de buurten laat zien: zo ziet het planningsproces eruit, dit zijn de actoren, dit zijn de gevolgen. En je ziet gewoon dat buurtbewoners daar veel aan hebben.

E Die corporaties gaan het niet uit zichzelf ...

W Die gaan het niet doen.

E Die zeggen letterlijk tegen ons: "Ja, maar wij praten 'Ymeriaans!'"

W Ze zijn geïnstitutionaliseerd, en die mensen weten dat zelf ook.

M Het is ook gewoon een uitputtingsstrategie hè...! Het is gewoon beleid.

S Ik ben bezig met het maken van een documentaire over Osdorp, dat is een stuk wat heel extreem aan het veranderen is. Het contrast daar is echt bizar. Dus dat is mijn manier om dingen te laten zien, van visualiseren ook. Vaak hebben mensen niet helemaal door wat er om hen heen gebeurt. Omdat we zo gewend zijn geraakt aan hijskranen en aan bouwvallen en dat soort dingen... En we beseffen het vaak pas als het al te laat is. En dan is het ineens van: huh?

W Wanneer het er in het echt staat, hè. Planvorming is niet sexy, daar kijken mensen gewoon echt niet naar.

E Het erge is ook, inderdaad, dat het pas tastbaar wordt als die nieuwe torens er staan en als die gevuld zijn met niet de mensen die daar woonden maar met nieuwe mensen die van buiten de buurt komen.

S Het schrijnende is ook dat buurtbewoners denken, als er iets wordt gebouwd, dat het voor hén is!

M Laten we het dan hebben over wat we kunnen met kraken!

HOW TO BLOW UP A BULLDOZER: KRAKEN EN HET SABOTEREN VAN GENTRIFICATIE

Hoe verhouden jullie je tot kraken en de kraakbeweging?

M Veel vormen van activisme zijn nu vrij geïnstitutionaliseerd. Ik zie heel veel buurtinitiatieven die kijken naar waar ze subsidie kunnen krijgen, en dat is eigenlijk al het begin van het einde. Zo ontwikkel je een afhankelijke relatie met de gemeente. En dan ga je minder snel écht in verzet. In plaats daarvan is kraken autonoom. Maar door de hypercriminalisering, door de kraakwet en de wetgeving daaromheen, is kraken ook een enorm risico. Dus het is ook afwegen, hoe

groot is het risico dat ik een strafblad krijg, dat ik straks niet kan werken, dat ik gestigmatiseerd word, en daarmee belemmerd word in mijn carrièreambities...

W En het risico van vastzitten, de invloed daarvan op je cv, en op alles...

E Ik denk dat niet veel mensen kraken omdat er allerlei barrières zijn. Waarom lukt een grote huurstaking niet? Omdat je bang bent voor deurwaarders. Als mens met minder geld in Nederland ben je sowieso al een beetje verdacht en frauduleus. Ook al vallen de persoonlijke gevolgen van kraken in de praktijk misschien mee, mensen zijn bang. De vrijheid in je hoofd om erover na te denken dat kraken kan, is heel spaarzaam verdeeld.

S Niet iedereen heeft dat privilege. "Privilege" even tussen aanhalingstekens.

E Red Amsterdam Noord wil wel panden bezetten, maar we weten niet wat we moeten doen, we weten niet waar we moeten beginnen, en we zitten vast in allerlei burgerlijke grenzen in onze koppen...

M Dat is het hele ding! De buurt heeft zóveel ideeën over pandjes die veel telangonbenutzijn, die veel telangleegstaan... We moeten ervoor zorgen dat Nieuw-West in Verzet weet en Red Amsterdam Noord weet: ik kan de krakers bellen!

S In Nieuw-West is kraken, voor zover ik weet, een compleet onbekend fenomeen. Tot op de dag van vandaag. Ik ben er zelf ook niet mee opgegroeid. Kraken, ik ken het wel van als ik bijvoorbeeld beelden zie van de jaren tachtig tijdens die woonstrijd. Ik weet er wel wát over, maar het praktische ervan, hoe het werkt? Hoe het eraan toegaat? Of de risico's die we hierboven noemen reëel zijn? Ik heb geen idee.

En ik ben niet de enige. Bovendien, voor bepaalde groepen in Nederland is in verzet komen een veel groter risico dan voor andere.

W Ik denk dat die eerste generatie migranten het niet gaan doen.

S Ook de derde generatie niet! Bij ons in Nieuw-West, bijvoorbeeld, ben je op je hoede. In de afgelopen decennia heb je zó erg meegekregen van, ja ik ben hier “te gast.” Dus dat risico neem je niet.

M Het begin van de kraakscene is eigenlijk heel divers. The Black Archives heeft een enorm grote rol gespeeld in het laten zien dat ook in de Bijlmer Antilliaanse en Surinaamse collectieven ontzettend veel hebben gekraakt. Om de een of andere reden is de beeldvorming ontstaan dat er alleen maar witte mensen in het centrum aan het kraken waren. Dat is niet de werkelijke geschiedenis van kraken.

W Ik denk dat het over het algemeen, ook bij mezelf voor een lange tijd, niet bekend is wat voor stempel kraken op het culturele vastgoed in Amsterdam heeft gedrukt. Dat is denk ik bij de meeste mensen niet duidelijk, ook niet in Zuidoost. De Glyphoeve-kraakactie wordt nu heel erg naar voren gebracht, mede door The Black Archives. Die actie kwam voort uit de urgentie om een alternatief te creëren voor de pensions, de slechte huizen en woonomstandigheden van met name nieuwe Surinaamse Nederlanders. Kraken in de Bijlmer begon vanwege dat zware falen. Met name witte Bijlmerbewoners deden dingen en creëerden voorzieningen. Noord en Nieuw-West, en zeker Zuidoost zijn redelijk “monofunctionele” stadsdelen, dus alles wat je daar qua voorzieningen voor elkaar weet te boksen is best wel vernieuwend. En je hoort ook veel dat de kraakbeweging niet inclusief is. Het beeld dat ik van ooit gekraakte vrijplaatsen

en broedplaatsen heb nú, is toch dat er toch vaak een grote afstand is tot de buurt.

S En de influx van kunstenaars, dat is de eerste fase van gentrificatie...

M Precies, dat wil je voorkomen. Omdat kraakpanden nu een heel kort bestaan gegund is, is dat knap lastig voor krakers! Een manier om als legale vrijplaats of broedplaats niet mee te doen aan gentrificatie, is door niet de logica van een commerciële opdracht te volgen. Dus geen: “wij mogen hier als clubje kunstenaars een beetje ons ding doen,” of, “we worden gevraagd door de gemeente”... Op die manier raken we onderling verdeeld. Maar als je als kunstenaar zegt: “Wij doen het alleen maar onder deze voorwaarden” en je die voorwaarden mét de buurt schept, misschien dat je het dan omdraait.

S Door al deze redenen is kraken dus onbekend. Dus we moeten eigenlijk een manier vinden om kraken weer te introduceren in de groepen waar het nu nog onbekend is.

E In mijn wijk zien mensen ook: oud-krakers als Rutger Groot Wassink, die super hoog in het beleid zijn gekomen, hebben de woonsituatie nog erger gemaakt voor iedereen, in tegenstelling tot waar zij zelf ooit voor vochten. Maar ze profileren zich er nog steeds mee. Het is precies hetzelfde als corporaties die zeggen dat ze ooit zijn begonnen vanuit socialistische idealen. Ik denk dan, rot op! Op die erfenis kan je je niet meer beroepen, met alles wat je kapot hebt gestampt. Mijn buurtgenoten uit de Jordaan, Noorderlingen die uit de Jordaan zijn getrokken, die zien kraken als een elitaire linkse hobby. Dus ja, daar is werk te verrichten.

Wat zijn de vooruitzichten op meer samenwerking met krakers?

E Wat ik heel tof zou vinden is als er een verbinding zou komen tussen het kraken en het recht op wonen en bestaan met weinig geld in de stad. Ik denk dat als je al die sociale woningen die te koop staan stelselmatig zou gaan kraken, je daarmee de corporaties eindeloos zou jennen. En daarbij zou ook aan de kaak gesteld moeten worden in wat voor staat ze die huizen verkopen: namelijk in totaal uitgewoonde staat, voor een half miljoen! Als je daar een soort verbinding in zou kunnen maken, dan zou je alle Noorderlingen meekrijgen. Want dan ga je beschermen en koesteren.

M Misschien even een bruggetje naar samenwerken, en hoe je dat dan faciliteert. Als je nou bijvoorbeeld kijkt naar de klimaatbeweging versus de woonbeweging. Daar zie je verschillende rollen: je hebt de grotere instituties, Milieudefensie is dan de Woonbond. Die hebben de grote lobbycapaciteiten, maar zijn ook vrij onbereikbaar. Dan heb je de wat bredere klimaatbeweging, de mensen die af en toe naar een demo gaan maar verder niet zoveel doen. En dan heb je echt de radicale bezetters van Extinction Rebellion. Die zie ik eigenlijk als een soort soldaten van de beweging. Ik zie krakers ook als de soldaten van de woonbeweging.

Stel, er is een probleem in een wijk: er worden straks allemaal pandjes verkocht en dat willen we niet. Wij kunnen dan bij de wethouder lobbyen, we kunnen gaan klagen, petitities opzetten, de buurt een beetje organiseren. Maar krakers kunnen het gewoon fysiek gaan bezetten. En dan hebben we de kracht van de dreiging. We gaan niet alleen maar onderhandelen en praten met de corporaties, maar we hebben gesprekken met krakers, zodat die weten wat er speelt. Zij weten dan: dit pand moet gered worden, en die nemen dan dat risico. Dan is misschien weer een andere vraag of we willen dat meer mensen dat risico gaan durven nemen. We willen de angst weghalen en de stigmatisering weghalen, maar misschien moeten krakers gewoon beginnen met

aankloppen bij Verdedig Noord of Nieuw-West in Verzet. Welk pand wordt nu verkocht, welk pand raken jullie nu kwijt? Wat wordt nu wegbezuinigd? Welk buurthuis staat nu leeg? En dan gaan die daar gewoon in.

E Ymere gaat het Melkhuisje in Noord verkopen. De buurtbewoners hebben geprobeerd dit tegen te houden met een rechtszaak, maar dat is mislukt. Als je krakers hebt die dat pand gaan bezetten, en er een sociale maatschappelijke plek maken voor de wijk, en terughalen wat het was, dan heb je wat aan elkaar. Toen wij van Ymere per nieuwsbrief hoorden dat ze onze huizen wilden slopen...

S Wacht even, per nieuwsbrief?

E Ja.

S Wauw, die moest even binnenkomen.

M Stel je bent niet aangemeld voor de nieuwsbrief!

E Toen wij van Ymere hoorden dat ze onze huizen wilden slopen, kwam iemand van !WOON die zei: "Ik kom vrede stichten!" Toen zei ik al van "Ja, maar, ik heb een leger nodig! Dus, alsjeblieft, even plaats maken zodat wij dat leger op kunnen bouwen!" Dat is een beetje het ding, we missen een leger. We zijn niet bedreigend genoeg, terwijl we met méér zijn! Als wij een leger hebben, dan voelen wij ons gesterkt als minder moedige en vaak armlastige bewoners, om er ook daadwerkelijk in te geloven dat wat wij doen iets teweegbrengt. We kunnen elkaar ten dienste van elkaar gaan stellen, en ook dingen doen, want altijd praten...

M Dan zeggen wij bij onderhandelingen: "Als je niet luistert, dan bellen wij de krakers. Veel succes!" De krakers kunnen dan een pandje openen voor de buurt en de stok weer

overdragen. Zo leren buurtbewoners zelf ook te kraken, op den duur.

E En andersom brengen bewonersgroepen weer heel andere kennis mee. Over wat de buurt echt nodig heeft. En wat te doen met teruggepakte ruimtes. We moeten elkaar geen college geven, maar van elkaar leren. Want we hebben meer autonome—gekraakte—plekken nodig in onze buurten. Om de woonbeweging samen te brengen, en ook om je als buurt plekken en gebouwen écht toe te kunnen eigenen. We moeten onze andersoortige kracht herkennen om elkaar te versterken, en niet van iedereen verwachten dat je dezelfde kracht gaat bezitten. Anders is het allemaal verspilde energie. Terwijl, als je elkaars diversiteit erkent en daar ook gewoon echt iets van maakt, dan ben je echt facking sterk.

S Het gaat om het delen van kennis en middelen.

W Ik denk ook aan het delen van faciliteiten. Best wel veel mensen hebben behoefte aan een ruimte om verschillende dingen in te doen. Ik denk dat het heel sterk is als je daarin kan voorzien door middel van kraken. Ik denk dat het succes van een gekraakte multifunctionele plek afhankelijk is van de programmering die je daaraan koppelt. Dus, ik zeg maar wat, in elk geval één keer in het kwartaal brengen we bepaalde groepen bij elkaar, of we hebben een filmavond, of een buurtgesprek. Als je er daarbij voor zorgt dat er medezeggenschap uit de buurt zit in het kernteam, voelt en weet de achterban dat ze daar thuis kunnen komen. Dat soort plekken als een alternatief voor de huidige vrijplaatsen en broedplaatsen... Het is heel interessant om je dat voor te stellen.

M En ik wil nog één ding zeggen, een *win* is zo belangrijk voor het gevoel dat het zin heeft. Hotel Mokum was een win, Het Monument is ook een win. Het is allemaal korte termijn, maar toch.

Dus, stel, krakers nemen het eerste risico voor een pand dat Nieuw-West in Verzet aanwijst, en daarna is het gewoon open. Dan kan de buurt er in. Het enige wat ook een risico is, is dat de kraakbeweging ook best wel precair is, dat krakers ook vaak burnt-out raken. Ik hoor de hele tijd verhalen van: we willen kraken maar iedereen is te moe, we hebben geen energie, iedereen gaat weg. Dus daar is óók een probleem met duurzaamheid. Daar moeten wij ook rekening mee houden. Ik zeg “ik wil krakers inzetten als soldaten,” maar dat zijn ook gewoon mensen, met levens, studies, werk en een beperkte capaciteit. Dus dat is tweeledig: onze samenwerking moet groeien, maar de kraakbeweging moet ook groeien, en hopelijk steekt dat elkaar dus aan—dat straks mensen in Nieuw-West denken van ik snap het, ik heb het geleerd, ik heb het gezien, dit was een voorbeeld, en nu ga ik het doen.

Daarom is kraken bij uitstek een *show, don't tell* manier: je kan vertellen hoe het ongeveer moet, de tweede stap is: we gaan het nu doen! En krakers nemen misschien iets meer risico, de eerste keer, de tweede keer. Maar dóór het te doen, en daar getuige van te zijn, dat men langzaam leert en denkt, oké, misschien kan ik het zelf ook gaan doen. Met de noodzaak van gelijkwaardigheid, solidariteit, anonimiteit en collectieve kracht, zonder “het gezicht van,” en zo. We weten dat het werkt, dus het heeft zin. Want ik denk dat het allergrootste ding waar we met zijn allen tegen vechten is dat mensen denken dat het geen zin heeft. Dat een huurstaking geen zin heeft, kraken geen zin heeft. Je wordt toch ontruimd, de huur gaat toch omhoog. Maar dat we hier nu zitten laat zien dat het kan.

BEZETTEN VOOR DE BUURT

Gentrificatie is het best te begrijpen als de voortzetting van structurele achterstelling en onderwaardering, onder het mom van opwaardering. Planvorming gebeurt strategisch ondemocratisch, sociale woningen worden gesloopt of ver-

kocht, groene volksbuurten worden volgeplempt met dure nieuwbouw, de huren en koopprijzen schieten omhoog, en de lokale cultuur wordt vervangen door “winstgevende” monocultuur. Dit ingrijpende proces veroorzaakt een verdrijving van minder kapitaalkrachtige bewoners uit de buurten die zij hebben opgebouwd, en die ze het karakter hebben gegeven dat nu ineens als “aantrekkelijk” geldt voor vastgoedsspeculanten, projectontwikkelaars en de beoogde nieuwe bewoners.

De kraakbeweging bouwt tegenmacht op tegen kapitaalkrachtige partijen die gentrificatie aanjagen door hun pandjes en landjes terug te kapen, de confrontatie aan te gaan met huisjesmelkers en speculatie, en zo een alternatief in stand te houden. Kraken is een methode in het vergroten van de zelfbeschikking van de buurt: de behoeften van de buurt gaan dan samen met het behoud en verzet van deze buurt. Vanuit deze autonome buurtruimtes kan verder verzet worden georganiseerd. Zo kan kraken helpen in het saboteren van gentrificatiebeleid, en tegelijkertijd worden de bestaande sociale structuren en lokale culturen beschermd.

Maar de kritiek op kraakpanden die zijn omgevormd tot hippe vrijplaatsen, op kraakpanden die als naar binnen gekeerd worden ervaren, of kraakpanden die er alleen lijken te zijn voor een eigen kunstpraktijk, is nog altijd relevant. De kraakbeweging moet zelf de verantwoordelijkheid nemen om gentrificatie actief tegen te werken. Bij elke nieuwe kraakactie moet daarover na worden gedacht. En bestaande panden zouden zichzelf nog eens kritisch onder de loep kunnen nemen.

Tegelijkertijd valt er ook iets voor te zeggen dat krakers niet de verplichting hebben zich te verhouden tot de buurt. Kraakpanden doen vaak belangrijke dingen die niet per se iets met de buurt te maken hebben, zoals het opvangen van dak- en thuislozen of (politieke) vluchtelingen, en het creëren van ruimte voor alternatieve cultuur. Het belang van kraakpanden zou niet alleen bepaald moeten worden op basis van wat zij voor de buurt betekenen. In het geval

van kraken in achtergestelde buurten gaat dit echter niet op. Solidariteit met de belangen van buurtgenoten moet dan hoog op de agenda staan. Dit gaat heel vaak goed, maar soms ontbreekt het aan tijd, kennis en bewustzijn om dit te doen. Aan welwillendheid hiervoor mag het in ieder geval niet ontbreken, dat zou kraken losweken van de verantwoordelijkheid voor de consequenties ervan.

Dat kraken alleen voor een geprivilegieerde groep beschikbaar is, is tot op zekere hoogte waar. Vanwege het vermogen om de confrontatie met de politie aan te gaan, of al bekend te zijn met de cultuur die in kraakpanden leeft. Maar de aannames dat alleen geprivilegieerde mensen toegang hebben tot, of een belang hebben bij kraken, en dat dit privilege in stand wordt gehouden door te kraken, kloppen niet. Door zich meer open te stellen en actief contact met de buurt te maken, kunnen kraakpanden vooroordelen die bestaan over kraken zelf confronteren en wegnemen. Op die manier kunnen samenwerkingen ontstaan die kraken als praktijk toegankelijker maken en de buurt sterker in de strijd tegen gentrificatie laten staan. De voorwaarden voor deze samenwerking zijn solidariteit en gelijkheid.

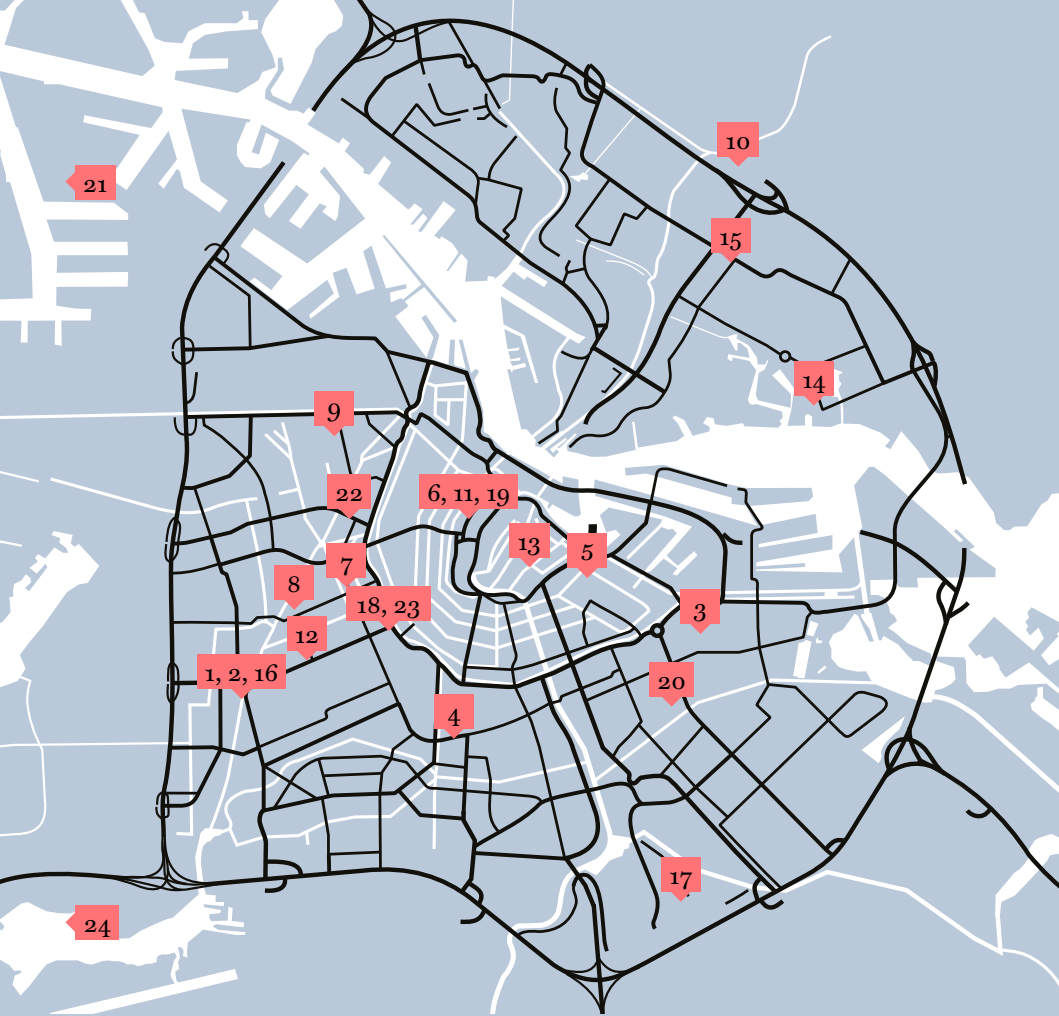
Krakers brengen praktische kennis en ervaring in het bezetten en het opzetten van autonome plekken, en buurtbewoners zouden hier vervolgens als geen ander invulling aan kunnen geven. Buurtbewoners weten bijvoorbeeld welke plekken onder druk staan, en welke ze willen behouden en waarom. Ook kennen buurtbewoners elkaar en de problemen die er spelen in de wijk, en hebben al manieren gevonden om samen te werken in moeilijke tijden. Daarom kunnen buurtbewoners met nieuwe ideeën komen om kraken voort te zetten op manieren die bij hen aansluiten, waar krakers op hun beurt weer van kunnen leren.

Toen wij op die zondag onze eigen wegen weer gingen, deden we dat niet zonder nummers te hebben uitgewisseld, met het vooruitzicht op volgende ontmoetingen, en vol inspiratie voor nieuwe samenwerkingen. Als krakers en niet-krakende

buurtbewoners samenwerken op basis van gelijkwaardigheid en solidariteit, zijn onze onderling verschillende strategieën een kracht, in plaats van obstakels. Door zelf en samen te bezetten voor de buurt, kunnen we de verwoestende en verdelende werking van gentrificatiebeleid ondermijnen. We kunnen het heersende idee van stadsontwikkeling destabiliseren en zelf bepalen hoe we het leven in de stad voor ons zien. We kunnen voor elkaar opkomen en gezamenlijk een vuist maken. We kunnen de stad terugpakken.

Wat vooral duidelijk was na drie uur praten: het is tijd voor actie.

door Penny (RC)

Kraakpanden en vrijplaatsen in Amsterdam

1	Bollox.....	137	13	Fort van Sjakoo	150
2	LAG	137	14	Aan Lager Wal	257
3	Nieuwland	139	15	Het Bowlwerk (Bowling)	258
4	Molli Chaoot.....	140	16	occII	259
5	Plantage Dok.....	141	17	Bajesdorp	261
6	Vrankrijk.....	142	18	Vossiusstraat 16.....	262
7	De Trut	143	19	AstaroTheatro	263
8	Nicole	144	20	Joe's Garage	265
9	Filmhuis Cavia	145	21	Ruigoord	266
10	ADM Noord.....	145	22	Nieuwe Anita.....	268
11	Vrij Paleis	147	23	Vondelbunker.....	269
12	OT301	148	24	Rijkshemelvaart.....	270

AUTEURS

B.Carrot is graphic novelist en illustrator. In 2019 studeerde ze cum laude af aan de Sint Lukas School of Arts in Brussel, en in 2020 debuteerde ze met de graphic novel *Alle dagen ui*, over een Irakese asielzoeker. Haar werk is politiek en sociaal gedreven en gaat onder meer over migratie, grensbeleid, feminisme en Palestina.

Daniel Loick doceert politieke en sociale filosofie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij werkt theoretisch en politiek aan de opheffing van bezit en staatsgeweld. Hij is de auteur van vier boeken, waarvan meest recent *Juridismus. Konturen einer kritischen Theorie des Rechts* (Berlijn 2017).

Harriët Bergman is filosoof en activist. Ze promoveert aan de Universiteit Antwerpen op politieke emoties en klimaatrechtvaardigheid. Ze schrijft voor Hard//Hoofd en is acquirerend redacteur bij Jacobin Nederland. Daarnaast is ze betrokken bij verschillende sociale bewegingen.

Rodrigo Fernandez studeerde politicologie en promoveerde als financieel geograaf aan de UvA. Hij was actief in de studentenbeweging in het midden van de jaren negentig, en de kraakbeweging in de jaren negentig en jaren 2000. Hij heeft als postdoc-onderzoeker aan de UvA, KU Leuven en Trinity College Dublin onderzoek gedaan naar verschillende aspecten van het gefinancialiseerde kapitalisme, en is senior onderzoeker bij Stichting Onderzoek Multinationale Ondernemingen (somo). Hij was raadslid in stadsdeel Amsterdam Centrum en is bestuurslid van soc21, een niet-partijgebonden onderzoekscollectief voor socialisme in de 21e eeuw.

Ivo Schmetz is grafisch ontwerper, muziekprogrammeur in de OT301, mede eigenaar van Basserk Records en mede oprichter van Amsterdam Alternative. Op het moment is hij bezig met de creatie/productie van een multimediale web-documentaire over collectief eigendom.

Soumeya Bazi is geboren en getogen in Amsterdam Nieuw-West. Ze is schrijver, presentator, student Midden-Oostenstudies en is werkzaam binnen de kunsteducatie. Sinds een paar jaar is ze actief als vrijwilliger in haar eigen wijk Geuzenveld-Slotermeer. Daarnaast is ze één van de oprichters van Nieuw-West in Verzet.

Billie Nuchelmans studeerde aan de Universiteit van Amsterdam cultuurwetenschappen, kunstgeschiedenis, en filosofie. Hij schreef zijn MA-scriptie over de doorwerking van modernisme in de Amsterdamse stedenbouw van de jaren zeventig en tachtig en deed voor de gemeente Amsterdam archiefonderzoek naar de stedenbouwkundige Jakoba Mulder. Van 2017 tot 2021 was hij redacteur bij studenten-weekblad Propria Cures.

Sorab Roustayar identificeert zich als trans moslim met Afghaanse wortels. Als activist zet hij zich onder meer in voor vluchtelingen en queer rechten. Hij zal met Queer Amsterdam in 2023 voor het eerst de Pride mede organiseren. Daarnaast is hij *organiser* voor vakbond FNV.

Hidaya Nampiima is medeoprichter van Amsterdam City Rights. Ze is van origine Oegandees en opgeleid als elektrotechnisch ingenieur, en woont sinds vijf jaar als ongedocumenteerde in Nederland. Ze is feminist, identificeert zich als queer moslim, en is activist voor de rechten van ongedocumenteerden en de lgbtqi+-gemeenschap.

Nina Boelsums & Bambi de Vries geven om woonzekerheid en goeie woongemeenschappen, wonen op Riekerhaven en streven naar een veilig huis voor hunzelf, hun burens en de hele wereld.

René Boer werkt als criticus, curator en organisator op het gebied van architectuur, kunst, design en erfgoed, met een focus op ruimtelijke rechtvaardigheid.

VERANTWOORDING

Het essay *Tegen eigendomsrecht: de wereld gebruiken zonder haar toe te eigenen* van Daniel Loick is door ons vertaald uit het Duits. Een Engelse versie van dit essay verscheen in 2020 in het online tijdschrift *e-flux journal*.

Het beeldverhaal *We Are Here: Rapenburg 31-33* van B.Carrot verscheen eerder als *zine*, uitgegeven door de maker zelf.

Onze grote dank gaat uit naar Menno Grootveld van Starfish Books, voor zijn generositeit, expertise en hulp bij de totstandkoming en distributie van dit boek.

Dit boek is geïnitieerd en gemaakt door Mokum Kraakt. De productiekosten zijn betaald met een subsidie van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie. Voor ons schuilt er een onweerstaanbare ironie in het lospraten van belastinggeld voor het promoten van illegale en anti-autoritaire activiteiten. Bovendien betekent het dat degenen die bijgedragen hebben aan het boek betaald konden worden, en dat we het boek voor een lagere prijs kunnen verkopen. Het geld dat daarmee wordt opgebracht, zal gebruikt worden voor een herdruk of vervolg. We streven geen winst na en verdienen er niks mee.

